

STUPUL

CAMILO JOSÉ CELA



CAMILO
JOSÉ
CELA

STUPUL

**Traducere și prefață de
IOANA ZLOTESCU-CIORANU**

**EDITURA
PENTRU
LITERATURĂ
UNIVERSALĂ**

București, 1967

Coperta de
MAFTEI ADRIAN

CAMILO JOSÉ CELA

Caminos inciertos

LA COLMENA

Editorial Noguer, S.A.

Barcelona 1963

CAMILO JOSÉ CELA,
UN CLASIC MODERN
AL LITERATURII SPANIOLE
CONTEMPORANE

„M-am născut... în Iria — Flavia¹, cap de pod latin, în a șaptea țară a occidentului celtic. De atunci și pînă acum n-am făcut altceva decît să trăiesc de azi pe mîine... Ca să mă distrez am făcut un război, m-am însurat de două ori, am zămislit un fiu și am publicat douăzeci sau douăzeci și două de cărți. N-am plantat niciodată nici un copac și n-am scris nici un singur rînd despre constructiva instituție a Casei de Economii. Omit titlurile cărților mele, deoarece socotesc că orice om de cultură medie trebuie să le fi cunoscut². De fapt, după cum se vede, fie că-mi convine fie că nu, m-am transformat în materie de examen de stat.

Am 1,80 înălțime, 81 de kilograme... ochii castanii cu frumoase reflexe verzi în lumina amurgului... Ca semne particulare, am două

¹ Provincia La Coruña, Galicia.

² Totuși... iată-le, în ordine cronologică, pe cele mai caracteristice:

La familia de Pascual Duarte, roman, 1942; *Pabellón de reposo*, 1943; *Nuevas andanzas y desventuras de Lazarillo de Tormes*, roman, 1944; *Pisando la dudosa luz del día. Poemas de una adolescencia cruel*, poezii, 1945; *Esas nubes que pasan*, povestiri, 1945; *Viaje a la Alcarria*, note de călătorie, 1948; *El Gallego y su cuadrilla. Y otros apuntes carpetovetónicos*, schițe și însemnări, 1949; *Caminos inciertos. La colmena*, roman, 1951; *Del Miño al Bidasoa. Notas de un vagabundaje*, note de călătorie, 1952; *La cucaña. Memorias de Camilo José Cela*, 1953; *Mrs. Caldwell habla con su hijo*, roman, 1953; *Judíos, moros y Cristianos. Notas de un vagabundaje por Avila, Segovia y sus tierras*, note de călătorie, 1956; *Historias de Venezuela. La Catira*, roman, 1955; *El molno de viento y otras novelas cortas*, nuvele, 1956; *Historias de España*, povestiri, 1956; *Nuevo retablo de don Cristobita. Invenciones, figuraciones y alucinaciones*, povestiri, 1957; *Primer viaje andaluz. Notas de un vagabundaje por Jaén, Córdoba, Sevilla, Huelva y sus tierras*, note de călătorie, 1959; *Cuatro figuras del 98. Unamuno, Valle Inclán, Baroja, Azorín, y otros retratos y ensayos españoles*, portrete literare, 1961; *Tobogán de hambrientos*, roman, 1962; *Gavilla de fábulas sin amor. Ilustraciones de Picasso*, 1963; *Nuevas escenas matritenses*, schițe, 1965; *La familia del héroe*, 1965; *Páginas de geografía errabunda*, note de drum, 1965.

cicatrice pe față... urma unui glonț de pușcă la vintre și a unuia de mitralieră în piept.

Am schimbat multe meserii, poate pentru că nici una nu-mi place... Am fost succesiv băiat de familie bună, soldat profesionist, poet, toreador, hoinar, funcționar, romancier, pictor, actor de cinematograf, ziarist și conferențiar. Am reușit să trec prin facultate¹ fără să-mi iau licența, sînt tradus — ce pot să fac! — în toate limbile și niciodată n-am primit nici un singur premiu.

Niciodată nu m-am fotografiat zîmbind, și anume pentru a nu induce în eroare pe istoricii viitorului.

Cîțiva naivi cred că o duc bine. Alții, dimpotrivă, cred că o duc rău. Nici unul din ei nu are dreptate².

Mă consider cel mai important romancier spaniol de la 98^a încoace și mă înspăimînt cînd mă gîndesc ce ușor mi-a fost să ajung aici. Să-mi fie iertat, dar nu e vina mea⁴.

...Aceasta este, concentrată și cu deplină autenticitate, prezentarea omului și scriitorului Camilo José Cela. Și aici, ca în mai toate paginile sale, Cela îți taie calea, te bruschează, te violentează chiar, pînă într-atît încît îți vine să-i întorci spatele și să-ți vezi mai departe dedrum. Te răsucești, ești gatasă pleci, dar dintr-o dată ceva te cheamă să-l privești în ochi și atunci rămîi pe loc; descumpănit, îl vezi cum pleacă de lîngă tine, fugi după el, îl tragi de mîneacă, îl cercetezi, îl interoghezi, nu-ți răspunde; atunci îi vorbești, îi spui că ești un om de bună-credință și dacă izbutești să-l convingi, își rărește pasul

¹ Medicina un an, înainte de războiul civil, și apoi Dreptul, trei ani, după războiul civil.

² Completări utile la biografia lui Camilo José Cela: data nașterii: 11 mai 1916. Familia din partea tatălui, străveche, galiciană. Mama, născută Trulock, numele unei familii de foști pirați și apoi pașnici și prosperi comercianți britanici. Bunica după mamă, de origină italiană, născută Bertorini. De la vîrsta de nouă ani și pînă tîrziu, trăiește la Madrid. În adolescență, bolnav de plămîni, este internat într-un sanatoriu. La izbucnirea războiului civil spaniol, are 20 de ani. Militează activ de partea franchiștilor. În jurul anilor 1940 suferă din nou o lungă internare în sanatoriu. În 1954 vizitează cîteva țări din America Latină. La 26 mai 1957, devine membru al Academiei Spaniole. Din 1956 începe să publice și să conducă revista lunară *Papeles de Son Armadans*, în Palma de Mallorca, oraș în care locuiește de cînd a părăsit Madridul. După 1960 vizitează entuziast, Cuba.

³ Cîteva nume ilustre care au constituit generația de la 1898, sînt Miguel de Unamuno, Pio Baroja, Ramón del Valle-Inclán, Azorín, Antonio Machado, Juan Ramón Jiménez...

⁴ *Autobiografia de Camilo José Cela, Obra completa*, Barcelona, 1964; vol. 2, pag. 542—543.

și umăr la umăr cu tine, pornește hoinar pe drumul lung, întortocheat uneori, al dezamăgirii și amărăciunii sale.



Omul și scriitorul Cela este produsul unei lovituri brutale de rezonanță colectivă. Martor sensibil al epocii sale, carnea și spiritul său vor rămâne definitiv marcate de zguduirea războiului civil spaniol. Din labirintul nesiguranței în care se zbate ani de-a rândul, iese lovit, amar, înăsprit, îndurerat dar mândru, sigur de puterea bărbătească a demnității sale și „asemeni celor mai nobili gladiatori din cercul roman, cu un zîmbet nelămurit în colțul gurii“. (Din prefața la ediția a doua a romanului *Stupul*.)

Victoria franchismului a însemnat pentru tinărul Cela înfrîngerea. O înfrîngere lentă, lucidă, atotcuprinzătoare, matură, dureroasă, a tot ceea ce îl îndemnase să-și ofere pieptul gloanțelor. Zi de zi, viața îl face să-și piardă aspirațiile juvenile; ajunge pînă acolo încît să-și autoironizeze avîntul: „ca să mă distrez am făcut un război...“

Camilo José Cela face parte din mănunchiul de scriitori afirmați imediat după război, grupare care, datorită circumstanței istorice atît de grave, care a fost războiul civil, se extinde peste limitele de vîrstă ale aceleiași generații, atrăgînd în aluatul ei și unele nume din generația anterioară, precum și unele din numele mai tinere ale literaturii spaniole contemporane, neatînse direct de izbitura războiului. Mai mult: gruparea respectivă amestecă, dizolvă, contopește în aceeași masă scriitori cu tendințe politice și estetice inițial diferite, și se revarsă peste granițe, în lumea întreagă, în căutarea Spaniei peregrine. Scriitorii din peninsulă și scriitorii în exil se caută, dialoghează și se regăsesc în operele lor, care definesc toate la un loc o treaptă în reînvierea prozei spaniole.

Nucleul acestei grupări postbelice este, desigur, așa-numita generație de la 1936, adică a celor care au fost loviți de război în prima tinerețe, în plină formație, în jurul vîrstei de 20—25 de ani. Războiul a însemnat pentru ei experiența hotărîtoare, primă, unică, inegalabilă. Unii dintre ei și-au pierdut viața, alții libertatea sau patria, mulți — iluziile. Pentru ceilalți, născuți la început de veac, războiul s-a adăugat ca o experiență, ce-i drept dură, unei sume de alte experiențe; a constituit pentru ei o temă nouă, pentru unii poate o cotitură, dar nu începutul și sfîrșitul lumii. De aceea poate, cînd au scris despre război, s-au referit mai degrabă la aspectul lui exterior, pompos, uneori patetic, de bătălie deschisă, pe front. Astfel, cărțile unui

Wenceslao Fernández Flórez, *Una isla en el Mar Rojo* (*O insulă în Marea Roșie*), unui Cesar Arconada, *Rio Tajo*, sau Max Aub, *Campo abierto* (*Cîmp deschis*), *Campo de sangre* (*Cîmp însingerat*) au mai ales valoarea unei mărturii de circumstanță, fără profunzime.

„În anii imediat următori războiului, pentru tărîmul literar, și nu numai pentru acesta, caracteristice sînt dezorientarea și stagnarea”¹. Războiul a însemnat o ruptură brutală a continuității culturale spaniole, cu atît mai gravă pentru roman, cu cît acesta intrase de mult într-o criză acută, accentuată de către promoția „poeziei pure”, „minoritare” a anilor 1920—1930. Deci dacă în poezie trebuia doar aruncată puntea peste prăpastia războiului spre un García Lorca sau Jorge Guillén (Vicente Aleixandre, Rafael Alberti scriau și ei în perioada aceasta), în proză trebuia construit ceva nou și masiv în același timp, trebuia reluată de undeva din timp tradiția clasică și prelucrată modern, conform noilor condiții. Proza murise din cauza experiențelor estetizante, intelectualiste. Manierismul, predilecția pentru cuvintele fără conținut și evaziunea conformistă se pierdeau înghițite în tumultul momentului de răscruce. Războiul, experiență omenească și socială zguduitoare, obligă la o confruntare concretă, uneori telurică, în orice caz reală între scriitor și operă. Și astfel experiența radicală, violentă, scoate la iveală și vitalizează o nouă generație de romancieri, generația de la 1936.

Deschizătorul de drum al acestei generații a fost Camilo José Cela, cînd, în 1942, publică romanul *Familia lui Pascual Duarte*, „piatră aruncată într-un smîrc încremenit”². De la prima lui carte Cela își definește cele trei coordonate ale literaturii sale: tradiționalist, clasic, modern, pe care nu le va părăsi niciodată, chiar dacă uneori va pendula mai accentuat spre una sau cealaltă, dînd în aparență iluzia ruperii acestei unități care îl caracterizează. Tradiționalist, își întoarce privirea spre Spania; clasic, Cela conturează personaje-eroi; modern, epoca plutește în nedefinit, scăpînd unei precise încadrări istorice; tradiționalist, reia o ambianță picarescă, pregnant iberică; clasic, eroul cărții își povestește viața chinuită, într-o narațiune simplă, rectilinie, adesea fără subtext, modern, atmosfera operează ca o prezență obscură și tentaculară, ostilă sau indiferentă asupra psihologiei fluctuante a personajului...

¹ Eugenio de Nora, *La novela española contemporánea*, vol. II, Gredos, Madrid, 1962, pag. 106.

² José R. Marra López, *Los novelistas de la promoción de 1936*, revista *Insula*, 224/225, iulie-august, 1965, pag. 13.

„Familia lui Pascual Duarte... s-a bucurat de privilegiul, excepțional în istoria literară, de a trece într-un termen scurt, de la categoria unei cărți de tinerețe și de dispută, la cea a unei cărți clasice“¹.

De o sensibilitate rafinată ființa lui Cela captează violența și absurditatea anilor care abia trecuseră și le revarsă uneori cu accente teribile, atroce, asupra psihologiei lui Pascual Duarte. *Tremendismul*² lui Camilo José Cela — născut cu această carte și obiect de reproșuri sau discuții pentru toți criticii care îi abordează opera — ar putea fi reacția personală a unei sensibilități exacerbate și justificate organic, maladive, la supralicitările circumstanței istorice trăite. Mai târziu, *tremendismul* va lua la Cela alte forme, dispărînd violența actelor și apărînd virulența sarcastică, de cele mai multe ori gratuită, în descrierea caricaturizantă pînă la grotesc, a fapturilor și a gesturilor celor mai inofensive. Din ce în ce mai accentuat, Camilo José Cela vădește o plăcere morbidă în a-și deforma hidos personajele. E un soi de disperare amară, de învîrtire în cerc închis, fără scăpare. Personajele și procedeul se repetă la infinit, în linii din ce în ce mai îngroșate. Atît critica adunată în volume masive de istorie literară³, cît și cea de presă, spontană și la zi, îi reproșează lui Cela manierismul ultimelor sale cărți: „...am dori ca Cela să renunțe pentru un timp la caricatură și să se întoarcă spre marele roman pe care îl datorează cititorilor săi“⁴.

Dar chiar și în extravaganțele sale, Camilo José Cela rămîne tradiționalist, înscriindu-se pe linia clasică a lui Quevedo și Ramón del Valle-Inclán. Spirite înrudite, Quevedo, Valle-Inclán și Cela dau riposte amare circumstanțelor, deziluzionante ale epocilor lor, distanțate în timp, dar apropiate în esență. Suita personajelor absurde și groțesti, caricaturi sinistre sau caraghioase din *Los Sueños* (*Visu-*

¹ Cf. G. Marașón, *La familia de Pascual Duarte*, *Prólogo*, ed. a VII-a, Destino, Barcelona, 1955, pag. 11.

² „...tremendismul constă în a reda grozăviile în chip grozav, cu desăvîrșită liniște sau — mai bine zis — cu o plăcere clinic mărturisită“. Cf. Ileana Georgescu, *O formă modernă a romanului picaresc: Romanele lui Camilo José Cela*, din *Analele Universității București*, seria Științe sociale-Filologie, nr. 25, anul XI, 1962, pag. 247.

³ G. Torrente-Ballester, *Panorama de la literatura española contemporánea*, Guadarrama, Madrid, 1965, capitolul *Camilo José Cela*, pag. 492—494; Eugenio G. de Nora, *La novela española contemporánea*, vol. II, Gredos, Madrid, 1962, pag. 129—130.

⁴ Cf. A. I. Laguna, *G.J. Cela: La familia del héroe*, în revista *La estafeta literaria*, nr. 343, mai, 1966, pag. 17.

rire) lui Quevedo, paiatele diforme din originalele *esperpentos*¹ ale lui Valle-Inclán și gloata tragicomică a flămânzilor lui Cela își găsesc perechea și oglinda în monștrii Capriciilor lui Goya. Colcăie și se frământă viciile Spaniei în declinul epocii sale de aur împreună cu halucinațiile Spaniei tragice ale anului 1898², se împing și se îmbulzesc făpturile năucite și nefericite ale Spaniei sfîșiate de războiul civil, alcătuiind toate la un loc: „un adevărat teatru de marionete a ceea ce înseamnă hispanic, oglindit într-o caricatură crudă dar cu semne și accente de verosimilitate”³.

Pînă aici, observația lui Laguna în legătură cu Cela putea să-i cuprindă la fel de bine pe Quevedo și pe Valle-Inclán. Mai departe, ea rămîne caracterizantă mai ales pentru Camilo José Cela: „Omenia palpită sub scalpel; dragostea sa, plină de amărăciune, îl mîină să picteze ceea ce este negativ și neplăcut...”⁴

Modern, Cela depășește amărăciunea sumbră și răzbunătoare a lui Quevedo, lăsîndu-și uneori sufletul pradă acelor emoții nostalgice și inefabile, care alcătuiesc în complexitatea lor, sentimentul omenesc rafinat și subtil numit tristețe.

Trist e noul picaro din *Nuevas andanzas y desventuras de Lazarillo de Tormes* (Noile aventuri și nenorociri ale lui Lazarillo din Tormes). Vraja cărții constă poate tocmai în acest nedeslușit sentiment de tristețe și dor care îl mîină hoinar prin pășunile de la poalele munților, pe răcoroasele poteci de pe malurile apelor, sub puzderia de stele sau soarele dimineții. Tiparul romanului e cel al clasicelor romane picaresce, dar spiritul e cu desăvîrșire altul. Modernă temă a singurătății însoțește tradiționala temă a foamei. În singurătate se ivește tristețea și meditația care-l conduc pe noul picaro la milă; din milă se naște omenia și generozitatea. Cu toate asprimile anumitor descrieri fiziologice, cerute de tradiția romanului picaresc, spiritul care domină e cel cervantin, deci profund omenesc. Sînt prezente în carte prietenia și altruismul, setea de frumusețe și puritate. Marie și înțeleptul don Felipe, poetul nebun și generos care este don Federico sînt naivii și deșrădăcinații care nu-și găsesc locul în aspra lume care-i înconjoară, o lume picarescă, crudă pe vremea Spaniei secolelor [de aur, egoistă și indiferentă în Spania lui Camilo José Cela.

¹ Gen special de teatru, specific lui V.-Inclán, amestec de tragic comic și macabru.

² Pierderea coloniilor spaniole din America.

³ A.I. Laguna, *op. cit.*, pag. 16.

⁴ A.I. Laguna, *ibid.*, pag. 17.

Investigarea Spaniei — pe linia tradiției generației de la 1898 — geografic și istoric, economic și psihologic îl face pe Cela să parcurgă, ca un alt Unamuno, drumul aspru al deziluziei și tristeții... „Niciodată nu m-am fotografiat zîbind, și anume pentru a nu induce în eroare pe istoricii viitorului...” Pe plan artistic, rezultatul final e acea tendință repetată spre caricatură și schimonoseală. Inițial, în produsele primelor sale vagabondaje prin Spania, tendința aceasta se oprește la o vervă zburdalnică și plină de umor, purtînd amprenta tradițională a savurosului realism costumbrist¹. Primele sale *Apuntes carpetovetónicos* (*File de carnet*), sînt prezentări rapide, sintetice, de un desen bine conturat, alcătuiind cu prospețime „o mică cronică uluită a întîmplărilor mărunte din Spania aridă, acest izvor de nesecat al temelor literare”².

La jumătatea de drum între observația spontană și de esență a primelor *Apuntes carpetovetónicos* și „fișele”³ vitriolate care fac inventarul grotesc al făpturilor — numelor mai bine spus — prezente în *Historias de España* (*Întîmplări din Spania*) și în *Tobogán de hambrientos* (*Toboganul flăminzilor*), se află *La Colmena* (*Stupul*).

Acest roman este lucrarea cheie pentru evoluția romanului social în Spania postbelică precum și pentru înțelegerea evoluției lui C.J. Cela — în spirit și maniera de a se exprima. În această carte se unesc subtil și rotund, caracteristicile și coordonatele marelui scriitor spaniol.

Uluitoarea concentrare a romanului — peste trei sute de personaje, răstimpul de cîteva zile, perimetrul restrîns — precum și ineditul contrast între ordinea subterană a punerii în scenă și haosul aparent al celui du-te-vino amețitor, de roire zumzăitoare năucește și derutează la o lectură neconcentrată. Cine e Alfonso? Unde a dispărut Mauricio Segovia? Ce rost avea apariția omului căruia îi mirosea chiar și inima a ceapă? Ce s-a întîmplat cu Martín Marco?

Cu sensibilitate receptivă și maleabilă Cela reacționează atent la ambianță... „Acest roman al meu nu aspiră să fie mai mult — și desigur, nici mai puțin — decît un crîmpei de viață povestit pas cu pas, fără

¹ Realism tipicist de moravuri, cel mai adecvat exprimat în articolele de ziar ale lui M. J. Larra (1809—1837) și M. Romanos (1803—1882).

² C.J. Cela, *Relativa teoría del carpetovetónismo. Obra completa*, vol. al III-lea, Destino, Barcelona, 1965, pag. 23.

³ Formula aparține lui T. Ballester, *op. cit.*, pag. 493: „...trucul consistă în faptul că fiecare personaj se prezintă veșnic însoțit de fișa sa autobiografică a cărei repetare... sfîrșește prin a plictisi.”

reticențe, fără a căuta tragedii uimitoare, fără milă, cum se scurge viața, întocmai cum se scurge viața. Fie că ne place, fie că nu"¹.

Iar ambianța spaniolă, violent zdruncinată în realitatea ei cea mai concretă — viața de fiecare zi — era cea mai potrivită pentru generarea unui realism critic modern, de observație socială directă și de pulsație ritmată pe evenimente. Narațiunea nu se mai putea desfășura clasic, rectiliniu și în avalanșă; nu se mai putea porni de la o individualitate care să adune pe parcurs personaje adiacente. Madridul de după războiul civil reprezenta o colectivitate unită în același destin, un organism viu „în care fiecare gest, fiecare mișcare, fiecare vorbă (oricât de îndepărtate unele de altele ar părea să fie) cooperează la plenitudinea ansamblului”². Planurile paralele, exprimarea sincopată, cercurile concentrice din structura romanului nu fac decât tocmai să evidențieze această stare de lucruri. Vie, cartea lui Cela trăiește, zumbăie, zbîrncie și dintr-o dată, atunci când scriitorul devine evident meditativ, totul e înlocuit de o intonație gravă. „Arhitectura cărții e complexă, m-am trudit mult s-o duc la bun sfârșit”, mărturisește Cela în prefața la prima ediție. Nucleul concentric de unde converg și diverg personajele, este cafeneaua doinei Rosa. Convergența și divergența lor este ca pulsația unei inimi bolnave, sugerată material de mișcarea ușii de la intrarea cafenelei. Organismul uman complex, care este orașul închis, lipsit de aerul proaspăt al orizonturilor deschise, se agită convulsiv și dezordonat, neîntrerupt, idee care se reliefează, printre altele, în finalul cărții, la ieșirea lui Martín Marco pe cîmpul de la marginea orașului.

În conținut, Cela reia tradiția realistă a marilor clasici spanioli: „observația socială umple romanul și ea se exercită cu o mordicitate egală marilor opere picarești”³. Radarul scriitorului va semnală tot ceea ce este nedrept, dureros, absurd în lumea care, fi este atât de familiară — Madridul anului 1942, fără a defini însă precis cauzele și deci fără a ajunge la concluzia echilibrată și robustă că ele pot și vor fi înlăturate. Adevărul situației de fapt existente i se impune lui Cela nu datorită vreunui... „crez politic, ci însăși desfășurării talentului; (în sensul în care Engels vorbea despre Balzac)”⁴.

¹ C.J. Cela, *La colmena*, prefață la prima ediție, Barcelona, ed. V, 1963, pag. 9.

² E. Nora, *op. cit.*, pag. 123.

³ Ileana Georgescu, *op. cit.*, pag. 15.

⁴ A. E. Baconsky, *Meridiane, Pagini despre literatura universală contemporană*, E.P.L., 1966, București.

Cartea care l-a purtat „timp de cinci ani îndelungați pe drumul amărăciunii“¹ datorită adevărului social pe care îl exprima nu poate să apară la Madrid. Motivul discret amintit de Cela în citata prefață la prima ediție: „din motive speciale romanul apare în Republica Argentina...“, elegant escamotat de cercetătorul său cel mai de seamă, Alonso Zamora Vicente, omis de istoricii literari Ballester și Nora, este comentat direct de către A. E. Baconsky: „Actul cenzurii avea o explicație: evoluția lui Cela înregistrase o categorică trecere de la pro la contra“².

Acest *pro* sincer al juvenilității... „am urma unui glonț de pușcă la vintre și a unui de mitralieră în piept...“ a fost de scurtă durată. Violența lui Pascual Duarte, însingurarea lui Lazarillo, amărăciunea amîndurora marchează o primă etapă în această evoluție ideologică a lui Cela. Este etapa în care ostilitatea mediului extern acționează confuz deși pregnant asupra sensibilității scriitorului. Acumularea de experiențe și mărturii făcute de personalitatea lui Cela în vagabondajele sale pe pămîntul Spaniei: impasibilitatea, cumplita împietrire a timpului, anii care trec mereu la fel în apăsarea lor sumbră, îl aduc pe tinărul Cela, acum bărbat matur, la luciditate.

Romanul *Stupul* este o izbucnire de luciditate sensibilă și tragică în concluziile ei de neputință.

Marele merit omenesc al lui Cela este că făcînd parte, mai bine spus, putînd să facă parte din tagma învingătorilor, a avut cîntecul și demnitatea să demaște consecințele victoriei fascismului. Poziția lui e fără echivoc alături de cei învinși. Care sînt urmările războiului civil spaniol? Spaimă și foame, umilință și durere. Spectrul războiului se extinde laom, înghițînd trecutul, prezentul și viitorul. Viața întregă e subsemnul războiului: mizeria raționalizării și a lefurilor insuficiente, epuizantele ore suplimentare, boala care macină, foamea, frigul, dragostea nefirească și mutilată, degradarea omenească, frica de animal hăituit... Cu sufletul plin de o duioșie fără seamăn și de o milă infinită, Cela, maestru al contrastelor, după o scenă dură în instinctualitatea ei — modalitate unică de eliberare din tensiunea obsesonantă — se oprește asupra florilor proaspete și transparente, care, timide, se ivesc totuși printre lepezile grele ale existenței, dînd frazei dintr-o dată alt ritm, lent și grav. Se ghicește o întregă psihologie complexă, în frînturi de fraze sau de gesturi; don Francisco e gata să dea un ban din mizerabilul aconto primit din leafă copilului — bietului copil — care cîntă *flamenco*; copilul care cîntă *flamenco* tace respectuos cînd

¹ C. J. Cela, *La colmena*, prefață la prima ediție, pag. 10.

² *Op. cit.*, pag. 82.

doña Margot e scoasă din casă pentru a fi dusă la morgă; Nati are nostalgia purității; Filo ține lângă sobă papucii, ca să fie calzi la întoarcerea bărbatului ei de la lucru; Celestino Ortiz este, împotriva tuturor așteptărilor, gata să-l ajute pe Martín...

Tensiunea în crescendo din finalul cărții, care îi cuprinde pe toți cei din jurul lui Martín Marco amenințat de o primejdie obscură, nu este altceva decât generosul sentiment al solidarității umane. Și dacă Cela și-ar fi îndreptat atenția asupra treptei sale superioare și grandioase adică asupra solidarității în luptă a oamenilor, atunci desigur că finalul cărții ar fi rămas deschis spre un viitor de orizonturi largi. Ar fi fost așa dacă se oprea asupra claselor productive ale societății, singurele capabile să rezolve complexitatea problemei. Mica burghezie, care ne este înfățișată șovăitoare, sperioasă și mărunță în aspirații, nu putea fi capabilă de gesturi eroice. Întocmai ca Martín Marco, Camilo José Cela se revoltă, profund lovit, dar nu cu eficiența dorită. Ura împotriva învingătorilor în război — îmbogățirii și exploatatorii — ia forme puerile de răzbunare; Martín o sfidează demn pe doña Rosa pe care o urăște; Camilo José, care și el o urăște, se răzbună în descrierea fizică a ființei ei respingătoare.

Neputința și dezorientarea — mărturisite încă din titlul seriei rămase în suspensie, *Drumuri nesigure* — culminează ca expresie în finalul cărții, chinuitor în angoasa pe care o lasă asupra tuturor și asupra cititorului. E un final care rămâne deschis în continuare nenorocirii, spaimei și umilinței. Contrastul dintre speranța abia înflorită în sufletul lui Martín și amenințarea, la pîndă, gata să-l înhațe, e dramatic. Hohotele de ris care încheie cartea sînt cumpbite în ridicolul tragic al naivității lor...

Marele scriitor care este Camilo José Cela reușește să-l facă pe „penultimul său destinatar“ (cititorul) să se oprească în loc cutremurat și să se întrebe dacă mai este posibilă „uitarea“ („ultimul destinatar“).

Stupul — carte care ilustrează formula echilibrată a unui nou clasicism, clasicismul modern, în opoziție cu ideea menținerii anacroniste a unor formule narative închistate dar și cu ideea cultivării formulelor de avangardă rupte de realitate — este într-adevăr „romanul cel mai valoros și semnificativ publicat în Spania după 1936“¹, și, poate, așa cum spune Bartolomé Mostaza, „unul din cele mai bune romane din literatura europeană a ultimilor 30 de ani“².

IOANA ZLOTESCU-CIORANU

¹ E. Nora, *op. cit.*, pag. 120.

² *El libro español*, tomo VII, nr. 76, aprilie 1964, pag. 137.

Fratelui meu Juan Carlos
aspirant de marină
în Flota Spaniolă

— Totul e să nu ne pierdem capul; sînt sătulă de cînd tot spun asta!

Doña Rosa umblă de colo-colo printre meselecafenelei, lovindu-se de clienți cu dosul ei enorm. Doña Rosa e gata oricînd să spună o vorbă murdară. Pentru doña Rosa, lumea este cafeneaua ei, iar toate celelalte se învîrtesc în jurul cafenelei. Unii spun că atunci cînd vine primăvara și fetișcanele încep să umble cu mîneci scurte, donei Rosa îi lucesc ochișorii. Dar eu cred că astea sînt flecăreli: doña Rosa n-ar da din mîna pentru nimic în lume un pol sunător, din cei de argint. Că e sau nu e primăvară. Dacă îi place ceva donei Rosa, apoi îi place să-și tîrîie chilele printre mese. Atît. Cînd e singură îi trage cu tutunul de nouăzeci și cu rachiul de anason, pahare zdravene, de dimineața pînă seara. Apoi o apucă tusea și zîmbește. Cînd e în toane bune, se așază pe un scăunel scund în bucătărie, și citește romane sau foiletoane, care-i plac cu atît mai mult cu cît sînt mai sîngeroase: totul înseamnă hrană pentru ea. După asta le spune glume oamenilor și le povestește despre crima din strada Bordadores, sau despre cea din expresul de Andaluzia.

— Tatăl lui Navarrete¹, care era prieten cu generalul don Miguel Primo de Rivera², s-a dus la el, a căzut în genunchi în fața lui și i-a spus: „Domnule general, pentru numele lui Dumnezeu, grațiați-l pe fiul meu“; dar don Miguel, deși avea o inimă de aur, i-a răspuns: „Mi-este cu neputință, prietene Navarrete; fiul dumitale trebuie să-și ispășească greșelile în ștreang“.

„Ăștia tipi! gîndește ea, oameni, nu glumă!“

¹ Personaj din lecturile donei Rosa.

² *Miguel Primo de Rivera y Orbaneja* (1870—1930), general și dictator spaniol, șeful guvernului între 1923 și 1930 și întemeietorul organizației fasciste *Unión Patriótica* (1924).

Doña Rosa este plină de pete pe obraz, de parcă și-ar schimba veșnic pielea, ca șopîrlele. Cînd stă dusă pe gînduri, se distrează cojîndu-și pielîțele de pe față, care ies uneori lungi ca niște serpentine. Pe urmă se întoarce la realitate și începe iarăși să se plimbe, în sus și în jos, zîmbindu-le clienților (pe care de fapt îi urăște) cu dinții ei mici, negricioși și plini cu resturi de mîncare.

Don Leonardo Meléndez îi datorează șase mii de *duros* lui Segundo Segura, lustragiul. Acesta, un amărit, un biet amărit rahitic și prăpădit, a strîns ani în șir bani ca pînă la urmă să-i împrumute pe toți lui don Leonardo. Așa-i trebuie! Don Leonardo este un șarlatan care își duce zilele tapînd pe unul și pe altul și punînd la cale tot felul de afaceri care nu ies niciodată. Și nu că ar ieși prost, nici vorbă; nu ies de loc, iac-așa, nici prost, nici bine. Don Leonardo poartă întotdeauna cravate fastuoase și își dă cu fixativ pe păr, un fixativ foarte parfumat, care te trăsnește de la distanță. Își dă aere de mare domn și are un tupeu nemaipomenit, tupeul celui care a trecut prin toate. Mie nu mi se pare să fie chiar atît de dat naibii; adevărul este însă că manierele sale sînt cele ale unuia care n-a ajuns niciodată chiar fără o para în buzunar. Pe creditorii îi bruftuluiește, iar aceștia îi zîmbesc și-l privesc cu respect; cel puțin în aparență. S-or fi găsit destui care ar fi vrut să-l trimită în fața tribunalului și să-i facă proces, dar vorba e că pînă acum nimeni n-a deschis focul. Lui don Leonardo îi plăcea grozav să spună cîte o vorbuliță franțuzească, cum ar fi *madame*, ori *rue*, ori *cravate*, precum și: „noi, Melendezii“. Don Leonardo este un bărbat cultivat, un bărbat care dovedește că știe multe. Joacă micile lui partide de dame și nu bea decît cafea cu lapte. Celor de la mesele vecine, pe care îi vede fumînd tutun blond, li se adresează foarte politicos, spunîndu-le: „Aveți cumva o foiță? Aș vrea să-mi răsucesc o țigară, dar n-am foiță la mine.“ Celălalt se lasă păcălit: „Nu am, nu fumez decît țigări gata făcute. Dacă doriți una...“ Don Leonardo nu se grăbește să răspundă; după cîteva secunde, vrînd parcă s-arate că n-are încotro, spune: „În sfîrșit, să fumăm și tutun blond, ca să mai schimbăm! Deși nu prea mă dau eu în vînt după paie d-astea, zău așa“. Se întimplă uneori ca cel de la masa ve-

cină să-i răspundă scurt: „Nu, n-am foită; îmi pare rău că nu vă pot servi“, și atunci don Leonardo trebuie să se lase păgubaș.

Sprijiniți în coate pe marmora roasă, marmoră slinoasă a măsuțelor rotunde, clienții o văd trecînd pe patroană, aproape fără s-o mai privească, în timp ce gîndurile le zboară vag la tot ce ar fi putut să fie și — vai! — n-a fost, la tot ce s-a destrămat încetul cu încetul, fără ca nimeni să știe cum și de ce, datorită poate doar unui amănunt lipsit de importanță. Multe din plăcile de marmoră ale măsuțelor au fost pe vremuri lespezi funerare în vechile cimitire din Madrid; pe unele, inscripțiile nu s-au șters încă, și un orb, care și-ar trece virfurile degetelor pe dedesubtul mesei, ar putea să descifreze: „Aici odihnesc rămășițele pămîntești ale domnișoarei Esperanza Redondo, decedată în floarea tinereții“, sau „R.I.P.¹ Excelentissimul Señor don Ramiro Lopez Puente. Subsecretar la Ministerul Lucrărilor Publice.“

Clienții cafenelelor sînt oameni care cred că viața e cum e fiindcă așa e și că n-are rost să-ți mai bați capul cu asta. În cafeneaua doînei Rosa toți fumează și cei mai mulți, singuri la cîte o masă, meditează la sărmancele, sau la plăcutele lor întîmplări, care, răscolindu-i în adîncuri, le umplu sau le zădărnicesc viața întreagă. Îl vezi pe cîte unul care dă tăcerii un aer visător, încărcat de vagi aduceri aminte, iar pe altul scormonind absorbit în memorie, avînd pe față aerul animalului batjocorit, al animalului blind și rugător, sleit de puteri: cu fruntea sprijinită în mîină și cu privirea plină de amărăciune, ca marea potolită după furtună.

Sînt unele după-amiezi în care conversația se stinge de la masă la masă, o conversație despre niște pisici care au fătat, sau despre aprovizionare, sau despre copilașul acela care a murit și despre care unii dintre clienți nu-și mai aduc aminte, despre copilașul acela mort care — cum de nu-ți amintești? — avea perișorul bălai, era atît de drăgălaș, deși cam slăbuț, purta mereu o jachetică tricotată, bej și n-avea mai mult de cinci ani.

În aceste după-amiezi inima cafenelei zvîcnește fără ritm, ca inima unui bolnav, și aerul dinăuntru parcă devine

¹ *Requiescat in pace* (odihnească-se în pace) (lat.).

mai dens, mai cenușiu, deși din cînd în cînd răzbate o răsufare mai încălzită, nu se știe de unde, ca un fulger, o răsufare încărcată de speranță, care deschide pentru cîteva clipe o ferestruică în sufletul fiecăruia.

Don Jaime Arce, care, cu toate cîte i s-au întîmplat are prestanță, se pomenește mereu cu polițele protestate. Deși nu pare, în cafenea se știe totul. Don Jaime a cerut credit unei bănci, i s-a acordat și a semnat niște polițe. Apoi s-a întîmplat ceea ce s-a întîmplat. S-a vîrît într-o afacere din care a ieșit păcălit și fără un ban. Cînd i-au fost prezentate polițele la scadență a spus că n-are cum să le achite. Don Jaime Arce este, cu siguranță, un om cinstit și fără noroc, care calcă mereu cu stîngul cînd e vorba de bani. Prea harnic nu e, asta-i adevărat, dar nici noroc n-a avut, nici măcar o picătură. Alții, tot atît de neisprăviți, dacă nu și mai și decît el, au izbutit să dea lovitura, să pună mîna pe cîteva mii de *duros* cu care și-au plătit polițele, și iată-i azi cum se plimbă fumînd tutun bun și umblă numai în taxi. Cu don Jaime Arce nu s-a întîmplat așa, ci cu totul altfel. Acum e în căutare de slujbă, dar zadarnic. Ar lucra oricînd și orice i s-ar ivi în cale, dar n-a dat de nimic care să merite osteneala, și astfel își petrece zilele în cafenea, cu capul rezemat de spătarul de pluș, privind ornamentele poleite ale plafonului. Cîteodată îngîină vreo arie de *zarzuela*¹, bătînd tactul cu piciorul. Don Jaime n-are obiceiul să se gîndească la necazurile lui; de fapt n-are obiceiul să se gîndească la nimic, niciodată. Privește oglinzile și își spune: „Cine o fi inventat oglinzile?“ Pe urmă își pironeste privirile pe cîte cineva, aproape cu obrăznicie: „O fi avînd copii femeia asta? Sau o fi vreo mironosiță bătrînă.“ „Ciți tuberculoși or fi acum în cafenea?“ Don Jaime își răsucește cîte o țigară subțire de tot, cît un fir de pai, și o aprinde. „Sînt unii care ascut creioanele cu o adevărată artă, le fac un vîrf subțire ca acul și nu-l rup niciodată.“ Don Jaime își schimbă poziția; începe să-i amortească un picior. „Ce misterioasă e treaba asta! Tic-tic..., tic-tic; și așa toată viața, zi și noapte, iarnă și vară: inima.“

¹ Un fel de operetă (span.).

Unei doamne tăcute, care obișnuiește să se așeze la o masă din fund, pe unde se urcă la sala de biliard, i-a murit un fiu, acum mai puțin de o lună. Băiatul se numea Paco și se pregătea să dea examen ca să intre la Poștă. La început s-a crezut că era vorba de dambla, dar pe urmă s-a văzut că nu, că de fapt era meningită. Boala l-a dat gata repede și, în afară de asta, și-a pierdut cunoștința de la început. Învățase pe de rost toate satele din León, Castilla la Vieja, Castilla la Nueva și câteva din Palencia (regiunea Castellón și cam jumătate din Alicante); mare păcat că a murit! Paco rămăsese cam șubred de pe urma unei răceli pe care o avusese într-o iarnă, pe cînd era copil.

Maică-sa e acum singură, pentru că fiul celălalt al ei, cel mare, hoinărește prin lume, nu se știe bine pe unde. După-amiezile se duce la cafeneaua donei Rosa, se așază lingă scară și stă acolo ceasuri întregi, adunînd căldură. De la moartea băiatului, doña Rosa se poartă foarte prietenos cu ea. Sînt unii oameni cărora le place să fie grijulii cu cei în doliu. Și se folosesc de prilejul acesta ca să dea sfaturi, sau îndemnuri de resemnare, ori curaj și atunci se simt grozav de bine. În chip de mîngîiere, doña Rosa îi spune mereu mamei băiatului că decît să fi trăit Paco al ei și să fi rămas un tontălau, mai bine că l-a luat Dumnezeu. Mama se uită la ea, zîmbește așa de formă, și-i răspunde că, desigur, privind bine lucrurile, are dreptate. Mama lui Paco se numește Isabel, doña Isabel Montes, văduva lui Sanz. Este o doamnă care arată încă destul de bine. Poartă o manteluță cam roasă, și pare să fie de familie bună. În mod obișnuit cei din cafenea îi respectă tăcerea; doar din cînd în cînd, foarte rar, cîte o cunoștință, de obicei o femeie care se întoarce de la lavabou, o întrebă, sprijinindu-se de măsută: „Ei, cum stăm cu curajul?“ Doña Isabel zîmbește și nu răspunde aproape niciodată; uneori, cînd este mai înviorată, ridică încet capul, o privește și spune: „Ce frumușică ești, Cutárico!“ Dar de cele mai multe ori nu scoate o vorbă; cînd prietena pleacă face doar un gest cu mîna, și atît. Doña Isabel știe că ea este de altă categorie, că are cel puțin un fel deosebit de a fi.

O domnișoară aproape bătrînă îl cheamă pe băiatul cu țigări.

- Padilla!
- Vine, domnișoară Elvira!
- Un *tritón*.

Femeia scormonește în geanta ei, plină de duioase, de necuviincioase scrisori din alte timpuri, și pune pe masă treizeci și cinci de centime.

- Mulțumesc.
- Eu vă mulțumesc dumneavoastră.

Își aprinde țigara și, cu privirea pierdută, scoate un colac gros de fum. Apoi, numaidecît, domnișoara strigă din nou:

- Padilla!
- Vine, domnișoară Elvira!
- I-ai dat ăluia scrisoarea?
- Da, domnișoară.
- Ce ți-a răspuns?

— Nimic; nu era acasă. Servitoarea mi-a spus să n-am nici o grijă, că o să i-o dea negreșit, diseară la cină.

Domnișoara Elvira tace și fumează. Astăzi nu prea se simte în apele ei, are frisoane și bagă de seamă că totul îi cam joacă în fața ochilor. Domnișoara Elvira duce o viață de cîine, o viață care, dacă ai sta s-o judeci, nici n-ar merita osteneala s-o trăiești. Nu face nimic, asta-i sigur, dar pentru că nu face nimic, nici nu mănîncă. Citește romane, se duce la cafenea, fumează cîte o țigară *tritón* și așteaptă să-i pice ceva. Nenorocirea e că nu-i pică decît din an în paște și atunci mai totdeauna marfă proastă, de nimic.

Don José Rodríguez de Madrid a cîștigat un mic premiu la ultima tragere loto. Prietenii îi spun:

- Asta baftă, nu?

Don José are mereu același răspuns, de parcă l-ar fi învățat pe de rost.

- Ei, opt *durejos*¹ nenorociți.

— Stai, frate, liniștește-te, că doar nu-ți cere nimeni nimic.

Don José este copist la Tribunal și s-ar părea că are cîțiva bănișori puși deoparte. Se mai spune că a fost însurat cu o femeie bogată, o fată din La Mancha, care a murit nu-

¹ Diminutiv de la *duro*, monedă spaniolă.

maidecît după căsătorie, lăsînd totul lui don José, și că el s-a grăbit să vîndă cele patru vii și două plantații de măslini luate ca zestre, fiindcă, spunea el, aerul de țară nu-i pria la respirație, și că înainte de orice trebuie să-ți vezi de sănătate.

La cafeneaua doînei Rosa, don José ia întotdeauna un păhărel; nu e un fanfaron și nici un pirlit din cei care beau cafea cu lapte. Patroana îl privește aproape cu simpatie: îi leagă pasiunea comună pentru rachiul de anason. „Rachiul de anason este cel mai bun din lume; este tonic, diuretic și reconfortant; dă sînge și îndepărtează spectrul impotenței.“ Don José spune întotdeauna lucrurilor pe nume. Odată, acum vreo cîțiva ani, puțin după sfîrșitul războiului civil, a avut o neînțelegere cu vioristul. Aproape toți clienții i-au dat dreptate vioristului, dar don José a chemat-o pe patroană și i-a spus: „Ori îi dai un picior în spate și-l arunci afară pe acest roșu obraznic și nerușinat, ori nu mai pun piciorul în cafeneaua dumitale“. Atunci doña Rosa l-a gonit pe viorist și nimeni n-a mai aflat nimic despre el. Clienții, care la început dăduseră dreptate vioristului, au început să-și schimbe părerea, ca pînă la urmă să spună că doña Rosa făcuse foarte bine, că trebuia să fie mîna forte și să dea o pildă pentru învățare de minte. „Cu atîtea obrăznicii, cine știe unde putem să ajungem!“ Spunînd acestea, clienții își luau un aer serios, impasibil, arătîndu-se oarecum scandalizați. „Unde nu-i disciplină, nuse poate face nimic bun, nimic care să merite osteneala“, se auzea vorbindu-se pe la mese.

Un bărbat în vîrstă povestește gălăgios cum și-a bătut joc, acum aproape o jumătate de veac, de Madame Pimenton¹.

— Tîmpita credea că o să mă ducă! Caraghioasa! Am invitat-o la cîteva păhărele de vin alb și la ieșire și-a zdrobit mutra de ușă. Ha, ha! Curgea sîngele din ea de parcă era un vițel înjunghiat, și se văita într-una: „*Oh, la, la. Oh, la, la*“. A plecat scuipîndu-și dinții. Vai de capul ei, de nenorocită; umbla veșnic beată! Îți vine chiar să rîzi, zău așa!

Pe fețele unora care îl urmăresc de la mesele vecine, se poate citi aproape invidie. Sînt dintre aceia care în unele

¹ Femeie de stradă foarte cunoscută în Madridul de altădată.

clipe surid împăcați și senini, aproape fără să-și dea seama că nu se gîndesc la nimic.

Oamenii sînt înclinați să lingusească, să perie din stupiditate, și uneori zîmbesc, chiar dacă în fundul sufletului simt o scîrbă imensă, o scîrbă pe care aproape nu pot să și-o înfrîngă. Cu periatul ăsta se poate ajunge pînă la asasinat; cu siguranță că sînt unii care, pentru a se pune bine cu cineva sau pentru a-i face pe plac, au săvîrșit mai mult decît o crimă.

— Așa trebuie să te porți cu toate pușlamalele astea; noi, oamenii binecrescuți, nu-i putem lăsa să ni se urce în cap. Spunea el taică-meu: „Vrei struguri? vino de-i ia.“ Ha, ha! Putoarea aia nici n-a mai călcat pe aici!

Printre mese trece un cotoi gras, cu blană lucioasă; un cotoi care pocnește de sănătate și de trai bun; un cotoi înfumurat și nepăsător. Se strecoară printre picioarele unei doamne, făcînd-o să tresară.

— Pisica dracului! Zît de aici!

Cel cu povestirea îi zîmbește dulce:

— Dar ce rău v-a făcut biata pisică, doamnă dragă?

În mijlocul acestui vacarm, un tinerel pletos scrie versuri. E pe altă lume, nu-și mai dă seama de nimic; este singura modalitate de a putea scrie versuri frumoase. Dacă ar privi în jurul lui s-ar duce inspirația. Inspirația asta trebuie să fie ceva ca un fluturaș orb și surd, dar foarte luminos; de n-ar fi așa multe lucruri ar rămîne de neînțeles.

Tinărul poet tocmai compune un poem lung, care se numește *Destin*. A avut oarecari ezitări în legătură cu titlul, dacă să nu-i spună cumva *Destinul*, dar pînă la urmă, după ce s-a sfătuit cu cîțiva poeți mai experimentați, și-a dat seama că nu, că ar fi mai bine să rămînă doar *Destin*. E mai simplu, mai evocator, mai misterios. Și apoi, titlul acesta *Destin* este mai sugestiv, mai... cum să spunem? mai învăluit, mai poetic. În acest fel nu se poate ști dacă este vorba de „destinul“ în general, sau de „un destin“ anume, de un „destin incert“, un „destin fatal“, sau un „destin fericit“, un „destin albastru“ sau, în sfîrșit, un „destin violet“. „Destinul“ te strînge mai mult în chingi, lasă mai puțin cîmp liber imaginației, ca ea să zboare în voie, eliberată de orice piedică.

Au trecut câteva luni de când tînărul poet lucrează la poemul său. A compus pînă acuma trei sute și ceva de versuri, are și o machetă îngrijit desenată a viitoareii cărți, precum și o listă de subscriitori posibili, cărora să le trimită la timpul potrivit un buletin, spre a-l completa, dacă doresc. A ales și litera de tipar (simplă, limpede, clasică; o literă care să se citească ușor, adică un *bodoni*¹); a conceput și rîndurile pentru justificarea tirajului. Două îndoieli îl mai chinuiau pe tînărul poet: dacă să pună sau nu acel *Laus Deo*² la sfîrșitul volumului și dacă să scrie el însuși sau nu, notița biografică pentru clapa supracopertei.

Doña Rosa nu este, desigur, ceea ce se numește o senzitivă.

— Ți-am mai spus de o mie de ori. Sînt sătulă de golani, mi-ajunge cumnatu-meu. O lichea ordinară! Ești încă prea fraged, m-auzi? prea fraged. Asta-i bună! Unde ai mai pomenit ca un individ fără cultură și fără principii să umble de colo pînă colo prin cafenea, tușind și călcînd țațoș ca un boier? În nici un caz la mine n-o să se pomenească una ca asta, zău așa!

Donei Rosa îi curge sudoarea pe mustață și pe frunte.

— Și tu, leșinătură, gata ești cu ochii după ziar! Nu știi ce-i ăla respect și bună-cuviință, asta e! Ce o să vă mai învăț eu minte într-o zi cînd o să mă scoateți din pepeni! Unde s-a mai pomenit una ca asta?

Doña Rosa își pironeste ochii mici, ca de șoarece, pe bătrînul chelner Pepe, care a venit aici din Mondoñedo, acum patruzeci sau patruzeci și cinci de ani. Pe după lentilele groase, ochisorii donei Rosa seamănă cu ochii uluiți ai unei păsări împăiate.

— Ce te holbezi? Ce te holbezi? Tontălăule! Ești la fel ca în ziua cînd ai venit! Nici dracu nu vă scoate dintr-ale voastre! Mișcă, trezește-te — și gura! Că de-ai fi mai bărbat de mult te-aș fi zvîrlit în stradă! Mă-nțelegi? Ei, facu-i și dregu-i!

Doña Rosa își pipăie burta și începe să se adreseze iar cu dumneata lui Pepe.

¹ Caracter de literă care poartă numele tipografului italian *Giambattista Bodoni* (1740—1813), celebru la Parma pe vremea sa.

² Întru lauda Domnului (lat.).

— Mai bine... hai la treabă. Știi dumneata, să nu ne pierdem capul. Ce mama mă-si! Și nici respectul, mă înțelegi? Nici respectul.

Doña Rosa și-a săltat capul și respiră adînc. Firele mustății îi tremură provocător, cu un aer de grațioasă superioritate, solemn ca antenele negre ale unui greier îndrăgostit și orgolios.

Plutește în aer ceva ca o părere de rău care se înfige încetul cu încetul în inimă. Inimile nu dor și pot îndura suferința, ceas de ceas, chiar și o viață întreagă, fără ca vreunul dintre noi să știe vreodată precis ce se întîmplă.

Un domn cu o bărbuță albă înmoaie bucățele de brișe în cafeaua cu lapte și i le bagă în gură unui băiețel negricios, așezat pe genunchii lui. Domnul se numește don Trinidad García Sobrino și este cămătar. Don Trinidad a avut o tinerețe zgomotoasă, plină de complicații și de speranțe, dar după moartea lui taică-său și-a spus: „De aci înainte trebuie să-ți bagi mințile în cap, Trinidad; dacă nu, o pățești!“ Așa că s-a apucat de afaceri, a dus o viață chibzuită și s-a îmbogățit. Visul vieții lui ar fi fost să ajungă deputat; se gîdea că a face parte din cei cinci sute de aleși, dintre douăzeci și cinci de milioane, nu era rău de loc. Don Trinidad a cochetat cîțiva ani în șir cu diverse personaje de mîna a treia din partidul lui Gil Robles¹ tot nădăjduind că aceștia au să-l scoată deputat; unde anume, puțin îi păsa; nu avea o circumscripție preferată. Și-a irosit ceva parale în banchete, a dat bani pentru propagandă, a primit vorbe de laudă, dar pînă la urmă nu și-a prezentat nicăieri candidatura și nici măcar nu l-au poftit la serata dată de șef. Don Trinidad a trecut prin clipe grele, de grave crize sufletești, ca pînă la urmă să devină lerrouxist². Părea să-i meargă destul de bine în Partidul radical, dar între timp a venit războiul și cu el sfîrșitul puțin strălucitoarei și atît de scurtei sale cariere politice. Astăzi, don Trinidad trăiește de parte de „chestia publică“, cum spusese în ziua aceea me-

¹ José María Gil Robles (1908), avocat și om politic monarhist, fondatorul partidului *Confederación Española de Derechos Autónomos* (*Confederația spaniolă a Drepturilor Autonome*) (C.E.D.A.).

² Adept al lui García Alejandro Lerroux (1864—1949), om politic spaniol, șeful Partidului Republican Radical, de mai multe ori șeful guvernului.

morabilă don Alejandro, și nu dorește decît să fie lăsat în pace, fără ca nimeni să-i mai amintească despre timpurile trecute, astfel încît să-și poată vedea liniștit de rentabila lui profesiune de cămătar.

După-amiezile se duce cu nepoțelul la cafeneaua doănei Rosa, îi dă o gustare și tace, ascultînd muzica sau citind ziarul, fără să intre în vorbă cu nimeni.

Doña Rosa se sprijină de o masă și zîmbește.

— Ce mai e nou, Elvirita?

— Păi, cum vezi și dumneata, mai nimic.

Domnișoara Elvirita trage din țigară și înclină puțin capul. Are obrazii și pleoapele roșii, ca și cum ar fi foarte sensibile.

— Treaba aia s-a aranjat?

— Care?

— Aia cu...

— Nu, a ieșit prost. A umblat trei zile cu mine și la urmă mi-a dat o sticlută de fixativ.

Domnișoara Elvira zîmbește. Doña Rosa strînge din pleoape, plină de mîhnire.

— Unii n-au conștiință, fata mea!

— Eh! Și ce-mi pasă mie?

Doña Rosa se apleacă spre ea și-i vorbește aproape la ureche.

— De ce nu te împaci cu don Pablo?

— Pentru că nu vreau. Uneori mai trebuie să ții seama și de mîndrie, doña Rosa.

— Ei, facu-i și dregu-i! Fiecare cu ale lui! Dar ce-ți spun eu, Elvirita, și știi că ți-am dorit totdeauna binele, e că-ți mergea bine cu don Pablo.

— Ba nu chiar așa de bine. E un tip foarte pretențios. Și pe deasupra te mai umple și de bale. Ajunsesem să-l urăsc, ce vrei?! Îmi făcea silă.

Doña Rosa își îndulcește glasul, căpătînd tonul convingător al celor ce dau sfaturi.

— Trebuie să ai mai multă răbdare, Elvirita. Ești încă o copilă, ce mai!

— Crezi?

Domnișoara Elvirita scuipă sub masă și se șterge la gură cu dosul mînușii.

Un tipograf îmbogățit, care se numește Vega, don Mario de la Vega, fumează un trabuc enorm, un trabuc ca de reclamă. Cel de la masa de alături încearcă să-i intre pe sub piele:

— Bună țigară mai fumați, domnule!

Vega îi răspunde solemn, fără să-l privească:

— Da, nu e rea, costă un *duro*.

Celui de la masa de alături, un ins rahitic și zîmbitor, i-ar place să adauge ceva, ca de pildă: „Halal de dumneavoastră!” dar nu îndrăznește, căci, din fericire, se rușinează la timp. Se uită la tipograf, zîmbește din nou cu umilință și continuă:

— Numai un *duro*? Pare o țigară de cel puțin șapte *pesetas*.

— Aș! un *duro* plus treizeci, bacșiș. Eu mă învoiesc cu chestia asta.

— Vă dă mîna!

— I-auzi colo! Nu cred că trebuie să fii numai decît un Romanones¹ ca să fumezi asemenea havane.

— Un Romanones nu, dar, vedeți dumneavoastră, eu unul nu mi-aș putea permite și ca mine, mulți din cei de aici.

— Vrei să fumezi una?

— Mă mai întrebați!

Vega zîmbește, simțind aproape remușcări pentru cele ce are să spună:

— Păi muncește și dumneata cum muncesc eu!

Tipograful dă drumul unui hohot de rîs brutal, nemăsurat. Insului rahitic și zîmbitor de la masa vecină îi încremenește zîmbetul pe buze. Se înroșește, simte că îi ard urechile, iar ochii încep să-l usture. Își apleacă privirea ca să nu vadă cum toți cei din cafenea se uită la el. Cel puțin așa își închipuie, că toți din cafenea se uită la el.

În timp ce don Pablo, un netrebnic care vede întotdeauna lucrurile pe dos de cum sînt în realitate, zîmbește istorisind întîmplarea cu Madame Pimenton, domnișoara Elvira azvîrle chiștocul pe jos și-l strivește cu piciorul. Domni-

¹ Referire la Alvaro de Figueroa y Torres, conte de Romanones (1854—1930), care a deținut înalte funcții politice în statul spaniol.

șoara Elvira are din cînd în cînd gesturi de adevărată prietăsă.

— Ce rău v-a făcut pisicuța? Pis, pis, na...!

Don Pablo o privește pe doamnă.

— Nu știți ce inteligente sînt pisicile! Judecă mai bine decît anumite persoane. Sînt niște animale miciuțe care pricep totul. Pis, pis, na...!

Cotoiul se îndepărtează fără să întoarcă capul și se strecoară în bucătărie.

— Am un prieten, om cu bani, foarte influent, să nu credeți cumva că e vorba de vreun golan, și el are o pisică persană pe care o cheamă Sultan, o minune de pisică.

— Zău?

— Pe cuvînt! Îi spune: „Sultan, vino încoa!“ și cotoiul vine mișcînd din coada lui frumoasă ca un penaj. Îi spune: „Sultan, pleacă!“ și Sultan îl ascultă, plecînd ca un foarte demn cavaler. Are un mers care îți încîntă ochii și un păr ca de mătase. Nu cred să fie multe pisici ca el; cotoiul acela e între pisici, cum ar fi ducele de Alba între oameni. Prietenul meu îl iubește pe Sultan ca pe copilul lui. Dar și el e un cotoi care face să ții la el.

Don Pablo își plimbă privirea prin cafenea. O clipă o întîlnește pe cea a domnișoarei Elvira. Don Pablo clipește și întoarce capul.

— Și ce drăgăstoase sînt pisicile! Ați observat vreodată cît sînt de drăgăstoase? Cînd se atasează de cineva, rămîn așa toată viața.

Don Pablo a cam răgușit; își drege glasul și continuă grav, cu importanță:

— Ar trebui să fie pildă pentru multe ființe omenești!

— Da, desigur.

Don Pablo respiră adînc; e satisfăcut. E drept că acest „ar trebui să fie pildă... etc.“ a ieșit ca uns.

Pepe, chelnerul, se întoarce în colțul lui fără să mai spună o vorbă. Ajuns în domeniul acesta al său, își sprijină o mîină pe speteaza unui scaun și se privește în oglinzi, cum ar privi la ceva foarte ciudat și foarte straniu. În oglinda cea mai apropiată se vede din față; din spate, în cea din fundul sălii; din profil, în cele din colțuri.

— Grozav i-ar mai sta zgrițoroacei ăsteia, despicăta în două, ca o vită. Scroafa! Putoarea!

Lui Pepe supărarea îi trece repede; e de ajuns să mormăie câteva vorbe pe care n-ar îndrăzni niciodată să le spună cu glas tare.

— Exploatoare! Scîrnăvie! Măninci pîinea săracilor.

Cînd e prost dispus Pepe aruncă cu mare plăcere fraze scurte. Pe urmă gîndurile încep să-i zboare în alte părți și încetul cu încetul uită de toate.

Printre mese doi copii de vreo patru-cinci ani se joacă plictisiți de-a trenul, fără nici o tragere de inimă. Cînd se duc spre fundul sălii, unul face pe locomotiva iar celălalt pe vagonul. Cînd se întorc spre ușă, schimbă între ei. Nimeni nu-i bagă în seamă și ei merg mai departe în sus și în jos, netulburați, fără chef, cu o seriozitate cumplită. Sînt doi copii meticuloși și consecvenți, doi copii care se joacă de-a trenul, deși mor de plictiseală, pentru că și-au propus să se distreze, și pentru a se distra, și-au propus, fie ce ar fi, să se joace de-a trenul toată după-amiaza. Dacă nu izbutesc, ce vină au ei? Fac tot ce le stă în putință.

Pepe îi privește și le spune:

— O să veniți peste cap.

Deși trăiește de aproape o jumătate de secol în Castilia, Pepe vorbește traducîndu-și gîndurile direct din galiciană. Copiii îi răspund „nu, domnule” și își continuă jocul de-a trenul fără convingere, fără speranță, ba chiar fără milă, ca și cum și-ar îndeplini o datorie grea.

Doña Rosa intră în bucătărie.

— Cîte uncii ai pus, Gabriel?

— Două, domnișoară.

— Ei, vezi? Așa n-o să meargă treaba niciodată! Și pe urmă veniți și-mi dați zor ba cu contractele de lucru, ba cu dracu, ba cu lacu! Nu ți-am spus limpede să nu pui mai mult de o uncie și jumătate? Parcă n-aș vorbi omeneste cu voi de nu pricepeți niciodată ce vă spun!

Doña Rosa trage aer în piept și îi dă înainte. Respiră ca o locomotivă, gîfîie, se îneacă: se scutură din tot trupul, sforăie și șuieră din piept.

— Și dacă lui Don Pablo i se pare pre apă chioară, să-și ia nevasta și să se ducă acolo unde crede el că-i ser-

vesc o cafea mai bună. Auzi colo! Dacă s-a mai văzut una ca asta! Habar n-are, stîrpitura, că dacă avem ceva mai cu prisosință aici, apoi slavă Domnului că ăștia sînt clienții. Ai auzit? Dacă nu-i place, ducă-se! Cu atît mai bine. Că doar n-or fi capete încoronate! Nevastă-sa e o viperă și-s sătulă pînă peste cap de ea. Pînă peste cap sînt sătulă de doña Pura!

Gabriel o previne, ca în fiecare zi.

— O să vă audă, domnișoară!

— N-au decît să mă audă, dacă le place, că de-aia vorbesc! Că doar nu mi-o fi înțepenit limba în gură! Ce nu înțeleg eu, e cum de i-a venit nătărăului ăștuia s-o lase pe Elvira, care-i ca un inger, și nu mai știa ce să facă să-i fie pe plac și acu uite la el cum stă ca un mieluşel în fața cicalitoarei ăleia de doña Pura, o năpîrcă afurisită care rîde pe înfundate de toată lumea! Dar ce mai încoa și încolo: om trăi și om vedea, cum spunea maică-mea, fie-i țărîna ușoară!

Gabriel încearcă să-și îndrepte greșeala:

— Doriți să mai scot puțină?

— Lasă că știi tu ce trebuie să facă un om cîstit, un om dintr-o bucată și care nu e hoț. Cînd vrei, le știi tu pe toate foarte bine!

Padilla, băiatul cu țigări, stă de vorbă cu un client nou, care i-a cumpărat un pachet întreg de tutun.

— Și așa e ea întotdeauna?

— Întotdeauna, dar nu e rea. E cam arțăgoasă, dar îi trece repede.

— Dar pe chelnerul acela l-a făcut tontălău.

— Ei, asta nu contează! Uneori ne zice fătălăi și roșii. Clientul cel nou nu poate să-și creadă ochilor și urechilor.

— Și dumneavoastră stați așa, fără să vă pese?

— Da, domnule, nici nu ne sinchisim.

Clientul dă din umeri.

— Bine, bine.

Băiatul cu țigări se duce să mai dea o raită prin salon.

Clientul cade pe gînduri.

„Nu știi care din toți ăștia e mai de nimic, purceaua asta îndoliată și murdară, sau adunătura asta de nătărăi. Dacă

ar înhăța-o într-o zi și i-ar trage o chelfăneală, poate că i-ar băga mințile în cap. Dar, aș! Nu îndrăznesc! În sinea lor or înjura-o ziua întreagă de mamă, dar cînd să treacă la fapte, nimic! « Mișcă de aici, tontălăule! Hoțule, nenorocitul! » Iar ei sînt încîntați. « Da, domnule, nici nu ne sinchisim. » Te cred! Ducă-se dracului astfel de oameni! Altceva ce poți să le spui?!“

Clientul fumează mai departe. Îl cheamă Mauricio Segovia și e funcționar la Telefoane. Spun toate acestea deoarece s-ar putea ca personajul să mai apară. Are vreo treizeci și opt sau patruzeci de ani, părul roșu și fața plină de pistrui. Locuiește departe, în Antocha; a ajuns prin cartierul acesta din întîmplare, ținîndu-se după o fată care, dintr-o dată, înainte ca el să se fi hotărît să-i spună ceva, a dat colțul și a dispărut în primul gang.

Segundo, lustragiul, strigă în toate părțile:

— Domnule Suárez! Domnule Suárez!

Domnul Suárez, care nici el nu este un obișnuit al cafelelei, se ridică de la locul lui și se duce la telefon. Șchioapătă în mers dar nu din laba piciorului, ci din șold. Poartă *pince-nez* și e îmbrăcat într-un costum la modă, de culoare gingașă. Pare să aibă vreo cincizeci de ani și seamănă a dentist sau a frizer. Sau poate, dacă te uiți mai bine, a voiajor comercial de produse chimice. Domnul Suárez are din cap pînă în picioare aerul cuiva extrem de ocupat, al unuia din cei care spun dintr-o răsuflare: „Un *expresso* simplu; să vină lustragiul; băiete, du-te după un taxi“. Cînd se duc la frizer, domnii aceștia atît de ocupați, se bărbieresc, se tund, își fac unghiile, își lustruiesc pantofii și citesc ziarul. Citeodată, cînd își iau rămas bun de la un amic, îl previn că: „De la ora cutare la ora cutare voi fi la cafenea; apoi am să dau o raită pe la birou, iar spre seară voi trece pe la cumnatu-meu; găsești numerele de telefon în carte; acum o șterg că mai am de rezolvat încă o groază de nimicuri“. De la prima vedere, îți dai seama că oamenii aceștia fac parte din tagma triumfătorilor, a persoanelor cu vază, a celor obișnuți să conducă.

La telefon, domnul Suárez vorbește încet, cu un glas pițigăiat, sclifosit și puțin afectat. Are haina cam scurtă, iar pantalonul strîns pe picior, ca la toreadori.

— Tu ești?

— ...

— Nerusinatule! Ești un nerusinat și jumătate! Desfrinatule!

— ...

— Da... da... Bine, cum vrei tu.

— ...

— Înțeleg. Bine; n-avea grijă, am să vin.

— ...

— La revedere, cîrnule!

— ...

— Hă, ha! Nu te schimbi de loc! La revedere, porumbelule; numaidecît sînt lîngă tine.

Domnul Suárez se întoarce la masa lui; suride, și parcă schiopătatul i-a devenit tremurător, înfiorat; e acum un schiopătat cochet, nebunatic, aproape libidinos. Își plătește cafeaua, cere să i se cheme un taxi, și, cînd acesta sosește, se ridică și pleacă. Își ține fruntea sus, ca un gladiator roman; merge, și se vede că plesnește de mulțumire, că freamătă de plăcere.

O privire îl urmărește pînă ce dispare, înghițit de ușa turnantă. Fără îndoială, sînt unii care atrag atenția mai mult decît alții. Îi recunoști de parcă ar avea stea în frunte.

Patroana face stînga împrejur și se îndreaptă către teșghea. Aparatul nichelat bolborosește fătînd parcă neîntre-rupț cești de cafea *expresso*, în timp ce mașina de înregistrat, străveche, de aramă, zăngăne fără oprire.

Cîțiva chelneri, abătuți, cu fețe fleșcăite, gălbejite, îndesați în smochingurile lor istovite, așteaptă, cu marginea tăvii sprijinită de marmoră, ca oberșalul să le dea consumațiile, împreună cu jetoanele aurite și argintate.

Oberșalul agață receptorul și începe să împartă comenzile.

— Iar stați de vorbă de parcă n-ați avea nimic de făcut?

— Păi, am mai cerut lapte, domnișoară.

— Iar lapte! Cît s-a adus de dimineață?

— Ca întotdeauna, domnișoară: șaiszeci.

— Și n-ajunge?

— Nu, parcă n-ar ajunge.

— Ce dracu, măi băiete, doar nu sîntem la maternitate! Cît ai cerut?

— Încă douăzeci.

— Și n-o să fie prea mult?

— Nu cred.

— Ce-i aia „nu cred“? Ei, facu-i și dregu-i! Și dacă-i prea mult, ia spune?

— Nu. N-o să fie prea mult. Ce mai!

— Da: „ce mai“, mereu „ce mai“; așa e foarte ușor. Și dacă o să fie prea mult?

— Nu, o să vedeți că n-o să fie prea mult. Uitați-vă ce de lume!

— Păi da, sigur, ce de lume, ce de lume. Ușor de spus. Pentru că sînt cinstită cu ei și-i servesc bine, altfel ați vedea voi cum ar pleca toți! Niște neisprăviți!

Cu privirea în podea, chelnerii încearcă să treacă neobservați.

— Și pe voi, ia să vă văd, v-ați scuturat blegeala? Ia uite, numai cafele simple pe tăvile astea! Clienții nu știu oare că avem și briose, gogoși și cornulețe? Păi nu, sînt sigură! Sinteți în stare să nu scoateți o vorbă! Ați vrea să mă vedeți în mizerie, cerșind ca orbii prin localuri! Dar puteți să crăpați de ciudă, că n-o să fie așa! Știu cu cine am de-a face. Aveți haz! Hai, mișcați-vă picioarele și rugați-vă la Dumnezeu să nu mi se urce singele la cap.

Chelnerii nici n-o aud măcar; pleacă de la tejghea cu comenzile și nici unul nu privește spre doña Rosa, nici unul nu se gîndește la doña Rosa.

Unul din oamenii sprijiniți în coate pe măsutele acelea cu trei picioare, le știți dumneavoastră care, stă cu fruntea palidă sprijinită în mînă, în timp ce vorbește cu chelnerul. Are privirea tristă și amară și o expresie parcă neliniștită, speriată. Încearcă să zîmbească suav, și e ca un copilăș părăsit care cere apă de băut la o casă din marginea drumului.

Chelnerul clatină din cap, apoi îl strigă pe cel însărcinat să dea afară clienții nedorți.

Acesta, pe nume Luis, se apropie de patroană.

— Domnișoară, Pepe spune că domnul de colo nu vrea să plătească.

— Să facă ce-o ști și să-i scoată banii; îl privește! Dacă nu e în stare, spune-i c-o să-i dea de la el din pungă, și gata. Iată unde am ajuns!

Patroana își așază mai bine ochelarii pe nas și privește.

— Care-i?

— Ăla de acolo, ăla cu ochelari în ramă de sîrmă.

— Vai de capul meu, ce tip! Știi că are haz! Ce mutră! Și spune-mi, mă rog, ce i-a mai venit și ăstuia să spună că nu vrea să plătească?

— Păi... spune că n-are bani.

— Ne-am procopsit! Peste tot numai potlogari în țara asta!

Luis vorbește cu un firicel de glas, fără s-o privească în ochi pe doña Rosa.

— Spune că atunci cînd o avea, o să vină să plătească.

Cuvintele ies din gitlejul donei Rosa cu sunet de alamă.

— Așa spun toți, ca pînă la urmă pentru unul care se întoarce, s-o șteargă o sută și să facă pe niznaii. Nici să n-aud! Crești șerpi la sîn ca să te muște! Spune-i lui Pepe că știe el ce are de făcut: pe ușă afară, încetișor, iar pe trotuar, două picioare unde s-o nimeri! Ei, facu-i și dregu-i!

Luis tocmai pornește cînd doña Rosa adaugă:

— Ascultă. Spune-i lui Pepe să se uite bine la mutra lui!

— Da, domnișoară.

Doña Rosa rămîne să privească scena. Cu cînille de lapte pe tavă, Luis se apropie de Pepe și-i șoptește ceva la ureche.

— Iaca, așa mi-a spus. Dumnezeu mi-e martor!...

Pepe se apropie de client și acesta se ridică încetișor. Este un omuleț pipernicit, gălbejit, firav, avînd pe nas niște amăriți de ochelari prinși cu sîrmă. Surtucul de pe el se vede că este foarte purtat, iar pantalonul are manșetele flenduroase. Poartă o pălărie moale, de un cenușiu închis, cu panglica unsuroasă, și sub braț ține o carte învelită în hîrtie de ziar.

— Dacă doriți, vă las cartea.

— Nu. Hai, afară, fără multă gălăgie.

Omul se îndreaptă spre ieșire cu Pepe pe urmele lui. Amîndoi ies afară. E frig și oamenii trec grăbiți. Vînzătorii de ziare strigă numele ziarelor de după-amiază. Un tramvai coboară strada Fuencarral, ca un scandalagiu trist, tragic, aproape lugubru.

Omul nu-i un îns de rînd, unul dintre atîția, un tip oarecare, vulgar, din gloată, un fitecine. Pe brațul stîng are un tatuaj și la vîntre o cicatrice. Și-a terminat facultatea și acuma traduce binișor din franceză. A urmărit cu atenție fluctuațiile mișcării intelectuale și literare și mai știe încă pe de rost cîteva foiletoane din revista *El Sol*. Cînd era flăcăiandru a avut o iubită elvețiancă și a compus poezii ultraiste¹.

Lustragiul stă de vorbă cu don Leonardo. Acesta tocmai îi spune:

— Noi, Melendezii, trunchi încărcat de ani și înrudit cu cele mai vechi familii castiliene, am stăpînit odinioară domenii întinse și vieți omenești. Astăzi, vezi și dumneata, iată-ne aproape în *la rue*²!

Segundo Segura îl admiră pe don Leonardo. Faptul că don Leonardo i-a furat economiile s-ar părea că îl umple de încîntare și fidelitate. Astăzi don Leonardo are chef de vorbă, așa că, profitînd de ocazie, lustragiul se gudură pe lîngă el, ca un cățeluș de casă. În alte zile însă norocul nu-i surîde și atunci don Leonardo se poartă grosolan cu el. În aceste zile nefericite lustragiul se apropie supus și îi vorbește sfios, aproape în șoaptă:

— Ce mai spuneți?

Don Leonardo nici măcar nu-i răspunde. Dar lustragiul nu ține seama și stăruie:

— E un frig afară!

— Da.

Atît îi este de ajuns lustragiului ca să zîmbească. E fericit, și, pentru că a fost luat în seamă, ar da bucuros alte șase mii de *duros*.

— Vă dau lustru?

Băiatul se lasă în genunchi în fața lui, iar don Leonardo, de obicei fără să-i arunce măcar o privire, pune scîrbit piciorul pe talpa de fier a lădiței.

Dar astăzi, nu-i așa. Astăzi don Leonardo se arată mulțumit. Cu siguranță că este pe cale să finiseze anteproiectul pentru crearea unei importante Societăți Anonime.

¹ *Ultrismul* este o mișcare literară avangardistă care se manifestă în Spania aproximativ între anii 1919 și 1923.

² Stradă (franc.).

— Pe vremuri — *oh mon Dieu!* — era de ajuns ca unul dintre noi să se arate la bursă, că nimeni nu mai îndrăzneă să vîndă sau să cumpere pînă nu vedea ce facem noi.

— Ia uitați-vă aici, ce ziceți?

Don Leonardo își strîmbă gura într-un fel de nu știi ce să crezi și își dă ifose învîrtind mina prin aer.

— Aveți cumva o foiță? se adresează celui de la masa vecină; aș vrea să fumez o țigară pe care s-o răsucesc eu, dar n-am foiță la mine.

Văcsuitorul tace milc; știe că asta e datoria lui.

Doña Rosa se apropie de măsuța Elviritei, care a urmărit scena dintre chelner și omul cu cafeaua neplătită.

— Ai văzut, Elvirita?

Domnișoara Elvira șovăie.

— Bietul băiat! N-o fi mîncat nimic toată ziua, doña Rosa.

— Ai fi și dumneata vreo romantică!? Asta ar mai lipsi! Pe cuvînt că la bunătate nu mă întrece nimeni, dar nici așa, să-și facă de cap!

Elvirita nu știe ce să mai spună. Sărăcuța, e o sentimentală care s-a prostituat ca să nu moară de foame, sau măcar să nu moară chiar atît de repede. N-a fost niciodată bună de nimic și pe deasupra nu e nici frumoasă, și n-are nici maniere alese. De mică, la ea acasă, n-a apucat să cunoască altceva decît disprețul și nenorocirile. Elvirita era din Burgos, fiica unui șarlatan cu care nu-ți mergea să te pui rău și pe care cît a trăit toți l-au știut sub numele de Fidel Hernández. Pe Fidel Hernández, care a omorît-o pe Eudisia, nevas-tă-sa, cu o sulă de cizmărie, l-au condamnat la moarte și Gregorio Mayoral i-a pus ștreangul de git, în 1909. Spunea el: „Dacă-i dădeam să înghită supă cu sulfat, nici dracu nu mă știa“. Cînd a rămas orfană, Elvirita să fi avut vreo unsprezece, doisprezece ani. A plecat la Villalón, la bunică-sa, una care umbla prin parohie cu tava sfîntului Anton pentru pomeni. Biata bătrînă trăia prost și după moartea băiatului a început să se dezumfle de tot, ca după puțin timp să și moară. Celelalte fete din sat o luau peste picior pe Elvirita și arătînd stîlpul rușinii îi spuneau: „De un stîlp ca ăsta l-au spînzurat pe taică-tu, scîrnăvie!“ În ziua cînd Elviritei i-a fost peste putință să mai rabde, a șters-o din sat cu un astu-

rian care venise să vîndă migdale zaharisite pentru sărbători. A umblat cu el doi ani încheiați, dar de groaza bățăilor care o deșelaseră de tot, într-o zi, la Orense, l-a dat dracului pe asturian și a intrat în casa de petrecere a lui madam Pelona¹, pe strada Villar, unde a cunoscut-o pe una din fetele coanei Marraca, negustoreasa de lemne de pe izlazul lui Francelos, în Ribadavia, care avusese douăsprezece fete, toate niște poame. Din ziua aceea Elviritei nu-i mai rămăsese decît să se tăvălească ba cu unul ba cu altul, iar restul, era floare la ureche, ca să zic așa.

Sărăcuța de ea era cam amărită, dar nu din cale-afară. Și apoi era plină de intenții bune și, cu toată timiditatea ei, nu-i pierise chiar de tot mîndria.

Plictisit să tot stea așa, degeaba, cu ochii în tavan, și să se gîndească la nerozii, don Jaime Arce se îndreaptă ridicîndu-și capul de pe speteaza scaunului și începe să-i explice doamnei tăcute, căreia i-a murit băiatul, doamnei care privește cum trece viața, din locul ei de sub scara în spirală ce duce la sala de biliard:

— Baliverne... Organizare proastă... Nu zic, se mai fac și greșeli. Credeți-mă, nu e nimic altceva. Băncile funcționează prost, iar notarii, cu siclielile și cu zorul lor, zic hop înainte de a sări și produc atîta dezordine că pe urmă nu mai e chip să înțelegi ceva.

Don Jaime își ia un aer de resemnare mondenă, așa cum se cuvine.

— Și apoi rezultatul: protestarea cambiilor, încurcăturile și să vezi ce hai o să iasă.

Don Jaime Arce vorbește măsurat, cu reținere, ba chiar cu o anumită solemnitate. Gesturile lui sînt studiate și cuvintele îi cad domol, de parcă ar vrea ca în același timp să le vadă, să le măsoare și să le cîntărească efectul. De fapt, nu e lipsit de o anumită sinceritate. Doamna căreia i-a murit băiatul stă în schimb ca proasta, fără să scoată o vorbă; îl ascultă și cascadează ochii într-un fel ciudat, mai degrabă parcă pentru a nu adormi decît pentru a-l urmări pe el...

— Asta-i tot, doamnă; cît despre celelalte, știți care-i părerea mea? Toate sînt gogoși.

¹ Chelboasa.

Don Jaime Arce este un tip care vorbește iscusit, deși, în mijlocul unei fraze bine ticluite, trîntește cuvinte și expresii prea puțin delicate, ca de pildă: „ce hai o să iasă“, „balamuc“ și altele de același soi.

Doamna se uită la el fără să scoată o vorbă. Se mulțumește doar să dea din cap, înainte și înapoi, într-un fel care, de altfel, nu spune nimic.

— Ca astăzi, vedeți și dumneavoastră, să fiu în gura lumii! Dacă ar deschide biata maică-mea ochii să mă vadă!

Cînd don Jaime a ajuns la „Știți care-i părerea mea?“ doamna, văduva lui Sanz, doña Isabel Montes, a început să se gîndească la răposatul ei, pe vremea cînd l-a cunoscut, la douăzeci și trei de ani, dichisit, elegant, drept ca bradul, cu mustața pomădată. Un abur de bucurie îi străbate vag prin minte și, mai puțin de o clipă, doña Isabel zîmbește abia perceptibil. Apoi își amintește de sărmanul Paquito, de înfățișarea toantă pe care o căpătase în urma meningitei, și se întristează brusc.

Cînd don Jaime Arce deschide ochii, pe care i-a închis pentru a întări acel: „Dacă ar deschide biata maică-mea ochii să mă vadă!“ bagă de seamă cele ce se petrec cu doña Isabel și atunci i se adresează plin de solitudine:

— Nu vă simțiți bine, doamnă? Sînteți puțin cam palidă.

— Nu, n-am nimic, mulțumesc. Cîte nu-i mai trec omului prin cap!

Aproape fără voia lui, don Pablo trage tot timpul cu ochiul la domnișoara Elvira. Deși totul s-a sfîrșit, nu poate uita timpul cît au fost împreună. La drept vorbind era o fată bună, supusă, drăguță. Pe față, don Pablo se făcea că o disprețuiește și din scroafă și tîrfă n-o scotea, dar în sinea lui lucrurile stăteau altfel. Cînd devenea puținel duios, don Pablo gîndea mormăind încetișor: „Nu-i vorba de simțuri aici; e vorba de inimă“. Pe urmă uita de ea și ar fi lăsat-o să moară de foame și de lepră, fără nici o remușcare; așa era don Pablo.

— Ascultă, Luis, ce s-a întîmplat cu tinărul acela?

— Nimic, don Pablo, doar că n-a avut chef să plătească.

— Să-mi fi spus și mie, frate; părea băiat de treabă.

— Luați seama; peste tot dai de pușlamale și indivizi fără scrupule.

Doña Pura, soția lui Pablo, spune:

— Sigur că da; peste tot dai de pușlamale și de indivizi fără scrupule. Dar dacă i-ai putea recunoaște! Bine ar fi ca toată lumea să muncească după cum se cuvine; așa-i, Luis?

— Poate; da, doamnă.

— Asta e! N-ar mai exista îndoială. Cel care muncește, n-are decît să bea cafea, să mănînce chiar și o brișă dacă are poftă; dar ăl care nu muncește... ei, iacă! Ăl care nu muncește nu e demn de milă; noi, ăștilalți, nu trăim din aer.

Doña Pura e foarte satisfăcută de discursul ei; zău că i-a ieșit grozav.

Don Pablo mai întoarce o dată capul către doamna care s-a speriat de pisică.

— Cu indivizii ăștia care nu-și plătesc cafeaua trebuie să fii cu ochii în patru. Nu știi niciodată cu cine ai de-a face. Ăsta pe care l-au dat afară poate să fie tot atît de bine o ființă genială, sau, cum se spune, un adevărat geniu, ca Cervantes sau ca Isaac Peral¹, sau o lichea ordinară. Dar eu unul i-aș fi plătit cafeaua. Ce-i la mine o cafea în plus sau în minus?

— Desigur.

Don Pablo zîmbește ca unul care își dă seama deodată că are perfectă dreptate.

— Dar așa ceva n-o să întîlniți niciodată printre ființele iraționale. Ființele iraționale sînt mai alese și nu te înșală niciodată. O pisică nobilă ca aia care — ha, ha! — v-a speriat atît de rău, este o creatură a lui Dumnezeu, care vrea să se joace, nimic altceva decît să se joace.

Lui don Pablo i se urcă pe față un surîs de beatitudine. Dacă i s-ar putea deschide pieptul, s-ar găsi acolo o inimă neagră și vîscoasă ca smoala.

Pepe nu zăbovește mult afară. Patroana, cu mîinile în buzunarele șortului, cu umerii aruncați înapoi și picioarele îndepărtate îl strigă cu o voce uscată, spartă; o voce care parcă-i țîriitul unei sonerii cu clopoțelul spart.

— Vino încoa!

Pepe aproape că nu îndrăznește s-o privească în față.

— Ce doriți?

— L-ai pocnit?

¹ *Isaac Peral y Caballero* (1851—1895), om de știință spaniol cunoscut prin cercetările și invențiile sale în domeniul navigației.

— Da, domnișoară.

— Cite i-ai tras?

— Două.

Patroana își închide aproape de tot ochii ei mici îndărătul lentilelor, își scoate mâinile din buzunare și își mângâie fața, unde mijesc tuleiele bărbii, ascunse prost sub pudră.

— Unde?

— Unde am putut; în țurloaie.

— Bravo. Să se învețe minte! Altădată n-o să-i mai ardă să păgubească pe oamenii cinstiți!

Doña Rosa, cu mâinile ei grăsulii sprijinite pe burta umflată ca un burduf de untdelemn, este imaginea însăși a răzbunării celui ghiftuit împotriva flămîndului. „Nerușinații! Cîinii!” De pe degetele ei ca niște caltaboși se reflectă, frumoase, aproape lascive, sclipirile policandrelor.

Pepe se îndepărtează de ea cu privirea umilă. În fond, chiar dacă nu prea își dă bine seama de ce, are conștiința liniștită.

Don José Rodríguez de Madrid stă de vorbă cu doi prieteni care joacă dame.

— Vedeți și dumneavoastră, opt *duros*, opt nenorociți de *duros*, și pe urmă lumea te tot vorbește.

Unul dintre jucători îi răspunde zîmbind:

— Tot e ceva, don José!

— Eh! Nimica toată. Ce poți face cu opt *duros*?

— Sigur, frate, cu opt *duros* nu poți face mare lucru; asta-i adevărat; dar, zău, orice prinde bine la casa omului, în afară de o pereche de palme.

— Da, și asta-i adevărat; căci la urma urmei, i-am cîștigat destul de ușor...

Vioristului, care fusese aruncat în stradă pentru că se încontrase cu don José, opt *duros* i-ar fi ajuns opt zile. Bineînțeles că minca prost și pe sponci și nu fuma decît țigări de împrumut, dar izbutea totuși să întindă de acești opt *duros* o săptămînă întreagă; și cu siguranță că mai sînt mulți alții care o scot la capăt chiar cu mai puțin.

Domnișoara Elvira îl strigă pe vinzătorul de țigări:

— Padilla!

— Vine, domnișoară Elvira!

— Dă-mi două *tritones*; ți le plătesc mîine.

— S-a făcut.

Padilla scoate țigările și le pune pe masa domnișoarei Elvira.

— Știi, una o păstrez s-o am după cină.

— Bine, dumneavoastră știți că noi vindem pe credit.

Vînzătorul zîmbește cu un aer galant, zîmbește și domnișoara Elvira.

— Ascultă, vrei să-i transmiți ceva din partea mea lui Macario?

— Da.

— Spune-i că-l rog să cînte *Luisa Fernanda*.

Padilla pleacă tîrindu-și picioarele spre estrada orchestrei. Un domn care de puțină vreme îi tot face ochi dulci Elviritei, se hotărăște în sfîrșit să spargă gheața.

— Sînt drăguțe aceste *zarzuelas*, nu-i așa, domnișoară?

Domnișoara Elvira face o strîmbătură în semn că da. Domnul nu-și pierde curajul; crede că e un gest de simpatie.

— Și foarte sentimentale, nu-i așa?

Domnișoara Elvira strînge din pleoape. Domnul capătă puteri noi.

— Vă place teatrul?

— Dacă e o piesă bună...

Domnul începe să rîdă ca la o vorbă de duh. Își drege glasul, îi oferă foc domnișoarei Elvira și continuă:

— Desigur, desigur. Dar cinematograful? Vă place și cinematograful?

— Uneori...

Domnul face un efort îngrozitor, un efort în urma căruia i se înroșesc pînă și urechile.

— Să stai acolo, așa, pe întuneric, ei, ce spuneți?

Domnișoara Elvira se arată demnă și neîncrezătoare.

— Eu mă duc întotdeauna la cinematograful numai ca să văd filmul.

Domnul nu se dă bătut.

— Aveți dreptate, și eu la fel... Vorbeam de cei tineri, sigur, tinerii aceia, doi cîte doi; toți am fost odată tineri!... Știți ce, domnișoară, am observat să sînteți fumătoare; mie mi se pare că e foarte bine ca femeile să fumeze, sigur, foarte bine; la urma urmei, ce-ar fi rău în asta? Cel mai bine este ca fiecare să-și trăiască viața, nu? Și spun așa pentru că,

dacă îmi permiteți (acum trebuie să plec, sînt foarte grăbit, o să ne mai întîlnim și altă dată ca să stăm de vorbă), dacă îmi permiteți, mi-ar face mare plăcere să... în sfîrșit, să vă ofer un pachet de *tritones*.

Domnul vorbește precipitat, tulburat. Domnișoara Elvira îi răspunde cu un oarecare dispreț, cu aerul cuiva călare pe situație.

— Bine, de ce nu? Dacă-i vorba de un capriciu!

Domnul îl cheamă pe vînzător, cumpără pachetul de țigări, i-l oferă domnișoarei Elvira cu zîmbetul lui cel mai frumos, își pune paltonul, își ia pălăria și pleacă. Dar înainte, îi mai spune domnișoarei Elvira:

— Așa, domnișoară, mi-a făcut mare plăcere. Mă numesc Leoncio Maestre, servitorul dumneavoastră. Cum vă spuneam, o să ne mai vedem altă dată. Poate o să devenim buni prieteni.

Patroana îl strigă pe oberțal. Acesta se numește López, Consorcio López, și e de fel din Tomelloso, provincia Ciudad Real, o comună mare și frumoasă, foarte bogată. López este un bărbat tînăr, fercheș, chiar dichisit, cu mîinile mari și fruntea îngustă. Îi place să trîndăvească, iar de toanele donei Rosa puțin îi pasă. „Pe baba asta, obișnuiește el să spună, trebuie s-o lași să vorbească cît poștește; pe urmă se oprește ea singură.“ Consorcio López este un filozof practic; adevărul este că filozofia lui dă rezultate bune. Odată, în Tomelloso, acum zece-doisprezece ani, puțin înainte de a veni la Madrid, fratele unei fete cu care nu voise să se însoare după ce îi făcuse doi gemeni, îl amenințase: „Ori te însori cu Marujita, ori ți le tai oriunde pun mina pe tine“. Cum n-avea chef nici de însurătoare, dar nici să fie scopit, Consorcio se urcă în tren și veni la Madrid; probabil povestea se uitase încetul cu încetul, dovadă că îl lăsaseră în plata Domnului. Consorcio purta întotdeauna în portofel două fotografii ale gemenilor, una cînd aveau abia cîteva luni, goluți, pe o pernă, și cealaltă, la prima lor comuniune, amîndouă trimise de fosta lui iubită, Marujita Ranero, acum doamna lui Gutiérrez.

După cum spuneam, doña Rosa îl strigă pe oberțal.

— López!

— Vine, domnișoară!

— Cum stăm cu vermutul?

- Bine, deocamdată bine.
- Și cu anasonul?
- Așa și așa. Nu prea mai am pentru ciți cer.
- Păi să bea și altceva! Nu-mi arde mie acum să fac cheltuieli noi. Da știi că-s mofturoși! Ascultă, ai cumpărat ăla?
- Zahărul?
- Da...
- Da; o să-l aducă mîine.
- Pînă la urmă te-ai înțeles, cu paișpe cincizeci?
- Da; voiau cînșpe, dar am stabilit că din toată suma, ne scad doi reali.
- Bine, știi tu: bagi la pungă și-ți ții gura. Înțeles?
- Da, domnișoară.

Tînărul, cel cu versurile, stă cu creionul între dinți și cu ochii în tavan. Este un poet care scrie versuri „de idei“. În după-amiaza aceasta are idei. Dar îi lipsesc rimele. Și-a notat pe hîrtie cîteva. Acum caută ceva care să rimeze bine cu „val“ dar să nu fie „cal“ și nici „halal“; îl urmărește una: „adevăr personal“. Și „estival“, de asemenea.

„Sînt prizonierul unei carapace stupide, al unei cochilii de om de rînd. Copila cu ochi albaștri... Mi-ar place totuși să fiu puternic. Cu ochi albaștri, frumoși... Ori opera îl doboară pe om, ori omul își doboară opera. Cea cu părul bălai... Moartea! Întotdeauna moartea! Și în urma ta, lași doar o carte mică de poeme. Ce frumoasă, cît este de frumoasă...!“

Tînărul poet e alb la față, foarte alb și are două pete roșii în pomeți, două pete mici.

„Copila cu ochi albaștri... Val, val, val. Cu ochi albaștri, frumoși... Halal, cal, halal, cal. Cea cu părul bălai... Adevăr personal. Să nu pregeți a-ți recîștiga adevărul personal. Copila cu ochi albaștri... Să freamăte de plăcere adevărul personal. Cu ochi albaștri, frumoși... Împrăștiind adevărul, adevărul personal. Copila cu ochi albaștri... Și iată-l neatîns, adevărul meu personal. Copila cu ochi albaștri... Sau să-ți întorci fața spre cerul blînd, estival. Copila cu ochi albaștri... Copila cu ochi... Cum sînt ochii copilei?... Culegînd recoltele ogorului estival. Copila... O fi avînd ochi, copila...? Tara, tara, ra, ra, estival...“

Simte cum dintr-o dată cafeneaua i se șterge dinaintea ochilor.

„Sărutînd universul sub cer estival. Ce delicat este...”

Se bălăbăne o clipă, ca un copil căruia i-a venit amețea, și simte cum o căldură intensă i se urcă pînă la tîmple.

„Mi-e cam... Poate mama... Da; estival, estival... Un bărbat plutind deasupra unei femei goale... Ce cal! Nu, cal, nu... Și atunci am să-i spun: niciodată!... Lumea, lumea... Da, delicat, foarte delicat...”

La o masă din fundul sălii, două pensionare vopsite ca niște pupeze, vorbesc despre muzicanți.

— Este un adevărat artist; pentru mine-i o plăcere să-l ascult. Îmi spunea el mie, Ramón, răposatul bărbatului meu, fie-i țarina ușoară: „Uite-te, Matilde, uite-te numai cum își înfige vioara sub bărbie”. Ca să vezi ce-i viața: dacă băiatul ăsta ar avea proptele, ar ajunge tare departe.

Doña Matilde își dă ochii peste cap. Este grasă, murdară și cu pretenții. Miroase urît și are o burtă îngrozitoare, umflată de apă.

— E un adevărat artist, un artist și jumătate!

— Da, zău așa: toată ziua nu mă gîndesc decît la clipa cînd are să cînte. Și eu cred că este un adevărat artist. Cînd îl aud cîntînd, așa cum știe el, valsul din *Văduva veselă*, mă simt alta.

Doña Asunción are privirea îngăduitoare a unei oi.

— Nu-i așa că muzica de altădată era cu totul altfel? Mai fină, nu-i așa, mai sentimentală.

Doña Matilde are la Valencia un băiat care imită vedetele.

Doña Asunción are două fete: una măritată cu un funcționar mărunț de la Ministerul Lucrărilor Publice, pe nume Miguel Contreras, cam bețiv, și alta la Bilbao, necăsătorită, o înfigăreață, pusă pe treburi mari, care trăiește cu un profesor de la Universitate.

Cămătarul îl șterge pe băiețel la gură cu batista. Are ochii strălucitori și simpatici, și, cu toate că nu umblă prea îngrijit, nu-i lipsește oarecare prestanță. Acum, după ce i-a dat copilului o cafea cu lapte dublă și două briose, nu mai are nici o grija.

Don Trinidad García Sobrino stă nemișcat și fără gînduri. Este un om pașnic, căruia îi place ordinea și să trăiască în liniște. Nepotu-său seamănă cu un țigănuș slab și borțos. Poartă o șapcă tricotată și jambiere, de asemenea tricotate; este un copil înfofolit cu grijă.

— Ce-i cu dumneata, tinere? Ți-e rău?

Tînărul poet nu răspunde. Privește cu ochii mari deschiși, năuc și parcă a amuțit dintr-o dată. Pe frunte îi cade o șuviță groasă de păr.

— Ești bolnav?

S-au și întors cîteva capete. Poetul zîmbește cu un aer stupid, greoi.

— Hai, ajutați-mă să-l ridicăm de aici. Se vede că i s-a făcut rău.

Picioarele poetului alunecă și trupul său cade cu totul sub masă.

— Dați-mi o mîină de ajutor; nu pot singur.

Cîtiva inși se ridică de la masă. Doña Rosa privește de la tejghea.

— Vrea să facă pe interesantul...

Căzînd sub masă, tînărul s-a lovit la frunte.

— Hai să-l ducem la toaletă, i-o fi greață.

În timp ce don Trinidad și alți trei sau patru clienți îl duc pe poet la W.C. ca să-și revină, nepotul se distrează mîncînd firimiturile rămase pe masă de la briose.

— Mirosul de dezinfectant o să-l învioreze; i s-o fi făcut greață.

Poetul, așezat pe scaunul closetului, cu capul rezemat de perete, zîmbește extatic. Fără să-și dea seama, se simte fericit.

Don Trinidad se întoarce la masă.

— I-a trecut?

— Da, nu-i nimic grav, îi era greață.

Domnișoara Elvira îi înapoiază țigările micului vînzător.

— Și una în plus pentru tine.

— Mulțumesc. Azi ați avut noroc, așa-i?

— Aiurea! Mai mult de-o groază.

Într-o zi Padilla l-a făcut țap caraghios pe unul din curtezanii domnișoarei Elvira, ceea ce ei nu i-a plăcut de loc. De atunci, băiatul se poartă mai respectuos cu ea.

Pe don Leoncio Maestre fu cît p-aci să-l calce tramvaiul.

— Boule!

— Bou ești tu, nenorocitul! Unde ți-e capul?

Capul lui don Leoncio Maestre era la Elvirita.

— E nostimă, da, foc de nostimă. Zău așa! Și pare fată fină... Nu, nu-i o haimana. Se știe doar! Fiecare viață e un roman. Pare o fată de familie, care a rupt-o cu ai ei. O fi lucrînd în vreun birou, la un sindicat, cu siguranță. Are trăsături triste și delicate; probabil că simte nevoia să fie înconjurată de dragoste, să fie răsfățată și să stea cineva tot timpul lîngă ea, s-o admire.

Lui don Leoncio Maestre îi zvicnește inima sub cămașă.

„Mîine vin din nou. Da, negreșit. Dacă o găsesc, semn bun. Dacă nu... Dacă n-o găsesc... O pornesc în căutarea ei!”

Don Leoncio Maestre își ridică gulerul paltonului și face două sărituri mici.

„Elvira, domnișoara Elvira. Ce nume drăguț! Cred că i-a făcut plăcere pachetul de țigări. De cîte ori o să fumeze una, o să-și aducă aminte de mine... Mîine am să-i mai spun o dată cum mă cheamă. Leoncio, Leoncio, Leoncio. O să-mi găsească ea un nume mai drăgăstos, ceva de la Leoncio, Leo. Oncio. Oncete... Am chef de un pahar de vin.”

Don Leoncio Maestre intră într-un bar și își bea vinul la tejghea. Așezată alături, pe un taburet, o fată îi zîmbește. Don Leoncio îi întoarce spatele. I s-ar părea o trădare să rabde zîmbetul ei; prima trădare pe care ar comite-o față de Elvirita.

„Nu! Elvirita, nu. Elvira. E un nume simplu, un nume tare drăguț.”

Fata de pe taburet îi vorbește întinzîndu-se peste umărul lui:

— Îmi dai un foc, nene care faci pe seriosul?

Don Leoncio îi dă un foc, cuprins de un tremur ușor. Plătește paharul de vin și iese grăbit în stradă.

„Elvira... Elvira...”

Înainte de a pleca de lîngă obertal, doña Rosa, îl întreabă:

— Le-ai dat cafeaua muzicanților?

— Nu.

— Păi dă-le-o o dată. Nu vezi ce leșinați sînt? Trîntorii dracului!

Pe estradă, muzicanții trag din greu ultimele măsuri dintr-un fragment din *Luisa Fernanda*, acela, atît de frumos, care începe așa:

*Printre stejărișurile
Extramadurei mele,
Am o căscioară
Ferită de rele.*

Înainte au cîntat *Moment muzical* și, și mai înainte, ceva din *Fata cu trandafiri*, partea cu: „*Fată din Madrid frumoasă, floare de verbină*“.

Doña Rosa se apropie de ei.

— Am spus să-ți aducă îndată cafeaua, Macario.

— Mulțumesc, doña Rosa.

— N-ai pentru ce. Știi că la mine ce-am zis e sfînt; nu-mi dau cuvîntul decît o singură dată.

— Știu, doña Rosa.

— Păi d-aia!

Vioristul, care are ochii mari și bulbucați ca un bou plictisit, o privește în timp ce-și răsucește o țigară. Își ține gura strînsă, aproape a dispreț, și are pulsul neregulat.

— Și dumitale o să-ți aducă una, Seoane.

— Bine.

— Te ții cam bățos, băietel!

Macario se amestecă în vorbă ca să potolească istericalele femeii:

— Îi dă de furcă stomacul, doña Rosa.

— Și pentru asta trebuie să facă pe grețosul? Pe toți dracii dacă oamenii ăștia știu să se poarte! Cînd le spui ceva, îți trîntesc o grosolănie și cînd ar trebui să fie mulțumiți că le faci o favoare, îți răspund: „Bine!“ Parc-ar fi conți! Asta-i!

Seoane nu scoate o vorbă în timp ce colegul lui îi zîmbește donei Rosa. Pe urmă îl întreabă pe domnul de la o masă alăturată:

— Și tînărul?

— E la toaletă; nu are nimic, își revine.

Vega, tipograful, îi întinde punga de tutun celui pus pe perială, de la masa vecină.

— Hai, răsucește-ți o țigară și nu te mai văicări. Mie îmi mergea mai rău decît îți merge dumitale, și știi ce am făcut? M-am apucat de treabă.

Periuța de alături zîmbește ca un școlar în fața profesorului: are conștiința tulbure și, ce e mai rău, nici măcar nu-și dă seama.

— Bravo dumneavoastră.

— Păi așa, omule, așa trebuie: să muncești și să nu te mai gîndești la nimic altceva. Acuma, precum vezi, după-masa nu-mi lipsește niciodată o țigară și un păhărel.

Celălalt dă din cap, dar într-un fel care nu înseamnă nimic.

— Și dacă v-aș spune că vreau să muncesc dar n-am ce?

— Haida del! Ca să poți munci n-ai nevoie decît de chef. Ești sigur că ai chef de muncă?

— Sigur că da, domnule!

— Atunci de ce nu te faci hamal?

— N-aș putea; aș crăpa în trei zile... Sînt bacalaureat...

— Și la ce-ți folosește?

— Adevărul e că la mai nimic.

— Cu dumneata, amice, se întîmplă la fel cum se întîmplă cu mulți care se simt grozav de bine la cafenea, stînd cu mîinile încrucișate, fără să miște un deget. Pînă într-o zi, cînd îi apucă leșinul, ca pe puștiul ăla caraghios pe care l-au dus acolo.

Bacalaureatul înapoiază punga cu tutun și nu-și contrazice vecinul.

— Mulțumesc.

— N-ai pentru ce. Ești chiar bacalaureat de adevăratelea?

— Da, domnule.

— Uite, am să-ți ofer o ocazie ca să nu sfîrșești la azil, sau stînd cu blidul în mînă pe la poarta cazărmilor. Vrei să muncești?

— Da, domnule. V-am mai spus.

— Vino mîine la mine. Uite cartea mea de vizită. Dimineața, să zicem înainte de ora douăsprezece, pe la unsprezece și jumătate. Dacă vrei, și te pricepi, rămîi corector la

mine; azi dimineată l-am dat afară pe celălalt, fiindcă era un golan. N-avea pic de rușine.

Domnișoara Elvira trage cu ochiul spre don Pablo. Don Pablo îi explică unui tinerel de la masa vecină:

— Bicarbonatul e foarte bun, nu face nici un rău. Numai că doctorii nu-l prescriu bolnavilor pentru că nimeni nu se duce la doctor ca să-i dea bicarbonat.

Tinărul aprobă, doar așa, în timp ce ochii îi fug la genunchii domnișoarei Elvira, care se zăresc pe sub masă.

— Nu te mai zgii și nu te grăbi să faci pe armăsarul; ai putea să te arzi, ascultă-mă pe mine!

Doña Pura, cucoana lui don Pablo, stă de vorbă cu o prietenă grasă, plină de podoabe, care își ricitie dinții de aur cu o scobitoare.

— M-am săturat să tot spun același lucru. Cit timp vor exista bărbați și femei vor fi și încurcături; bărbatu-i focul și femeia pulberea așa că vezi dumneata ce se întâmplă! Ce ți-am spus eu duminică că am văzut în tramvaiul 49, este purul adevăr! Nu știi unde o să ajungem!

Cucoana cea grasă își rupe distrată scobitoarea între degete.

— Da, și mie mi se pare că lumea a cam uitat de bună-cuviință. Ștrandurile sînt de vină; zău, înainte nu era așa... Astăzi îți prezintă cineva o fată din astea tinere, dai mîna cu ea și pe urmă rămîi scirbită toată ziua. Ba te mai poți procopsi și cu ce nici nu gîndești!

— Așa e.

— Apoi cred că și cinematografele sînt de vină! Statul ăsta pe întuneric, cu toți de-a valma, nu poate aduce nimic bun.

— Așa gîndesc și eu, doña María. E nevoie de mai multă moralitate. Altfel sîntem pierdute, vai de sufletul nostru.

Doña Rosa intră din nou în vorbă.

— Și dacă te doare stomacul, de ce nu-mi ceri puțin bicarbonat? Cînd am zis eu că nu-ți dau bicarbonat? Parcă n-ai avea limbă în gură!

Doña Rosa se întoarce spre salon și vocea ei pițigăiată, supărătoare, se ridică deasupra tuturor conversațiilor din cafenea.

— López! López! Bicarbonat pentru viorist!

Luis lasă pe o masă tot ce are în mână, ca să aducă pe o farfurie un pahar pe jumătate plin cu apă, o linguriță și zahărnița de alpaca în care se află bicarbonatul.

— Ce, nu mai sînt tăvi?

— Așa mi le-a dat domnul López, domnișoară.

— Bine, bine: pune-le aici și întinde-o!

Chelnerul așază totul pe pian și pleacă. Seoane ia o linguriță de bicarbonat, își dă capul pe spate, deschide gura... și gata. Mestecă de parcă ar fi nuci, pe urmă bea o înghițitură de apă.

— Mulțumesc, doña Rosa.

— Vezi, omule, vezi ce puțin te costă să fii educat? Pe dumneata te doare stomacul, eu spun să-ți aducă bicarbonat și iată-ne pe toți buni prieteni. Sîntem aici ca să ne ajutăm unii pe alții; dar nu se poate pentru că nu vrem. Asta-i viața.

Copiii care se joacă de-a trenul se opresc dintr-o dată. Un domn tocmai le-a spus că trebuie să fie mai bine crescuți și mai la locul lor, iar ei îl privesc curioși, neștiind ce să facă cu mîinile. Unul din ei, cel mai mare, pe care îl cheamă Bernabé, se gîndește la un vecin de-al lui, cam de o vîrstă cu el, pe nume Chús. Cel mic, care se numește Paquito, se gîndește că domnului îi miroase gura.

„Miroase a cauciuc putrezit.“

Lui Bernabé îi vine să rîdă, gîndindu-se la o întîmplare nespus de hazlie a lui Chús cu mătușă-sa.

„Chús, ești un porc! Nu-ți schimbi izmenuțele decît atunci cînd le umpli cu găinaț, nu ți-e rușine?“

Bernabé se abține să nu rîdă; l-ar înfuria pe domnul.

„Nu, tanti, nu mi-e rușine; și-ale tatii sînt pline de găinaț.“

Să mori de ris!

Paquito își frămîntă creierii o clipă.

„Nu, domnului acestuia nu-i miroase gura a cauciuc putrezit. Miroase a varză roșie și a picioare nespălate. Dacă aș fi al domnului ăsta, mi-aș pune o luminare topită în nas. Atunci aș vorbi ca verișoara Emilita — gua, gua — pe care trebuie s-o opereze la gît. Mama spune că atunci cînd o s-o opereze la gît n-o să mai aibe mutra asta de toantă pe care o are acum și n-o să mai doarmă cu gura deschisă. Sau poate că atunci cînd o s-o opereze o să moară. Atunci au s-o așeze

într-un sicriu alb, pentru că n-are încă țife și nici nu poartă pantofi cu toc.“

Cele două pensionare, tolănite pe canapea, se uită la doña Pura.

Mai plutesc încă în aer, ca niște balonașe hoinare, vorbele celor două coțofene despre viorist.

— Nu înțeleg cum poate să existe asemenea femei; asta parcă-i o broască răioasă. Toată ziua nu face altceva decât să se agațe de oameni și să-i bîrfească. Nici măcar nu-și dă seama că dacă bărbatu-su o rabdă, apoi o rabdă numai fiindcă i-au mai rămas ceva parale. Don Pablo ăsta e un tip periculos de care trebuie să te ferești. Se uită la tine de parcă ar vrea să te dezbrace.

— Îhi.

— Cît despre astălaltă, despre Elvira, e și asta o bucățică! Ascultă ce-ți spun eu: nu-i nici o asemănare între fata dumitale, Paquita, care la urma urmelor duce o viață cuviincioasă, deși fără acte în regulă, și asta, care se tot învîrte pe aici ca un titirez și-și duce zilele de azi pe mâine ciupind gologani de la unul și de la altul.

— Și apoi să nu-l compari dumneata, doña Matilde, pe acest coate-goale de don Pablo cu logodnicul fiicei mele, care este profesor de psihologie, logică și etică la Universitate, și este un domn din cap pînă în picioare.

— Nici nu începe vorbă. Logodnicul Paquitei o respectă și o face fericită, iar ea, care e bine făcută și e simpatică, apăi se lasă iubită, că doar pentru asta e făcută. Pe cînd tîrfele astea habar n-au de conștiință, și nu știu să facă altceva decât să deschidă gura ca să cerșească. Ar trebui să le fie rușine!

Doña Rosa își continuă conversația cu muzicanții. Grasă, multă, trupul ei scund și umflat se înfioară de plăcerea trîncănelii; parcă-i un guvernator civil.

— Ai vreun necaz? Apăi vii la mine și eu, dacă pot, te scap. Îți faci treaba cum trebuie și stai aici cocoțat, zdrăgănind cum se cuvine? Bun! La închidere vin, îți dau bănuții și totu-i în regulă. Cea mai bună treabă e buna înțelegere. De ce crezi dumneata că sînt la cuțite cu cumnatul meu? Păi pentru că e o pramatie care umblă aiurea cît îi

ziua de mare și pe urmă vine acasă la pomană. Soră-mea, sărăcuța, e o proastă că-l rabdă; de cînd o știu, așa e. Cu mine i s-ar fi înfundat! Pentru ochii lui frumoși să-l iert eu că umblă toată ziua ca un cotoi în călduri, după servitoare?! Să creadă el! Dacă cumnatu-meu ar munci, așa cum muncesc eu, și ar pune umărul să aducă și el cîte ceva în casă, s-ar schimba lucrurile; dar vezi că lui îi convine s-o ducă de nas pe prostănaca aia de Visi, și dumnealui să trăiască regește, fără să miște un deget!

— Da, sigur.

— Păi nu? Hăndrălăul ăsta-i un trîntor obraznic, născut să fie pește. Și să nu crezi dumneata că-l vorbesc pe la spate; chiar ieri i-am aruncat toate astea în față.

— Bine ați făcut!

— Ba chiar foarte bine. Drept cine ne ia nemîncatul ăsta?

— Merge bine ceasul, Padilla?

— Da, domnișoară Elvira.

— Îmi dai un foc? Este încă devreme.

Padilla îi aprinde țigara domnișoarei Elvira.

— Sînteți mulțumită, domnișoară.

— Crezi?

— Adică, așa mi se pare. Sînteți mai vioaie ca de obicei.

— Eh! Cîteodată mai faci haz de necaz.

Domnișoara Elvira are o înfățișare de femeie debilă, bolnăvicioasă, aproape vicioasă. Dar biata de ea nu mănîncă îndeajuns nici ca să fie vicioasă, nici ca să fie virtuoasă.

Doamna căreia îi murise băiatul, tocmai cînd se pregătea să dea examen la Poștă, spune:

— Ei, e timpul să plec.

Don Jaime Arce se ridică reverențios și spune zîmbitor:

— Sluga dumneavoastră plecată, doamnă; pe mîine, dacă o vrea Dumnezeu.

Doamna dă la o parte un scaun.

— La revedere, și vă doresc o seară plăcută în continuare.

— Și dumneavoastră asemeni, doamnă; la ordinele dumneavoastră.

Doña Isabel Montes, văduva lui Sanz, are un mers de regină. Cu mica ei mantilă roasă — nu mai e ce-ar vrea să fie — doña Isabel e ca o curtezană de lux, dărîmată, care a

trăit ca greierele, fără să pună nimic deoparte pentru bătrînețe. Traversează salonul în tăcere și se strecoară afară pe ușă. Lumea o urmărește cu o privire în care poți să găsești orice, în afară de indiferență; o privire în care poate să fie sau admirație, sau invidie, sau simpatie, sau neîncredere, sau tandrețe, sau cine mai știe ce.

Don Jaime Arce nu se mai gîndește nici la oglinzi, nici la mironosițele bătrîne, nici cîți tuberculoși a găzduit cafeneaua (vreo zece la sută din clienți, cu aproximație), nici la ascuțitorii de creioane și nici la circulația singelui. Spre ultimul ceas al după-amiezii, pe don Jaime Arce îl cuprinde o toropeală care îl timpește de tot.

— Cît fac șapte ori patru? Douăzeci și opt. Dar șase ori nouă? Cincizeci și patru. Dar care e pătratul lui nouă? Optzeci și unu. Unde izvorăște Ebrul? În Reinosa, provincia Santander. Bine!

Don Jaime Arce zîmbește; e satisfăcut de această revizuire, și în timp ce desface niște chiștocuri, repetă încet:

— Atáulfo, Sigerico, Walia, Teodoredó, Turismundo¹... O fi auzit de ei imbecilul ăsta?

Imbecilul ăsta era tînărul poet, care iese, alb ca varul, de la cura de odihnă din closet.

„Destrămînd, în ape, cerul estival...”

În doliu, nimeni nu știe de ce, încă de cînd era aproape o fetiță, adică acum mulți ani, murdară și plină de briliante care valorează o avere, doña Rosa se îngrașe și se tot îngrașe în fiecare an cu cîte puțin, aproape tot atît de repede pe cît îi crește și grămada de gologani.

Femeia aceasta este foarte bogată; imobilul în care se află cafeneaua e proprietatea ei, iar pe străzile Apodaca, Churruca, Campoamor, Fuencarral, zeci de chiriași tremură ca niște copii de școală la fiecare zi întîi.

— Cum îi arăți încredere vreunuia, are ea obiceiul să spună, ți se și urcă în cap. Sînt niște pramatii, curat pramatii. Dacă n-ar exista judecători cinstiți, nu știu unde am ajunge!

Doña Rosa are ideile ei personale despre cinste.

— Socotelile limpezi, băiete, socotelile limpezi, asta-i treabă serioasă!

¹ Regi vizigoți semnalati de istorie pe pămîntul Spaniei.

N-a iertat pe nimeni nici măcar de un *real* și nici n-a îngăduit vreo păsuire.

— Atunci de ce mai există evacuarea neplatnicilor? întreabă ea. Ca să nu se îndeplinească legea? Eu gîndesc că dacă există legea, apoi s-o respecte toată lumea; eu, cea dinții. Altfel e revoluție.

Doña Rosa este acționara unei bănci unde învîrte pe degete întreg consiliul și, după cum se spune prin cartier, are puse de o parte cufere pline cu aur, atît de bine ascunse, încît n-au fost dibuite nici în timpul Războiului civil.

Văcsuitorul de ghetе a terminat de lustruit pantofii lui don Leonardo.

— Sluga dumneavoastră.

Don Leonardo se uită la pantofi și-i dă o țigară de nouăzeci.

— Mulțumesc frumos.

Don Leonardo nu-i plătește niciodată; lasă să i se facă pantofii în schimbul unui gest. Don Leonardo este destul de josnic ca să stîrnească valuri de admirație printre imbecili.

De cîte ori lustruiește pantofii lui don Leonardo, văcsuitorul își amintește de cei șase mii de *duros*. În adîncul sufletului este încîntat că a putut să-l scoată dintr-un necaz pe don Leonardo; pe dinafară îl cam ustură puțin, dar asta-i nimica toată.

— Boierii sînt boieri, e limpede ca apa. Astăzi toate merg cam de-a-ndoaselea, dar pe cel care s-a născut boier, îl recunoști încă din leagăn.

Dacă Segundo Segura, văcsuitorul, ar fi fost cultivat, cu siguranță că ar fi fost și un cititor de-al lui Vázquez Mella.

Alfonsito, băiețașul cu comisioanele, se întoarce din stradă aducînd ziarul.

— Ascultă, drăguțule, cît timp ți-a trebuit să iei foaia asta?

Alfonsito este un copil firav, de doisprezece-treisprezece ani, cu părul blond; tușește tot timpul. Taică-su fusese ziarist și murise acum doi ani la Spitalul Regelui. Maică-sa, care

Înainte de a se mărita fusese o domnișoară cu ifose, azi face curățenie prin birourile de pe Gran Vía, și mănîncă la Ajutorul Social.

— Am stat la coadă, domnișoară.

— Da, la coadă; lumea face coadă acum și la știri, ca și cum n-ar avea altceva mai important de făcut. Haide, dă-l încoa!

— *Informaciones* se terminase, domnișoară; am adus *Madrid*.

— Tot aia e! Pentru cît te lămuresc! Dar ia spune, Seoane, dumneata înțelegi ceva cu toate guvernele astea din lume care se schimbă după cum bate vîntul?

— Deh, domnișoară!...

— Nu, frate, nu; nu-i nevoie să te ascunzi; dacă nu vrei, n-ai decît să nu vorbești. Dă-le dracului de mistere!

Seoane zîmbește cu fața lui chinută de bolnav de stomac și tace din gură. La ce bun să vorbească?

— Știu eu, știu foarte bine ce înseamnă tăcerea și zîmbetul ăsta. Nu vreți să credeți? Treaba voastră! Numai că faptele vorbesc, și încă cum!

Alfonsito împarte ziarul *Madrid* la citeva mese.

Don Pablo scoate gologanii.

— E ceva?

— Nu știu; o să vedeți dumneavoastră.

Don Pablo desface ziarul pe masă și citește titlurile. Pepe încearcă să ciupească și el cîte o știre peste umărul lui.

Domnișoara Elvira îi face un semn băiatului.

— După ce termină doña Rosa, dă-mi-l și mie.

Doña Matilde, care trîncănește cu Padilla în lipsa prietenei sale, doña Asunción, aflată la lavabou, comentează disprețuitor:

— Pe toate vor să le afle, și nu înțeleg de ce, că doar la noi e liniște! Nu-i așa?

— Așa spun și eu.

Doña Rosa citește știrile despre război.

— Mi se pare că dau cam mult înapoi... Dar, în sfîrșit, dacă pînă la urmă totul iese bine...! Dumneata ce crezi, Macario, o să iasă bine?

Chipul pianistului exprimă îndoiala.

— Nu știu, poate că da. Dacă izbutesc să inventez ceva cum trebuie!

Doña Rosa stă cu privirile pironite pe claviatura pianului. Are un aer trist și distrat, și parcă ar vorbi cu sine însăși, parcă ar gândi cu glas tare.

— Numai că nemții, care sînt niște domni așa cum se cuvine, prea s-au încrezut în italieni, și ăștia-s mai fricoși ca oile. Asta-îl

Glasul îi sună întunecat, iar îndărătul ochelarilor, ochii îi par voalați și aproape visători.

— Dacă l-aș fi văzut pe Hitler, i-aș fi spus: „Să nu vă încredeți, nu fiți prost; ăstora le e frică de nu mai știu pe ce lume se află!”

Doña Rosa suspină ușor.

— Ce netoată sînt! În fața lui Hitler mi-ar fi pierit glasul...

Pe doña Rosa o preocupă soarta armatei germane. Citește zilnic, cît se poate de atent, comunicatul Cartierului General al Fűhrerului și datorită unor vagi presimțiri, pe care nu îndrăznește să și le clarifice, pune în legătură destinul Wehrmachtului cu destinul cafenelei sale.

Vega cumpără ziarul. Vecinul său îl întreabă.

— Știri bune?

Vega este un eclectic:

— Depinde pentru cine.

Chelnerul însărcinat să dea afară clienții nedorți strigă într-una: „Vine!”, tîrșindu-și picioarele pe podeaua cafe-nelei.

— În fața lui Hitler mi-aș pierde cumpătul mai rău ca o gîscă; trebuie să fie un bărbat care știe să-ți ia piuitul; are o privire de tigru.

Doña Rosa mai suspină o dată. Pieptul ei enorm îi ascunde cîteva clipe gîtul.

— El și cu Papa, cred că sînt cei care pot să-ți ia piuitul mai bine ca oricine.

Doña Rosa ciocănește ușor cu degetele în capacul pianului.

— Dar la urma urmelor, o fi știind el ce face; d-aia are generali.

Doña Rosa tace o clipă, apoi încheie cu o voce schimbată:

— Bine!

Își ridică ochii și se uită la Seoane:

— Cum îi mai e nevaste-ti?

— Așa și așa; astăzi parcă-i ceva mai bine.

— Săraca Sonsoles; și ce femeie bună!
— Da, adevărul e că trece printr-un moment greu.
— I-ai dat picăturile de care ți-a spus don Francisco?
— Da, le-a și luat. Răul e că nu rămîne nimic în ea;
varsă tot.

— Doamne, Dumnezeu!

Macario atinge ușor clapele pianului iar Seoane pune mîna pe vioară.

— Ce cîntați?

— *Verbina*, merge?

— Dați-i drumul!

Doña Rosa se îndepărtează de estrada muzicanților în timp ce vioristul și pianistul, cu înfățișarea resemnată a unor liceeni timizi, sparg tumultul cafenelei, atacînd vechile ritmuri, de atîtea ori — o, Doamne! — repetate și din nou repetate.

*Încotro te duci cu șalul de Manila,
Încotro te duci cu rochia-ți pestriță?*

Cîntă fără note. Nu au nevoie.

Macario se gîndește, ca un automat:

„Și atunci am să-i spun: «Ascultă, fetițo, nu mai e nimic de făcut; cu un biet *duro* după-amiaza și altul seara și cu două cafele, spune și tu.» Cu siguranță că ea are să-mi răspundă: «Nu fi tont; ai să vezi: cu cei doi *duros* ai tăi, plus vreo lecție care o să-mi pice mie...» Dacă stau să privesc bine lucrurile, Matilde e un înger; e ca un înger.”

În adîncul sufletului, Macario zîmbește; zîmbetul e gata-gata să-i apară și pe față. Macario este un sentimental prost hrănit care a împlinit zilele acestea patruzeci și trei de ani.

Seoane privește pe deasupra clienților din cafenea și nu se gîndește la nimic. Seoane este un om care preferă să nu gîndească; singura lui dorință este ca orele să treacă mai repede, cît se poate de repede și pe urmă să uite că au fost.

Ornicul vechi cu cifre mici, care strălucesc de parcă ar fi de aur, bate ora nouă și jumătate. Este o mobilă aproape somptuoasă, adusă de la Expoziția de la Paris de către un tînăr marchiz descreierat și fără o lețcaie, care îi făcuse curte

doñei Rosa, prin 1905. Micul marchiz, care se numea Santiago și era Grande de España, murise ofticos în Escorial, încă foarte tânăr, și ornicul a rămas așezat pe tejgheaua cafenelei, ca pentru aducerea aminte a unor ceasuri care au trecut fără a-i aduce doñei Rosa bărbatul iar răposatului, cît a trăit, mîncarea cea de toate zilele. Viață!

În partea cealaltă a localului, doña Rosa ceartă un chelner cu gesturi de cumplită supărare. Prin oglinzi, ceilalți chelneri urmăresc scena aproape nepăsători, deși atitudinea lor poate semăna a perfidie.

În mai puțin de jumătate de oră, cafeneaua va rămîne pustie. La fel ca un om căruia i-ar pieri dintr-o dată memoria.

— Hai, întinde-o!

— Bună seara, mulțumesc frumos; sînteți foarte amabil.

— Hai, lasă asta și du-te! Să nu te mai văd pe aici.

Chelnerul încearcă să-și ia un ton grav, un ton care să impună respect. Are o tendință pronunțată, tipic galiciană, de a accentua finalul cuvintelor, ceea ce le face să-și piardă violența și autoritatea, colorîndu-le asprimea cu blîndețe. Oamenilor blajini, cînd sînt siliți de către altcineva să fie neîndurători, începe să le tremure buza de sus, de parcă ar atinge-o ușor o muscă invizibilă.

— Dacă doriți, vă las cartea.

— Nu; păstrează-o!

Martín Marco, gălbejit, prăpădit, cu pantalonul flenduros și haina roasă, își ia rămas bun de la chelner, ducîndu-și mîna la borul tristei și slinoasei sale pălării cenușii.

— Bună seara, mulțumesc frumos! Sînteți foarte amabil.

— Lasă, lasă și du-te! Și să nu mai dai pe aici.

Martín Marco se uită la chelner; ar vrea să-i spună ceva frumos.

— Să știți că aveți în mine un prieten.

— Bine.

— Vă rămîn îndatorat.

Martín Marco își potrivește ochelarii cu ramă desîrmă și-o ia din loc. Pe lîngă el trece ofată al cărei chip i se pare cunoscut.

— Bună seara!

Fata îl privește o clipă, apoi își vede de drum. Este tinerică și tare drăguță. Nu e bine îmbrăcată. Trebuie să fie modistă, toate modistele au o înfățișare aproape distinsă; așa cum doicele cele mai bune sînt din Pas și bucătăresele cele mai bune din Viscaia, iubitele cele mai de soi, cele care știu să se îmbrace de le poți duce oriunde, sînt de obicei modiste.

Martín Marco o ia agale pe bulevard în jos, spre Santa Bárbara.

Înainte de a împinge ușa să intre, chelnerul se oprește o clipă pe trotuar.

— N-are un ban la el!

Oamenii trec grăbiți, bine înfășurați în pardesie, fugind de frig.

Martín Marco, cel care nu și-a plătit cafeaua și care privește orașul cu ochi de copil bolnav și hăituit, își bagă mâinile în buzunarele pantalonilor.

Becurile din piață răspindesc o strălucire supărătoare, aproape agresivă.

Ridicându-și capul din voluminosul registru de contabilitate, don Roberto González se adresează patronului:

— V-ar deranja dacă mi-ați da un aconto de trei *duros*? Mîine este ziua de naștere a neveste-mi.

Patronul este un om cumsecade, un om cinstit care învîrtește și el micile lui afaceri la negru, ca orice bărbat care se respectă, dar care nu-i veninos la suflet.

— Bine, omule. Mi-e totuna.

— Mulțumesc foarte mult, domnule Ramón.

Brutarul scoate din buzunar portofelul din piele groasă, de vițel, și îi dă lui don Roberto cinci *duros*.

— Sînt foarte mulțumit de dumneata, González; socotelile brutăriei sînt ținute foarte bine. Cu restul, cumpără-le niște nimicuri copiilor. Domnul Ramón tace o clipă. Se scarpină în cap, apoi vorbește cu voce scăzută: Să nu spui nimic Paulinei.

— N-aveți nici o grijă.

Don Ramón își privește vîrfurile ghetelor.

— Nu degeaba îți spun. Eu știu că dumneata ești o persoană discretă, care nu-și dă drumul la gură, dar, cine știe cum, din întîmplare, scapi vreo vorbă și pe urmă să te ții turuială, cincisprezece zile în șir. Aici, eu sînt stăpînul, cum știi și dumneata, dar pe femei le cunoști doar...

— N-aveți nici o grijă, și vă mulțumesc. N-am să scot o vorbă, n-ar avea nici un rost. Apoi don Roberto continuă cu un glas care abia se aude: Mulțumesc foarte mult...

— N-ai pentru ce; aș vrea să lucrezi cu plăcere la mine.

Lui don Roberto cuvintele brutarului îi merg la inimă. Dacă brutarul ar spune într-una fraze din astea amabile, don Roberto i-ar ține socotelile gratis.

Domnul Ramón să tot aibă cincizeci, sau cincizeci și doi de ani; este un bărbat vinjos, mustăcios, roșu la față, un bărbat sănătos, pe dinăuntru și pe dinafară, care duce o viață cinstită de vechi meseriaș, sculându-se în zori, bind vin roșu și ciupindu-le de șolduri pe servitoare. Când venise la Madrid, la începutul secolului, își ducea ghetetele atirnite pe umăr ca să nu le strice.

Biografia lui este o biografie de câteva rînduri. Venise în capitală pe la vreo opt sau zece ani, se angajase la o brutărie și economisise bani pînă la douăzeci și unu de ani, cînd fusese luat la armată. De cînd venise la oraș, pînă cînd plecase recrut, nu cheltuisese nici o centimă și pusese toți banii deoparte. Mîncase pîine și băuse apă, dormise sub tejghea și nu cunoscuse femeie. Cînd plecase să-l slujească pe rege, își depusese banii la Casa de economii, iar cînd își terminase serviciul militar, îi retrăsese și își cumpărase o brutărie; în doisprezece ani, economisise douăzeci și patru de mii de *reales*, tot cîștigul lui, sumă pe care o strînsese adăugînd în fiecare zi ceva mai mult de o *peseta*. La armată învățase să scrie, să citească și să adune, și își pierduse inocența. Apoi și-a deschis brutăria, s-a căsătorit, a avut doisprezece fii, și-a cumpărat un calendar și s-a așezat să vadă cum trece vremea. Bătrînii patriarhi de altădată îi semănaseră probabil foarte mult domnului Ramón.

Chelnerul intră în cafenea. Cum intri căldura te lovește dintr-o dată în față; îți vine să tușești, înfundat, cum ți-ai curăța gîtul de flegma datorată frigului de afară. Pe urmă parcă și să vorbești e mai ușor. Intrînd în salon, chelnerul simte că îl cam dor tîmplele; apoi observă, sau poate i se pare, că doînei Rosa îi joacă o sclipire de lascivitate în mustață.

— Ascultă, vino încoa.

Chelnerul se apropie de ea.

— L-ai pocnit?

— Da, domnișoară.

— Cîte i-ai tras?

— Două.

— Unde?

— Unde am putut, la țurloaie.

— Bravo! Milogul!

Chelnerul simte cum îi trece un fior de scîrbă pe şira spinării. Dacă ar fi un bărbat hotărît ar strînge-o de gît pe patroană; din fericire, nu este. Patroana rîde încetîşor, cu cruzime. Sînt cîte unii pe care îi distrează să vadă cum cade năpasta pe ceilalţi; pentru a-i vedea foarte de aproape au obiceiul să viziteze cartierele mizere, să dăruiască ve-chituri muribunzilor, ofticoşilor aruncaţi pe o pătură soioasă, copiilor anemici cu oasele moi şi hurta umflată, fetiţelor mame la unsprezece ani, tîrfelor cuadragenare mîncate de bube: tîrfele acelea care seamănă cu nişte şefi de trib indieni, roşi de rîie. Doña Rosa nu aparţine nici măcar acestei categorii. Doña Rosa preferă emoţia la domiciliu, fiorul acela...

Don Roberto zîmbeşte satisfăcut; îi era teamă să nu-l apuce cumva ziua de naştere a nevestii fără un *real* în buzunar. Zău că asta ar fi fost un adevărat ghinion!

„Mîine am să-i iau lui Filo nişte bomboane, se gîndeşte el. Filo e ca un prunc, ca o copiliţă, ca o copiliţă de şase ani... Din cele zece *pesetas* am să le cumpăr cîte un lucruşor copiilor şi am să beau şi eu un vermut... Cel mai mult le-ar place o minge... Cu şase *pesetas* găsesc o minge destul de bună...”

Don Roberto s-a gîndit la toate acestea pe îndelete şi cu desfătare. Capul îi este plin de bune intenţii şi de puncte de suspensie.

Pe ferestruica brutăriei intră, pătrunzînd prin sticlă şi prin lemnărie, sunetele tăioase, ascuţite, nemiloase ale unui cîntec de stradă *flamenco*¹. La început nu-ţi poţi da seama dacă este o voce de femeie sau de copil. Pe don Roberto muzica l-a surprins scărpinîndu-şi buzele cu capacul stiloului.

Pe trotuarul din faţă, un copil îşi sparge pieptul cîntînd la uşa unei circiumi:

*Ce amărită e viaţa cînd pîinea
o capeţi din mînă străină,
cînd cauţi să vezi dacă-i blîndă
figura de om, sau haină.*

Din circiumă i se aruncă doi gologani şi trei, patru mă-sline, pe care copilul le adună repede de pe jos. Este un co-

¹ Andaluz.

pil vioi ca o insectă, negricios și firav. E desculț, cu pieptul gol și să tot aibe vreo șase ani. Cîntă singur, și ca să-și dea curaj, lovește din palme, în timp ce-și mișcă fundulețul în tact.

Don Roberto închide ferestruica și rămîne în picioare în mijlocul camerei. S-a gîndit o clipă să-l cheme pe copilandru și să-i dea un *real*.

— Nu...

Impunîndu-i-se bunul simț, lui don Roberto i-a revenit optimismul. „Da, niște bomboane... Filo e ca un prunc, e ca un...”

În ciuda faptului că are numai cinci *duros* în buzunar, conștiința lui don Roberto nu-l lasă chiar de tot în pace. „Și asta-i o sminteală, să vezi mereu partea neplăcută a lucrurilor, așa-i Roberto?” îi spune dinlăuntrul pieptului o voce mică, timidă și zvăpăiată. „Bine!”

Martín Marco se oprește în fața vitrinelor unui magazin cu articole sanitare de pe strada Sagasta. Localul strălucește ca un magazin de bijuterii sau ca salonul de coafură al unui mare hotel, iar sălile de baie expuse par să fie băi de pe altă lume, băi din paradis, cu robinetele lucioase, cu faianța lustruită și cu oglinzile curate, de limpezimea cleștarului. Sînt apoi săli de baie albe, săli de baie verzi, roz, galbene, violete, negre, săli de baie de toate culorile. Ce le mai dă prin cap! Sînt căzi care lucesc, frumoase ca niște brățări de diamante, bideuri cu bateria de robinete ca tabloul de bord al automobilelor, closete luxoase cu două capace și cu rezervoare joase, pîntecoase și elegante, pe care cu siguranță că poți să-ți sprijini cotul, ba chiar se pot așeza și cîteva cărți bine alese, legate artistic: Hölderlin, Keats, Valéry, pentru cazurile în care constipația are nevoie de companie; Rubén, Mallarmé, mai presus de orice Mallarmé, pentru deranjamentele de stomac. Ce porcărie!

Martín Marco zîmbește, parcă îngăduitor cu sine însuși, și pleacă de la vitrină.

„Asta e viața, gîndește el. Cu cît cheltuiesc unii pentru a-și face nevoile după pofța inimii, ceilalți am avea ce să mîncăm un an de zile. Asta e! Războaiele ar trebui pornite doar pentru ca să existe mai puțini oameni care să-și facă nevoile după pofța inimii și pentru ca restul să poată mîncea

ceva mai bine. Pacostea e că, Dumnezeu știe de ce, noi, intelectualii, tot prost mîncăm, și treburile tot în cafenele ni le facem. Oh, Doamne!”

Pe Martín Marco îl preocupă problema socială. Nu are idei precise în legătură cu nimic, dar îl preocupă problema socială.

„E rău că există săraci și bogați, spune el uneori. E mai bine să fim cu toții egali, nici foarte săraci, nici foarte bogați, toți la fel. Omenirea trebuie reformată. Ar trebui să fie numită o comisie de învățați care să studieze modificarea omenirii. La început s-ar ocupa de chestiuni mărunte, de exemplu să învețe pe oameni sistemul metric decimal, pe urmă, după ce ar căpăta deprindere, ar trece la problemele mai importante; ar putea chiar să ordone dărîmarea orașelor, pentru a le reconstrui, toate la fel, cu străzi drepte și încălzire centrală în toate casele. Ar costa mult, dar în bănci trebuie să existe destui bani.”

Un val de frig coboară dinspre strada Manuel Silvela, și Martín simte dintr-o dată teama că se gîndește la nerozii.

— Ducă-se dracului băile astea!

Traversînd strada se pomeniște îmbrîncit de către un ciclist.

— Zăpăucule, vrei să te ferească alții?

Lui Martín i se urcă sîngele la cap.

— Ia, ascultă, hei!

Ciclistul întoarce capul și-i face un semn de adio cu mîna.

Un bărbat coboară strada Goya citind ziarul; cînd îl ajungem din urmă tocmai trece prin fața unui mic anticariat care se numește: *Hrăniți-vă spiritul*. O servitorică îi taie calea.

— Bună seara, domnule Paco!

Bărbatul întoarce capul.

— Ah! Tu erai? Un-te duci?

— Acasă, conașule; am fost pe la soră-mea, a măritată.

— Foarte bine.

Bărbatul o privește în ochi.

— E, ți-ai găsit vreun drăguț? O femeie ca tine nu poate să stea fără drăguț...

Fata ride în hohote.

— Ei, acum mă duc, sînt tare grăbită.

— Atunci, la revedere, fato, și vezi să nu te rătăcești. Ascultă, spune-i domnului Martín, dacă îl vezi, că pe la unsprezece am să trec pe la barul de pe strada Narváez.

— Bine.

Fata pleacă, iar Paco o urmărește cu privirea pînă ce ea se pierde printre lume.

Paco, conașul Paco, le găsește frumoase pe toate femeile; nici nu știi dacă-i un libidinos sau un sentimental. Fata care tocmai a plecat, este într-adevăr frumoasă, dar chiar de n-ar fi fost așa, totuna era: pentru Paco, toate sînt Miss Spania.

— Parcă-i o căprioară...

Se întoarce și se gîndește, vag, la mama lui, moartă de ani de zile. Maică-sa purta la gît o panglică neagră de mătase, ca să-i țină gușa și arăta grozav de bine; îți dădeai nunaidecît seama că era de familie mare. Bunicul lui Paco fusese general și marchiz și murise într-un duel cu pistolul, la Burgos; îl ucisese un deputat progresist, pe nume don Edmundo Páez Pacheco, un francmason cu idei dizolvante.

Puștoaicei îi îmboboceau formele sub hăinuța de bum-bac. Purta pantofi cam scîlciți. Avea ochii de culoare deschisă, verzi-căprui și puțin bridăți. „Am fost pe la soră-mea, cea măritată.“ „Ha, ha... soră-sa cea măritată, îți aduci aminte Paco?“

Don Edmundo Páez Pacheco murise de variolă în Almería.

În timp ce vorbise cu Paco, fata îi înfruntase privirea.

O femeie cerșește, cu un copil în brațe, învelit în zdrențe, și o țigancă bătrînă vinde bilete de loterie. Cîteva perechi de îndrăgostiți își poartă dragostea în ciuda frigului, și împotriva tuturor greutăților, ținîndu-se strîns de braț, și încălzindu-se mîna în mîna.

În camera din fund a barului între maldăre de sticle goale, Celestino vorbește singur. Celestino vorbește singur uneori. Cînd era mic maică-sa îi spunea:

— Ce-ai spus?

— Nimic, vorbeam singur.

— Vai de mine, băiete, pentru numele lui Dumnezeu, ai să te țicnești!

Mama lui Celestino nu era atît de doamnă ca mama lui Paco.

— Uite așa, n-am să le dau; le sparg bucățele, dar nu le dau. Ori îmi plătesc cît valorează, ori rămîn aici; nu vreau să mă ducă nimeni de nas, n-am poftă, pe mine n-o să mă jefuiască nimeni! Uite, asta se numește exploatarea comerciantului! Ori ai voință, ori n-ai! Sigur că da! Ori ești bărbat, ori nu ești! Să se ducă să jefuiască în Sierra Morena!

Celestino își îndeeasă dantura și scuipă cu furie pe jos.

— Asta ar fi bună!

Martín Marco își urmează drumul; a uitat repede întâmplarea cu biciclistul.

„Măcar de i-ar fi dat și lui Paco prin minte chestia asta cu mizeria intelectualilor. Aiurea! Nici vorbă, Paco este un tembel, nu-i mai trece nici un gând prin cap. De cînd i-au dat drumul umblă de colo pînă colo ca un porumbel, fără să facă nimic ca lumea. Înainte scria versuri, măcar din cînd în cînd, dar acum! Mi s-a urit de cînd îi tot spun, așa că mai bine tac. Pe dracu! Dacă își închipuie că făcînd pe hoinarul o să iasă la capăt, îl privește!”

Îl trece un fior și se oprește să cumpere castane de douăzeci de centime — patru castane — la gura metroului, colț cu strada Frații Álvarez Quintero¹, această gură deschisă larg, ca a unui pacient așezat pe fotoliul dentistului, și care parcă a fost făcută anume ca să poată trece prin ea automobilele și camioanele.

Se sprijină de balustradă ca să-și mănînce castanele și, la lumina felinarelor cu gaz, citește distrat tăblița cu numele străzii.

— Aștia, zău că au avut noroc. Iată-i. Au o stradă în centru și o statuie în parcul Retiro. Să mori de ris!

Martín are din cînd în cînd anumite accese nedeslușite de respect și de conservatorism.

— Ai naibii! Nu zic, ceva tot or fi făcut ei dacă se bucură de atîta faimă, dar... Da, da, unde-i curajosul ăla care să spună că n-au făcut nimic grozav?

Prin cap îi zboară, ca un roi mărunț de molii, firicele de conștiință care mai rezistă.

— Da; „o etapă a teatrului spaniol“, „un ciclu pe care și-au propus să-l alcătuiască și au reușit“, „un teatru, oglindă

¹ Este vorba de frații *Serafin* (1871—1938) și *Joaquín* (1873—1944) *Álvarez Quintero*, renumiți scriitorii dramaticei spaniole.

fidelă a sănătoaselor obiceiuri andaluze"... Toate astea îmi miros a milostenie, a treabă de suburbie și a colectă publică. Dar ce să le faci? Nu-i mai urnește nimeni, aici rămân! Nici Dumnezeu nu-i mai poate mișca din loc!

Pe Martín îl sîciie gîndul că nu există o rigoare în clasificarea valorilor intelectuale, o listă cu ierarhia creierelor.

— Totu-i la fel, totu-i alandala.

Două castane erau reci și două fierbinți.

Pablo Alonso este un băiat tînăr, cu acel aer sportiv al omului de afaceri modern, și de cincisprezece zile are o iubită, pe nume Laurita.

Laurita e frumoasă. Este fata unei portărese de pe strada Lagasca. Are nouăsprezece ani. Înainte n-avea un *duro* pentru distracții, și cu atît mai puțin cincizeci de *duros* pentru o poșetă. Cu logodnicul ei dintîi, care era factor poștal, nu ieșea nicăieri. Lauritei i se făcuse lehamite să tot tremure de frig în grădina Rosales pînă îi degerau urechile și degetele. Prietena ei, Estrella, se pomenise cu un apartament pe strada Menéndez Pelayo, de la un domn care se ocupa cu negoțul de untdelemn.

Pablo Alonso înălță capul.

— *Manhattan!*

— Nu avem whisky scoțian, domnule.

— Spune-le la bar că e pentru mine.

— Bine.

Pablo apucă din nou mîna fetei.

— Și cum îți spuneam, Laurita. E un băiat de treabă, mai bun decît este, nu poate fi. Numai să-l vezi cum umblă, amărit și jerpelit, cu cămașa murdară, neschimbată poate de o lună și cu degetele de la picioare ieșindu-i prin pantofi.

— Bietul băiat! Și nu face nimic?

— Nimic. Îi tot umblă prin cap idei de-ale lui, pe care le răsuțește în fel și chip, dar pînă la urmă nu face nimic. Și e păcat, fiindcă altminteri are stofă în el, nu-i un imbecil.

— Și are unde să doarmă?

— Da. Acasă la mine.

— Acasă la tine?

— Da, am aranjat să-i pună un pat într-o debara și se aciuește acolo. Măcar nu-l plouă și stă la căldură.

Fata, care a cunoscut îndeaproape mizeria, îl privește pe Pablo în ochi. De fapt este puțințel emoționată.

— Ce bun ești tu, Pablo!

— Da de unde, prostuțo! e un prieten vechi, un prieten dinainte de război. Acum trece printr-un moment greu; adevărul e că niciodată nu i-a mers prea bine.

— Și e bacalaureat?

Pablo râde.

— Da, fetițo, este bacalaureat. Dar hai să vorbim despre altceva.

Ca să mai schimbe, Laurita ia de la capăt aceeași placă începută acum cincisprezece zile.

— Mă iubești mult?

— Mult.

— Mai mult decît pe oricine?

— Mai mult decît pe oricine.

— O să mă iubești întotdeauna?

— Întotdeauna.

— N-ai să mă părăsești niciodată?

— Niciodată.

— Chiardacă aș umbla tot atît de murdară ca prietenul tău?

— Nu mai vorbi prostii!

Aplecîndu-se să pună tava pe masă, chelnerul zîmbește.

— Mai rămăsese pe fundul sticlei niște *White Label*, domnule.

— Ai văzut?

Pe puștiul care cînta *flamenco* l-a pocnit cu piciorul o tîrfă beată. Singurul comentariu pe care l-a făcut copilul a fost un comentariu puritan:

— Ce dracu, asta-i oră să umbli beată? Ce te faci mai încolo?

Puștiul n-a căzut, dar s-a lovit cu fața de perete. De la distanță îi spune femeii cîteva pe șleau, își pipăie obrazul și pornește mai departe. La ușa altei cîrciumi se oprește din nou, să cînte:

*La meșterul care cusea
de zor la niște pantaloni,
vine-un țigan cu „Fă-mi saftea!”
„Crevete proaspete, coconi!”*

— „*Mișto să-i faci, don'croitor !
Și strîmți pe fund, că grabă mi-i,
și-așa le plac clienților,
la coconașii cilibii.*“

Puștiul n-are chip de om, are chip de animal domestic, de vită murdară, de vită pervertită de ogradă. Are prea puțini ani ca durerea să-i fi marcat fața cu creștătura de cuțit a cinismului — sau a resemnării, și chipul lui păstrează o frumoasă și ingenuă expresie stupidă, expresia unuia care nu înțelege nimic din cele ce se întîmplă. Tot ceea ce se petrece e un miracol pentru acest țigănuș, care s-a născut prin miracol, care mănîncă prin miracol, care trăiește prin miracol și care găsește putere să cînte tot printr-un adevărat miracol.

După zile vin nopți, după nopți vin zile. Anul are patru anotimpuri: primăvara, vara, toamna, iarna. Sînt unele adevăruri pe care le simți înlăuntrul trupului tău ca foamea, sau ca nevoia de a urina.

Cele patru castane s-au terminat repede și Martín, cu moneda de un *real* rămas, ia metroul spre strada Goya.

„Și noi care gonim sub toți ăia de sus așezați pe closet. Strada Columb; foarte bine, duci, notari și vreun polițist de la Monetărie. Ce departe sînt tipii ăștia; își citesc ziarul sau își privesc cutele de pe burtă! Serrano: domnișori și domnișoare. Domnișoarele nu ies noaptea. Țasta-i un cartier unde poți să-ți faci de cap doar pînă la ora zece. Acuma or fi cinînd. Velásquez: mai multe domnișoare, o plăcere. Țasta-i un metro de mare rafinament. Mergem la operă? Bine. Ai mai fost duminică la curse? Nu. Goya: spectacolul s-a terminat.“

Coborînd pe peron, Martín face pe șchiopul; face așa uneori.

„Poate c-am să cinez la Filo (— Nu împingeți, doamnă, că nu-i nici un zor!) și dacă nu, atîta rău!“

Filo este soră-sa, soția lui don Roberto Gonzáles — bestia de Gonzáles, cum îi spune cumnatu-său — funcționar

la Consiliul comunal și republican de-al lui Alcalá Zamora¹.

Soții Gonzáles locuiesc la capătul străzii Ibiza, într-un mic apartament, din cele de pe vremea legii Salmón² și trăiesc destul de bine, dar trudesce din greu. Ea lucrează pînă cade frîntă, împovărată de cinci copii mici, doar cu o servitoare tinerică de optsprezece ani care vede de ei, iar el, atît cît îl ajută puterile, face toate orele suplimentare care se ivesc; de o bucată de vreme are norocul să țină registrele unei parfumerii, unde se duce de două ori pe lună pentru cinci *duros*, și ale unei brutării de oarecare pretenții, de pe strada San Bernardo, unde primește treizeci de *pesetas*. Alteori, cînd norocul îi întoarce spatele și nu găsește de lucru pentru orele libere, don Roberto devine trist și îngîndurat și nu se mai simte în apele lui.

Cumnații, așa cum se întîmplă uneori, nu se văd cu ochi buni unul pe altul. Martín spune despre don Roberto că este un porc nesătul, iar don Roberto spune despre Martín că este un porc nesuferit și obraznic. Dumnezeu știe cine are dreptate! Ceea ce este însă sigur, e că biata Filo, între ciocan și nicovală, își petrece viața bătîndu-și capul cum să împiedice mai bine furtuna, gata oricînd să izbucnească.

Cînd soțul nu-i acasă îi pregătește fratelui un ou prăjit sau îi încălzește puțină cafea cu lapte, iar cînd nu poate, pentru că don Roberto, în papuci și în haina lui veche de casă, ar fi gata să iște un scandal înspăimîntător, făcîndu-și cumnatul haimana și parazit, Filo îi păstrează resturile de la masă într-o cutie veche de biscuiți și i le trimite jos, cu fata.

— E drept asta, Petrita?

— Nu, domnule, nu este.

— Of, fetițo! Dacă n-ai fi tu să-mi îndulcești puțin lăturile astea!

Petrita se înroșește.

— Haide, dați-mi cutia, că-i frig.

¹ Zamora Niceto Alcalá (1877—1949), juriconsult și om politic liberal spaniol, înflăcărât partizan al republicii și șeful Guvernului provizoriu după proclamarea Republicii Spaniole din 1931.

² Lege promulgată de Federico Salmón, avocat și om politic spaniol, specialist în probleme de legislație socială, numit în 1935 ministrul muncii în guvernul condus de Alejandro Lerroux, de care s-a amintit anterior.

— E frig pentru toți, nefericito!

— Iertați-mă...

Martin reacționează prompt.

— Nu lua în seamă ce spun. Dar știi că ai ajuns o adevărată femeie?

— Haide, tăceți.

— Uite, tac, fetițo. Știi ce ți-aș face dacă aș avea mai puțină conștiință?

— Tăceți!

— Ți-aș trage o sperietură bună!

— Tăceți!

Azi s-a nimerit ca bărbatul lui Filo să nu fie acasă așa că Martin își mănincă oul și își bea ceașca de cafea.

— Piine nu am, nu ne ajunge, ba mai cumpărăm puțină chiar la negru, pentru copii.

— E bine și așa, mulțumesc; ești foarte bună Filo, ești o adevărată sfântă.

— Nu fi prost!

Lui Martin i se încetășează privirea.

— Da, o sfântă, dar o sfântă care s-a căsătorit cu un mizerabil. Bărbatul tău este un mizerabil, Filo.

— Taci din gură; e un om cinstit!

— Treaba ta! La urma urmei i-ai făcut cinci juncani!

Urmează câteva clipe de tăcere. În cealaltă parte a casei se aude glăsciorul unui copil care își face rugăciunea.

Filo zîmbește.

— E Javierín. Spune, ai bani?

— Nu.

— Ține astea două *pesetas*.

— Nu. La ce bun? Ce să fac cu două *pesetas*?

— Și asta-i adevărat. Dar știi că nimeni nu poate da mai mult decît are...

— Știu...

— Laurita, ți-ai comandat lucrurile despre care am vorbit?

— Da, Pablo. Paltonul îmi stă grozav, ai să vezi ce mult am să-ți plac.

Pablo Alonso suride cu zîmbetul lui de bou blajin, de bărbat care ține femeile nu cu ochii lui frumoși, ci cu portofelul.

— Nu mă îndoiesc... Pe vremea asta, Laurita, trebuie să umbli gros îmbrăcată; voi femeile puteți să vă îmbrăcați gros și să fiți în același timp elegante.

— Desigur.

— Una nu exclude pe cealaltă. Mie mi se pare că umblați prea goale. Gîndește-te că ai putea să te îmbolnăvești tocmai acum!

— Nu, Pablo, nu vreau asta. Acum trebuie să am mare grijă de mine, ca să putem fi fericiți...

Pablo se lasă iubit.

— Aș vrea să fiu fata cea mai frumoasă din Madrid, ca să-ți plac mereu... sînt atît de geloasă!

Femeia care vinde castane stă de vorbă cu o domnișoară. Domnișoara are obrazii veșteji și pleoapele roșii, parcă de boală.

— Ce frig e!

— Da, în noaptea asta e o vreme să nu dai un cîine afară. Într-o bună zi o să înțepenesc ca o vrăbiuță.

Domnișoara pune de o parte, în geantă, castane de o *peseta*, masa ei de seară.

— Pe mîine, doamnă Leocadia.

— La revedere, domnișoară Elvira, somn ușor.

Femeia merge pe trotuar, spre piața Alonso Martínez. La o masă, în fereastra cafenelei aflată la colț cu bulevardul, stau de vorbă doi bărbați. Sînt doi bărbați tineri, unu de vreo douăzeci și ceva de ani, celălalt de vreo treizeci și ceva de ani; după înfățișare, cel mai în vîrstă pare să fie membru într-un juriu pentru concursuri literare; cel mai tînăr are aerul să fie romancier. Îți dai îndată seama că discuția lor trebuie să semene leît cu ceea ce urmează:

— Romanul l-am prezentat cu motoul „Teresa de Cepeda” și abordez în el cîteva aspecte inedite ale acestei probleme eterne, care...

— Bine, bine. Îmi dai puțină apă, te rog?

— Fără te rog. L-am revăzut de nu știu cîte ori și cred că pot spune cu orgoliu că nu găsești în el o singură cacofonie.

— Foarte interesant!

— Și eu cred tot așa. Nu cunosc calitatea operelor prezentate de către confrășii mei. În orice caz, mă bizui pe faptul că bunul simț și probitatea...

— N-avea nici o grijă; facem totul cu o seriozitate exemplară.

— Nu mă îndoiesc. Dacă opera premiată este de o calitate neîndoioasă, nu contează înfrângerea; ceea ce descurajează...

În trecere domnișoara Elvira le zîmbește: obișnuința.

Între frate și soră se așterne din nou tăcerea. Apoi:

— Porți maiou?

— Cum să nu port maiou! Cine umblă fără maiou?

— Un maiou cu monograma P.A.?

— Un maiou cu monograma care mi se năzărește.

— Iartă-mă.

Martín și-a răsucit o țigară cu tutunul lui don Roberto.

— Te-am iertat, Filo. Nu mai vorbi atît de duios. Mila mă face să plesnesc de furie.

Filo se îmbățosează dintr-o dată:

— Iar începi?

— Nu. Ascultă, Paco n-a trecut pe aici? Trebuia să-mi aducă un pachet.

— Nu, n-a trecut. A întîlnit-o pe Petrita pe strada Goya și i-a spus că la unsprezece te așteaptă la barul de pe Narváez.

— Cit e ceasul?

— Nu știu; trebuie să fie trecut de zece.

— Și Roberto?

— Mai zăbovește. Astăzi e ziua cînd merge la brutărie și nu se întoarce decît după zece și jumătate.

Deasupra celor doi plutesc cîteva clipe de tăcere, plină de o gingășie neașteptată. Filo îl privește în ochi pe Martín și glasul ei capătă un ton drăgăstos.

— Știi că mine împlinesc treizeci și patru de ani?

— Zău?

— Nu-ți aminteai?

— Nu, de ce să mint. Ai făcut bine că mi-ai spus, vreau să-ți fac un dar.

— Nu fi tont, asta îți mai lipsește ție acum!

— Nu-i vorba de mare lucru; ceva care să-ți rămînă ca amintire.

Femeia își așază mîinile pe genunchii bărbatului.

— Dacă aș dori ceva, ar fi să-mi faci o poezie, ca acum mulți ani. Ții minte?

— Da....

Filo își lăasă asupra mesei privirea întristată.

— Anul trecut nu m-ați felicitat nici tu, nici Roberto; ați uitat amîndoi.

Filo își ia un ton alintat: o actriță bună și-ar fi luat unul sumbru.

— Am plîns toată noaptea...

Martín o sărută.

— Nu fi prostituță, parc-ai împlini paisprezece ani.

— Am îmbătrînit, nu-i așa? Ia uite cîte riduri am pe obraz. Acum nu-mi rămîne decît să aștept să crească copiii, să îmbătrînesc mai departe și după aceea să mor. Ca mama, săraca.

La brutărie, don Roberto pune cu grijă sugativa pe notele trecute în registru la ultima partidă de conturi. Apoi închide registrul și rupe cele cîteva hîrtii pe care a făcut socotelile.

Pe stradă se aude cîntecul pe care îl știm, despre pantalonii strîmți și coconășii cilibii.

— La revedere, domnule Ramón, pe data viitoare!

— Cu bine, Gonzáles, pe curînd. La mulți ani doamnei și sănătate tuturor.

— Mulțumesc, asemenea, domnule Ramón.

Doi bărbați traversează terenurile virane din Plaza de Toros, îndreptîndu-se spre casă.

— Am înghețat. E un frig de crapă pietrele.

— Îhî, îhî.

Fratele și sora stau de vorbă în bucătăria minusculă. Pe plita mașinii de gătit, în care focul e stins, arde un reșou cu gaz.

— Aici abia dacă urcă gazul la ora asta, e jos un reșou care-l fură.

Pe reșoul de gaz fierbe o oală nu prea mare. Pe masă niște pești așteaptă ora tigăii.

Lui Roberto îi place grozav peștele prăjit.

— E și ăsta un gust...

— Lasă-l în pace, ce-ți pasă ție? Martín, băiatule, de ce ești atît de pornit împotriva lui?

— Din partea mea... Nu sînt pornit împotriva lui, el e pornit împotriva mea. Eu observ și mă apăr. Știu că sîntem complet diferiți.

Martín își ia un ton ușor retoric; seamănă cu un profesor.

— Lui nu-i pasă de nimic și crede că cel mai bun lucru este să-ți duci zilele cum poți, de azi pe mîine. Mie, nu; eu sînt departe de a spune că nu-mi pasă de nimic. Știu că există lucruri bune și lucruri rele, fapte care trebuiesc îndeplinite și fapte care trebuiesc evitate.

— Haide, nu ține discursuri!

— Ai dreptate! Așa mă pornesc uneori!

Lumina pîlpîieo clipă în bec, revine nedecis și apoi se duce. Firava flacăra albăstruie de gaz linge, domol, marginile oalei.

— Păi da!

— Se întîmplă așa uneori, seara; lumina e foarte proastă acum.

— De fapt la ora asta ar trebui să fie aceeași lumină de totdeauna. Probabil că societatea vrea să ridice prețul! Pînă nu-l ridică, o să tot dea lumină proastă, ai să vezi. Cît te costă lumina?

— Paisprezece sau șaisprezece *pesetas*; depinde.

— Pe viitor ai să plătești douăzeci sau douăzeci și cinci.

— Ce putem face!

— Așa vreți să se aranjeze lucrurile? Știți că aveți haz!?

Filo tace și Martín întrevește în mintea sa una din acele soluții care nu duc niciodată la nici un rezultat. În lumina nesigură a gazului, Martín are o înfățișare neprecisă și vagă, de vrăjitor.

Pana de lumină îl surprinde pe Celestino în camera din spatele prăvăliei.

— Am încurcat-o! Bestiile astea sînt în stare să mă jefuiască.

Bestiile sînt clienții.

Celestino încearcă să iasă pe orbecăite și dărimă o ladă cu răcoritoare. Sticlele fac un zgomot infernal căzînd pe dalele pardoselei.

— Mă... pe ea de lumină electrică!

Se aude o voce dinspre ușă:

— Ce s-a întîmplat?

— Nimic! Sparg ce-i al meu!

Doña Visitación socotește că unul din mijloacele cele mai eficace pentru a îmbunătăți viața clasei muncitoare ar fi organizarea unor concursuri de *pinacle* de către cucoanele din Adunarea doamnelor.

„Muncitorii, gîndește ea, trebuie și ei să mănince, deși sînt atîția de partea roșilor că nici n-ar merita atîta osteneală.“

Doña Visitación este o ființă plină de bunătate și nu crede că pe muncitori trebuie să-i lași să moară de foame încetul cu încetul.

Curentul electric revine în scurt timp, la început înroșind filamentul, care timp de cîteva secunde pare să fie făcut din vinișoare de sînge, și apoi, deodată, un fulger orbitor năvălește în toată bucătăria. Lumina este acum mai puternică și mai albă ca niciodată și datorită ei diferitele pungi și pungulițe de la băcănie, ceștile și farfuriile de pe poliță se văd mai precis, ca și cum ar fi căpătat alte proporții, ca și cum ar fi nou-nouțe.

— Totul e foarte drăguț aici, Filo.

— E curat...

— Te cred!

Martín își plimbă curios privirea prin bucătărie ca și cînd n-ar cunoaște-o. Pe urmă se ridică și își ia pălăria. Stinge chiștocul în chiuvetă și-l aruncă apoi cu multă grijă în cutia de tablă pentru gunoi.

— Bine, Filo; îți mulțumesc, acum plec.

— La revedere, băiatule, și n-ai de ce; tare aș vrea să-ți pot da ceva mai mult... Oul ăsta îl păstram pentru mine, mi-a spus medicul să mănînce cîte două ouă pe zi.

— Ei, vezi?

— Lasă, nu-ți face griji. Ai și tu tot atîta nevoie cîtă am și eu.

— Adevărat.

— Ce timpuri nenorocite trăim, Martín, nu-i așa?

— Da, Filo, timpuri nenorocite! Dar mai curînd sau mai tîrziu lucrurile tot au să se aranjeze.

— Crezi tu asta?

— Să nu te îndoiești. Este ceva fatal, ceva de nestăvilit, ceva care are forța mareelor.

Martín se îndreaptă către uşă şi deodată îşi schimbă glasul:

— În sfârşit... Şi Petrita?

— Iarăşi?

— Nu, femeie, voiam doar să-i spun la revedere.

— Las-o. E cu ăia doi mici, că le este frică singuri; nu pleacă de lângă ei până nu adorm. Filo zîmbeşte şi adaugă: Şi mie îmi este uneori frică, îmi închipui că am să mor așa, deodată...

Coborînd scările, Martín îşi încrucișează drumul cu cumnatu-su care urcă în ascensor. Don Roberto citește ziarul. Martín ar avea chef să deschidă o uşă şi să-l lase între etaje.

Laurita şi Pablo stau așezați față în față; între ei se află un vas de flori, zvelt, cu trei trandafiri mici.

— Îți place aici?

— Mult!

Chelnerul se apropie de masa lor. Este un chelner tînăr, bine îmbrăcat, cu părul negru ondulat, şi cu înfățișarea îngrijită. Laurita încearcă să nu se uite la el. Laurita are o concepție precisă, şi foarte simplă despre dragoste şi fidelitate.

— Pentru domnișoara, *consomé*, solă la cuptor şi piept de pasăre Villeroy. Eu am să iau *consomé* şi biban rasol cu oțet şi untdelemn.

— Nu mai iei altceva?

— Nu, fetițo, nu mi-e foame.

Pablo se întoarce către chelner.

— Mai aduci o jumătate de Sauternes, şi o jumătate de Bourgogne. Asta-i tot.

Pe sub masă, Laurita mîngîie genunchiul lui Pablo.

— Ți-e rău?

— Nu zău, nu-mi este rău; mi-a venit toată după-amiaza mîncarea pe gît, dar acuma mi-a trecut. Dar n-aş vrea să mi se întîmple din nou.

Perechea se priveşte în ochi şi, ținîndu-şi coatele sprijinite pe masă, se iau de mîină, după ce au dat puţin la o parte vasul de flori.

Într-un colț, o pereche căreia i-a trecut timpul să se mai țină de mîină, îi priveşte fără prea multă fereală.

— Cine-o fi cucerirea asta nouă a lui Pablo?

— Nu ştiu, parcă-i o servitoare; îți place?

- Hm, nu-i rea...
— Atunci ia-te de ea, dacă-ți place, nu cred să fie prea greu.
— Iar începi?
— Tu începi, nu eu! Haide, frumosule, dă-mi pace, că n-am chef de ceartă; nu-mi arde mie acum de muzică!
Bărbatul își aprinde o țigară.
— Ascultă, Mari Tere, vrei să-ți spun ce cred eu? Așa nu mai merge.
— Știi că ești grozav?! Dacă vrei, părăsește-mă, că doar asta urmărești! Oi mai găsi eu unu care să mă placă.
— Vorbește mai încet, că doar nu te-am tocmit să bați toba.

Domnișoara Elvira lăasă romanul pe măsuta de noapte și stinse lumina. *Misterele Parisului* rămîn pe întuneric, alături de un pahar pe jumătate plin cu apă, de niște ciorapi uzați și de un ruj pe sfîrșite.

Înainte de a adormi, domnișoara Elvira meditează întotdeauna puțin.

— Poate că are dreptate doña Rosa. Poate că ar fi mai bine să mă întorc la babalîcul ăla, că așa nu mai merge. O fi el bălos, dar, la urma urmei, ce să-i faci? Nu prea mai am de unde alege.

Domnișoara Elvira se mulțumește cu puțin, numai că și acest puțin nu-l obține aproape niciodată. I-a trebuit mult să învețe cîte ceva, dar asta tîrziu, cînd avea un evantai de încrețiturila ochi și dinții stricați și înnegriți. Acuma ar fi mulțumită să n-ajungă la spital și să poată locui mai departe în hotelul ăsta mic și mizer; poate că peste cîțiva ani, marele ei vis va fi un pat la spital, lîngă calorifer.

La lumina unui felinar, țigănușul numără un pumn de mărunțiș. Ziua n-a fost rea: cîntînd de la unu după-amiază pînă la unsprezece noaptea, a strîns un *duro* și șaizeci de centime. Pentru acel *duro*, în monedă măruntă, primește în orice bar cinci *pesetas* și cincizeci; barurile au întotdeauna nevoie de mărunțiș.

De cîte ori îi dă mîna, țigănușul mănîncă seara într-o cîrciumă din spatele străzii Preciados, cum cobori pe strada Angeles; o farfurie de fasole, pîine și o banană îl costă trei *pesetas* și douăzeci.

Țigănușul se așază, strigă chelnerul, îi dă banii și așteaptă să fie servit.

După ce termină masa, cîntă în continuare, pînă la ora două, pe strada Echegaray, apoi încearcă să se urce pe tampo-nul ultimului tramvai. Țigănușul, cred că am mai pomenit despre asta, să tot aibă vreo șase ani.

La capătul străzii Narváez se află barul unde, ca aproape în fiecare noapte, Paco urmează să se întâlnească cu Martín. Este un bar mic, cum urci pe dreapta, lângă garajul Poliției. Patronul, care se numește Celestino Ortiz, fost maior, împreună cu Cipriano Mera¹, în timpul Războiului civil, este un bărbat mai degrabă înalt, subțire, cu sprincenele împreunate și cu cîteva semne de vărsat pe față; la mîna dreaptă poartă un inel gros, de fier, împodobit cu un email colorat, înfățișîndu-l pe Lev Tolstoi, pe care și l-a comandat la un magazin de pe strada Colegiata; are o proteză pe care, cînd îl supără prea rău, o scoate și o lasă pe tejghea. Celestino Ortiz păstrează cu grijă, de mulți ani, un exemplar murdar și rufos din *Aurora* lui Nietzsche, cartea sa de căpătii, catehismul său. O citește de cîte ori are prilejul, pentru că în ea găsește întotdeauna soluții la problemele sale spirituale.

— *Aurora*, spune el, *Meditație asupra prejudecăților morale*. Ce titlu frumos!

Pe copertă, într-un chenar oval, e fotografia autorului, numele, prețul cărții — patru *reales* — precum și datele editurii: F. Sempere & Comp, editori, strada Palomar 10, Valencia; Olmo 4 (Sucursala), Madrid. Traducerea este de Pedro Gonzáles Blanco. Pe coperta interioară apare emblema editorilor: un bust de domnișoară cu o căciulă frigiană, încercuit în partea de jos cu o coroană de lauri, iar în partea de sus un moto: „Artă și Libertate“.

Celestino știe pe dinafară paragrafe întregi din cartea asta. Cînd intră în bar polițiștii de la garaj, Celestino Ortiz ascunde cartea sub tejghea, peste lada cu sticle de vermut.

— Sînt fii ai poporului ca și mine, spune el, dar, nu se știe niciodată!

Celestino socoate, ca și preoții de țară, că Nietzsche reprezintă într-adevăr ceva foarte primejdios.

¹ Unul din șefii Armatei Republicane în războiul civil spaniol.

Totuși polițiștilor care vin la el are obiceiul să le recite mici paragrafe ca în glumă, fără să le spună însă vreodată de unde le-a scos.

— „Mila devine antidotul sinuciderii, fiind un sentiment dăunător de plăcere și care ne administrează în doze mici voluptatea superiorității.“

Polițiștii pufnesc în ris.

— Ascultă, Celestino, n-ai fost niciodată popă?

— Niciodată! „Fericirea, urmează el, oricare ar fi ea, ne dă aer, lumină și libertate de mișcare.“

— Polițiștii rid în hohote.

— Și apă curgătoare.

— Și încălzire centrală.

Celestino se indignează și îi scuipă cu dispreț:

— Sînteți niște bieți incuți!

Între cei care vin este și un sergent de stradă, galician, un om foarte rezervat, cu care Celestino se înțelege de minune. Își vorbesc întotdeauna cu „dumneavoastră“.

— Vă rog, domnule patron, astea le spuneți întotdeauna la fel?

— Întotdeauna, García, și nu greșesc o singură dată.

— Păi asta-i grozav!

Doamna Leocadia, înfoclită în șalu-i mare, scoate o mină:

— Poftim opt castane, una și una.

— La revedere.

— Aveți ceas, domnișorule?

Ținărul se descheie la haină și se uită la ceasul de argint, cît o ceapă.

— Da, este aproape unsprezece.

La unsprezece vine s-o ia fiul ei, care a rămas șchiop din timpul războiului, și acuma e pontator pe șantierele noilor ministere. Băiatul, om foarte de treabă, o ajută să-și adune catrafusele și pe urmă, ținându-se strîns de braț, pornesc spre casă la culcare. Urcă amîndoi pe Covarrubias și apoi o cotesc pe strada Nicasio Gallego. Dacă a mai rămas vreo castană o mănîncă; dacă nu, intră în vreun local întilnit în cale și beau o cafea cu lapte, fierbinte. Bătrîna așază cutia de tablă cu jeratic lingă pat, căci întotdeauna mai rămîne ceva jar în spuză, care ține pînă dimineața.

Martín Marco intră în bar în clipa cînd ies polițiștii. Celestino se apropie de el.

— Paco n-a venit încă. A fost pe aici azi după-amiază și mi-a spus să-l așteptați.

Martín Marco arborează un aer posac de mare domn.

— Bine.

— Atunci?

— O cafea simplă.

Ortiz trebăluiește puțin la aparatul de cafea, pregătește zaharina, paharul, farfuria și lingurița, apoi iese de după teșghea. Așază totul pe masă și începe să vorbească. Uitîndu-te la ochii lui, cam aprinși, îți dai seama că face un mare efort să dea drumul cuvintelor.

— Ați încasat banii?

Martín îl privește ca și cînd s-ar uita la o ființă foarte ciudată.

— Nu, n-am încasat. Ți-am mai spus că încasez în zilele de cinci și douăzeci ale fiecărei luni.

Celestino se scarpină la gît.

— Păi...

— Ce?

— Păi cu cafeaua de astăzi aveți de dat douăzeci și două de *pesetas*.

— Douăzeci și două de *pesetas*? Am să ți le dau. Cred că ți-am plătit întotdeauna, îndată ce am avut bani.

— Așa e.

— Păi atunci?

Martín își increțește puțin fruntea și vorbește cu o voce tăioasă.

— E ceva nemaipomenit cum dumneata și cu mine ne tot învîrtim în jurul aceluiași subiect, ca și cum n-ar fi atîtea lucruri care ar putea să ne unească.

— Adevărat! În sfîrșit, iertați-mă, n-am vrut să vă supăr, dar știți, azi au venit după impozit.

Martín își înalță capul cu o mișcare de profund orgoliu și dispreț și își pironeste ochii pe un coș din bărbia lui Celestino.

Pentru o clipă doar, glasul lui se îmblînzește.

— Ce ai acolo?

— Nimic, un coș.

Martín se încruntă din nou și își asprește iar glasul, vorbind cu arțag:

— Vrei să mă învinovățești pe mine de faptul că există impozite?

— Doamne Dumnezeule, dar n-am spus asta!

— În schimb ai spus ceva foarte asemănător, prietene. N-am vorbit oare îndeajuns despre problemele repartiției economice și a regimului contributiv?

Celestino își amintește de profesorul său și în sinea lui se umflă în pene.

— O fi, dar cu predici nu se plătește impozitul.

— Și asta te preocupă acum, fariseul fariseilor ce ești?

Martín îl privește țintă, avînd pe buze un zîmbet în care se amestecă disprețul și mila.

— Și dumneata îl citești pe Nietzsche? Cam prea puțin s-a lipit de dumneata. Ești un mic-burghez mizerabil!

— Marco!

Martín răcnește ca un leu.

— Da, strigă, cheamă-ți prietenii, adu polițiștii!

— Polițiștii nu sînt prietenii mei!

— Lovește-mă dacă vrei, nu-mi pasă! Nu am bani, ai înțeles? Nu am bani! Și asta nu mă dezonorează!

Martín se ridică și dă să iasă în stradă, cu un mers triumfător. Ajuns la ușă, se întoarce.

— Și să nu plîngi, onorabile comerciant. Cînd o să am acei patru *duros* și ceva, o să ți-i aduc ca să plătești impozitul și să te liniștești. Du-te încolo cu conștiința dumitale cu tot! Trece și cafeaua asta la socoteală și bagă-ți-o unde vrei, nu am nevoie de ea!

Celestino rămîne perplex, fără să știe ce să facă. Ar vrea să-i spargă un sifon în cap, pentru impertinență, dar își aduce aminte: „A te lăsa pradă furiei este semn că te afli aproape de animalitate“. Ia cartea de pe lada cu sticle și o închide în sertar. Sînt zile în care și sfinții îți întorc spatele, zile cînd parcă Nietzsche trece pe trotuarul celălalt.

Pablo a comandat un taxi.

— E încă devreme să intrăm undeva. Dacă vrei, putem să mergem la un film, să mai treacă timpul.

— Cum vrei, Pablo, numai să putem sta cît mai aproape unul de altul.

Sosește băiatul de serviciu. De la război încoace nici unul nu mai poartă șapcă.

— Taxiul, domnule.

— Mulțumesc. Mergem, fetițo?

Pablo o ajută pe Laurita să-și pună paltonul. Instalată în mașină, Laurita îl face atent:

— Ce hoțomani! Uită-te când trecem pe lângă un felinar: a și marcat șase *pesetas*.

— În colțul străzii O'Donnell, Martín se ciocnește de Paco.

În clipa în care aude „Hei!” tocmai gîndește: „Da, avea dreptate Byron: dacă o să am un copil, am să fac din el ceva prozaic, avocat sau pirat“.

Paco îi pune mîna pe umăr.

— Abia-ți tragi sufletul. De ce nu m-ai așteptat?

Martín parcă-i un somnambul, parcă delirează.

— Era gata să-lucid! Porcul!

— Cine?

— Ăla de la bar.

— Ăla de la bar? E un biet nenorocit! Dar ce ți-a făcut?

— Mi-a amintit de bani. Și el știe foarte bine că atunci cînd am plătesc.

— Dar o fi avut nevoie, omule!

— Da, ca să-și plătească impozitul. Toți sînt la fel. Apoi privește în jos și coboară glasul: Astăzi m-au mai azvîrlit afară și din altă cafenea.

— Te-au lovit?

— Nu, nu m-au lovit, dar intenția era foarte clară. Sînt sătul pînă peste cap, Paco!

— Haide, nu te enerva, nu merită. Încotro te duci?

— Să mă culc.

— E cel mai bun lucru. Vrei să ne vedem mîine?

— Cum dorești. Lasă-mi vorbă la Filo, am să trec pe acolo.

— Bine.

— Uite cartea pe care mi-ai cerut-o. Mi-ai adus colile alea?

— Nu, n-am putut. Să văd mîine, dacă am să pot pune mîna pe ele.

Domnișoara Elvira se tot răsucește în pat; nu se simte în apele ei. S-ar putea crede că a băgat în gușă o cină nemaipo-

menită. Își amintește de copilărie și de stilpul rușinii de la Villalón. Este o amintire care uneori nu-i dă pace. Pentru a o izgoni, domnișoara Elvira începe să spună *Crezul* și îl spune pînă adoarme; în unele nopți, cînd amintirea stăruie mai îndărătnică, ajunge să spună *Crezul* de vreo sută cincizeci sau două sute de ori.

Martín își petrece nopțile în casa prietenului său Pablo Alonso, pe un divan așezat în debara. Are o cheie a apartamentului și, în schimbul ospitalității, nu trebuie decît să respecte trei clauze: să nu ceară niciodată vreo *peseta*, să nu aducă pe nimeni în casă și să plece la nouă și jumătate dimineța, pentru a nu se înapoia decît după ora unsprezece noaptea. Cazul vreunei îmbolnăviri n-a fost prevăzut.

Diminețile, părăsind casa lui Alonso, Martín se aciuează în Palatul Poștei sau în hol, la Banca Spaniei, unde e cald și unde se pot scrie versuri pe dosul blanchetelor pentru telegrame, sau a formularelor de conturi curente.

Cînd primește de la Alfonso cîte un sacou, din cele pe care acesta le abandonează aproape noi, Martín Marco îndrăznește să se arate, după ora mesei, prin holul hotelului Palace. Nu simte o atracție prea mare pentru lux, e adevărat, dar încearcă să cunoască toate mediile.

— Oricum, e o experiență, socoate el.

Don Leoncio Maestre se așază pe cufăr și își aprinde o țigară. E mai fericit ca niciodată și fredonează în sine *La donna è mobile*, într-un aranjament special. În tinerețe, don Leoncio Maestre fusese „cîștigătorul florii“ la niște jocuri florale, în insula Menorca, locul său de baștină.

Cuvintele cîntecului pe care îl fredonează don Leoncio sînt, bineînțeles, întru laudă și omagiu domnișoarei Elvira. Ceea ce îl preocupă e ca primul vers să aibă neapărat accentul pe altă silabă decît pe cea obișnuită. Existau trei soluții:

1-a: Oh, frumoasă Elvírita!

a 2-a: Oh, frumoasă Elvírita!

a 3-a: Oh, frumoasă Elviríta!¹

¹ Traducerea nu permite să se verifice asemănarea accentelor de care se vorbește în text. De aceea dăm prima „variantă“ în original: ¡Oh, bella Elvírita!

Nici una din soluții nu e bună, acesta-i adevărul, dar fără îndoială cea mai bună rămîne prima; cel puțin are accentele în același loc ca în *La donna è mobile*.

Cu ochii întredeschiși, don Leoncio nu încetează nici o clipă să se gîndească la domnișoara Elvira.

— Sărăcuța de ea! Avea chef să fumeze. Cred, Leoncio, că ai procedat cum nu se poate mai frumos dăruindu-i pachetul de țigări...

Don Leoncio e atît de absorbit de amintirea sa amoroasă, încît nu mai simte sub fese răceala cercurilor de metal ale cufărului.

Domnul Suárez lăsă taximetrul la intrare. Șchiopătutul îi devenise acum săltăreț. Își potrive *pince-nez*-ul și se urcă în ascensor. Domnul Suárez locuia cu mama sa, acum bătrînă, și se înțelegeau atît de bine, încît seara, înainte de a se culca, venerabila doamnă venea să-și învelească și să-și binecuvînteze fiul.

— Te simți bine, băiețel?

— Foarte bine, mami dragă.

— Atunci pe mîine, dacă o vrea Domnul. Învelește-te, să nu răcești. Somn ușor.

— Mulțumesc, la fel, mămico; sărută-mă.

— Poftim, băiatule; nu uita să-ți spui rugăciunile.

— Nu, mami. Noapte bună.

Domnul Suárez are vreo cincizeci de ani; mama sa, vreo douăzeci sau douăzeci și doi de ani mai mult!

Domnul Suárez se opri la etajul al treilea, litera C, își scoase cheia și descuie ușa. Voia să-și schimbe cravata, să se pieptene cu grijă, să-și dea cu puțină apă de colonie, să scornească o scuză cît mai onorabilă și s-o șteargă cît de repede, cu taxiul.

— Mami!

Atunci cînd o striga pe maică-sa din ușă, ori de cîte ori intra în casă, vocea domnului Suárez aducea oarecum cu vocea alpi niștilor din Tirol, așa cum apar în filme.

— Mami!

Din camera din față, unde ardea lumina, nu răspunse nimeni.

— Mami! Mami!

Domnul Suárez începu să devină nervos.

— Mami! Mami! Aoleu, sfinte Dumnezeu! Aoleu, eu nu intru! Mami!

Mînat de o putere cam ciudată, domnul Suárez înaintă pe coridor. Puterea aceasta cam ciudată, era, probabil, curiozitatea.

— Mami!

Și deodată, cînd era gata să apese clanța cu mîna, domnul Suárez se trase înapoi și o rupse la fugă. Din ușă mai strigă de cîteva ori:

— Mami! Mami!

Apoi simți cum îi bate inima repede, repede și coborî treptele, două cîte două.

— Du-mă pe calea San Jerónimo, în fața Congresului.

Și taximetrul îl duse pe calea San Jerónimo, în fața Congresului.

Cînd se plictisi să vadă și să audă cum își insultă doña Rosa chelnerii, Mauricio Segovia se ridică și părăsi cafeneaua.

— Nu știu cine e mai mizerabil, pourceaua asta murdară și îndoliată, sau toată șleahța aia de nătărăi? De i-ar trage într-o bună zi o chelfăneală, să-i pomenească!

Mauricio Segovia e un om de treabă, ca toți roșcovanii, și nu poate răbda nedreptatea. Dacă găsește de cuviință că lucrul cel mai bun pe care îl puteau face chelnerii era să-i tragă o mamă de bătaie donei Rosa, este pentru că văzuse cît de urît se purta doña Rosa cu ei; așa, barem, ar ajunge la egalitate — unul la unul — și pe urmă ar putea-o lua cu numărătoarea de la capăt.

— Totul e chestie de pipotă: unii o au mare dar molție ca un melc fără casă, iar alții, mică și tare, ca o piatră de amnar.

Don Ibrahim de Ostolaza y Bofarull se așază în fața oglinzii, își înalță capul, își mîngieie bărbia și exclamă:

— Domnilor academicieni, n-aș vrea să distrag mai mult timp atenția dumneavoastră etc., etc. (Da, pînă aici merge strună... Îndrăzneală în mișcarea capului... Trebuie să am grijă de manșete, ies cîteodată prea mult, parc-ar fi gata să zboare.)

Don Ibrahim își aprinse pipa și începu să se plimbe în sus și în jos prin cameră. Apoi se opri cu o mîină pe speteaza scaunului, cu cealaltă ținînd pipa în sus, ca sulul acela mic

pe care îl poartă de obicei domnii din statui, și continuă:

— Cum se poate admite, așa cum dorește domnul Clemente de Diego, că uzucapiunea ar fi un mijloc de a obține drepturi prin exercitarea aceluiași? Firava consistență a argumentului sare în ochi, domnilor academicieni. Iertați-mi insistența și permiteți-mi să mai invoc o dată vechea mea prietenă, logica; nimic nu este posibil fără ea în lumea ideilor. (Aici au să urmeze, desigur, murmure de aprobare.) Nu este evident, ilustre senat, că pentru a te folosi de ceva trebuie să-l posezi? Ghicesc în ochii dumneavoastră că gândiți asemeni mie. (Poate că aici, cineva din public o să spună încet: „Evident, evident“.) Deci, dacă pentru a te folosi de ceva trebuie să-l posezi, vom putea, întorcând fraza în formă pasivă, să dăm asigurarea că nimic nu poate fi folosit fără o posesie prealabilă.

Don Ibrahim întinse un picior către rampă și își mîngîie, cu un gest elegant, reverele halatului. Adică: ale fracului. Apoi zîmbi:

— Păi bine, domnilor academicieni: așa după cum pentru a te folosi de ceva trebuie să-l posezi, pentru a posedea ceva trebuie să-l obții. Nu are importanță în ce fel; eu am spus numai că trebuie să-l obții, din moment ce nimic, dar absolut nimic nu poate fi posedat fără o prealabilă obținere. (Poate că au să mă întrerupă aplauzele. Este bine să fiu pregătit.)

Glasul domnului Ibrahim răsuna solemn ca al unui fagot. Dincolo de peretele subțire, un soț, tocmai întors de la lucru, o întrebă pe nevastă-sa:

— A făcut cachi fetița?

Pe don Ibrahim îl trecu un fior rece și își strînse puțin ularul la gît. În oglindă, el se vedea cu o fundă neagră, cum se poartă la frac, după-amiaza.

Don Mario de la Vega, tipograful cu țigara de foi, plecase să cineze împreună cu individul acela bacalaureat.

— Știi ce? Mîine nu mai veni să stăm de vorbă, vino direct la lucru. Mie îmi place să rezolv treburile pe loc.

În primul moment celălalt rămase cam perplex. Ar fi vrut să spună că poate era mai bine să înceapă lucrul peste

vreo două zile, ca să aibă timp să-și pună în ordine câteva chestiuni, dar socoti că s-ar expune la un refuz.

— E-n regulă, mulțumesc foarte mult, voi încerca să mă achit cît voi putea de bine.

— Va fi în folosul dumatăle.

Don Mario de la Vega zîmbi.

— Asta înseamnă c-am bătut palma. Și acum, ca să pășim cu dreptul, te invit să cinăm împreună.

Bacalaureatului i se încețoșă privirea.

— Domnule...

Tipograful i-o luă înainte.

— Bineînțeles, numai dacă n-ai altă combinație, n-aș vrea să fiu inoportun.

— Nu, nu, nu-i vorba de asta, nu sînteți inoportun, dimpotrivă. N-am nici o combinație.

Bacalaureatul se înarmă cu curaj și preciză:

— În seara asta n-am nici o combinație, sînt la dispoziția dumneavoastră.

O dată instalat în cîrciumă, don Mario deveni cam obositor, pornindu-se să tot explice cum îi place lui să se poarte frumos cu subalternii, ca subalternii să se simtă în largul lor, ca subalternii să prospere, ca subalternii să vadă în el un părinte și ca subalternii să ajungă să iubească tipografia.

— Fără o colaborare între șef și subalterni nici o afacere nu poate prospera. Și dacă afacerea prosperă, este cu atît mai bine pentru toți: pentru patron și pentru subalterni. Așteaptă o clipă, mă duc să telefonez, trebuie să comunic ceva.

În urma logosului nesfîrșit al noului său patron, bacalaureatul își dădu seama perfect că rolul său era cel de subaltern. Dar chiar dacă n-ar fi fost pe deplin lămurit, don Mario avu grijă să-l prevină în mijlocul cîine:

— Vei începe cu un salariu de șaisprezece *pesetas*; dar să știi că nu poate fi vorba de vreun contract de muncă. Înțeles?

— Da, domnule; înțeles.

Domnul Suárez coborî din taxi în fața Congresului și o luă pe strada Prado, în căutarea cafenelei unde era așteptat. Ca să nu se observe prea tare cît de grăbit era să vină aici, domnul Suárez preferase să nu vină cu taximetrul pînă în ușa cafenelei.

— Aoleu, băiatule. Nu mai știu pe ce lume mă aflu. Acasă trebuie să se întâmple ceva îngrozitor, mămica nu răspunde.

Cînd domnul Suárez intrase în cafenea, glasul lui devenise mai lasciv ca de obicei; semăna aproape cu glasul unei tîrfe dintr-un bar cu animatoare.

— Las-o, nu-ți face griji! O fi adormit...

— Vail Crezi tu asta?

— Cu siguranță. Babele astea adorm cît ai zice pește.

Prietenul era un bărbat chipeș, cu înfățișarea unui crai de mahala, cu cravată verde, pantofi de culoarea viței de Corint și șosete în dungi. Se numea José Giménez Figueras și, în pofida expresiei lui impresionante, a bărbiei aspre și a privirii de maur, i se spunea în batjocură Pepito Țepușă.

Domnul Suárez zîmbi, gata să roșească:

— Tare frumușel mai ești, Pepe!

— Taci, bestie, o să te audă cineva!

— Ah, bestie, întotdeauna ești atît de drăgăstos!

Domnul Suárez făcu o grimasă și apoi căzu pe gînduri.

— Ce i s-o fi întîmplat mămicii mele?

— Nu vrei să taci odată?

Domnul Giménez Figueras, zis Țepușă, îi suci încheietura mîinii domnului Suárez, zis Fotografa.

— Ascultă, puicuțo, am venit aici ca să fim fericiți, sau ca să-mi vînturi povestea asta cu mă-ta preaiubită?

— Vai, Pepe, ai dreptate, nu mă certa! Dar mi-e inima cît un purice!

Don Leoncio Maestre a luat două decizii fundamentale. Întîi: este evident că domnișoara Elvira nu-i o fată oarecare, se vede pe chipul ei. Domnișoara Elvira este o fată fină, de familie bună, care a avut o neînțelegere cu ai ei, a șters-o de acasă, și bine a făcut, ce dracu! Că doar n-o fi așa cum cred mulți părinți, că pe copii poți să-i ții toată viața sub papuc! Cu siguranță că domnișoara Elvira a plecat de acasă, deoarece de mulți ani familia ei îi făcea traiul imposibil. Biata fată! În sfîrșit! Fiecare viață este o taină, dar chipul rămîne oglinda sufletului.

— Cine poate să-și închipuie că Elvira ar fi o javră, pentru numele lui Dumnezeu?!

Dar don Leoncio Maestre n-avea cugetul perfect liniștit.

A doua decizie a lui don Leoncio a fost să mai treacă după cină pe la cafeneaua doănei Rosa spre a vedea dacă domnișoara Elvira nu cumva mai venise acolo.

— Cine știe! Fetelor astea triste și nefericite, care au avut câte un necaz acasă, le place să stea prin cafenelele unde este și muzică.

Don Leoncio Maestre mîncă în pripă, se perie puțin, își puse din nou paltonul și pălăria și se duse la cafeneaua doănei Rosa. Adică, plecă de acasă cu intenția să dea o raită pe la cafeneaua doănei Rosa.

Mauricio Segovia s-a dussă cineze cu fratele său Hermenegildo, venit la Madrid să vadă dacă o izbuti să fie numit secretarul C.N.S.¹-ului din comuna sa.

— Cum îți merg treburile?

— Merg, băiete, merg... Cred că merg bine...

— Ai vreo veste nouă?

— Da. Azi după-amiază am stat de vorbă cu don José María, ăla care face parte din secretariatul particular al lui don Rosendo, și mi-a spus că o să sprijine propunerea cit o să poată. O să vedem noi ce o să reușească toți ăștia. Tu crezi că o să mă numească?

— Frate, eu cred că da. De ce nu?

— Măi, nu știu. Uneori mi se pare că am numirea în mînă, și alteori îmi vine să cred că pînă la urmă tot ce-o să-mi dea o să fie un picior în dos. E foarte rău să stai așa, fără să știi (cum stai.)

— Nu-ți pierde curajul, toți avem de pătimit pe lumea asta. Și apoi știi că nimic nu se poate obține fără sacrificii.

— Da, și eu cred la fel.

După aceea cei doi frați au păstrat tăcere aproape tot timpul mesei.

— Ascultă, povestea cu nemții se cam împute.

— Da, și mie îmi cam miroase a rău.

Don Ibrahim de Ostolazo y Boferull se făcu a nu auzi discuția despre dacă a făcut sau nu cachi fetița vecinului, își potrive din nou fularul, puse iar mîna pe spătarul scaunului și continuă:

¹ Centrala Națională a Sindicatelor.

— Da, domnilor academicieni, cel care are cîntea să vorbească în fața dumneavoastră crede că argumentele sale sînt din cele care te amușesc. (Nu poate să apară oare cam prea popular, cam vulgar, acest „care te amușesc“?) Aplicînd la conceptul juridic care e în atenția noastră, concluziile silogismului precedent („aplicînd la conceptul juridic care e în atenția noastră, concluziile silogismului precedent“, poate că o să fie cam lung) vă putem asigura că, așa după cum pentru a te folosi de ceva trebuie să-l posezi, paralel, pentru a exersa un drept, oricare ar fi el, trebuie de asemenea să-l posezi. (Pauză.)

Vecinul de-alături întrebă: „Ce culoare?“ Nevasta îi răspunde că este de culoare normală.

— Iar un drept nu poate fi posedat, ilustră adunare, fără să fi fost dobîndit în prealabil. Cred că vorbele mele sînt limpezi ca apele curgătoare ale unui pîriu cristalin. (Voci: da, da.) Și dacă pentru a exersa un drept trebuie să-l dobîndești, deoarece nu se poate exersa ceva ce nu se posedă (Sigur, sigur!), cum să se poată presupune, cu rigoarea științei, că ar exista o modalitate de dobîndire prin exersare, așa cum dorește domnul profesor De Diego, ilustru prin atîtea concepte, cînd aceasta ar fi ca și cînd s-ar afirma că se poate exersa ceva ce încă nu a fost dobîndit, un drept care încă nu se posedă? (Prelungă rumoare de aprobare.)

Vecinul de alături întrebă:

— A mai fost nevoie să-i pui săpunul?

— Nu, îl pregătisem, dar pe urmă a făcut ea singurică. Uite, a trebuit să cumpăr o cutie de sardele; mi-a spus măcă-ta că untdelemnul de la sardele este cel mai bun pentru asemenea cazuri.

— Bine, nu-i nimic, o să le mîncăm diseară, și gata. Numai mama putea să vină cu ideea untdelemnului de la sardele.

Bărbatul și nevasta își zîmbiră cu tandrețe, se îmbrățișară și se sărutară. Sînt unele zile în care toate ies bine. Constipația fetei încetase să mai fie pentru ei motiv de îngrijorare.

Don Ibrahim socoti că, în fața prelungitei rumori aprobatoare, ar fi bine să facă o scurtă pauză, cu fruntea în jos și privirea alunecînd distrată pe fața de masă și pe paharul cu apă,

— Nu cred că mai trebuie, domnilor academicieni, să explic de ce este necesar să avem în vedere că folosința lucrului — nu folosința sau exersarea dreptului de a folosi lucrul, ținînd seama că încă nu există — care conduce, prin prescripție, la posesiunea lui, cu titlul de proprietar, din partea ocupantului, este o situație de fapt, dar niciodată un drept. (Foarte bine.)

Don Ibrahim zîmbi ca un învingător și cîteva clipe nu se mai gîndi la nimic. În fond — în aparență, de asemenea — don Ibrahim era un om foarte fericit. Că nu era băgat în seamă? Ei și! Dar Istoria de ce există?

„Ea este cea care face tuturora și pînă la urmă dreptate. Și dacă în lumea aceasta josnică geniul nu este luat în considerație, de ce să ne pese, cînd peste o sută de ani vom fi cu toții oale și ulcele?”

Pe don Ibrahim îl trezi din dulcea-i toropeală sunetul, repetat de cîteva ori, al soneriei, violent, asurzitor, enervant.

„Ce barbarie, ce sistem de a-ți tulbura liniștea! Dacă se mai poate vorbi despre educația unora! Atîta ar mai lipsi să fie o greșeală!”

Soția lui don Ibrahim, care împletea ciorapi, așezată lîngă vasul cu jeratic, în timp ce bărbatu-su perora, se ridică și se duse să deschidă ușa.

Domnul Ibrahim ciuli urechile. Cel care sunase la ușă era vecinul de la al patrulea.

— Soțul dumneavoastră e acasă?

— Da, domnule, tocmai își repetă discursul.

— Poate să mă primească?

— Da, cum să nu.

Doamna își ridică glasul:

— Ibrahim, este vecinul de sus.

Don Ibrahim răspunse:

— Să intre, femeie, să intre, nu-l ține în ușă.

Don Leoncio Maestre era palid.

— Ei, dragă colocatar, ce te aduce în modestul meu cămin?

Lui don Leoncio îi tremura vocea.

— E moartă!

— Ha?

— Spun că-i moartă!

— Ce?

— Da, domnule, e moartă; i-am atîns fruntea și e rece ca gheața.

Soția lui don Ibrahim făcu ochii cît cepele:

— Cine?

— Cea de-alături.

— Cea de-alături?

— Da.

— Doña Margot?

— Da.

Don Ibrahim interveni.

— Mama pederastului?

Și în timp ce don Leoncio răspundea afirmativ, nevasta își muștră bărbatul:

— Pentru Dumnezeu, Ibrahim, nu vorbi așa!

— Și... e moartă, definitiv?

— Da, don Ibrahim, moartă de-a binelea. E sugrumată cu un prosop.

— Cu un prosop?

— Da, domnule, cu un prosop plușat.

— Ce oroare!

Don Ibrahim începu să dea ordine, să se învîrtă de colo-colo și să recomande păstrarea calmului.

— Genoveva, pune mîna pe telefon și cheamă poliția.

— Ce număr are?

— Ce potsă știu eu, fata mea, caută în carte! Și dumneata, prietene Maestre, fă de gardă pe scară, să nu urce și să nu coboare nimeni. În cuier ai să găsești un baston. Mă duc să anunț medicul.

Cînd i se deschise ușa la apartamentul medicului, don Ibrahim întrebă cu un aer de deplină seninătate:

— E-acasă doctorul?

— Da, domnule, așteptați o clipă.

Don Ibrahim știa dinainte că medicul e acasă. Cînd acesta ieși să vadă despre ce este vorba, don Ibrahim, neștiind cum să înceapă, îi zîmbi:

— Și fetița ce face, e mai bine cu burtica?

După cină don Mario de la Vega îl invită la o cafea pe Eloy Rubio Antofagasta, care nu era altul decît bacalaureatul. Se vedea că voia să se întreacă pe sine însuși.

- Ai avea chef de o țigară de foi?
- Da, domnule, mulțumesc frumos.
- Bravo, amice, da știu că nu lași să-ți scape nimic! Eloy Rubio Antofagasta zîmbi umil.
- Nu, domnule. Apoi adăugă: Fiindcă sînt fericit că am găsit de lucru, înțelegeți?
- Și că ai mîncat, așa-i?
- Da, domnule, și că am mîncat.

Domnul Suárez tocmai fuma o țigară de foi dăruită de Pepe Țepușă.

— Phii, grozavă e! Miroase a tine...

Domnul Suárez căută privirea prietenului său.

— Vrei să bem cîte un păhărel? Nu am chef să merg la masă; cînd sînt cu tine îmi pierе pofta de mîncare.

— Bine, haidem.

— Mă lași să te invit?

Fotografa și Țepușă o luară, ținîndu-se strîns de braț, pe strada Prado în sus, pe trotuarul stîng, cum urci, unde sînt niște săli de biliard. Unii, văzîndu-i trecînd, întorceau ușor capul după ei.

— Intrăm o clipă aici, să vedem cum stau în poziție tipii de la biliard?

— Nu, las-o baltă, ieri erau cît pe aici să mă pocnească cu tacul peste gură.

— Ce brutel! Așa e cînd oamenii n-au cultură! Ce sălbăticie! Te-ai speriat îngrozitor, nu-i așa, Țepușică?

Pepe Țepușă se posomorî.

— Ascultă, Țepușică să-i spui mă-ti!

Pe domnul Suárez îl apucară istericalele.

— Aoleu, mămica mea! Aoleu, ce i s-o fi întîmplat! Aoleu, Doamne, Dumnezeu!

— Vrei să taci odată?

— Iartă-mă, Pepe, n-am să mai vorbesc despre mama. Aoleu, sărăcuța! Ascultă, Pepe, îmi iei o floare? Vreau să-mi cumperi o camelie roșie; cînd merg cu tine e bine să port avizul „e interzis...”

Pepe Țepușă zîmbi fudul și-i cumpără domnului Suárez o camelie roșie.

— Pune-o la butonieră.

— Unde vrei tu.

După ce constată că bătrîna doamnă murise de-a binelea, doctorul se îngrijea de don Leoncio Maestre, care, sărmanul, avea o criză de nervi, pierzîndu-și aproape cu totul cunoștința și aruncînd din mîini și din picioare în toate părțile.

— Vai de mine, doctore, dacă o să moară și el?

Doña Genoveva Cuadrado de Ostalaza era foarte îngrijorată.

— N-aveți grijă, doamnă, nu-i nimic grav, decît că a tras o sperietură grozavă.

Don Leoncio, prăbușit într-un fotoliu, avea ochii dați peste cap și spume la gură. Don Ibrahim începuse între timp organizarea locatarilor.

— Calm, mai presus de orice, calm! Fiecare cap de familie să-și percheziționeze conștiincios domiciliul. Să servim cauza justiției, acordîndu-i sprijinul și colaborarea, atît cît stă în puterea noastră.

— Da, domnule, foarte bine spus! În aceste clipe, cel mai bine este ca unul să comande și ceilalți să dăm ascultare.

Vecinii din casa crimei, care erau toți spanioli, spuseră fiecare cîte ceva cu vorbe mai multe sau mai puține.

— Pregătiți-i un ceai de tei.

— Da, doctore.

Don Mario și bacalaureatul Eloy au căzut de acord să se ducă devreme la culcare.

— Bine, prietene, și mîine, pe brînci; ce părere ai?

— Da, domnule, o să vedeți cît de mulțumit o să fiți de mine.

— Chiar așa și vreau. Mîine la nouă ai ocazia să mi-o dovedești. Încotro mergi?

— Păi acasă, unde altundeva? Mă duc să mă culc. Și dumneavoastră vă culcați devreme?

— Întotdeauna. Eu duc o viață foarte ordonată.

Eloy Rubio Antofagasta simte cum crește în el îndemnul să perie; a fi periută îi stătea probabil în fire.

— Dacă n-aveți nimic împotrivă, domnule Vega, vă conduc întîi pe dumneavoastră.

— Cum vrei, amice Eloy, și-ți rămîn îndatorat. După cum se vede ești sigur că o să-ți mai pice o țigară!

— Nu de asta, domnule Vega, credeți-mă.

— Haide, nu fi prost, omul lui Dumnezeu, și nu încerca să vinzi castraveți la grădinar!

Don Mario și noul său corector, deși noaptea era mai degrabă friguroasă, au pornit la plimbare, cu gurile paradieselor ridicate. Când îl lăsa să vorbească despre ceea ce îi plăcea lui, don Mario nu se mai sinchisea nici de frig, nici de căldură, nici de foame.

După o bucată de drum, don Mario și Eloy Rubio Antofagasta dădură peste un grup de oameni strinși la intrarea unei străzi, unde doi sergenți de stradă nu lăsa să treacă pe nimeni.

— S-a întâmplat ceva?

O femeie se întoarce spre ei.

— Nu știu, se zice că s-a comis o crimă, că două doamne în vîrstă au fost omorite cu lovituri de pumnal.

— Extraordinar!

Intră în vorbă și un bărbat.

— Nu exagerați, doamnă; nu au fost două doamne, ci una singură.

— Și vi se pare puțin?

— Nu, doamnă; mi se pare chiar prea mult. Dar mi s-ar fi părut și mai mult dacă ar fi fost două.

Un tînăr se apropie de grup.

— Ce se întâmplă?

Altă femeie îl lămuri.

— Aud că s-a comis o crimă, că au strangulat o fată, cu un prosop plușat. Zice că era o actriță.

Cei doi frați, Mauricio și Hermenegildo au căzut de acord s-o facă lată astă-seară.

— Știi ce? E o noapte grozavă de pornit în crailic. Dacă o să-ți dea povestea aia, o sărbătorim anticipat, iar dacă nu, iaca! ne consolăm și-om vedea ce-o mai fi. Dacă nu facem așa, n-o să-ți dea pace gîndurile toată noaptea. Ai făcut tot ceea ce trebuia să faci; acum nu mai ai decît de așteptat și de văzut ce fac ceilalți.

Hermenegildo era preocupat.

— Da, cred că ai dreptate; frămîntînd toată ziua același gînd, nu izbutesc decît să devin și mai nervos. Mergem unde vrei, tu cunoști mai bine Madridul.

— Ce părere ai de un păhărel?

— Bine, haidem; dar așa singurei?

— O să găsim noi ceva. La asemenea oră dacă prisosește ceva, apăi prisosesc fetișcanele.

Mauricio Segovia și cu fratele său Hermenegildo au pornit-o după băuturistică prin barurile de pe strada Echegaray. Mauricio conducea, iar Hermenegildo asculta și plătea.

— Hai să ne închipuim că bem pentru izbînda mea; plătesc eu.

— Bine; dacă nu-ți rămîn bani să te întorci acasă, vestește-mă, să-ți dau o mîină de ajutor.

Într-o crîsmă de pe strada Fernández y Gonzáles, Hermenegildo îi dădu cu cotul lui Mauricio.

— Uită-te la ăia doi, ce mai trai pe ei!

Mauricio întoarse capul.

— Îhî, da. Și Marguerite Gautier e bolnavă, sărăcuța, vezi ce camelie roșie are la butonieră? Fii atent, măi frate, ce-și mai fac ăia de cap!

Din celălalt capăt al localului mugi o voce cît șapte:

— ...Nu te mai risipi atîta, Fotografo, mai lasă ceva și pentru mai tîrziu!

Pepe Țepușă se ridică de pe scaun.

— Care ai, mă, chef să te arunc în stradă?

Don Ibrahim îi spunea domnului judecător:

— Iată ce este, domnule judecător: noi nu am putut limpezi nimic. Fiecare locatar și-a percheziționat propriul domiciliu și nu s-a găsit nimic care să ne atragă atenția.

Un vecin de la etajul întîii, don Fernando Cazuela, procurist la Tribunal, privi în podea; el — zău că găsise ceva.

Judecătorul îl interogă pe don Ibrahim.

— S-o luăm pe rînd. Răposata avea familie?

— Da, domnule judecător, un băiat.

— Unde se află acum?

— Uf, cine mai știe, domnule judecător! Este un băiat cu obiceiuri urîte.

— Muieratic?

— Apăi, nu, domnule judecător, nu chiar muieratic.

— Poate cartofor?

— Aș, după cîte știu, nu.

Judecătorul se uită la don Ibrahim.

— Bețiv?

— Nu, nu, nici bețiv.

Judecătorul încercă să zimbească, puțin cam plictisit.

— O clipă; ce înțelegi dumneata prin obiceiuri urite? Nu cumva colecționatul de timbre?

Don Ibrahim răspunse înțepat:

— Nu, domnule, prin obiceiuri urite înțeleg multe lucruri. De pildă, să fii pederast.

— Aha, asta e! Băiatul răposatei este pederast.

— Da, domnule judecător, un pederast înrăit.

— Așa!... Bine, domnilor, vă mulțumesc tuturor. Duceți-vă în camerele dumneavoastră, vă rog; dacă voi avea nevoie de dumneavoastră am să vă citez.

Locatarii, ascultători, porniră fiecare spre camera lui.

Cînd ajunsela etajul întii, dreapta, don Fernando Cazuela o găsi pe nevastă-sa cu lacrimile curgîndu-i șiroaie.

— Aoleu, Fernando! Omoară-mă dacă vrei! Numai să nu afle nimic băiețelul nostru!

— Nu, fată dragă, cum o să te omor cu tribunalul în casă! Haide, urcă-te în pat. Asta ne-ar mai lipsi acum, ca pînă la urmă asasinul donei Margot să fie tocmai amantul tău!

Pentru a distra grupul adunat în stradă, care crescuse între timp la cîteva sute de persoane, un țigănuș de vreo șase ani cînta *flamenco*, bătînd ritmul din palme. Era un țigănuș simpatic, știut de toată lumea.

*Și cum un meșter croitor
ședea cusînd la pantaloni
trecu un flăcăiaș țigan
din ăi ce vînd crevete.*

Cînd o scoaseră pe doña Margot, s-o ducă la morgă, copilul tăcu, respectuos.

După ce ia masa, don Pablo se duce într-o cafenea liniștită de pe strada San Bernardo ca să-și joace partida de șah cu don Francisco Robles y López-Patón; pe la ora cinci, cinci și jumătate, iese în căutarea doanei Pura ca să facă o plimbare și apoi ancorează în cafeneaua doanei Rosa, unde își bea ciocolata, care veșnic i se pare cam subțiată.

La o masă vecină, lângă una din vitrine, patru bărbați joacă domino: don Roque, don Emilio Rodríguez Ronda, don Tesifonte Ovejero și domnul Ramón.

Don Francisco Robles y López-Patón, medic de holi secrete, are o fată, pe nume Amparo, care-i măritată cu don Emilio Rodríguez Ronda, și el tot medic. Roque este soțul doanei Visi, sora doanei Rosa; don Roque Moisés Vázquez este, după cum spune cumnată-sa, una din ființele cele mai rele din lume. Don Tesifonte Ovejero y Solana, căpitan și medic veterinar, este un conaș cumsecade de provincie, cam slab de înger, și poartă un inel cu smarald. Și, în sfârșit, domnul Ramón, este proprietarul unei brutării destul de însemnate din apropiere.

Acești șase amici de fiecare după-amiază sînt oameni liniștiți, așezați, deși mai calcă uneori, ușurel, și pe alături; altminteri se au bine între ei, nu știu ce-i aia ceartă, și trăncănesc de la o masă la alta, pe deasupra conversațiilor legate de jocul cărui ei nu-i acordă întotdeauna un interes prea mare.

Don Francisco tocmai a pierdut un nebun.

— Îmi merge rău!

— Rău! În locul dumitale eu aș renunța.

— Eu, nu.

Don Francisco privește spre ginerele său, care îl are de partener pe veterinar.

— Acultă, Emilio, cum se simte fetița?

Fetița este Amparo.

— Bine, acum e bine, mîine o dau jos din pat.

— Mă bucur! În după-amiaza asta o să treacă mama pe la voi.

— Foarte bine. Vii și dumneata?

— Nu știu, să văd dacă pot.

Soacra lui don Emilio se numește doña Soledad, doña Soledad Castro de Robles.

Domnul Ramón scapă de mișcarea în care se împotmolește. Don Tesifonte glumește cu el ca întotdeauna:

— Cine are noroc la joc...

— Și invers, căpitane, înțelegi dumneata cum vine...

Don Tesifonte face o mutră acră iar amicii încep să ridă. Don Tesifonte, asta-i adevărul, nu are noroc nici la femei și nici la joc. Își petrece toată ziua închis în casă, nu iese decât ca să-și facă partida.

Don Pablo, ciștigătorul partidei, este distrat, nu prea ia seama la șah.

— Ascultă, Roque, cumnată-ta era ieri în toane rele.

Don Roque își ia un aer de suficiență, ca și când le-ar ști pe toate.

— E veșnic în toane rele, cred că așa s-a născut. Cumnată-mea este o fiară îndârjită! Dacă n-ar fi vorba de fetițe, de mult aș fi pus-o eu cu botul pe labe! Dar cesă-i faci, răbdare și tutun! Babele astea grase și mereu cherchelitate pot s-o ducă mult.

Don Roque socotește că știind și așteptînd, va sosi ziua cînd cafeneaua *La Delicia* o să fie a fiicelor sale, împreună cu o grămadă de alte bunuri. Dacă stăm să privim bine lucrurile, don Roque nu greșește gîndind astfel, și apoi zău că merită osteneala să rabzi, chiar și cincizeci de ani. Parisul merită o liturghie.¹

Doña Matilde și doña Asunción se întîlnesc în fiecare după-amiază, numai ca să mănînce, într-o lăptărie de pe strada Fuencarral, unde patroana, doña Ramona Bragado, o bătrînă cicălitoare dar foarte hazlie, fostă actriță de mult, pe vremea generalului Prim², le e prietenă. Doña Ramona, care primise prin testament, stîrnind un scandal îngrozitor, o donație de zece mii de *duros* din partea marchizului de Casa Peña Zurana — fost senator și de două ori subsecretar la

¹ *Paris vaut bien une messe*, cuvinte atribuite lui Henric al IV-lea (1553—1610), regele Franței, cînd acesta abjură credința sa protestantă pentru a trece la catolicism.

² *Juan Prim y Prats* (1817—1870), general și om politic spaniol.

Finanțe — și iubitul ei, cel puțin douăzeci de ani, se dovedise destul de chibzuită: în loc să risipească banii, luase pe seama sa o lăptărie care mergea mulțumitor și avea o clientelă foarte sigură. Pe deasupra doña Ramona, care nu-și pierdea niciodată capul, știa să tragă foloase din orice prilej, fiind în stare să scoată bani și din piatră seacă. Dar cel mai bine se pricepea să umble cu tertipuri, făcând cododșlicuri după perdeaua lăptăriei, șușotind palavre aurite și bine garnisite la urechea vreunei felișcane care voia să-și cumpere o poșetă, ca apoi să dea tîrcoale pungii vreunuia din domnișorii ăia trîndavi, care vor să nu se obosească cu nimica și să le vină totul servit pe tavă.

Așa sînt unii pe lumea asta, buni la toate.

În după-amiaza aceea adunarea din lăptărie era veselă.

— Adu niște briose, doña Ramona, că plătesc eu.

— I-auzi, dragă! Ai cîștigat la loterie?

— Sînt loterii și loterii, doña Ramona! Am pimit scrisoare de la Paquita, din Bilbao. Uite ce spune aici.

— Ia să văd, ia să văd!

— Citește dumneata, eu am vederea din ce în ce mai slabă: citește dumneata aici, jos.

Doña Ramona își îndeasă ochelarii pe nas și citește:

— „Soția logodnicului meu a murit de anemie pernicioasă.“ Zău, doña Asunción, așa da, mai zic și eu!

— Citește, citește mai departe.

— „Și logodnicul meu spune că acum nu trebuie să ne mai ferim, că dacă rămîn însărcinată, se însoară cu mine.“ Apoi, dragă, să știi că ai noroc!

— Da, mulțumesc lui Dumnezeu, am destul noroc cu fata asta a mea.

— Și logodnicul este profesorul de la Universitate?

— Da, don José María de Samas, profesor de psihologie, logică și etică.

— Atunci, draguță, să fie într-un ceas bun! A dat lovitura!

— Cam așa-i!

Și doña Matilde avea o veste bună de povestit; nuceva definitiv, cum era poate vestea despre Paquita, dar rămînea, fără îndoială, o veste bună. Băiatului ei, Florentino del Mare Nostrum, i se oferise un contract foarte avantajos la Barcelona, urmînd să joace la un cabaret din cartierul Paralelo, într-un spectacol select intitulat *Melodii ale rasei* care,

cum avea un substrat patriotic, sperau să fie patronat de către autorități.

— Sînt liniștită să știu că lucrează într-un oraș mare; la sate e multă incultură și cîteodată artiștii de felul băiatului meu sînt primiți cu pietre, de parcă n-ar fi și ei ca ceilalți! Odată, în Jadraque, a fost nevoie să intervină chiar jandarmii; de n-ar fi ajuns la timp, ființele acelea inculte și fără suflet, cărora nu le plac decît glumele proaste și să spună porcării vedetelor, l-ar fi jupuit de viu pe sărmanul meu băiețuș. Bietul îngeraș, ce mai spaimă a tras!

Doña Ramona dădea aprobator din cap.

— Da, da, într-un oraș mare ca Barcelona este mult mai bine; i se apreciază mai mult arta, și în general e mai respectat, e cu totul altfel.

— Vai, da! Cînd aud că pleacă în turneu prin sate, mă apucă groaza. Sărăcuțul meu Florentinin, cît este de sensibil, să fie nevoit să joace pentru un public atît de înapoiat și, cum spune el, plin de prejudecăți. Ce oroare!

— Da, așa e. Dar, în sfîrșit, acuma o să fie bine...

— Da, numai să țină!

Laurita și Pablo obișnuiesc să-și bea cafeaua într-un bar de lux, unde nu îndrăznește să intre oricine, în spatele străzii Gran Vía. Pentru a ajunge la mese — o jumătate de duzină, atîtea doar, toate cu față de masă și cu o vază de flori — trebuie să treci pe lingă barul aproape pustiu, unde stau două domnișoare sorbind coniac, și patru sau cinci puști descreierați care joacă la zaruri banii de acasă.

— Bună, Pablo; nu mai stai de vorbă cu nimeni! Sigur, de cînd ești îndrăgostit...

— Bună, Mari Tere; și Alonso?

— Cu familia, băiatule; e foarte serios de cîtva timp.

Laurita făcu botic; cînd se așezară pe canapea, nu-l mai luă pe Pablo de mîină, ca alteori. Adevărul e că Pablo se simți oarecum ușurat.

— Spune-mi, cine-i fata asta?

— O prietenă.

Laurita se amări și deveni insinuantă.

— O prietenă cum sînt eu acuma?

— Nu, dragă.

— Atunci de ce spui o prietenă?

— Bine, o cunoscută.
 — Da, o cunoscută... Ascultă, Pablo.
 Ochii Lauritei se umplură dintr-o dată de lacrimi.
 — Ce?
 — Sînt îngrozitor de necăjită.
 — De ce?
 — Din cauza acestei femei.
 — Haide, fetiço, taci o dată şi nu mă mai bate la cap!
 Laurita suspină.
 — Sigur! Pe deasupra mă mai şi certî.
 — Nu, fato, nici pe deasupra, nici pe dedesubt, şi nu mă
 mai plictisi.
 — Vezi?
 — Ce să văd?
 — Vezi cum mă certî?
 Pablo schimbă tactica.
 — Nu, păpuşico, nu te cert; dar mă supără scenele astea
 de gelozie, ce să fac! Întotdeauna mi s-a întîmplat la fel.
 — La fel cu toate iubitele tale?
 — Nu, Laurita, cu unele mai mult, cu altele mai puţin...
 — Şi cu mine?
 — Cu tine mai mult decît cu oricare.
 — Sigur! Pentru că nu mă iubeşti! Gelos nu-i decît cel
 care iubeşte mult, mult de tot, aşa cum te iubesc eu pe tine.
 Pablo se uită la Laurita ca la o gînganie ciudată. Laurita
 deveni drăgăstoasă.
 — Ascultă, Pablito.
 — Nu-mi mai spune Pablito. Ce vrei?
 — Of, băiatule, eşti ca un arici!
 — Da, dar nu-mi mai spune, mai schimbă placa, prea
 mi-a spus multă lume.
 Laurita zîmbi.
 — Dar mie puţin îmi pasă că eşti ca un arici. Mie îmi
 plăci aşa cum eşti. Numai că sînt atît de geloasă! Ascultă,
 Pablo, dacă într-o zi n-ai să mă mai iubeşti, ai să-mi spui?
 — Da.
 — Cine să vă creadă! Sînteţi toţi atît de mincinoşi!
 În timp ce-şi bea cafeaua, Pablo Alonso îşi dădu seama
 că se plictiseşte lîngă Laurita. Frumuşică foc, foarte atră-
 gătoare, foarte drăgăstoasă, chiar şi foarte credincioasă, dar
 foarte aceeaşi întotdeauna.

În cafeneaua doănei Rosa, ca în toate cafenelele, publicul de la ora cafelei nu este același cu publicul de la ora aperitivului. Toți sînt obișnuiți aici, asta-i sigur, toți se așază pe aceleași canapele, toți beau în aceleași pahare, iau același bicarbonat, plătesc cu aceleași *pesetas*, îi rabdă aceleași impertinente patroanei, dar, totuși, cine știe de ce, clienții de la trei după-amiază nu au nici în clin, nici în mîneacă cu cei care vin cînd ceasul bate șapte și jumătate; e posibil să-i unească numai ideea păstrată de toți în fundul sufletului, că ei constituie de fapt vechea gardă a cafenelei. Ceilalți, cei de după-prînz, pentru cei de la ora aperitivului, și de la ora aperitivului, pentru cei de după-prînz, nu sînt altceva decît niște intruși pe care îi tolerezi, dar pe care nu-i bagi în seamă. Asta ar fi bună! Privite individual sau ca niște organisme, cele două grupuri sînt incompatibile unul cu altul, și dacă unui ins de la ora cafelei i se năzare să zăbovească puțin și să depășească ora de plecare, noii veniți, cei de la ora aperitivului, îl privesc cu ochi răi, cu ochi tot atît de răi ca și cei cu care îi privesc clienții de la ora cafelei pe cei de la ora aperitivului, sosiți mai devreme. Într-o cafenea bine organizată, într-o cafenea cam de felul Republicii lui Platon, ar exista fără îndoială un răgaz de un sfert de ceas, pentru ca cei care vin și cei care pleacă să nu se întilnească nici chiar în ușa turnantă.

În cafeneaua doănei Rosa, după-prînz, singura persoană cunoscută care mai rămîne, în afara patroanei și a băiatului de serviciu, este domnișoara Elvira, care, în realitate, a ajuns să fie aproape o mobilă ca toate celelalte.

— Ce mai faci, Elvirita? Ai dormit bine?

— Da, doăna Rosa; și dumneavoastră?

— Păi eu, potrivit, fato, potrivit numai. Mi-am petrecut noaptea tot ducîndu-mă într-una la closet; pesemne că aseară am mîncat ceva care nu mi-a priit, și m-a apucat pîntecăraia.

— Dumnezeule! Și acum vă simțiți mai bine?

— Da, pare-se că da, dar îmi simt tot corpul vlăguit.

— Nu-i de mirare, diareea e ceva care te doboară.

— Mai încape vorbă! M-am și hotărit; dacă pînă mîine nu mă simt mai bine, chem doctorul. Așa nu pot să lucrez, nu sînt în stare să fac nimic, și știi dumneata, cu treburile astea, dacă nu-i ții în frîu...

— Sigur.

Padilla, băiatul cu țigări, încearcă să-l convingă pe un domn că țigările pe care i le vinde nu sînt făcute din chiștocuri.

— Uitați-vă și dumneavoastră, tutunul din chiștocuri se cunoaște numaidecît, oricît l-ai spăla îi rămîne întotdeauna un gust cam neobișnuit. Și apoi, tutunul din chiștocuri miroase a oțet de la o poștă, ori aici vă puteți viri nasul cît vreți, și tot n-o să vă miroasă. De ce să mă jur că țigările astea au tutun de Gener? Eu nu vreau să-mi amăgesc clienții; au tutun de regie, dar bine cernut și fără noduri. Și, pe urmă, uitați-vă și dumneavoastră cum sînt răsucite; nu-i lucru de mașină, totul este făcut de mînă, pipăiți-le dacă doriți.

Alfonsito, băiețașul cu comisioanele, primește instrucțiuni de la un domn care a lăsat o mașină să-l aștepte la intrare.

— Să vedem dacă înțelegi cum trebuie, să nu încurci lucrurile. Urci la etaj, suni și aștepți. Dacă iese să-ți deschidă domnișoara asta, uită-te bine la fotografie, e înaltă și are părul blond, tu îi spui „Napoleon Bonaparte“, ține bine minte, și dacă ea îți răspunde „A murit la Waterloo“, îi dai scrisoarea. Ai înțeles cum trebuie?

— Da, domnule.

— Bine. Notează-ți asta cu Napoleon și ce trebuie să-ți răspundă și învață-le pe drum. Ea, atunci, după ce o să citească scrisoarea, o să-ți spună o oră, ora șapte, sau ora șase, sau oricare alta, tu o ții bine minte și vii glonț să-mi spui. Înțelegi?

— Da, domnule.

— Haide, acuma pleacă! Dacă te descurci bine, îți dau un *duro*.

— Da, domnule. Dar, dacă iese să-mi deschidă altei-neva decît domnișoara?

— Așa e, ai dreptate! Dacă iese să-ți deschidă altă persoană, nu-i nimic, îi spui că te-ai înșelat; întrebi „Aici locuiește domnul Pérez?“ și cum o să-ți spună nu, o ștergi, și pace bună. E limpede?

— Da, domnule.

Pe Consorcio López, oberțulul, l-a chemat la telefon — ei, da, chiar așa! — Marujita Ranero, prietena lui de altădată, mama celor doi gemeni.

— Dar ce cauți tu în Madrid?

— Am venit cu bărbatu-meu să-l opereze.

López rămase cu gura căscată; nu era un om care să-și piardă cumpătul cu una, cu două, dar telefonul ăsta, ce mai încoa și-ncolo, îl luase prin surprindere.

— Și ținții?

— Sînt niște omuleți în toată regula. Anul ăsta intră la liceu.

— Cum trece vremea!

— Păi da, trece.

Marujitei aproape că-i tremura glasul.

— Ascultă!

— Ce?

— Nu vrei să mă vezi?

— Dar...

— Sigur! Te-oi gândi că m-am dărîmat.

— Nu, femeie, nu fi proastă; numai că acuma...

— Nu, nu acuma, la noapte cînd ieși de acolo. Bărbatu-meu rămîne la sanatoriu și eu stau la o pensiune.

— Care?

— *La Colladense*, pe strada Magdalena.

Timplele lui López zvicneau cu zgomotul unor focuri de pușcă.

— Spune, și cum intru?

— Pe ușă, ți-am și luat o cameră, numărul trei.

— Spune, și cum te găsesc?

— Haide, nu fi prost! Am să te caut eu.

Cînd agăță telefonul în furcă și se întoarce spre teighea, López izbi cu cotul într-unul din rafturi, cel cu lichioruri, trîntind pe jos de-a valma sticlele de Cointreau, Calisay, benedictină, *curaçao*, cremă de cafea și *pippermint*. Doamne, ce mai tîmbălău!

Petrita, servitoarea lui Filo, se duse după sifon la barul lui Celestino Ortiz, pentru Javierîn care avea gaze. Bietul copil avea uneori gaze, și nu scăpa de ele decît cu sifon.

— Ascultă, Petrita, știi că fratele stăpîină-ți a început să facă rău de tot pe grozavul?

— Lăsați-l, domnule Celestino, sărmanul, vai de capul lui prin cîte trece. V-a rămas dator?

— Sigur că da, douăzeci și două de *pesetas*.

Petrita se îndreaptă spre camera din fund,

— Mă duc să iau un sifon, aprindeți-mi lumina.
— Știi unde este.
— Nu, aprindeți-mi-o dumneavoastră, uneori îmi dă
cîrcei.

Cînd Celestino Ortiz se duse în camera din fund ca să
aprindă lumina, Petrita îi ținu calea.

— Spuneți-mi, fac eu douăzeci și două de *pesetas*?

Celestino Ortiz nu înțelese întrebarea.

— Ce?

— Dacă fac douăzeci și două de *pesetas*.

Lui Celestino Ortiz i se urcă sîngele la cap.

— Tu valorezi un imperiu!

— Dar douăzeci și două de *pesetas*?

Celestino Ortiz se năpusti asupra fetei.

— Încasați-vă cafelele domnului Martin.

Prin camera din fundul barului lui Celestino Ortiz,
trecu parcă un înger care ridică un uragan cu aripile sale.

— Și de ce faci tu asta pentru domnul Martin?

— Pentru că așa îmi place mie și pentru că îl iubesc mai
mult decît orice pe lume; și pot s-o spun oricui ar vrea să
știe, în primul rînd logodnicului meu!

Cu obrazii aprinși, cu sîinii zvîcnind, cu vocea răgușită,
cu părul răvășit și cu ochii plini de sticlire, Petrita era
de o frumusețe stranie, ca a unei leoaice după împreunare.

— Și el te răsplătește?

— Pe el nu-l las.

La ora cinci, adunarea din cafeneaua de pe strada San Ber-
nardo se sparge, ca pe la cinci și jumătate, ba chiar mai de-
vreme, fiecare să fie la treburile lui. Don Pablo și don Ro-
que, la casele lor; don Francisco și cu ginere-su, la consultații;
don Tesifonte la studiu, iar domnul Ramón să vadă cum se ri-
dică obloanele brutăriei, mina lui de aur.

În cafenea, la o masă ceva mai retrasă, au rămas doi
bărbați, fumînd aproape în tăcere; unul se numește Ventura
Aguado și studiază pentru a deveni notar.

— Dă-mi o țigară.

— Ține.

Martin Marco aprinde țigara.

— O cheamă Purita și este o încîntare de femeie, suavă
ca o copilă, delicată ca o prințesă. Ce viață scîrboasă!

Pura Bertolomé, la această oră, ia tocmai o gustare cu un telal bogat, într-un birt de pe strada Cuchilleros. Martín își amintește ultimele ei cuvinte:

— La revedere, Martín; tu știi că de obicei după-amiezile rămân la pensiune, n-ai decît să mă chemi la telefon. Azi după-amiază însă nu mă suna; am o întîlnire cu un prieten.

— Bine.

— La revedere, sărută-mă.

— Cum, aici?

— Da, tont mic, oamenii au să creadă că sîntem bărbat și nevastă.

Martín Marco trase aproape măreț din țigară. Apoi respiră cu putere.

— În sfîrșit... Ascultă, Ventura, dă-mi doi *duros*, azi n-am mîncat nimic.

— Frate, dar așa nu se poate trăi!

— Mie-mi spui!

— Și nu găsești nimic, nicăieri?

— Nimic; colaborarea aceea de două articole, două sute de *pesetas*, cu nouă la sută rețineri.

— Apoi ești grozav! Bine, ia-i, cît mai am și eu! Taică-meu a cam început să strîngă baierile pungii. Na-ți cinci, ce să faci numai cu doi?

— Îți mulțumesc din toată inima; fii invitatul meu din banii tăi!

Martín Marco strigă chelnerul.

— Două cafele simple!

— Trei *pesetas*.

— Oprește de aici, te rog.

Băiatul vîrî mîna în buzunar și scoase restul: douăzeci și două de *pesetas*.

Martín Marco și Ventura Aguado sînt de mult prieteni, prieteni buni; au fost tovarăși de studii la Facultatea de drept, înainte de război.

— Mergem?

— Bine, cum vrei. Aici nu mai avem nimic de făcut.

— Frate, adevărul este că nici eu n-am nimic de făcut, nicăieri. Tu încotro mergi?

— Nu știu nici eu, am să fac cîtiva pași pe aici ca să-mi treacă timpul.

Martín Marco zîmbi.

— Așteaptă să iau puțin bicarbonat. Nimic nu este mai bun cînd ai digestii grele, decît bicarbonatul.

Julián Suarez Sobrón, zis Fotografa, în vîrstă de cincizeci și trei de ani, de fel din Vegadeo, provincia Oviedo, și José Giménez Figueras, zis Țepușă, în vîrstă de patruzeci și șase de ani, de fel din portul Santa María, provincia Cádiz, stau cu brațele încrucișate în pivnițele Direcției Generale a Siguranței, așteptînd să fie duși la închisoare.

— Ah, Pepe, ce bine ne-ar pica acum o cafeluță!

— Da, și un păhărel de *triple-sec*; cere-le, să vedem dacă-ți dau.

Domnul Suárez este mai îngrijorat decît Pepe Țepușă; se vede limpede că numitul Giménez Figueras este mai obișnuit cu asemenea situații.

— Spune-mi, de ce ne-or fi ținînd aici?

— Uite, asta nu mai știi. N-oi fi părăsit vreo domnișoară virtuoasă după ce i-ai turnat un copil?

— Vai, Pepe, ce spiritual mai ești!

— Apăi, băiete, de aici tot nu scăpăm cu una, cu două.

— Da, și asta-i adevărat. Pe mine cel mai mult mă doare că n-am putut s-o anunț pe mămica mea.

— Iar începi?

— Nu, nu.

Cei doi prieteni fuseseră arestați noaptea trecută, într-un bar de pe strada Ventura de la Vega. Polițiștii care veniseră după ei au intrat în bar, s-au uitat puțin în jur și pac! s-au îndreptat glont spre ei. Ce tipi; ce înseamnă să fii obișnuit cu lucruri din astea.

— Urmați-ne!

— Vai! Dar de ce mă arestați? Sînt un cetățean cinstit care nu tulbură pe nimeni, am actele în regulă.

— Foarte bine. Toate acestea să le spui dumneata cînd o să fii întrebat. Scoate-ți floarea aia.

— Vai! Da de ce? N-am de ce să vă urmez, eu nu fac nimic rău.

— Fără scandal, te rog! Ia privește aici!

Și domnul Suárez se uitase. Din buzunarul polițistului se iveau cercurile argintii ale cătușelor.

Pepe Țepușă se și ridicase.

— Hai să mergem cu domnii aceştia, Julián; totul o să se limpezească.

— Haidem, haidem... Dumnezeu, ce maniere!

La Direcţia Siguranţei nu mai fusese nevoie să le facă fişe, le aveau dinainte; fusese destul să adauge o dată şi trei sau patru cuvinte pe care nu putuseră să le citească.

— De ce am fost arestaţi?

— Nu ştiţi?

— Nu, eu nu ştiu nimic, ce să ştiu?

— O să vi se spună.

— Vă rog, şi nu pot să anunţ că sînt arestat?

— Mîine, mîine.

— E vorba de mama mea, care este tare bătrînă, săraca, o să fie foarte neliniştită.

— Mama dumitale?

— Da, are şaptezeci şi şase de ani.

— O fi, dar eu nu pot să fac nimic şi nici să spun nimic. Mîine o să se limpezească lucrurile.

În celula unde fuseseră închişi, o cameră imensă, pătrată, cu tavanul scund, prost luminată de un bec de cincisprezece lumini, pus într-o apărătoare de sîrmă, nu se văzu nimic în primele clipe. Apoi, după un timp, cînd ochii începură să li se deprindă, domnul Suárez şi Pepe Ţepuşă, desluşiră încetul cu încetul cîteva feţe cunoscute, inverşiţi săraci, hoţi de buzunare, borfaşi, tapeuri de profesie, oameni fără căpătii care trăiesc la nimereală, fără să mai poată ajunge vreodată la vreun liman.

— Ah, Pepe, ce bine ne-ar pica acum o cafeluţă!

Mirosea foarte urît acolo înăuntru, o duhoare de stîrv, pătrunzătoare, care îţi gîdila nările.

— Ei, ce devreme vii astăzi. Unde-ai fost?

— Ca întotdeauna, la o cafea cu amicii.

Doña Visi îşi sărută soţul în creştetul chel.

— Dacă ai şti ce fericită sînt cînd te întorci devreme!

— Hodoronc-tronc!

Doña Visi zîmbeşte; doña Visi, sărăcuţa, zîmbeşte întotdeauna.

— Ştii cine vine la noi în după-amiaza asta?

— Vreo farfara, parc-o văd.

Doña Visi nu se supără niciodată.

— Nu, prietena mea Montserrat.

— Grozavă făptură!

— De-ai ști cât e de bună!

— Nu ți-a mai povestit de nici o minune a popii ăluia din Bilbao?

— Taci, nu fi eretic! De ce te înverșunezi să spui întotdeauna lucruri pe care nu le crezi?

— Uite așa.

Don Roque se convinge pe zi ce trece că nevastă-sa este o timpită.

— Rămii cu noi?

— Nu.

— Of, băiatule!

Sună soneria de la intrare și prietena donei Visi pășește în casă, în timp ce papagalul de la etajul al doilea turuie păcătoșenii.

— Uite ce este, Roque, eu nu mai pot răbda. Dacă papagalul ăsta nu se astîmpără, eu îl denunț.

— Dar nu-ți dai seama, femeie, că ăia de la Comisariat au să-și bată joc de tine cînd ai să te duci să denunți un papagal?

Servitoarea o conduce pe doña Montserrat în salon.

— Mă duc s-o anunț pe conîța, luați loc.

Doña Visi zboară s-o întîmpine pe prietena ei, iar don Roque, după ce privește puțin pe după perdele, se așază lîngă sobă și scoate cărțile de joc.

— Dacă în cinci cărți iese valetul de treflă, e semn bun. Dacă iese asul, e prea mult; doar nu mai sînt flăcău.

Don Roque are regulile lui personale de cartomancie.

Valetul de treflă iese la a treia carte.

— Biată Lola, ce te mai așteaptă! Te compătimesc, fetițo! În sfîrșit...

Lola este sora Josefei López, o fostă servitoare de demult a familiei Robles cu care don Roque a avut cîndva de-a face și care acuma, împovărată de grăsime și de ierni, a fost înlocuită de către această soră a ei mai tinărară. Lola e fată la toate în casa donei Matilde, proprietară de pensiune, mama băiatului care imită vedetele.

Doña Visi și doña Montserrat vorbesc amîndouă ca niște mori stricate. Doña Visi este încîntată; pe ultima pagină

din *Heruvimul misionar*, revistă bilunară, a apărut numele ei și ale celor trei fiice ale sale.

— O să vezi cu ochii dumitale că nu sînt aiureli de-ale mele, ci un mare adevăr. Roque! Roque!

Din cealaltă parte a casei, don Roque strigă:

— Ce dorești?

— Dă-i fetei fițuica aia cu chinezii!

— Ce?

Doña Visi comentează cu prietena ei:

— Vai, sfinte Dumnezeule! Bărbații ăștia nu aud nici-odată nimic.

Ridicînd vocea se adresează din nou bărbatului.

— Dă-i-o fetei...! Mă auzi?

— Da!

— Atunci dă-i fetei fițuica aia cu chinezii!

— Care fițuică?

— Aia cu chinezii, omule, aia cu chinezii ăia mici din misiuni!

— Ce? Nu te înțeleg. Ce tot spui de chinezi?

Doña Visi îi zîmbește donei Montserrat.

— Bărbatul ăsta al meu este foarte de treabă, dar nici-odată nu se interesează de nimic. Mă duc să caut fițuica, nu întîrzii nici jumătate de minut. Iartă-mă o clipă.

Cînd ajunge în camera unde don Roque, așezat lîngă masa tandur, face pasiențe, îl întrebă:

— Bine, omule, nu m-ai auzit?

Don Roque nici nu-și ridică privirea de la cărțile de joc.

— Poate îți închipui că am să mă deranjez pentru chinezii tăi!

Doña Visi scotoci în coșul de lucru, dădu peste numărul din *Heruvimul misionar* pe care îl căuta și, bombănind, se întoarce în salon, unde abia puteai să stai de frig.

După scotoceala donei Visi, coșul de lucru rămase deschis și printre bumbacul de cîrpit și cutia cu nasturi — o fostă cutie de pastile împotriva tusei de pe vremea mamei-mari — se iveau, cu sfială, alta din revistele donei Visi.

Don Roque se aplecă pe spate în scaun și o luă.

— Uite-l și pe ăsta!

„Ăsta“ era preotul cu miracolele de la Bilbao.

Don Roque începu să citească revista:

„Rosario Quesada (Jaén), pentru vindecarea uneia din surorile sale de o colită grea, 5 *pesetas*.

Ramón Hermida (Lugo), pentru diferite beneficii obținute în activitatea sa comercială, 10 *pesetas*.

María Luisa del Valle (Madrid), pentru dispariția unei umflături de la un ochi, fără necesitatea de a mai recurge la oculist, 5 *pesetas*.

Guadalupe Gutiérrez (Ciudad Real), pentru vindecarea rănii unui copil de nouăsprezece luni, provocată de căderea sa de la un balcon de la mezanin, 25 *pesetas*.

Marina López Ortega (Madrid), pentru îmblinzirea unui animal de rasă, 5 *pesetas*.

O văduvă preacucernică (Bilbao), pentru regăsirea unui plic cu valori, pierdut de un funcționar al casei, 25 *pesetas*.”

Don Roque cade pe gânduri.

— Să nu-mi vină mie cu d-astea; astea sînt copilării.

Doña Visi se simte oarecum obligată să ceară scuze prietenei.

— Nu ți-e frig, Montserrat? Cîteodată casa asta parcă-i o ghețarie!

— Nu, zău că nu, Visitación; te simți foarte bine aici. Aveți o casă foarte plăcută, cu mult confort, cum spun englezii.

— Mulțumesc, Montserrat. Ești întotdeauna atît de amabilă.

Doña Visi zimbește și începe să-și caute numele pe listă. Doña Montserrat, înaltă, bărbătoasă, ciolănoasă, deșirată, mustăcioasă, cam greoaie la vorbă și mioapă, își îndeasă lornionul pe nas.

Într-adevăr, după cum o asigurase doña Visi, pe ultima pagină din *Heruvimul misionar* apărea numele gazdei și al celor trei fiice ale sale.

„Doña Visitación Leclerc de Moisés, pentru că a botezat doi mici chinezi cu numele de Ignacio și Francisco Javier, 10 *pesetas*. Domnișoara Julita Moisés Leclerc, pentru că a botezat un mic chinez cu numele de Ventura, 5 *pesetas*. Domnișoara Visitación Moisés Leclerc, pentru că a botezat un mic chinez cu numele de Manuel, 5 *pesetas*. Domnișoara Esperanza Moisés Leclerc, pentru că a botezat un mic chinez cu numele de Agustin, 5 *pesetas*.”

— Ei? Ce părere ai?

Doña Montserrat aprobă îndatoritoare.

— Ce părere să am decît foarte bună, foarte bună. Sînt atîtea de făcut! E îngrozitor cînd te gîndeşti la milioanele de necredincioşi care au mai rămas de convertit. Țările necredincioşilor trebuie să fie pline ca nişte furnicare.

— Te cred! Şi ce drăgălaşi sînt chinezucii aştia mititei! Dacă noi n-am face cîte un mic sacrificiu, s-ar duce cu toţii drept în limb. Dar în ciuda bietelor noastre strădanii, limbul trebuie să fie ticsit de chinezi, dumneata ce crezi?

— Da, da!

— Te doare sufletul numai cînd te gîndeşti la ei. Ce blestem apasă asupra chinezilor! Închişi toţi acolo, în limb, şi neştiind ce să facă, plimbîndu-se încoace şi încolo!

— Este înspăimîntător!

— Dar micuţii, draga mea, cei care nu ştiu să umble, cum or sta ei sărăcuţii nemişcaţi, ca nişte viermişori, în acelaşi loc?

— Da, zău.

— Trebuie să-i mulţumim din inimă lui Dumnezeu că ne-am născut spaniole. Dacă ne-am fi născut în China se prea poate ca micuţii noştri să se fi dus fără putinţă de iertare drept în limb. Şi mai zici să faci copii, cu suferinţa pe care o înduri ca să-i naşti şi cu cît îţi dau de furcă după aceea!

Doña Visi suspină cu duioşie.

— Bietele mele fete, ce departe sînt de primejdia în care ar fi putut să fie! Bine că s-au născut în Spania; spune şi dumneata ce-ar fi fost dacă s-ar fi născut în China! Şi doar s-ar fi putut să se întîmple şi așa, dumneata ce spui?

Vecinii defunctei doña Margot s-au adunat acasă la don Ibrahim. Lipsesc doar don Leoncio Maestre, arestat din ordinul judecătorului; locatarul de la mezaninul D, don Antonio Jareno, funcţionar la *Wagons lits*, plecat în călătorie; cel de la 2 B, don Ignacio Galdácano, care e nebun, sărmanul, şi fiul răposatei, don Julián Suárez, despre care nimeni nu ştie unde se află. La etajul întîi A, unde se predau cursuri particulare, nu locuieşte nimeni. Dintre ceilalţi nu lipseşte nici unul; sînt toţi foarte impresionaţi de cele întîmplate şi au răspuns pe loc apelului lansat de don Ibrahim de a se aduna în vederea unui schimb de impresii.

Apartamentul lui don Ibrahim, nefiind mare, cei convo-cați aproape că nu încăpeau, așa că majoritatea dintre ei erau nevoiți să rămână în picioare, sprijiniți de perete sau de mobile, ca la priveghi.

— Domnilor, încep don Ibrahim, mi-am permis să vă rog să asistați la această reuniune, pentru că în casa în care locuim s-a întâmplat ceva care depășește limitele normalului.

— Să slăvim pe Domnul! îl întrerupse doña Teresa Corrales, pensionara de la 4 B.

— A lui să fie toată slava, îi replică don Ibrahim, cu solemnitate.

— Amin! adăugară câțiva în șoaptă.

— Ieri seară, continuă don Ibrahim de Ostolaza, când vecinul nostru don Leoncio Maestre, a cărui nevinovăție dorim cu toții să strălucească cit de curînd, intensă și orbitoare ca lumina soarelui...

— Nu trebuie să îngreuiem acțiunea justiției! exclamă desperat don Antonio Pérez Palenzuela, funcționar la Sindicate, și locatar la 1 C. Trebuie să ne abținem de a ne da opinia înainte de vreme! Sînt șeful imobilului și am datoria să împiedic orice ar influența puterea judecătorească!

— Taci, omule! îi spuse don Camilo Pérez, pedichiurist, locatar la etajul întîi D. Lasă-l pe don Ibrahim să continue.

— Bine, don Ibrahim, dumneata continuă, nu vreau să întrerup reuniunea, vreau numai ca demnele autorități judecătorești să fie respectate și să se ia în considerație aportul lor în folosul îndeplinirii unui ordin...

— St!... St!... Lăsați-l să continue!

Don Antonio Pérez Palenzuela tăcu.

— Și cum spuneam, cînd aseară don Leoncio Maestre mi-a comunicat reaua știre a accidentului survenit în persoana donei Margot Sobrón de Suárez, Dumnezeu s-o izbăvească, m-am gîndit să-i solicit bunului și extraordinarului nostru prieten, doctorul don Manuel Jorquera, aici prezent, un diagnostic exact și precis în legătură cu starea vecinei noastre. Doctorul Jorquera, cu o promptitudine care spune mult și în cel mai înalt grad despre sentimentul onoarei sale profesionale, s-a pus la dispoziția mea și împreună am pătruns în domiciliul victimei.

Don Ibrahim își stilizează atitudinea de tribun.

— Îmi iau libertatea să solicit de la dumneavoastră adeviziunea întru aducerea de mulțumiri ilustrului doctor Jorquera, care împreună cu de asemenea ilustrul doctor Rafael Masasana, a cărui modestie îl face ca în aceste clipe să se ascundă după draperie, ne onorează pe toți cu vecinătatea lor.

— Foarte bine! aprobară în același timp don Exuperio Estremera, preotul de la 4 C, și don Lorenzo Logueiro, proprietarul barului *El Fonsagrado*, de la unul din etajele de jos.

Privirile respectuoase ale tuturor celor adunați trec de la un medic la altul; e aproape ca la o *corrida*, când mata-dorul, care s-a achitat bine și este rechemat de public, îl ia cu sine și pe tovarășul mai puțin norocos în înfruntarea cu vitele, care nu s-a achitat atât de bine.

— Ori bine, domnilor, exclamă don Ibrahim, când mi-am dat seama că asistența științei devenise ineficace în fața monstruoasei crime săvârșite, n-am mai avut decât două griji care, ca un bun credincios, le-am încredințat Domnului: ca nici unul dintre noi (și îl rog pe iubitul meu don Pérez Palenzuela să nu vadă în cuvintele mele nici cea mai ușoară umbră de tentativă de constrângere împotriva nimă-nui), ca nici unul dintre noi, spuneam, să se vadă implicat în această urită și dezonorantă treabă, și ca donei Margot să nu-i lipsească onorurile funebre pe care toți, la ceasul potrivit, le-am dori pentru noi și pentru rudele și prietenii noștri.

Don Fidel Utrera, practicantul de la mezaninul A, care nu prea e dus la biserică, este cât pe aci să strige „Bravo!” Vorba îi stă pe vârful limbii dar, din fericire, mai are timp să dea înapoi.

— Propun, așadar, amabili vecini, care prin prezența dumneavoastră dați strălucire și prestanță umililor mei pereți...

Doña Juana Entrena, văduva lui Sisemón, pensionara de la 1 B, îl privește pe don Ibrahim. Ce manieră de exprima-re! Ce frumusețe! Câtă precizie! Parcă-i carte deschisă! Când privirile donei Juana întâlnesc privirea domnului Ostoloza, își întoarce ochii spre Francisco López, patronul salonului de coafură pentru doamne *Cristi and Quico*, insta-

lat la mezaunul C, care de atâtea ori i-a fost confident și consolare.

Întilnindu-se, cele două priviri au un scurt, un instantaneu dialog:

— Ei, cum ți se pare?

— Sublim, doamnă!

Don Ibrahim continuă impasibil:

— ...să ne luăm sarcina, individual, de-a o recomanda cerului pe doña Margot în rugăciunile noastre, iar colectiv să suportăm cheltuielile funeraliilor pentru odihna sufletului ei.

— Sînt de acord! încuviințează don José Lecinena, proprietarul de la 2 D.

— Complet de acord! se asociază și don José María Olvera, căpitan la Intendență, care locuiește la 1 A.

— Toată lumea gîndește la fel?

Don Arturo Ricote, funcționar la Banca hispano-americană și locatar de la 4 D, răspunde cu vocișoara lui dogită:

— Da, domnule.

— Da, da, aprobă don Julio Maluendo, retras din marina comercială, de la 2 C, a cărui locuință seamănă cu prăvălia unui negustor de vechituri, plină de hărți, de gravuri și machete de vapoare și, împreună cu el, don Rafael Sáez, un tînăr ajutor de zugrav de la 3 D.

— Fără nici o îndoială că domnul Ostoloza are dreptate; trebuie să ținem seama de sufragiile dispărutei noastre colocatare, opinează don Carlos Luque, din comerț, chiriaș la 1 D.

— Eu spun ca și ceilalți, mie totul mi se pare potrivit.

Don Pedro Pablo Tauste, patronul atelierului de reparații de încălțăminte *Clinica Escarpinului* nu vrea să meargă împotriva curentului.

— Este o idee oportună și plauzibilă. S-o secundăm! vorbește Fernando Cazuela, procurist la Tribunal, de la etajul întîi B, care, în noaptea trecută, cînd toți vecinii îl căutau pe criminal, din ordinul lui don Ibrahim, dăduse peste prietenul neveste-si, ascuns, încovrigat de tot, în coșul de rufe murdare.

— La fel spun și eu, conchide don Luis Noalejo, reprezentantul la Madrid al *Filaturilor Văduva și Fiii lui Casimiro Pons*, care locuiește la etajul întâi C.

— Mii de mulțumiri, domnilor, văd că sintem cu toții de acord; toți am vorbit și ne-am exprimat coincidențele noastre puncte de vedere. Culeg amabila dumneavoastră adeziune și o pun în mâinile piosului prezbiter don Exuperio Estremera, vecinul nostru, pentru ca dumnealui să organizeze toate manifestările, conform solidelor sale cunoștințe de specialist în dreptul canonic.

Don Exuperio își ia o atitudine mirifică.

— Accept mandatul dumneavoastră.

Discuția ajunsese la sfârșit așa că reuniunea începu să se dizolve încetul cu încetul. Unii vecini aveau treabă; alții, mai puțin numeroși, socoteau că treabă avea, probabil, don Ibrahim, iar alții, căci mare e grădina lui Dumnezeu, plecară pentru că obosiseră de atita stat în picioare, o oră întreagă. Don Gumersindo López, funcționar la *Campsa* și locatar la mezanin C, singurul dintre cei prezenți care nu luase cuvântul, plecă întrebându-se gînditor în timp ce cobora treptele:

„Și pentru asta mi-am cerut eu învoire de la birou?”

Abia întoarsă de la lăptăria donei Ramona, doña Matilde îi spune servitoarei:

— Mîine pentru la prînz să cumperi ficat, Lola. Don Tesifonte spune că ficatul este foarte sănătos.

Don Tesifonte este oracolul donei Matilde. Este de asemenea și chiriașul ei.

— Un ficățel fraged, ca să-l gătim cu rinichi, cu puțin vin și ceapă tocată.

Lola răspunde la toate: da; apoi aduce de la piață tot ce găsește mai repede sau ce are ea poftă.

Seoane pleacă de acasă. În fiecare seară, la ora șase și jumătate, trebuie să cînte la vioară în cafeneaua donei Rosa. Nevastă-sa rămîne în bucătărie să cîrpească șosetele și maiourile. Soții își duc viața într-un subsol umed și nesănătos, de pe strada Ruiz, pentru care plătesc cincisprezece *duros* chirie; noroc că este la doi pași de cafenea și astfel Seoane nu trebuie să cheltuiască nici un ban pe tramvaie.

— La revedere, Sonsoles, pe curînd.

Femeia nici nu-și ridică ochii de la lucrul ei.

— La revedere, Alfonso, sărută-mă!

Sonsoles are vederea slabă și pleoapele roșii; parcă ar plînge tot timpul. Madridul nu-i priește, sărmana. Ca tînră căsătorită fusese frumoasă, plină la trup și strălucitoare, de-ți făcea plăcere să te uiți la ea, dar acum, deși nu-i încă bătrînă, este o ruină. Femeia aceasta și-a greșit socotelile: a crezut că la Madrid umblă cîinii cu covrigi în coadă, s-a măritat cu un madrilen și acuma, cînd nimic nu se mai poate schimba, își dă seama că s-a înșelat. În satul ei, în Navarredondilla, provincia Avila, era cucoană și mîncea pe săturate; la Madrid ajunsese o nenorocită care se ducea aproape în fiecare seară la culcare fără să bage nimic în gură.

Macario și logodnica sa stau pe o bancă, ținîndu-se strîns de mîna, în cămăruța sordidă a doamnei Fructuosa, mătușa Matilditei, portăreasă pe strada Fernando VI.

— Veșnic...

Matildita și Macario vorbesc susurînd.

— La revedere, îngerașul meu; mă duc la lucru.

— La revedere, dragoste; pe mîine. Am să mă gîndesc tot timpul la tine.

Macario strînge mîna logodnicei sale și se ridică; prin șira spinării îi trece un fior.

— Bună seara, doamnă Fructuosa, vă mulțumesc frumos.

— Bună seara, băiatule, n-ai de ce.

Macario este un băiat foarte fin, care în fiecare zi îi mulțumește doamnei Fructuosa. Matildita are părul gălbui și ațos și are vederea cam slabă. Este micuță și grațioasă, deși urîtică; cînd apucă, mai dă și ea cîte o lecție de pian. Le învață pe fetele tinere să cînte pe dinafară tangouri, că sînt de mare efect.

Acasă o ajută întotdeauna pe maică-sa și pesoră-sa Juanita, care brodează pentru clienți.

Matildita are treizeci și nouă de ani.

Fetele doînei Visi și a lui don Roque, așa după cum au și aflat cititorii *Heruvimului misionar*, sînt trei: toate trei

tinere, toate trei arătoase, toate trei puțin cam îndrăznețe și zvăpăiate.

Cea mai mare se numește Julita. Are douăzeci și doi de ani și părul vopsit blond. Cu pletele ei bogate și buclate, parcă-i actrița Jean Harlow.

Cea mijlocie se numește Visitación, ca maică-sa, are douăzeci de ani și este șatenă, cu ochi adânci și visători.

Cea mică se numește Esperanza. Are un logodnic oficial, care vine în casă și discută politică cu tatăl. Esperanza abia a împlinit nouăsprezece ani și a început să-și pregătească trusoul.

Julita, cea mai mare, este acum îndrăgostită moartă de un tânăr care candidează la Notariat și care i-a luat mințile. Iubitul ei se numește Ventura Aguado Sans, și sînt șapte ani încheiați, fără a mai pune la socoteală și anii de război, de cînd se tot prezintă la Notariat, fără nici un succes.

— Măi, băiete, mai bine prezintă-te și la Registratură, îl tot îndeamnă taică-său, producător de migdale din Riudecols, în cîmpia Tarragonei.

— Nu, tată, nici vorbă!

— Dar nu vezi, băiete, că la Notariat nu poți să obții un loc, oricît te-ai zbate?

— Nu obțin loc? Ba-l obțin oricînd aș vrea! Numai că dacă nu e la Madrid sau la Barcelona, nu merită osteneala. Prefer să mă retrag, e mai bine așa. În Notariat prestigiul este ceva foarte important, tată.

— Bine, dar... Valencia? Și Sevilla? Ori Zaragoza? Și astea mi se par orașe ca lumea, așa cred.

— Nu, tată, pui problema eronat. Eu am studiat situația și mi-am pus la punct planul de acțiune. Dacă vrei, renunț...

— Nu, băiatule, nu strica totul. Mergi mai departe, acuma că ai început! În astea te pricepi tu mai bine decît mine.

— Mulțumesc, tată, ești un om inteligent. E un mare noroc pentru mine că sînt fiul tău.

— Poate. Alt părinte te-ar fi trimis de mult la dracu. Dar eu îmi tot zic: și dacă într-o bună zi ajunge notar?

— Zamora n-a fost cucerită într-o oră, tată!

— Nu, băiatule, dar cred că în mai bine de șapte ani ar fi fost timp să se ridice încă o Zamora alături, ce zici?

Ventura zîmbește.

— N-avea grijă, tată, am s-ajung notar în Madrid. Un *lucky*?

— Hai?

— O țigară blondă?

— Nt, nt! Nu, lasă, le prefer pe ale mele.

Don Ventura Aguado Despujols socotește că tot fumînd țigări blonde, ca o domnișoară, fi-su nu va ajunge niciodată notar. Toți notarii pe care-i cunoaște el, oameni serioși, gravi, circumspecți și de nădejde, fumează tutun de pachet.

— Știi pe dinafară *Castanul*¹?

— Nu pe dinafară, nu; nu face impresie bună.

— Dar *Codul*?

— Da, întreabă-mă ce vrei și pe sărite.

— Nu, te-am întrebat așa, de curiozitate.

Ventura Aguado Sans face ce vrea din taică-su, îl năucește cu „planul de acțiune” și cu „punerea eronată a problemei”.

Cea de-a doua fiică a doînei Visi, Visitación, tocmai s-a certat cu iubitul ei, după ce fuseseră împreună un an de zile. Fostul ei iubit se numește Manuel Cordel Esteban și este student la medicină. Acuma, de o săptămînă, fata iese cu alt băiat, tot student la medicină. Regele a murit, trăiască regele!

Visi are o intuiție profundă a dragostei. În prima zi i-a permis noului ei însoțitor s-o strîngă ușurel de mîină, la despărțire, în ușa casei; băuseră un ceai și luaseră cîteva prăjituri, la Garibay. A doua zi, s-a lăsat luată de braț, la traversarea străzilor; dansaseră și băuseră un cocteil, la Casablanca. A treia zi, își abandonase mîna pe care el i-o ținuse strîns toată după-amiaza; fuseseră să asculte muzică și să se privească în tăcere la cafeneaua *Maria Cristina*.

— E ceva clasic!... cînd un bărbat și o femeie încep să se iubească... îndrăznise el să spună, după o îndelungată chibzuință.

A patra zi, fata nu opusese rezistență cînd o luase de braț; se făcea că nu-și dă seama...

¹ Adică opera lui *José Castan Tobenas* (1889), jurist și autor de literatură juridică.

— Nu, la cinema, nu. Mîine.

A cincea zi, la cinematograf, el îi sărutase pe furiș o mîină. A șasea, în parcul Retiro, pe un frig cumplit, ea invocase scuza femeii care nu este scuză, ci doar o amîinare:

— Nu, nu, te rog, lasă-mă, te implor, nu am la mine roșul de buze, ne poate vedea cineva...

Se înăbușea, îi fremătau nărilor. Îi fusese groaznic de greu să-l refuze, dar socotise că era mai bine așa, mai distins.

Într-a șaptea zi, într-o lojă de la cinematograful Bilbao, luînd-o de mijloc, el îi șoptise în ureche:

— Sîntem singuri, Visi... iubita mea, Visi... viața mea...

Ea, lăsîndu-și capul să cadă pe umărul lui, vorbise cu un firicel de voce, un firicel de voce, pierdut, istovit, plin de emoție.

— Da, Alfredo, ce fericită sînt!

Lui Alfredo Echevarría îi zvîcneau năvalnic tîmplele, ca și cum ar fi avut febră, iar inima îi bătea cu o viteză neobișnuită.

— Suprarenalele. Asta e, suprarenalele care se descarcă de adrenalină.

A treia dintre fete, Esperanza, este ușoară ca o rîndunică, timidă ca o porumbiță. Are și ea slăbiciunile ei, ca oricine, dar știe că i se potrivește rolul de viitoare soție așa că vorbește puțin, cu glas grav și spune tuturor:

— Cum vrei tu; fac așa cum vrei tu.

Logodnicul ei, Agustín Rodríguez Silva, este cu cinci-șprezece ani mai în vîrstă decît ea și e patronul unei drogherii de pe Strada Mare.

Tatăl fetei este încîntat, viitorul său ginere i se pare un om pe care te poți bizui. Și mama e la fel de încîntată.

— Săpun *Lagarto*, dinainte de război, care nu se mai găsește nicăieri, și tot, absolut tot ce i-aș cere, nu știe cum să-mi aducă mai repede.

Prietenele o privesc cu oarecare invidie. Ce noroc pe capul ei! Auzi, săpun *Lagarto*!

Doña Celia calcă niște cearșafuri, cînd deodată sună telefonul.

— Alo?

— Doña Celia, dumneavoastră sînteți? Aici don Francisco.

— Bună, don Francisco! Ce mai nou?

— Mai nimic. Rămîneți acasă?
— Da, da, nu mă mișc de aici, știți doar.
— Bine, am să trec pe la vreo nouă.
— Cînd vreți, știți că dumneavoastră porunciți. O chem pe...?

— Nu, nu chemați pe nimeni.
— Bine, bine.

Doña Celia pune telefonul în furcă, pocnește din degete și se duce la bucătărie să dea pe gît un păhărel de anason. Sînt zile cînd toate ies de minune. Răul e că mai vin și alte zile, cînd toate alea se incurcă de nu mai iese nimic pînă la urmă.

După plecarea doanei Matilde și a doanei Asunción din lăptărie, doña Ramona Bragado își puse paltonul și o luă spre strada Madera ca să încerce s-o ademenească pe o fată, ambalatoare la o tipografie.

— Victorita e aici?

— Da, uite-o colo!

În spatele unei mese lungi Victorita împacheta niște cărți.

— Bună ziua, Victorito! Vrei să treci pe urmă pe la lăptărie? O să vină și nepoatele mele să joace cărți; cred că o să fie foarte plăcut și o să ne distrăm.

Victorita se înroși.

— Da, doamnă, bine, cum doriți.

Puțin îi lipsi Victoritei să nu izbucnească în plîns; știa ea foarte bine în ce se vîra. Victorita merge pe optsprezece ani, dar e foarte dezvoltată și pare o femeie de douăzeci sau douăzeci și doi de ani. Are un iubit, respins de la recrutare pentru că e tuberculos; sărmanul nu poate să lucreze și zace toată ziua în pat, fără vlagă, așteptînd-o pe Victorita să vină să-l vadă, cînd termină lucrul.

— Cum te simți?

— Mai bine.

Cum ieșea mama logodnicului din dormitor, Victorita se apropia de pat și-l săruta.

— Nu mă mai săruta, am să-ți dau boala.

— Nu-mi pasă, Paco. Nu-ți place să mă săruți?

— Ba da!

— Atunci ce contează? Pentru tine sînt în stare să fac orice.

Intr-o zi, cînd Victorita venise palidă și trasă la față, Paco o întrebă:

— Ce-i cu tine?

— Nimic, numai că am stat și m-am gîndit.

— La ce?

— Că boala asta ar putea să-ți treacă cu doctorii și cu mîncare bună, pe săturate.

— Așa o fi, dar vezi și tu cum stăm!

— Pot să găsesc eu bani.

— Tu?

Victorita vorbise cu o voce încleiată, de parcă ar fi băut.

— Da, eu. O femeie tînără, oricît de urîtă ar fi, poate să facă întotdeauna rost de bani.

— Ce-ai spus?

Victorita era foarte liniștită.

— Ce-ai auzit. Dacă așa ai putea să te vindeci, m-aș incurca cu primul tip bogat care ar vrea să se culce cu mine.

Paco se îmbujorase și pleoapele îi tremuraseră ușor. Victoritei i se păruse cam ciudat cînd îl auzise zicînd:

— Bine.

Dar în fundul sufletului ei, Victorita simțise că îl iubește și mai mult.

La cafenea, doña Rosa tuna și fulgera. Îi făcuse un tărăboi de poveste lui López pentru sticlele acelea de lichior sparte; mai rar asemenea săpuneală.

— Liniștiți-vă, doamnă, am să plătesc toate sticlele.

— Păi cum, crezi că se putea altfel? Asta ar fi bună, ca pe deasupra să mai dau și din buzunar. Dar nu-i numai atît. Și scandalul pe care l-ai făcut? Și sperietura clienților? Și toată mizeria asta de pe jos? Ha? Asta cum se plătește? Asta cine mi-o plătește? Vită! Ești o vită, o scîrnăvie roșie, un golan! Vina-i a mea că nu vă denunț pe toți! Auzi, să mai fii de treabă! Unde-ți sînt ochii? La ce fiță te gîndeai? Sînteți niște boi! Tu și ceilalți, toți! Habar n-aveți pe unde mergeți!

Consortio López, alb ca hîrtia, încerca s-o potolească.

— A fost un ghinion, doamnă; n-am vrut.

— Vorbiși! Atît mai lipsea, să mai fi făcut-o și dinadins! Ar fi fost prea de tot! În cafeneaua mea și în nasul meu, un rahat de oberțal ca tine, să-mi spargă lucrurile

pentru că pofteste dumnealui! Asta e, cît trăiești ajungi să le vezi pe toate! Știu eu! Dar n-o să vă las eu pe voi să vă faceți de cap! Cînd m-oi sătura, o să vă bag pe toți la închi-soare, unul după altul! Tu ăl dintîi, că nu ești decît un derbedeu! Numai că eu sînt bună, asta e, că dac-aș fi o scîrnăvie ca voi...!

În plin scandal, cînd toți cei din cafenea stăteau tăcuți și cu urechile ciulite la țipetele patroanei, intră în local o doamnă înaltă și plină la trup, care nu părea foarte tinărară, dar se ținea bine, frumușică și cam înțepată, care se așeză la o masă în fața barului. Văzînd-o, lui López îi pieri și puținul singe care îi mai rămăsese în obraji: după zece ani Marujita devenise o femeie splendidă, pletorică, bine legată, plesnind de sănătate și de vigoare. Oricine ar fi văzut-o pe stradă și-ar fi dat seama limpede ce hram purta: o bogătașă de la țară, măritată bine, bine îmbrăcată și bine hrănită, obișnuită să poruncească și să facă întotdeauna după capul ei.

Marujita chemă un chelner.

— Adă-mi o cafea.

— Cu lapte?

— Nu, simplă. Cine-i doamna aia care țipă?

— Păi, doamna; adică, stăpîna...

— Spune-i să binevoiască să vină pînă aici.

Bietului chelner îi tremura tava în mînă.

— Și... trebuie să spun chiar acum?

— Da. Spune-i să vină, că o chem eu.

Chelnerul se îndreptă spre bar, cu înfățișarea unui condamnat care merge la spînzurătoare.

— López, dă-i drumul la una simplă. Doamnă, vă rog...

Doña Rosa se întoarse.

— Ce vrei?!

— Nu, eu nu vreau nimic, numai că vă cheamă doamna de colo.

— Care?

— Aia cu inel; care se uită încoace.

— Mă cheamă pe mine?

— Da, pe patroană, mi-a spus; nu știu ce-o vrea, pare să fie o doamnă importantă, o doamnă cu greutate. Du-te, zice, și spunei stăpînei să binevoiască să vină.

Doña Rosa, cu sprîncenele încruntate, se apropie de masa Marujitei. López își trecu mîna peste ochi.

— Bună seara. Pe mine mă căutați?

— Dumneata ești patroana?

— La dispoziția dumneavoastră.

— Mda, pe dumneata te căutam. Dă-mi voie să mă prezint: sînt doamna de Gutiérrez, doña Maria Ranero de Gutiérrez, uite cartea mea de vizită, e trecută și adresa acolo. Soțul meu și cu mine locuim la Tomelloso, provincia Ciudad Real, unde sîntem proprietari, avem niște pămînturi din care trăim.

— Aha, aha.

— Da. Dar acumă că ne-am săturat de stat la țară, vrem să lichidăm toate astea și să ne mutăm la Madrid. De cînd cu războiul, acolo toate merg brambura, peste tot numai invidie și răutate, știi și dumneata.

— Da, da.

— Asta e. Și apoi copiii sînt mărișori, vine grija învățaturii, pe urmă a meseriei, cum se întîmplă întotdeauna: că dacă îi lăsăm singuri, apoi i-am pierdut pentru toată viața.

— Sigur, sigur că da. Aveți mulți copii?

Doamna de Gutiérrez era cam mincinoasă.

— Păi da, avem cinci. Cei doi mai mărișori, gemeni, o să împlinească zece ani, mîine-poimîine devin bărbați. Aceștia sînt din cealaltă căsătorie a mea; am rămas văduvă foarte de tînră. Uite-i!

Chipurile celor doi băieți, fotografiați la prima comuniune, îi aminteau ceva donei Rosa, dar nu-și dădea seama ce.

— Și sigur că, dacă ne hotărîm să venim la Madrid, am vrea să știm cit de cit ce rost am putea să ne găsim pe aici.

— Da, da.

Încetul cu încetul, doña Rosa se liniștise, de parcă nu mai era cea de acum cîteva minute. Cu doña Rosa se întîmpla la fel cum se întîmplă cu toți cei care au obiceiul să țipe mult: devenea blîndă ca un mieluşel cînd cineva o lua repede.

— Soțul meu s-a gîndit că poate n-ar fi rea ideea unei cafenele; dacă muncești cred că tragi și foloase.

— Ha?

— Păi da, asta e, ne gândim să cumpărăm o cafenea, dacă vinzătorul o fi om de înțeleș.

— Eu nu vînd.

— Dar nu ți-a spus nimeni nimic, doamnă. Și pe urmă asta nici nu-i de spus. În cazuri din astea lucrurile se aranjează văzînd și făcînd. Îți spun numai ca să te gîndești. Soțul meu este acum bolnav, o să-l opereze de o fistulă la anus, da pe urmă vrem să mai rămînem cîtva timp în Madrid. Cînd s-o face bine o să vină să stea de vorbă cu dumneata; banii sînt ai amîndurora, dar, știi, el le poartă de grijă. Dumneata, între timp, mai gîndește-te dacă vrei. Nu e vorba de nici un aranjament, nimeni n-a semnat vreo hîrtie.

Vocea doamnei aceleia care voia să cumpere cafeneaua se repezi ca din pușcă, ajungînd pe la toate mesele.

— Care?

— Aia.

— Pare o femeie bogată.

— Păi da, frate, doar n-oi fi crezînd c-a venit să cumpere o cafenea numai cu banii de pensie.

Cînd știrea ajunsese la bar, López, aflat la capătul puterilor, mai trînti o sticlă pe jos. Doña Rosa se întoarse cu scaun cu tot. Glasul îi răsună ca o bubuitură de tun.

— Vită, vită ce ești!

Marujita se folosi de prilej ca să-i zîmbească puțin lui López, într-un fel atît de discret, încît nimeni nu băgă de seamă, probabil, nici el.

— Iaca, dacă o să vă procopsiți cu o cafenea, apăi știu că o să trebuiască să fiți și dumneavoastră și soțul cu ochii în patru, cu turma asta de vite!

— Fac multe stricăciuni?

— Strică tot ce le lași pe mînă. Eu una cred că dinadins, și din invidie o fac, din scîrba asta de invidie care îi roade de vii...

Martín stă de vorbă cu Nati Robles, o colegă de pe vremea F.U.E.¹-ului. A întîlnit-o în Red de San Luis. El se opri și privea vitrina unei bijuterii, iar ea era înăuntru, venise să-și dea la reparat încheietoarea unei brățări. Nati era de nerecunoscut, părea altă femeie. Fata aceea sfrijită, negli-

¹ Federația Universitară a Studenților.

jentă, cu un aer cam de sufragetă, care pe vremea studenției umbla cu pantofi fără toc și nefardată, devenise acum o domnișoară zveltă, elegantă, bine îmbrăcată și bine încălțată, pusă la punct cu cochetărie, ba chiar cu artă. Ea l-a recunoscut.

— Marco!

Martín o privi cu teamă. Martín privește cu oarecare teamă pe toți oamenii care i se par cunoscuți, dar pe care nu ajunge să-i identifice. Tînărul crede întotdeauna că omul o să se năpustească asupra lui, pornindu-se să-i spună lucruri neplăcute; dacă ar mânca mai bine, probabil nu i s-ar mai întîmpla astfel.

— Sînt Robles, nu-ți amintești? Nati Robles.

Martín rămîne pironit, încremenit de stupefacție.

— Tu?

— Da, băiatule, eu.

Pe Martín îl cuprinde o mare bucurie.

— Ești formidabilă, Nati! Ce faci? Parcă ești o ducesă! Nati ride.

— Uite că nu sînt, băiețașule; să nu crezi că n-aș fi avut chef, dar cum vezi și tu, asta-s, necăsătorită și fără nici o obligație, ca întotdeauna! Ești grăbit?

Martín șovăie o clipă.

— Adevărul e că nu sînt grăbit, tu știi că unul ca mine n-are de ce să se grăbească.

Nati îl ia de braț.

— Prostuț ca întotdeauna!

Martín se cam fisticește și încearcă să se desprindă.

— O să ne vadă cineva.

Nati izbucnește într-un hohot de rîs, un hohot care îi face pe trecători să întoarcă privirile. Nati are un glas foarte frumos, înalt, muzical, un glas exuberant și plin de veselie, un glas ca un clopoțel gîngăș.

— Iartă-mă, băiețaș, nu știam că ai obligații.

Nati își băgă umărul în Martín, fără să-i dea drumul; dimpotrivă, îl apucă și mai strîns.

— Ești același ca întotdeauna.

— Nu, Nati, cred că și mai rău.

Fata pornește.

— Haide, nu fi moliu! Cred că în primul rînd pe tine trebuie să te dezmoștească cineva. Mai scrii versuri?

Lui Martin îi e cam rușine că tot mai scrie versuri.

— Ei, da, și cred că fără vreo speranță de vindecare.

— Ei și?

Nati izbucnește iarăși în râs.

— Tu ești un amestec de obraznicătură, de hahaleră, de timid și de om harnic.

— Nu te înțeleg.

— Nici eu. Hai să intrăm undeva, oriunde, trebuie să sărbătorim întâlnirea noastră.

— Bine, cum dorești.

Nati și Martin intră în cafeneaua Gran Vía, care e plină de oglinzi. Pe lângă Nati, cu tocurele ei înalte, el e puțin mai scund.

— Ne așezăm aici?

— Da, foarte bine, unde vrei tu.

Nati îl privește în ochi.

— Ce galant ești, băiețas! Parcă aș fi ultima ta cucerire.

Nati miroase minunat de frumos...

Pe strada Santa Engracia, la stînga, aproape de piața Chamberí, e casa doinei Celia Vecino, văduva lui Cortés.

Bărbatul ei, don Obdulio Cortés López, comerciant, murise după război, de pe urma, după cum spunea anunțul din ziarul *ABC*, suferințelor îndurate în timpul stăpînirii roșilor.

Don Obdulio fusese toată viața lui un om exemplar, drept, cinstit, cu o conduită nepătată, adică ceea ce se cheamă un model de bărbat. Îl pasionaseră întotdeauna porumbeii călători și la moartea lui o revistă de specialitate îi cinstise memoria, afectuos și cu adînc regret: sub o fotografie a lui, din tinerețe, scria: „Don Obdulio Cortés López, ilustru stegar al columbofiliei hispanice, autor al cuvintelor la imnul: *Zboară fără opreliști, porumbel al păcii*, președintele Societății Regale Columbofile din Almería, și fondator și director al celei ce a fost marea revistă *Porumbei și porumbare (Buletin lunar cu informații din lumea întregă)*, căruia îi aducem cu prilejul decesului său cel mai fierbinte prinos de admirație, împreună cu durerea noastră”. Fotografia apăruse într-un chenar gros de doliu. Textul îl redactase don Leonardo Cascajo, învățător de stat.

Văduva lui, sărmana, se străduiește s-o scoată cît de cît la capăt, închiriind unor prieteni de încredere cîte un cuibușor, cu pretenții selecte, în stil cubist, zugrăvit în portocaliu și albastru, unde confortul nu prea complet este suplinit, cît se poate, de bunăvoință, serviabilitate, discreție și de-o mare dorință de a fi pe placul musafirilor.

În camera din față, care este într-un fel camera de zile mari, cea rezervată pentru cei mai buni clienți, dintr-o ramă aurită cu bronz, don Obdulio, cu mustața în furculiță și privirea binevoitoare, protejează, ca un mic zeu afurisit și năvălit al amorului, clandestinitatea care îi permite văduvei sale să mănînce.

Casa donei Celia emană tandrețe prin toți porii; o tandrețe uneori puțin cam amară, poate chiar puțin cam veninoasă. La doña Celia s-au pripășit doi copilași, băieții unei nepoate de ale ei, moartă de patru sau cinci luni, pe de o parte de necazuri și supărări, pe de alta de avitaminoză. Cînd sosește cîte o pereche, copiii încep să strige bucuroși pe coridor: „Ura, ura, a mai venit un domn!“ Îngerașii știu că intrarea în casă a unui domn de braț cu o domnișoară înseamnă mîncarea pe a doua zi.

Prima oară cînd Ventura a apărut în casă cu iubita lui, doña Celia i-a spus:

— Vedeți, singurul lucru pe care vi-l cer este decență, multă decență, că sînt și plozi pe aici. Pentru numele lui Dumnezeu, să nu faceți tevatură!

— N-aveți nici o grijă, doamnă, nu fiți neliniștită, doar sîntem oameni cu obraz.

Ventura și Julita aveau obiceiul să intre în cameră pe la trei și jumătate, patru și nu plecau pînă la opt. Nu-i auzeai nici măcar vorbind; așa, da, era o plăcere.

În prima zi, Julita fusese mult mai puțin stingherită decît se obișnuiește; examina totul și despre toate găsea cîte ceva de spus.

— Ce groaznică este lampa asta, uite, parcă-i un irigator! Ventura nu găsea vreo asemănare prea precisă.

— Da de unde, dragă, cum o să semene cu un irigator? Haide, nu fi gîscă, vino lîngă mine.

— Acuși.

Din portret don Obdulio privea perechea aproape cu severitate.

— Cine-o fi ăsta?

— De unde să știu eu? Are o mustră de mort, ăsta trebuie să fi dat ortul popii.

Julita nu contenea cu plimbatul prin cameră. Poate că nervii o făceau să se învîrte de colo-colo; altminteri, nu dădea alte semne de nervozitate.

— Ce idee să pui flori de creton! Le înfig în rumeguș pentru că desigur cred că așa e grozav de drăguț, nu?

— Da, poate.

Julita nu contenea și pace.

— Uite, uite, mielușelul ăsta-i chior! Săracul!

Într-adevăr, mielușelului brodat pe una din pernele de pe divan îi lipsea un ochi.

Ventura se încruntă, treaba asta începea să semene a basmul cu cocoșul roșu.

— Nu vrei să stai la un loc?

— Uf, dar brutal mai ești, dragul meu!

În sinea ei, Julita gîndea:

„Ce mult farmec are dragostea cînd te apropii de ea în virful picioarelor!”

Julita este foarte rafinată, mult mai rafinată, fără îndoială, decît iubitul ei.

Cînd ieși din cafenea, Marujita Ranero intră într-o brutărie ca să-l cheme la telefon pe tatăl celor doi gemeni.

— Ți-am plăcut?

— Da. Ascultă, Maruja, tu ești nebună!

— Nu, de ce să fiu nebună! Am venit să mă vezi, nu voiam ca la noapte să fie pe neașteptate și să te dezamăgesc.

— Ei da, da...

— Spune-mi, adevărat că-ți mai plac?

— Mai mult ca înainte, ți-o jur, deși înainte mă prăpădeam după tine.

— Spune-mi, dacă aș putea, te-ai însura cu mine?

— Bine, dar...

— Știi, cu ăsta n-am avut copii.

— Dar ce e cu el?

— Are un cancer de nu se vede, doctorul mi-a spus că n-o mai duce mult.

— Da, da. Ascultă!

— Ce?

- Chiar vrei să cumperi cafeneaua?
- Dacă vrei tu, sigur. Cum moare ne și putem căsători.
- O vrei ca dar de nuntă?
- Ce tot spui, femeie!
- Da, băiatule, am învățat multe. Și apoi sint bogată, așa că fac ce-mi trăsnește prin cap. El îmi lasă tot, mi-a arătat testamentul. Peste câteva luni nu mă dau nici pe cinci milioane.
- Cum?
- Asta-i: peste câteva luni, mă auzi? am la teșcherea cinci milioane.
- Da, da...
- Ai în portofel fotografiile ălor mici?
- Da.
- Și pe ale mele?
- Nu; pe ale tale, nu. Cînd te-ai măritat, le-am ars, mi s-a părut că-i mai bine așa.
- Treaba ta. La noapte am să-ți dau altele. Cam pe la ce oră o să vii?
- Cînd închidem, pe la unu și jumătate sau două fără un sfert.
- Să nu întîrzii, vino direct.
- Bine.
- Ții minte unde?
- Da. *La Colladense*, pe strada Magdalenei.
- Asta e, camera numărul 3.
- Da. Ascultă, închid, că se apropie bestia.
- La revedere, pe curînd. Vrei o sărutare?
- Da.
- Uite, una și încă una... și nu una ci o mie, un milion!...
- Biata brutăreasă își pierduse capul cu totul. Cînd Marujita Ranero spuse bună seara și-i mulțumi, femeia nu fu în stare nici să-i răspundă.
- Doña Montserrat își socoti vizita încheiată.
- La revedere, prietenă Visitación, dacă ar fi după mine aș sta aici cît îi ziulica de mare că tare-mi place să te ascult.
- Mulțumesc foarte mult.
- Nu, nu-i un compliment, e purul adevăr. Numai că, ți-am spus, astăzi nu vreau să pierd sfînta slujbă,
- Dacă-i pentru asta...!

— Da, fiindcă ieri am lipsit.

— Eu am devenit laică. Numai de nu m-ar pedepsi Dumnezeu!

În ușa, doña Visitación se gîndește că i-ar putea spune doñei Montserrat: „N-ai vrea să ne tutuim? Cred că ar trebui să începem să ne tutuim, nu crezi?”

Doña Montserrat este foarte simpatică, ar fi răspuns încîntată că da.

Doña Visitación se gîndește că ar mai putea să adauge: „Și dacă ne tutuim, cel mai bine ar fi ca eu să-ți spun Monse și tu mie Visi, nu-i așa?”

Și asta ar fi acceptat doña Montserrat. Este foarte binevoitoare și, la drept vorbind, ele două sînt prietene de cînd lumea. Dar, așa se întîmplă! Cu ușa deschisă, doña Visitación nu mai îndrăznește să spună decît:

— La revedere, prietenă Montserrat, nu mai fi atît de scumpă la vedere.

— Nu, nu, acum o să încerc să vin mai des pe aici.

— Măcar de-ar fi așa!

— Da, da. Ascultă-mă, Visitación, să nu uiți că mi-ai promis două săpunuri *Lagarto* la un preț convenabil.

— Ei, fii fără grijă.

Doñei Montserrat îi fu hărăzit să iasă din casa doñei Visitación în timp ce papagalul de la etajul al doilea debita aceleași porcării ca la venire.

— Ce oroare! Ce-i asta?

— Lasă, dragă, nu-mi mai aminti, papagalul ăsta-i însuși diavolul.

— Ce rușine! N-ar trebui permis!

— Adevărat. Nu știu ce să mă mai fac.

Rabelais este un papagal cum nu se poate mai periculos, un papagal obraznic și fără principii, un papagal ingrat cu care nimeni n-o poate scoate la capăt. Se întîmplă uneori să fie mai potolit un timp, să spună „ciocolată“, „Portugalia“ și alte cuvinte potrivite cu un papagal fin, dar cum e un înconștient, cînd ți-e lumea mai dragă, bunăoară cînd stăpîna lui are cîte o vizită simandicoasă, îi dă drumul la măscări și scîrboșenii pe care le proferează cu glasul lui hodorogit de fată bătrînă. Angelito, un băiețel foarte cuminte din vecini, a încercat să-l aducă pe Rabelais pe drumul cel bun, dar fără succes, strădaniile sale fiind inu-

tile, iar munca zadarnică. Dacă a văzut așa, băiatul s-a descurajat și încetul cu încetul l-a lăsat în ale lui pe Rabelais, care, fără preceptor, și-a făcut de cap vreo două săptămîni, de-ți crăpa obrazul de rușine cînd îl auzeai ce spune. Într-atît, încît un domn de la etajul întîii, don Pío Navas Pérez, controlor la căile ferate, i-a atras atenția stăpînă-si.

— Uitați ce este, doamnă, ceea ce se întîmplă cu papagalul dumneavoastră întrece orice măsură! N-aș fi vrut să vă spun nimic, dar adevărul estecă nu se mai poate îngădui. Gîndiți-vă, am și eu o fetiță în situația de a porni în viață și nu e bine să audă asemenea vorbe. Zău așa!

— Da, don Pío, aveți perfectă dreptate. Iertați-mă, am să-i atrag atenția. Rabelais ăsta e incorijibil!

Alfredo Angulo Echevarría îi spune mătușă-si, doña Lolita Echevarría de Cazuela:

— Visi este o minune de fată, ai să vezi. O fată modernă, prezentabilă, inteligentă, frumoasă, ce să mai spun, le are pe toate. Cred că o iubesc foarte mult.

Mătușă-sa Lolita pare să fie cu gîndul aiurea. Alfredo o suspectează că nu dă nici o atenție vorbelor sale.

— Mătușico, mi se pare că ție puțin îți pasă de cele ce-ți spun eu despre relațiile mele.

— Ba da, ba da, prostuțule! Cum să nu-mi pese?

Pe urmă, doamna de Cazuela începe să-și frîngă mîinile și să facă niștemutre ciudate, ca apoi să izbucnească într-un plîns violent, dramatic, patetic. Alfredo se sperie.

— Ce se întîmplă cu tine?

— Nimic, nimic, lasă-mă!

Alfredo încearcă s-o consoleze.

— Dar bine, dragă mătușă, ce ai? Am greșit cu ceva?

— Nu, nu, lasă-mă, lasă-mă să plîng.

Alfredo vrea să facă o glumă, doar o reuși s-o potolească.

— Ascultă, mătușică, nu fi isterică, nu mai ai optsprezece ani. Dacă te-ar vedea cineva așa, ar crede că ai vreun necaz de dragoste...

Mai bine n-ar fi spus-o. Doamna de Cazuela pălește, dă ochii peste cap și buf! cade cît e de lungă cu fața în jos, pe podea. Unchiul Fernando nu e acasă; s-a dus la o întrunire a locatarilor pentru că noaptea trecută s-a săvîrșit o

crimă în imobil și vor cu toții să aibă un schimb de impresii și să cadă de acord asupra unor măsuri care trebuiesc luate. Alfredo o așază pe mătușa Lolita într-un fotoliu și-i aruncă puțină apă pe față; când ea își revine, Alfredo le cere servitoarelor să-i pregătească un ceai de tei.

Cînd doña Lola putu să vorbească îl privi pe Alfredo și-i spuse cu o voce înceată și ștearsă:

— Tu știi pe cineva care ar vrea să cumpere coșul de rufe murdare?

Pe Alfredo îl cam surprinse întrebarea.

— Nu știu, dar cred că orice peticar.

— Dacă reușești să-l faci să dispară din casă, ți-l dăruiesc; nu vreau să-l mai văd în ochi. Ce iei pe el, este al tău.

— Bine.

Alfredo se cam îngrijoră. Cînd se întoarse unchiu-su, îl luă deoparte și-i spuse:

— Ascultă, unchiule Fernando, cred că trebuie s-o duci pe mătușa la doctor, cred că suferă de o mare debilitate nervoasă. Și mai are și manii; mi-a spus să iau din casă coșul de rufe murdare; că nu vrea să-l mai vadă în ochi.

Don Fernando Cazuela nu se arătă de loc neliniștit, părea că nici capul nu-l doare. Văzîndu-l atît de calm, Alfredo se gîndi că-i mai bine să-i lase în plata Domnului și să nu se amestece.

„La urma urmei, își spuse el, dacă-i nebună, n-are decît să fie nebună, o privește. Eu le-am spus foarte limpede; dacă nu mă iau în serios, cu atît mai rău pentru ei. Cînd o să fie prea tîrziu o să se căiască și-o să-și smulgă părul din cap.“

Scrisoarea este pe masă. Hîrtia are următorul antet: „AGROSIL. Parfumerie și drogherie. Calle Mayor, 20 Madrid“. Parcă ar fi scrisă de un caligraf, atît de frumos se aștern literele, pline de codițe, înflorituri și răsuceli. Scrisoarea, gata încheiată, spune așa:

„Dragă mamă,

Îți scriu aceste cîteva rînduri ca să-ți comunic o știre care știu că o să fie pe placul dumitale. Înainte de a ți-o comunica vreau să-ți urez ca sănătatea matală să fie perfectă așa cum

este a mea în momentul acesta, slăvit fie Domnul, și să te bucuri de ea mulți ani de aici înainte, în compania bunei mele surori Paquita, a soțului și a copilașilor ei.

Apăi, mamă, ceea ce vreau să-ți spun, este că nu mai sînt singur pe lume, că în afară de dumneavoastră cei de acasă, am întîlnit femeia care mă poate ajuta să-mi întemeiez o familie și să-mi înființez un cămin și care poate să mă însoțească în muncă și o să mă facă fericit, cu voia lui Dumnezeu, cu virtuțile ei de bună creștină. Să vedem dacă la vară o să te hotărâști să-l vizitezi pe fiul acesta care-ți duce atîta dorul, și astfel s-o cunoști și pe ea. Și mai am să-ți spun, mamă, că de cheltuielile de drum nu trebuie să ai grijă și că eu, numai ca să te văd pe matală, știi că aș plăti totul și încă mult mai mult. O să vezi mata că logodnica mea o să-ți pară un înger. Este bună și tot atît de grațioasă pe cît de cinstită. Chiar și numele ei de botez, care este Esperanza, este ceva, ca o speranță, că totul o să iasă bine. Roagă-te mult lui Dumnezeu pentru fericirea noastră viitoare, care va fi și făclia ce-ți va lumina bătrînețile.

Atît pentru astăzi, și primește, dragă mamă, sărutul cald al fiului dumitale care te iubește mult și nu te uită.

TINÍN¹

Autorul scrisorii se ridică, își aprinse țigara și citi rîndurile cu glas tare.

— Cred că mi-a ieșit destul de bine. Sfirșitul ăsta cu făclia este destul de bun.

Pe urmă se apropie de măsuta de noapte și sărută, galant și smerit ca un cavaler al Mesei Rotunde, o fotografie micuță, în ramă de piele și cu o dedicație care spunea: „Lui Agustín al vieții mele, cu toate sărutările Esperanzei sale“.

— Bine; dacă vine maică-mea, o pun bine.

Într-o după-amiază, pe la vreo șase, Ventura deschise ușa și o strigă încet pe proprietăreasă.

— Doamnă!

Doña Celia lăsă din mînă ibricul în care pregătea cafea pentru gustare.

¹ Scrisoarea lui Agustín Rodríguez Silva avea puncte dar nu și virgule; la transcrierea aci prezentă i s-au adăugat cîteva. De asemenea au fost corectate cîteva mici greșeli de ortografie. (Nota autorului.)

— Vin îndată! Doriți ceva?

— Da, vă rog.

Doña Celia micșoră puțin gazul, ca să nu dea cafeaua în foc și se prezintă grabnic, stringîndu-și șorțul la spate și ștergîndu-se pe mîini cu capotul.

— M-ați chemat, domnule Aguado?

— Da, vreți să-mi împrumutați tablele?

Doña Celia luă jocul de table din servanta aflată în sufragerie, le strecură îndrăgostiților și începu să-și frămînte creierii. Pe doña Celia o necăjește și, în plus, o face să se teamă pentru buzunarul ei, gîndul că dragostea turturelelor ar putea să-și ia zborul și lucrurile ar putea să se încurce.

„Nu, poate că nu-i asta, își spunea doña Celia, încercînd, ca întotdeauna, să vadă partea bună a lucrurilor, s-ar putea ca fetei să nu-i fie bine...”

Lăsînd afacerile la o parte, doña Celia este o femeie care se atașează îndată de persoanele pe care le cunoaște; doña Celia este foarte sentimentală, este o patroană de case de întîlniri foarte sentimentală.

Martín cu fosta lui colegă de facultate stau de vorbă de peste o oră.

— Și nu te-ai gîndit niciodată să te măriți?

— Apăi, nu, băiețaș, încă nu. Am să mă mărit cînd s-o ivi o ocazie bună; cred că înțelegei că n-are nici un rost să te căsătorești și să rămîi tot sărac. Am să mă mărit eu, e timp pentru toate.

— Fericito! Și eu care cred că nu e timp pentru nimic; eu cred că dacă uneori ne prisosește timpul, se întîmplă așa pentru că, fiind atît de puțin, nu știm ce să facem cu el mai întîi.

Nati strîmbă grațios din nas.

— Of, Marco, băiețaș! Nu încerca să-mi plasezi fraze profunde!

Martín izbucni în rîs.

— Nu mă lua peste picior, Nati.

Fata îl privi cu un aer ștregăresc, își deschise poșeta și scoase o tabacheră emailată.

— O țigară?

— Da, mulțumesc, tot n-am tutun. Ce tabacheră drăguță!

— Da, nu e urită, e un cadou.

Martin se căută prin buzunare.

— Aveam o cutie cu chibrituri...

— Uite, foc, și bricheta am primit-o tot cadou.

— Ia te uită!

Nati fumează cu un aer foarte european, cu un joc al mâinii degajat și elegant. Martin rămase cu ochii la ea.

— Știi, Nati, cred că sîntem o pereche foarte ciudată, tu scoasă ca din cutie, dichisită pînă la cel mai mic amănunt, și eu ca vai de capul meu, soios și cu coatele ieșite...

Fata dădu din umeri.

— Ei, și ce-ți pasă? Cu atît mai bine, prostuțule! Așa, lumea n-o să mai știe ce să creadă.

Martin se întristă încetul cu încetul, aproape pe neobservate, în timp ce Nati îl privea cu o tandrețe infinită, cu o tandrețe care pentru nimic în lume n-ar fi vrut să i se observe.

— Ce-i cu tine?

— Nimic. Ți-aduci aminte cînd noi, colegii, îți spuneam Natașa?

— Da.

— Ți-aduci aminte cînd Gascón te-a dat afară de la ora de Drept administrativ?

Începu să se întristeze și Nati.

— Da.

— Ți-aduci aminte de după-amiaza cînd te-am sărutat în parc?

— Știam că ai să mă întrebi. Da, și de asta îmi aduc aminte. M-am gîndit de multe ori la după-amiaza aceea, tu ai fost primul bărbat pe care l-am sărutat pe gură... Cît timp a mai trecut! Ascultă, Marco!

— Ce?

— Îți jur că nu sînt o stricăță.

Martin simți o ușoară dorință de a plînge.

— Dar bine, fetișo, de ce vorbești așa?

— Știu eu de ce, Marco, am să-ți fiu întotdeauna datoare cu puțină fidelitate, măcar atîta ca să-ți povestesc toate astea.

Cu țigara în gură și mâinile înlănțuite pe genunchi, Martin privește cum o muscă se învîrtește pe marginea unui pahar. Nati continuă:

— M-am gîndit mult la după-amiaza aceea. Pe atunci îmi închipuiam că n-o să am niciodată nevoie de un bărbat lîngă mine și că viața se poate umple cu politica și cu filozofia dreptului. Ce stupiditate! Dar în după-amiaza aceea n-am învățat nimic; te-am sărutat, dar n-am învățat nimic. Dimpotrivă, am crezut că lucrurile sînt așa, cum fuseseră între tine și mine, și pe urmă am văzut că nu, că nu erau așa...

Fetei începe să-i tremure puțin glasul.

— ... că erau altfel, și mult mai rău.

Martín făcu o sforțare.

— Iartă-mă, Nati. E tîrziu, trebuie să plec, numai că n-am nici un *duro* ca să plătesc consumația. Îmi dai un *duro* să fii invitata mea?

Nati scotoci în geantă și îi căută mina lui Martín pe sub masă.

— Uite, zece; cu restul fă-mi un cadou.

Sergentul de stradă Julio García Morrazo se plimbă de o oră pe strada Ibiza. Îl vezi cum trece în sus și în jos, în lumina felinarelor, fără să se îndepărteze niciodată prea mult. Omul umblă încet, parcă adâncit în gânduri și numărându-și pașii, patruzeci încolo, patruzeci înapoi și iarăși o ia de la capăt. Uneori face câțiva pași în plus și ajunge pînă la colțul străzii.

Sergentul de stradă Julio García Morrazo este din Galicia. Înainte de război nu făcea nimic; îl însoțea doar pe taică-su care era orb, pe la hramurile bisericilor, cîntînd din gură și la chitară laudele întru slava sfîntului Sibrán. Uneori, cînd se mai lăsa și cu băutură, Julio cînta nițeluș la cimpoi, deși îndeobște prefera să joace, lăsîndu-i pe alții să cînte.

Cînd a izbucnit războiul și l-au chemat la recrutare, sergentul de stradă Julio García Morrazo era un bărbat plin de viață, ca un tăuraș, gata să sară și să zburde ca un mînz sălbatic, și-i plăceau sardelele grase, fetele pieptoase și vinul de Ribero. Într-o zi blestemată, pe frontul din Asturias, i s-a înfipt un glonț în coastă; de atunci Julio García Morrazo a început să slăbească, și nici că și-a mai ridicat capul; dar cel mai rău a fost că nu i-au socotit rana destul de gravă ca să-l declare inapt, așa că n-a avut altceva de făcut decît să se întoarcă la război, și astfel nu s-a mai îndrăvenit niciodată de-a binelea.

După sfîrșitul războiului, Julio García Morrazo și-a căutat o recomandatie și a intrat în poliție.

— Pentru munca la cîmp nu mai ești bun, îi spusese taică-su, și apoi ție nici nu-ți place să muncești. Ei, de te-ar face guard vamal!

Tatăl lui Julio García Morrazo îmbătrînise și ostenise așa că nu mai voia să umble pe la hramuri.

— De-aici încolo am să rămîn acasă. Cu ce-am adunat pot să-mi duc zilele, dar nu-i destul pentru amîndoi.

Julio stătuse pe gînduri cîteva zile, tot rumegînd vorbele lui taică-su, ca pînă la urmă, văzînd că acesta nu-i dă pace, să se hotărască.

— Nu, guard vamal este foarte greu, pentru un post de guard vamal se zbat căprarii și sergenții: eu mă mulțumesc să fiu sergent de stradă.

— Bine, nici așa nu-i rău. Tot ce-ți spun eu este că n-am bani pentru amîndoi, că dac-aș avea...

— Mda, mda.

Sănătatea sergentului de stradă Julio García Morrazo se îmbunătățise într-o oarecare măsură, și încetul cu încetul pusese pe el aproape șase kilograme. Bineînțeles, nu mai ajunsese ca înainte, dar nici nu se plîngea, căci alții, de lîngă el, rămăseseră doborîți pe cîmpul de luptă cu burta în sus. Ca văru-su Santiaguino, ca să nu mergem mai departe, nimerit de un glonț chiar unde avea grenadele; bucățica cea mai mare pe care o găsiseră din el nu era nici de patru degete.

Sergentul de stradă Julio García Morrazo se simțea fericit cu slujba lui; să meargă gratis în tramvaie era ceva care, la început, îl încintase din cale-afară.

„Sigur, gîndea el, asta înseamnă că ești o autoritate.”

La cazarmă toți șefii îl iubeau pentru că era ascultător și disciplinat și își cunoștea lungul nasului, nu ca alți sergenți de stradă care își dădeau aere de locotenenți generali. Omul făcea tot ce i se ordona, nu strîmba din nas niciodată și toate i se păreau bune; știa el că altfel n-are încotro, așa că nu-și mai bătea capul cu alte gînduri.

„Dacă îndeplinesc ordinul, socotea el, n-au să-mi poată spune niciodată nimic. Și apoi, cine ordonă, ordonă: de aia au galoane și stele pe umăr și eu nu.”

Julio era un om supus și pe urmă în afară de asta nici nu-i plăceau complicațiile.

— Atîta vreme cît îmi dau de mîncare în fiecare zi și n-am altceva de făcut decît să umblu după speculante..

La masa de seară Victorita s-a certat cu maică-sa.

— Cînd ai de gînd să-l lași pe ofticosul ăla? Că multă procopseală o să ai de la el!

— O să am procopseala care îmi place!

— Da, microbii, și într-o bună zi burta mare.

— Știu eu ce am de făcut, treburile mele mă privesc numai pe mine.

— Pe tine? Ce știi tu?! Ești o mucoasă care habar n-are de nimica.

— Am eu habar de ceea ce îmi trebuie.

— Da, dar ține minte: dacă te lasă însărcinată, pe aici să nu mai calci.

Victorita se albi la față.

— Așa ți-a spus ție bunica?

Maică-sa se ridică și-i arse două scatoalce, vărsându-și tot năduful. Victorita nici nu se clinti.

— Stricato! Prosterescuto! Ești o destrăbălată! Nu se vorbește așa cu o mamă!

Victorita își șterse cu batista un fir de sînge prelins pe dinți.

— Dar nici cu o fiică. Dacă logodnicul meu este bolnav, îi ajunge cît e de nenorocit, nu-i nevoie să mai vii și tu și să nu-l mai scoți toată ziua din ofticos.

Victorita se ridică brusc și ieși din bucătărie. Tatăl stătuse tot timpul tăcut.

— Las-o să se ducă la culcare! Nu trebuia să-i vorbești așa! Că-l iubește pe băiatul ăla? Las-o să-l iubească, cu cît ai s-o sîcii mai mult, cu atît o să fie mai rău. Și-apoi, pentru cît mai ăre de trăit sărmanul!

În bucătărie se auzea plînsul întretăiat al fetei, care se trîntise pe pat.

— Stinge lumina, fată! Ca să dormi nu-i nevoie de lumină.

Victorita căută pe bîjbiite întrerupătorul și stinse lumina.

Ajuns acasă, don Roberto apasă pe butonul soneriei; își uitase cheile în pantalonii ceilalți; întotdeauna i se întîmpla așa, cu toate că-și spunea mereu: „Să-mi iau cheile din pantaloni, să-mi iau cheile din pantaloni“.

Îi deschide nevastă-sa.

— Bună, Roberto.

— Bună.

Femeia face tot ce poate să se poarte frumos cu el și să fie drăguță; bărbatul muncește ca un salahor ca să-și mențină familia pe linia de plutire.

— Ți-o fi frig, dragul meu ; pune-ți papucii, ți i-am ținut lângă foc.

Don Roberto își pune papucii și haina veche de casă, un sacou ros, pe vremuri maro, cu dungulițe albe, care-i dădeau un aer foarte distins, foarte elegant.

— Și copiii?

— Bine, s-au și culcat ; cu cel mic am avut de furcă pînă să adoarmă, nu știu dacă n-o fi bolnăvior.

Bărbatul și nevasta se duc în bucătărie ; bucătăria este singurul loc în casă unde se poate sta în timpul iernii.

— A mai dat pe aici nesăbuitul ăla?

Femeia ocolește răspunsul, te pomenești că or fi dat nas în nas la intrare și atunci ar face-o de oaie. Se întîmplă uneori să calci în străchini și să izbucnească un scandal de mama focului tocmai atunci cînd vrei ca lucrurile să iasă bine, și să nu se iște încurcături.

— Ți-am făcut pește prăjit.

Don Roberto se bucură foarte tare, peștele prăjit este una din cele mai mari plăceri ale sale.

— Foarte bine.

Femeia îi zîmbește, alintindu-se.

— Și cu cîtiva gologani pe care i-am ciupit de la coșniță, ți-am luat o jumătate de vin. Muncești mult, și puțin vin, din cînd în cînd, desigur că-ți prinde bine.

Bestia de Gonzáles, cum îi spune cumnatu-su, este un biet om, un onest tată de familie, cum nu se poate mai nefericit, care se înduioșează din te miri ce.

— Ce bună ești tu, fetița mea ! M-am gîndit de atîtea ori : sînt zile cînd dacă n-ai fi tu nu știu ce m-aș face. Numai că trebuie să ai puțină răbdare, doar primii ani sînt grei, pînă ce o să-mi fac o situație, ăștia zece ani de la început. După aceea n-o să mai avem nici o griją, ai să vezi tu.

Don Roberto își sărută nevasta pe obraz.

— Mă iubești mult ?

— Mult, Roberto, știi și tu.

Bărbatul și femeia au la cină supă, pește prăjit și o banană. După desert, don Roberto o privește fix pe nevastă-sa.

— Ce-ai vrea să-ți dăruiesc mîine ?

Femeia zîmbește plină de fericire și recunoștință.

— Vai, Roberto ! Ce mult mă bucur ! Credeam că nici anul ăsta n-ai să-ți aduci aminte.

— Taci din gură, prostuțo! Cum să nu-mi aduc aminte? Anul trecut a fost ce-a fost, dar anul ăsta...

— Știi! Eu însemn așa de puțin!

Dacă ar avea timp doar o clipă să se mai gîndească la nimicnicia ei, ochii femeii s-ar umple de lacrimi.

— Spune, ce vrei să-ți dăruiesc?

— Bine, omule, dar tocmai acum cînd ne merge atît de rău!

Cu ochii în farfurie, don Roberto spune încet:

— Am luat un aconto de la brutărie.

Femeia îl privește cu duioșie, aproape întristată.

— Ce toantă sînt! M-am luat cu vorba și am uitat să-ți dau laptele.

În timp ce nevastă-sa se duce spre răcitor, don Roberto continuă:

— Mi-au dat pe deasupra și zece *pesetas*, ca să le cumpăr ceva copiilor.

— Cît ești de bun, Roberto!

— Nu, fetițo, astea-s ideile tale; sînt și eu ca toți oamenii, nici mai bun, nici mai rău.

Don Roberto își bea paharul cu lapte, nevastă-sa îi dă întotdeauna cîte un pahar cu lapte, pentru supraalimentație.

— Copiilor m-am gîndit să le cumpăr o minge. Dacă o mai rămîne ceva, am să beau un vermut. Nu voiam să-ți spun nimic despre asta, dar, vezi și tu, nu sînt în stare să păstrez un secret.

Pe doña Ramona Bragado a chemat-o la telefon don Mario de la Vega, unul care are o tipografie. Bărbatul vrea știri în legătură cu ceva după care umblă de cîteva zile.

— Și apoi sînteți amîndoi din aceeași bransă, fata lucrează la o tipografie, cred că este încă ucenică.

— Ah, da, la ce tipografie?

— E una, căreia-i zice *Tipografia Viitorul*, pe strada Madera.

— Aha, da; bine, și mai bine, așa rămîne totul în breaslă. Spune-mi, crezi că... ei?

— Da, n-aveți nici o grijă, asta mă privește pe mine. Mîine după ce închideți, treceți pe la lăptărie și veniți să mă vedeți cu un pretext oarecare.

— Da, da.

— Și asta-i. Am s-o aduc, găsesc eu un motiv. Fata mi se pare bine coaptă, e gată să cadă. E sătulă pînă în gît de necazuri și nu mai rabdă decît atîta cît om vrea noi s-o lăsăm în pace. Și pe urmă are logodnicul bolnav și vrea să-i cumpere doctorii; cu îndrăgostitele astea merge cel mai ușor, o să vedeți dumneavoastră. Totul e gata pregătit.

— Dea Domnul!

— O să vedeți. Dar să știți, don Mario, că nu scad nici un *real* din ce-am spus, că mi-am bătut capul destul.

— Bine, femeie, o să vorbim noi.

— Nu, ce să mai vorbim, am vorbit o dată. Să știți că altfel nu facem tîrgul.

— Bine, bine.

Don Mario rîde, ca și cînd ar vrea să treacă drept un om foarte versat. Doña Ramona ține să fie totul limpede.

— De acord?

— Da, femeie, de acord.

Cînd don Mario se întoarce la masă, îi spune celuilalt:

— Ai să începi cu un salariu de șaisprezece *pesetas*, înțeles?

Iar celălalt îi răspunde:

— Da, domnule, înțeles.

Celălalt este un biet băiat care a studiat cîte ceva, dar care nu izbutește să se aciuze pe nicăieri; n-are noroc și nici cu sănătatea n-o duce prea bine. În familia lor cam bîntuie oftica; pe un frate de-al lui, pe nume Paco, l-au trimis înapoi de la cazarmă, pentru că de-abia se mai ținea pe picioare.

Ușile de la intrările caselor au fost zăvorîte și chiar de mai multă vreme, dar noctambulii continuă să mai alunece, din ce în ce mai lent, în drum spre autobuz.

La căderea nopții, strada începe să capete un aer de dorințe și de mister, în timp ce un vîntuleț se strecoară printre case, alergînd ca un lup.

Bărbații și femeile, care se duc la aceste ore în oraș, sînt noctambulii adevărați, cei care ies de plăcere, cei care au căpătat inerția nopților albe: clienții bogați ai cabaretelor, ai cafenelelor de pe Grand Vía, pline de femei parfumate și provocatoare, cu părul vopsit, cu impresionante haine de blană de culoare neagră, înspicate pe alocuri cu alb; sau

sînt hoinarii nopților cu punga mai goală, care ori tăifăsuiesc la cîte o reuniune, ori cutreieră barurile, bind ici și colo cîte un păhărel. Oameni care fac orice, numai să nu rămînă acasă.

Ceilalți, noctambuli de ocazie, clienții cinematografeilor, care ies o dată la nu știu cîte nopți, avînd întotdeauna țintă precisă și niciodată la nimereală, s-au și scurs de o bucată de vreme, înainte de închiderea ușilor. Mai întîi clienții cinematografeilor din centru, grăbiți, mai bine îmbrăcați, care încearcă să ia un taxi: obișnuiții de la *Callao*, *Capitol*, sau *Palatul Muzicii*, care pronunță aproape corect numele actrițelor și dintre care se nimerește cîte unul chiar invitat, din cînd în cînd, să vadă filme la Ambasada engleză, în localul de pe strada Orfila. Sînt oameni pricepuți în ale cinematografiei, și în loc să spună, cum spun obișnuiții cinematografeilor de cartier, „este un film formidabil cu Joan Crawford“, spun, ca și cum ar vorbi întotdeauna unor inițiați: „este o comedie agreabilă, foarte franțuzească, de René Clair“ sau „este o mare dramă de Frank Capra“. Nimeni nu știe cu exactitate ce înseamnă „foarte franțuzească“, dar asta n-are nici o importanță; trăim oarecum vremea îndrăznelilor, spectacol pe care oamenii cu inimă curată îl contemplă uluiți, dinafară, fără să înțeleagă mare lucru din ceea ce se întîmplă, deși totul este foarte limpede.

Clienții cinematografeilor de cartier, oameni care nu cunosc niciodată numele regizorilor, trec ceva mai pe urmă, după închiderea ușilor, fără mare zor, mai prost îmbrăcați, și de asemenea cu mai puține gînduri; măcar la orele acestea. Se duc, făcînd o mică plimbare, pînă la *Narváez*, *Alcalá*, *Tivoli*, *Salamanca*, unde văd filme cu faima bine stabilită, poate chiar puținel trecută, după cîteva săptămîni, de Gran Vía, filme cu minunate titluri poetice care propun teribile enigme omenеști fără să le dezlege întotdeauna.

Clienții cinematografeilor de cartier mai au de așteptat o bucată de vreme pînă să vadă *Bănuiala* sau *Aventurile lui Marco Polo* sau *De n-ar veni zorile*.

O dată, cînd ajunse pînă la colțul străzii, sergentul de stradă Julio García Morrazo își aminti de Celestino, cel cu barul.

— Celestino ăsta e un diavol împielit; cîte îi mai trăsesc prin minte! E isteț, ce mai, un tip care a citit, nu glumă.

După ce își aminti de cele citite în legătură cu furia oarbă și animalitatea, Celestino Ortiz își luă cartea, unica sa carte, de deasupra sticlelor de vermut și o puse în sertar. Cîte se mai pot întîmpla! Dacă Martîn Marco nu ieșise din bar cu capul crăpat, asta era mulțumită lui Nietzsche! De-ar fi știut Nietzsche toate astea!

De după perdelele locuinței sale de la mezanin, doña María Morales de Sierra, sora donei Clarita Morales de Pérez, nevasta lui don Camilo, pedichiuristul domiciliat în același imobil cu don Ignacio Galdácano — domnul care nu putuse asista la reuniunea din casa lui don Ibrahim pentru că nu era în toate mințile — îi vorbește bărbatului ei, don José Sierra, funcționar în Ministerul Lucrărilor Publice:

— L-ai văzut pe polițistul ăla? Merge de colo pînă colo, de parcă ar pîndi pe cineva.

Soțul nici nu-i răspunde. Cînd citește ziarul este dus cu totul pe altă lume, o lume mută și stranie, foarte departe de soția lui. Dacă don José Sierra n-ar fi ajuns la un grad atît de perfect de izolare, n-ar putea să-și citească ziarul acasă.

— Iar vine încoace. Ce n-aș da să știu ce urmărește! Și ăsta încă e un cartier liniștit, cu lume care știe să se poarte. Înțeleg să fie acolo, în dos, pe terenurile din Plaza de Toros, acolo totu-i negru ca o peșteră de hoți!

Terenurile virane din vechea Plaza de Toros sînt la cîtiva zeci de pași de mezaninul donei María.

— Pe acolo altfel stă socoteala, pe acolo poți să fii și jefuit, dar aici! Ce Dumnezeu, pe aici e liniște ca în biserică! Pe aici nu mișcă nici măcar un șobolan!

Doña María se întoarce, zîmbitoare. Bărbatu-su, care citea mai departe, nu putu să-i vadă zîmbetul.

Victorita plînge de mult timp și în cap i se învîlmășesc cîte și mai cîte: de la gîndul să se călugărească și pînă la cel de a face trotuarul, totul i se pare mai bine decît să mai rămînă acasă. Dacă logodnicul ei ar putea munci, i-ar propune să fugă împreună; muncind amîndoi, pe toți

dracii dacă n-ar putea ei să cîştige destul pentru mîncare. Dar logodnicul ei, e lucru sigur, nu mai era bun de altceva decît să zacă în pat toată ziua, fără să facă nimic, şi aproape fără să vorbească. Ce ursită blestemată! Toată lumea spune că boala asta, a logodnicului ei, se vindecă uneori cu mîncare multă şi injecţii; sau dacă nu se vindecă de tot, măcar se îndreaptă destul ca s-o poată duce mulţi ani, să se căsătorească şi să trăiască o viaţă normală. Dar Victorita nu ştie cum să găsească bani. Ba, mai bine zis, ştie, dar nu se poate hotări; dacă ar afla Paco, ar alunga-o pe loc, nu-i de joacă cu el! Iar dacă Victorita s-ar decide să facă o nebunie, n-ar face-o pentru nimic şi pentru nimeni altcineva decît pentru Paco. Sînt clipe cînd Victorita gîndeşte că Paco i-ar spune „bine, fă ce vrei, pe mine nu mă interesează“, dar îndată îşi să seama că nu, că Paco n-o să-i spună aşa. Victorita însă nu mai poate rămîne acasă, de asta s-a convins; maică-sa îi face viaţa insuportabilă, ţinîndu-i toată ziua aceeaşi predică. Dar şi aşa, s-o ia razna, fără să se biziue pe nimeni, este foarte primejdios. Victorita îşi făcuse toate socotelile şi înţelesese că asemenea treabă avea avantajele şi dezavantajele ei; de-ar merge totul cum trebuie ar fi ca pe tobogan, dar în viaţă lucrurile nu merg niciodată bine de tot, ba uneori merg chiar foarte prost. Chestiunea e să ai noroc şi să te poţi bizui pe cineva; dar pe cine să se biziue Victorita? Ea nu cunoştea pe nimeni care să aibă măcar zece *duros* puşi deoparte, pe nimeni care să nu trăiască din altceva decît din simbria zilnică. Victorita se simte foarte obosită, la tipografie stă toată ziua în picioare, logodnicului ei îi merge din zi în zi mai rău, maică-sa este un zdrahon care nu face decît să strige dedimineaţa pînă seara la ea, iar taică-său un papă-lapte, veşnic cherschelit, pe care nu poţi să te bizui în nici un fel. A avut noroc Pirula, care lucrase cu Victorita la tipografie, tot la împachetat: a luat-o de acolo un domn care nu numai că o ţine ca pe o regină şi-i face toate chefurile, dar o mai şi iubeşte şi o respectă. Dacă i-ar cere bani, Pirula nu ar refuza-o; sigur, e limpede, Pirula i-ar putea da douăzeci de *duros*, dar mai mult nu. Pirula trăieşte acum ca o ducesă, toată lumea îi spune domnişoară, umblă bine îmbrăcată şi are un apartament cu radio. Victorita a văzut-o într-o zi pe stradă; de un an de cînd e cu domnul acela, zău că

s-a schimbat grozav, nu mai pare să fie aceeași femeie, ba chiar parcă a crescut și e cu totul alta. Victorita nu cerea chiar atita...

Sergentul de stradă Julio García Morrazo stă de vorbă cu paznicul de noapte, Gumersindo Vega Calvo, unul de prin părțile lui.

— Urită noapte!

— Sînt unele și mai urite!

Sergentul de stradă și paznicul de noapte au început încă de acum cîteva luni o conversație foarte pe placul lor, al amîndorura, o conversație asupra căreia revin și iar revin, noapte de noapte, cu o desfătare neistovită.

— Va să zică dumneata spui că ești dinspre Porrino?

— Chiar așa, de pe acolo, de la Mos.

— Păi eu am o soră măritată în Salvatierra, o cheamă Rosalia.

— Aia de-o ține Burelo, ăl cu cuiele?

— Aia, domnule, chiar aia.

— Îi merge bine ăleia, hai?

— Cred și eu, c-apoi s-a măritat bine.

Doamna de la mezanin îi dă înainte cu presupunerile. E cam țată de felul ei.

— Uite-l, acum se apropie de paznic, sigur că-i cere informații despre vreun locatar de la noi, tu ce zici?

Don José Sierra citește mai departe cu o resemnare și un stoicism exemplare.

— Paznicii știu întotdeauna totul, nu-i așa? Țștia sînt sătui pînă în gît de lucruri de care noi ceilalți habar n-avem.

Don José Sierra tocmai a terminat articolul de fond în legătură cu prevederile sociale și acum a început altul despre funcționarea și prerogativele cortesurilor tradiționale în Spania.

— Te pomenești că în fiecare casă din astea o fi camuflat cîte un mason. Ce, parcă poți să-i recunoști cu una, cu două?

Don José Sierra scoate din gît un sunet neobișnuit, un sunet care poate să însemne la fel de bine da, sau nu, sau așa o fi, sau cine știe ce. Don José este un bărbat care, tot răbdînd-o pe nevastă-sa, ajunsese să petreacă ore întregi, uneori chiar zile întregi, fără să zică altceva decît cîte un hm! și asta doar din cînd în cînd, și apoi iarăși un hm! și tot

aşa. Era un fel foarte discret de a o face pe nevastă să înţeleagă că e o imbecilă, dar fără să-i spună pe şleau.

Paznicul este mulţumit de măritişul soră-si Rosalia; familia Burelo se bucură de multă consideraţie în tot ţinutul.

— A şi făcut nouă feciori, iar acu e la al zecelea.

— S-a măritat de mult?

— Da, destul de demult; de vreo zece ani.

Sergentul de stradă rămîne pe gânduri făcîndu-şi socoteli. Paznicul, fără să-i dea răgaz să termine, reia firul conversaţiei.

— Noi sîntem mai degrabă dinspre La Caniza, de pe la Covelo. N-ai auzit pomenindu-se despre Los Pelones¹?

— Nu, domnule.

— Apăi ăia noi sîntem.

Sergentul de stradă Julio García Morrazo se vede obligat de a nu se lăsa mai prejos.

— Mie şi tatălui meu ni se spune Los Raposos².

— Aşa!

— Dar noi n-o luăm în nume de rău, toţi ne spun aşa.

— Aşa!

— A fost şi unu de-i sărea mereu ţandăra, ăla era frate-meu, Telmo, care a murit de tifos, de-i ziceau Pito Tiñoso³.

— Aşa sînt unii care au o fire foarte aprigă, dumneata ce crezi?

— Chiar aşa! Sînt unii care au pe dracu în ei! Pe frate-meu Telmo nu putea să-l calce nimeni pe coadă.

— Ăştia termină întotdeauna prost.

— Aşa zic şi eu.

Sergentul de stradă şi paznicul vorbesc întotdeauna în castiliană; vor să-şi dovedească unul celuilalt că nu sînt nişte ţărănoi.

La ora asta sergentul de stradă Julio García Morrazo începea să devină melancolic.

— Pămînturi ca ale noastre mai zic şi eu! hai?

Paznicul Gumersindo Vega Calvo este un alt fel de galician, un galician nu prea încrezător, care se cam ruşinează să-şi mărturisească belşugul.

— Nu-s rele.

¹ De la spaniolul *pelon* — chel, pleşuv.

² De la *raposo* — vulpoi, şiret.

³ Cioc năpîrlit.

— Cum să fie! Acolo-i de trăit! Hai?

— Apăi da, așa e!

Pe ușa deschisă a unui bar, de pe trotuarul celălalt, răzbat în strada rece accentele unui fox lent, făcut să fie auzit, sau dansat, în intimitate.

Cineva care se apropie îl strigă pe paznic.

— Paznic!

Paznicul stă locului furat de amintiri.

— La noi, cel mai bine se fac cartofii și porumbul; prin părțile de pe unde sintem noi se face și vin.

Omul care a sosit strigă din nou, mai familiar:

— Sindol!

— Vine!

La gura metroului Narváez, la câțiva pași de colțul străzii Alcalá, Martín se întâlnește cu prietena lui, Uruguaiana, însoțită de un domn. La început se feri, făcându-se că n-o vede.

— Bună seara, Martín, hahaleră ce ești!

Nemaiavând încotro, Martín întoarse capul.

— Bună seara, Trinidad, nu te văzusem.

— Haide, vino, să vă prezint.

Martín se apropie.

— Țasta-i un prieten bun; ăsta-i Martín, care-i scriitor.

Uruguaiana îi se spune așa pentru că este din Buenos Aires.

— Tipul ăsta pe care-l vezi, se adresează ea prietenului, uite-l așa cum arată, face versuri. Dar hai, omule, salutați-vă, că doar v-am prezentat!

Cei doi bărbați se supuseră și își dădură mâna.

— Încântat, ce mai faceți?

— Am cinat foarte bine, mulțumesc.

Bărbatul cu care era Uruguaiana încerca să fie hazliu.

Perechea începu să rîdă zgomotos. Uruguaiana avea dinții din față cariați și înnegriți.

— Hai să iei o cafea cu noi.

Martín rămase nehotărît, socotea că poate celuilalt n-o să-i convină.

— Ce să zic... Nu mi se pare că ar fi...

— Ba da, frate, vino cu noi. Auzi vorbă!

— Bine, mulțumesc, vin, dar numai pentru o clipă.

— Nu te grăbi, frate, stai cît vrei. Noaptea-i lungă! Rămîi, pe mine mă amuză grozav poeziile.

Intrară într-o cafenea și elefantul Uruguaianei ceru cafea și coniac pentru toți.

— Spune-i piciului cu țigări să vină încoa!

— Da, domnule.

Martín se așează în fața perechii. Uruguaiana era cam băută, se vedea cum te uitai la ea.

Băiatul cu țigări se apropie.

— Bună seara, domnule Flores, da de mult n-ați mai dat pe la noi... Doriți ceva?

— Da, dă-ne două țigări de foi, dar să fie bune. Dar tu, Uruguaiano, ai tutun?

— Nu, mi-a rămas doar puțin; cumpără-mi și mie un pachet.

— Dă-i și ăsteia un pachet de tutun blond.

Barul lui Celestino Ortiz e gol. Barul lui Celestino Ortiz este un bar micuț, cu fațada vopsită în verde-închis, și-i spune „*Aurora. Vinuri și mîncăruri*“. Numai că deocamdată mîncare nu-i. Celestino o să dea drumul la bucătărie după ce și-o aranja cît de cît treburile; nu se poate face totul dintr-o dată.

La tejghea, ultimul client, un sergent de stradă, soarbe din amăritul lui de păhărel de anason.

— Apăi asta îți spuneam și eu dumitale, mie să nu-mi vină cu baliverne!

Îndată după plecarea sergentului de stradă, Celestino se gîndește că are să lase oblonul, o să-și scoată boarfele de pe el și o să se culce; lui unuia nu-i place să piardă nopțile, preferă să se culce devreme și să ducă o viață sănătoasă, măcar atît cît se poate.

— Și uite, tocmai de asta o să-mi pese mie!

Celestino doarme în local din două motive: pentru că îl costă mai ieftin și pentru că așa evită să fie prădat, cînd îi e lumea mai dragă.

— Răul acolo unde e, e undeva mai sus. Nu-i aici, nici vorbă.

Celestino a învățat repede să-și facă patul, din care mai cade din cînd în cînd, întinzîndu-și salteluța de păr de cal pe opt sau pe zece scaune puse unul lîngă altul.

— Chestia asta cu prinderea speculantelor de la metrou mi se pare o nedreptate. Oamenii trebuie să trăiască, iar dacă nu găsesc de lucru, apă e musai să se facă luntre și punte ca s-o scoată la capăt. Viața-i scumpă foc, știi și dumneata tot așa de bine ca mine, iar ceea ce dau de la Aprovisionare e nimica toată, nu ajunge să pui nici pe o măsea. Nu vreau să jignesc pe nimeni, dar cred că dacă niște femei vînd țigări sau citeva pituști, acolo, nu face ca să umblați voi, sergentii, după ele.

Sergentul de stradă, cel cu păhărelul de anason, n-are stofă de dialectician.

— Eu nu fac decît să execut ordinele.

— Știu, știu să fac deosebirea, prietene.

După ce pleacă sergentul, Celestino montează schelăria pe care doarme, se întinde și citește puțin; îi place să se delecteze un pic cu lectura, înainte de a stinge lumina și de a adormi. În pat, Celestino obișnuiește să citească *romances*¹ și *quintillas*², pe Nietzsche îl lasă pentru ziuă. Are un adevărat maldăr, și pagini întregi le știe pe de rost, de la a la z. Toate sînt frumoase, dar cel mai mult îi plac cele intitulate: *Insurecția din Cuba și Povestea despre crimele comise de către cei doi credincioși amanți, don Jacinto del Castillo și doña Leonor de la Rosa, pentru a-și ține făgăduielile de dragoste*. Acesta din urmă este un *romance* din cele clasice, din cele care încep cum se cuvine:

*Sfîntă Fecioară Maria,
Făclie a Empireului,
Fiică a Eternului Părinte,
Mamă a Supremului Fiu
Și a Spiritului Soție,
care ca virtuos stăpîn
în pîntecu-ți virginal
zămisli ființa cea mai blîndă,
și după nouă luni
se născu Autorul cel mai divin,
întru mîntuirea omului,*

¹, ² Specii poetice cu forme metrice specifice care cîntă de obicei aventuri de dragoste sau de alte feluri.

*în haine omenеști îmbrăcat,
iar sînul tău rămase
cast, neted, pur și curat.*

Aceste *romances* vechi sînt cele pe care le preferă; uneori, ca să se justifice cît de cît, Celestino începe să vorbească despre înțelepciunea poporului și alte istorii din astea. Lui Celestino îi plac de asemenea mult cuvintele caporalului Pérez în fața plutonului de execuție:

*Soldați, cînd soarta rea
mă duce la aman,
vă dau ce bani mai am,
să-mi placă moartea mea:
La Pérez vă uitați
și să-l țintiți, soldați;
nici criminal nu-i el,
nici drept acest măcel;
da' voi țintiți-l drept
în frunte și în piept.*

— Așa tip mai zic și eu! Pe vremuri zău că existau bărbați! spune Celestino cu glas tare, puțin înainte de a stinge lumina.

În fundul salonului semiobscur, un violonist pletos și tobă de literatură cînta cu foc ceardașurile lui Monti.

Clienții beau. Bărbații, *whisky*; femeile, șampanie; cele care acum cincisprezece zile mai erau portărese, beau *pippermint*. În local mai sînt încă multe mese libere, căci este cam devreme.

— Tare îmi place asta, Pablo!

— Păi atunci, umpleți burta, Laurita, n-ai altceva de făcut.

— Spune-mi, e adevărat că excită?

Paznicul se duse acolo unde fusese chemat.

— Bună seara, domnule.

— Noroc!

Paznicul scoase cheia și împinse ușa. Pe urmă, întinse mîna ca și cum ar fi fost firesc să facă așa,

— Mulțumesc frumos.

Paznicul aprinse lumina de pe scară, încuie poarta și, tot lovind în pământ cu bastonul, reveni să-și continue vorba cu sergentul de stradă.

— Asta vine în fiecare noapte la ora asta și nu pleacă pînă în jur de patru. Are la mansardă o domnișoară frumoasă foc, o cheamă domnișoara Pirula.

— Că tot omul.

Doamna de la mezanin nu-și ia ochii de la ei.

— Or fi vorbind ei de ceva, că nu se despart de loc. Fii atent, cînd paznicul se duce să descuie vreo poartă, sergentul rămîne și-l așteaptă.

Soțul lasă ziarul din mînă.

— Dar știu că te pricepi să te ocupi de ceea ce nu te privește. O fi așteptînd vreo servitoare.

— Da, sigur, așa le dezlegi tu pe toate, numaidecît!

Domnul cu iubita de la mansardă își scoase paltonul și-l lăsă pe canapeaua din hol. Holul este foarte mic, n-are alte mobile decît o canapea de două persoane și, în față, o consolă de lemn, așezată sub o oglindă cu ramă aurită.

— Ce-ai, Pirula?

Îndată ce auzise cheia în broască, domnișoara Pirula venise la ușă.

— Nimic, Javierchu; pentru mine tot ce am pe lume ești tu.

Domnișoara Pirula este o fată tină, care pare tare fină și educată, deși cu un an în urmă, nu cu mai mult, spunea: „cotul și pișcotul“ și „aia a mă-si“, și „corchetă“ în loc de crochetă.

Dintr-o cameră din interiorul apartamentului răzbătea o lumină blindă și sunetul discret al radioului: un suav, languros și confortabil fox lent compus, fără indoială, pentru a fi ascultat și dansat în intimitate.

— Dansați, domnișoară?

— Mulțumesc, domnule, sînt cam obosită, am dansat toată noaptea.

Perechea începu să rîdă în hohote, cu altfel de hohote decît ale Uruguaiane și ale domnului Flores, asta-i limpede. Apoi se sărutară.

— Pirula, ești o puștoaică,

— Și tu un licean, Javier.

Pînă ajunseră în cămăruța din fund, cei doi merseră ținîndu-se strîns de talie, ca și cum s-ar fi plimbat pe o alee cu salcîmi în floare.

— O țigară?

Ritualul este același în fiecare noapte, cuvintele pe care și le spun sînt și ele, mai mult sau mai puțin, aceleași. Domnișoara Pirula are un instinct de conservare foarte ascuțit; va face probabil carieră. Ce-i drept, nici acum n-are de ce se plînge: Javier o ține ca pe o regină, o iubește, o respectă...

Victorita nu cerea chiar atîta. Victorita nu cerea decît să mănînce și să-l iubească mereu pe logodnicul ei, de s-ar face odată bine. Victorita nu se simțea cîtuși de puțin împinsă spre stricăciune; dar nevoia te îndeamnă la orice. Fata nu-și făcuse de cap niciodată, niciodată nu se culcase cu altcineva în afară de iubitul ei. Victorita avea voință și cu toate că era focoasă, se străduise mereu să reziste. Cu Paco se purtase întotdeauna bine și nu-l înșelase nici o singură dată.

— Mie îmi plac toți bărbații, îi spuse ea într-o zi iubitului ei, înainte ca el să se îmbolnăvească, de aceea nu mă culc decît cu tine. Dacă aș începe, nu m-aș mai opri.

Fata era roșie toată la față și murea de ris cînd spunea toate astea, dar logodnicului gluma nu-i plăcuse de loc.

— Dacă ți-e totuna că sînt eu sau altul, poți să faci ce poțesteți, n-ai decît.

O dată, mai tîrziu, cînd logodnicul ei căzuse bolnav, o urmărise pe stradă un domn foarte bine îmbrăcat.

— Hei, domnișoară, încotro te grăbești așa?

Fetei îi plăcuseră manierele domnului; era un bărbat fin, cu o înfățișare elegantă, și cu prestanță.

— Lăsați-mă, mă duc la lucru.

— Dar bine, fato, de ce să te las? Că mergi la lucru mi se pare foarte frumos; înseamnă că, deși tînră și drăguță, ești cuminte. Dar dacă schimbăm cîteva vorbe ce rău vezi în asta?

— Atîta timp cît n-o să fie decît atît...

— Dar altceva ce-ar mai putea fi?

Fata simțise cum îi scapă vorbele fără să vrea:

— Ar putea fi ceea ce mi-ar place mie.

Domnul bine îmbrăcat nici nu clipise.

— Bineînțeles, domnișoară. Cît e întreg și sănătos omul face și el ce știe să facă.

— Și ce i se dă voie.

— Firește, ce i se dă voie.

Domnul o însoțise un timp pe Victorita. Puțin înainte de a ajunge pe strada Madera, îi spusese s-o lase.

— La revedere, acum lăsați-mă. Poate să ne vadă cineva de la tipografie.

Domnul încruntase puțin din sprâncene.

— Dumneata lucrezi în vreo tipografie de pe aici?

— Da, lucrez acolo, pe strada Madera. D-aia v-am spus să mă lăsați, o să ne vedem altă dată.

— Așteaptă o clipă.

Domnul o apucase pe fată de mînă și-i zîmbise.

— Tu vrei?

Victorita zîmbise și ea.

— Dar dumneavoastră?

Domnul o privise țintă în ochi.

— La ce oră ieși diseară?

Victorita lăsase ochii în jos.

— La șapte. Dar nu veniți să mă așteptați, am un logodnic.

— Și vine să te ia?

Glasul Victoritei se întristase puțin.

— Nu, nu vine să mă ia. La revedere.

— Pe curînd?

— Bine, cum doriți, pe curînd.

La șapte, cînd Victorita ieșise de la lucru din tipografia *Viitorul*, se întîlnise cu domnul acela, care o aștepta în capul străzii Escorial.

— Domnișoară, înțeleg că trebuie să te întîlnești cu logodnicul dumitale, dar stai, te rog, numai o clipă.

Victorita se mirase că el n-o mai tutuia.

— N-aș vrea să umbresc relațiile dintre dumneata și logodnicul dumitale, și trebuie să înțelegi că n-am nici un interes să fac asta.

Coborîseră împreună pînă pe strada San Bernardo. Domnul era foarte corect, n-o lua de braț nici cînd traversau străzile.

— M-aş bucura mult să poţi fi fericită cu logodnicul dumitale. Dacă ar depinde de mine, te-ai căsători chiar mâine cu el.

Victorita îi aruncase o privire pe furis. Domnul îi vorbea fără s-o privească, ca şi cum şi-ar fi vorbit lui însuşi.

— Ce poţi să-i doreşti mai mult unei fiinţe pe care o ştmezi, decît să fie foarte fericită?

Victorita parcă păşea pe nori. Se simţea cuprinsă de o fericire nedesluşită, pe care aproape că n-o simţea, o fericire care era şi puţin tristă, puţin îndepărtată şi imposibilă.

— Să intrăm aici, e prea frig pentru plimbare.

— Bine.

Victorita şi cu domnul intraseră în cafeneaua *San Bernardo* şi se așezaseră la o masă din fund, unul în faţa celuilalt.

— Ce doreşti să luăm?

— O cafea fierbinte.

Cînd se apropiase chelnerul, domnul îi spusese:

— Pentru domnişoara adă un *expresso* cu lapte şi un corn; mie, o cafea simplă.

Domnul scosese un pachet de ţigări blonde.

— Dumneata fumezi?

— Nu, nu fumez aproape niciodată.

— Ce înseamnă aproape niciodată?

— Adică, fumez cîteodată, în noaptea de Crăciun...

Domnul nu insistase, îşi aprinsese o ţigară şi strînsese pachetul.

— Şi așa, domnişoară, dacă ar depinde de mine, dumneata şi cu logodnicul dumitale v-aţi căsători negreşit chiar mâine.

Victorita se uitase la el.

— Şi de ce vreţi dumneavoastră să ne căsătoriţi? Ce cîştigaţi din asta?

— Nu cîştig nimic, domnişoară. Mie, unu, şi ai să-ţi dai seama de asta, nu-mi ţine nici de frig nici de cald dacă dumneata te căsătoreşti sau rămii nemăritată. Ți-am spus așa, deoarece îmi închipuiam că ți-ar place să te măriți cu logodnicul dumitale.

— Păi da, mi-ar place. De ce să vă mint?

— Faci foarte bine, oamenii se înţeleg între ei stînd de vorbă. Pentru ceea ce vreau eu să-ţi spun dumitale, n-are nici o importanţă dacă ești măritată sau nemăritată.

Domnul tușise ușurel.

— Sîntem într-un local public, înconjurați de lume și despărțiți de această masă.

Domnul atinsese ușor cu picioarele genunchii Victoritei.

— Pot să vorbesc absolut liber cu dumneata?

— Bine. Atîta vreme cît n-o să fiți necuviincios...

— Cînd se vorbește limpede nu poate exista niciodată necuviință, domnișoară. Ceea ce am să-ți spun este ca o afacere, care se poate încheia sau nu, nu e vorba de nici un angajament.

Fata asculta cam năucă.

— Pot să-ți vorbesc?

— Da.

Domnul își schimbase poziția.

— Uite despre ce este vorba, domnișoară; să intrăm în miezul problemei. Cel puțin, ai să recunoști că nu vreau să te amăgesc ci că îți prezint lucrurile așa cum sînt.

În cafenea se respira greu, era cald și Victorita își lăsase puțin pe spate paltonașul de bumbac.

— Numai că nu știu cum să încep... Dumneata mi-ai produs o impresie puternică, domnișoară.

— Îmi închipuiam eu cam ce voiați să-mi spuneți.

— Cred că te înșeli. Nu mă întrerupe, dumneata ai să vorbești la urmă.

— Bine, continuați.

— Bun. Dumneata, domnișoară, cum îți spuneam, mi-ai produs o impresie puternică: mersul dumitale, fața, picioarele dumitale, talia, sînii dumitale...

— Da, înțeleg, totul.

Fata zîmbise, numai o clipă, cu un oarecare aer de superioritate.

— Exact: totul, dar nu mai zîmbi, eu îți vorbesc serios.

Domnul îi atinsese din nou genunchii și-i luase o mînă pe care Victorita i-o lăsase în voie, supusă, aproape cu înțelepciune.

— Îți jur că-ți vorbesc absolut serios. Totul la dumneata îmi place, îmi închipui trupul dumitale, cu carnea tare și călduță, de o culoare suavă...

Domnul strînsese mîna Victoritei.

— Nu sînt bogat și nu pot să-ți ofer decît puțin...

Domnul era mirat că Victorita nu-și retrăgea mîna.

— Dar nici ceea ce am să-ți cer nu este mult...

Domnul mai tușise olecuță.

— Aș vrea să te văd goală, nimic mai mult decît să te văd.

Victorita strînsese mîna domnului.

— Trebuie să plec, o să întîrzii.

— Ai dreptate. Dar înainte de a pleca, dă-mi un răspuns. Aș vrea să te văd goală, îți promit că nu-ți ating nimic, nici măcar degetul. Mîine am să vin să te iau. Știu că ești o femeie cuminte, că nu ești o cocotă... Ia asta, te rog. Oricare ar fi hotărîrea dumitale, acceptă asta, ca să-ți cumperi vreun lucrșor ca amintire.

Pe sub masă, fata luase o hîrtie pe care i-o întinsese domnul. O luase fără să-i tremure mîna.

Victorita se ridicase și pornise spre ieșire. De la o masă vecină, o salutase un bărbat.

— Bună seara, Victorita, semeațo, că de cînd ai de-a face cu boierii, nu-i mai vezi pe ăi calici.

— Bună seara, Pepe!

Pepe era un lucrător de la tipografia *Viitorul*.

.....

Victorita plînge de mult timp. În capul ei planurile se îmbulzesc ca oamenii la ieșirea din metrou. De la a se călugări și pînă la a face trotuarul, totul i se pare mai convenabil decît s-o mai rabde pe maică-sa.

Don Roberto strigă:

— Petrita! Adă-mi tutunul din buzunarul hainei!

Nevastă-sa intervine.

— Taci, omule! Ai să trezești copiii.

— Ei, cum o să se trezească! Sînt ca niște îngerași, cînd îi prinde somnul nimeni nu-i mai trezește.

— Îți aduc eu ce ai nevoie. N-o mai chema pe Petrita, trebuie să fie moartă de oboseală.

— Nu-i mai purta de grijă, astea nici nu simt. Mai multe motive să fii moartă de oboseală ai tu.

— Fiindcă am și ani mai mulți!

Don Roberto zîmbește.

— Haide, Filo, nu mai exagera, încă nu te apasă bătrînețea!

Servitoarea vine în bucătărie cu tutunul.

— Adă-mi ziarul, e-n vestibul.

— Da, conașule.

— Ascultă! Pune-mi un pahar cu apă pe noptieră.

— Da, conașule.

Filo intervine din nou.

— Am să-ți pregătesc eu toate, omule, las-o să se culce.

— Să se culce? Dacă acum a i-ai da voie, ar șterge-o și nu s-ar mai întoarce pînă la două sau trei dimineața, ai vedea tu!

— Și asta este adevărat...

Domnișoara Elvira se zvircolește în pat, n-are astîmpăr, este neliniștită și trece dintr-un coșmar în altul. Patul domnișoarei Elvira miroase a rufe purtate și a femeie: femeile nu miros a parfum, miros a pește rînced. Domnișoara Elvira gîfîie și respiră sacadat, iar visul ei violent, chinuitor, visul ei de cap înfierbîntat și burtă goală face să scîrțîie, plîngător, somiera îmbătrînită.

Un cotoi negru, pe jumătate năpîrlit, care surîde enigmatic, ca un om, cu o strălucire fîroasă în ochi, se aruncă asupra domnișoarei Elvira de la o distanță înspăimîntătoare. Femeia se apără smucindu-se și lîvînd în dreapta și în stînga. Motanul se izbește de mobile și ricoșează, ca o minge, spre a se arunca din nou asupra patului. Cotoiul are pîntecul despîcat și roșu ca o rodie. Domnișoara Elvira își acoperă capul cu cearșaful. În pat, freamătă înnebuniți o puzderie de pitici cu ochii dați peste cap. Motanul se strecoară ca o fantomă, o prinde pe domnișoara Elvira și rîde în hohote, în niște hohote cumplite, care te bagă în sperieți. Înspăimîntată, domnișoara Elvira îl aruncă afară din odaie: trebuie să facă mari eforturi, motanul cîntărește greu, pare de fier. Domnișoara Elvira încearcă să nu strivească piticii. Un pitic îi strigă: „Sfîntă Marie! Sfîntă Marie!“ Cotoiul vine înapoi pe sub ușă, subțîindu-și trupul, ca un țipar. Are o privire sinistă, de călău. Sare pe măsuta de noapte și își ațîntește ochii pe domnișoara Elvira cu o expresie sîngeroasă. Domnișoara Elvira nu îndrăznește nici să mai respire. Cotoiul coboară pe pernă și-i linge dulce pleoapele, de parc-ar fi îndrăgostit nebunește de ea. Are limba fină ca o catifea. Apoi îi desface cu dinții panglicile cămășii de noapte. Cotoiul are o blană nemaipomenit de gingașă. O

lumină orbitoare inundă alcovul. Cotoiul crește pînă ajunge cît un tigru subțiratic. Piticii freamătă mai departe, cu desperare. Domnișoara Elvira tremură violent din tot trupul. Cotoiul se întinde din ce în ce mai mult. Domnișoarei Elvira i s-a oprit respirația, are gura uscată...

Domnișoara Elvira se deșteaptă subit și aprinde lumina. Cămașa de noapte îi e learcă de nădușeală. Îi e frig, se ridică din pat și își aruncă paltonul pe picioare. Îi cam țiue urechile.

Și adoarme din nou cu lumina aprinsă, domnișoara Elvira.

— Da! Ei și? I-am dat trei *duros* aconto, mîine e ziua de naștere a soției lui.

Domnul Ramón nu izbuteste să fie destul de energic; oricîte eforturi ar face, nu izbuteste să fie destul de energic.

— Cum ei și? Parcă n-ai ști! Ești un nesăbuit? Treaba ta! Eu ți-am spus mereu, așa nu ieșim din sărăcie. Pentru ce fac eu economii?!

— Bine, femeie, pe urmă doar îi scad din salariu. Ce pierd? Înțeleg, dacă i-aș fi dăruit banii!

— Da, da, ai să-i scazi din salariu. Numai să nu uiți!

— Niciodată n-am uitat!

— Nu? Și cele șapte *pesetas* ale doamnei Josefa? Unde sînt cele șapte *pesetas*?

— Bine, femeie, dar avea nevoie pentru un medicament. Și așa, nu vezi în ce hal este?

— Și nouă, de ce să ne pese nouă de boala altora? Vrei să-mi răspunzi?

Domnul Ramón strivește chiștocul cu piciorul.

— Știi ce, Paulino?

— Ce.

— Pe banii mei eu sînt stăpîn, ai înțeles? Eu știu ce fac cu ei și basta!

Doamna Pauline bombăne pe înfundate ultimele ei argumente.

Victorita nu reușește să adoarmă; nu-i dă pace gîndul la maică-sa, care e o bestie.

— Cînd îl lași pe ofticosul ăla, fato?

— N-am să-l las niciodată, mai bine cu ofticoșii decît cu bețivii.

Victorita n-ar fi îndrăznit în alte ocazii să-i spună mamei-si asemenea cuvinte. Numai de s-ar însănătoși logodnicul... Pentru sănătatea lui Victorita ar fi în stare să facă orice i s-ar cere.

Victorita plînge răsucindu-se în pat. Ce are logodnicul ei s-ar putea aranja cu cîtiva *duros*. Se știe: ofticoșii săraci o mierlesc, ofticoșii bogați, chiar dacă nu se vindecă de tot, măcar se mai descurcă, o mai lungesc. Și nu-i ușor să faci rost de bani, Victorita știe asta foarte bine. Trebuie să ai noroc. Omul poate să le facă pe toate, dacă are noroc, dacă nu, degeaba! Norocul vine cînd vrea el; partea proastă e că nu prea vrea niciodată.

Treaba cu cele treizeci de mii de *pesetas*, pe care i le oferise domnul acela, nu se făcuse pentru că logodnicul Victoritei era plin de scrupule.

— Nu, nu, cu prețul ăsta nu vreau nimic, nici pentru treizeci de mii de *pesetas*, nici pentru treizeci de mii de *duros*.

— Și ce ne pasă nouă? îi spunea fata. Nu lasă urme și nu află nimeni.

— Tu ai îndrăzni?

— Pentru tine, da. Știi prea bine.

Domnul cu cele treizeci de mii de *pesetas* era un cămătar despre care i se vorbise Victoritei.

— Îți împrumută ușor trei mii de *pesetas*. O să ai de plătit toată viața, dar ți le împrumută ușor.

Victorita fusese să stea de vorbă cu el; cu trei mii de *pesetas* s-ar fi putut căsători. Pe atunci logodnicul nu se îmbolnăvisese încă de tot; făcea într-una guturai, tușea, obosea repede, dar încă nu se îmbolnăvisese de tot, încă nu căzuse la pat.

— Și așa, fetițo, zici că vrei trei mii de *pesetas*?

— Da, domnule.

— Și pentru ce-ți trebuie?

— Păi știți, ca să mă căsătoresc.

— Aha, va să zică ești îndrăgostită! Hai?

— Da, sint...

— Și-l iubești mult pe logodnicul tău?

— Da, domnule.

— Mult, mult?

— Da, domnule, mult.

— Mai mult decît pe oricine?

— Da, domnule, mai mult decît pe oricine.

Cămătarul își răsucise o dată și încă o dată scufia de catifea verde. Avea o căpățină ascuțită, ca o pară, cu un păr decolorat, lins și unsuros.

— Și tu, fetițo, ești fecioară?

Victorita se zborșise.

— Da ce te doare pe dumneata?

— Nimic, fetițo, nimic. Numai așa, din curiozitate... ei, drăcia dracului! Știi că ești destul de prost crescută?

— Auzi cine vorbește!

Cămătarul zîmbise.

— Nu, fetițo, n-ai de ce să te superi. La urma urmelor, e treaba ta și a logodnicului tău, dacă ai sau n-ai himenul întreg.

— Așa gîndesc și eu.

— Păi aia-i.

Cămătarului îi sticleau ochii mici, ca ai unei bufnițe.

— Ascultă.

— Ce?

— Și dacă ți-aș da, în loc de trei mii de *pesetas*, treizeci de mii, ce-ai face?

Victorita simțise cum se înăbușe.

— Orice mi-ați porunci.

— Orice ți-aș porunci?

— Da, domnule, totul.

— Totul?

— Totul, da, domnule.

— Și logodnicul tău ce-ar zice?

— Nu știu; dacă vreți, îl întreb.

Cămătarului îi înmuguriseră două pete de rumeneală pe obrazii palizi.

— Dar tu, mîndrețeo, știi ce vreau?

— Nu, domnule, spuneți-mi.

Cămătarului îi tremura ușor glasul.

— Ia, scoate-ți țîțîșoarele.

Fata își scoase sinii prin decolteu.

— Tu știi ce înseamnă treizeci de mii de *pesetas*?

— Da, domnule.

— Ai văzut vreodată atîta bănet, grămadă?

— Nu, domnule, niciodată.

— Atunci am să ți le arăt eu. Vorba e să vrei tu; tu și logodnicul tău.

.....

Un aer de abjecție se tîrî, greoi, prin cameră, izbindu-se de mobile, ca un fluture muribund.

— Face?

Victorita simțise cum i se urca în obraji un val de nerușinare.

— Pentru mine, da. Pentru șase mii de *duros* sînt în stare să vă fiu supusă toată viața. Și alte vieți dacă le-aș avea!

— Dar logodnicul tău?

— Am să-l întreb, să văd dacă vrea.

Ușa casei doînei Maria se deschide și pe ea iese o fetișcană, aproape o copiliță, care traversează strada.

— Ia te uită! Parc-a ieșit din casa asta!

Sergentul de stradă Julio García pleacă de lingă paznicul Gumersindo Vega.

— Baftă!

— Nu strică!

Paznicul rămîne singur cu gîndul la sergent. Pe urmă își aduce aminte de domnișoara Pirula. Pe urmă, de lovitura de baston pe care i-o trăsese în șale, vara trecută, unui nă-tărău care prea se întrecuse cu gluma. Paznicului îi vine să ridă. „Ce-a mai luat-o la goană, nemernicul!”

Doîna Maria trage oblonul.

— Ah ce timpuri! Parc-a înnebunit toată lumea!

Apoi tace cîteva clipe.

— Cît e ceasul?

— Aproape douăsprezece. Haide să ne culcăm, e cel mai bun lucru.

— Ne culcăm?

— Da, e cel mai bun lucru.

Filo trece pe la paturile copiilor să-i binecuvînteze. Este — cum să spunem? — o precauțiune de care nu uită în nici o noapte.

Don Roberto își spală proteza și o pune într-un pahar cu apă, apoi o acoperă cu o bucată de hîrtie igienică pe care

o răsucește făcându-i crețuri pe margini, ca la cornetele de migdale. Pe urmă își fumează ultima țigară. Lui don Roberto îi place să fumeze în fiecare noapte o țigară, băgat în pat și fără proteză.

— Să nu-mi arzi cearșafurile!

— Nu, femeie.

Sergentul de stradă se apropie de fetișcană și o ia de braț.

— Credeam că nu mai cobori.

— Zău?

— De ce ai întârziat atîta?

— Uite așa! Copiii nu voiau să doarmă. Și pe urmă co-nașul: „Petrita, adu-mi apă! Petrita, adu-mi tutunul din buzunarul hainei! Petrita, adu-mi ziarul din vestibul.“ Credeam c-o să stea toată noaptea să-mi ceară cîte ceva!

Petrita și cu sergentul dispar pe o stradă care dă pe terenurile virane din Plaza de Toros.

Un vînticel rece urcă pe picioarele călduțe ale fetei.

Javier și Pirula fumează amîndoi dintr-o țigară. E a treia țigară din noaptea aceea.

Nu vorbesc și se sărută, din cînd în cînd, drămuindu-și voluptatea.

Trîntiți pe divan, cu obrajii foarte aproape unul de altul, stau cu ochii întredeschiși și se simt bine gîndind confuz, la nimic sau aproape la nimic.

Sosește clipa cînd se sărută mai lung, mai apăsător, mai pătimăș. Fata respiră adînc, ca și cînd ar geme. Javier o ia în brațe, ca pe o fetiță, și o duce spre alcov.

Patul are o cuvertură de moar, în care se reflectă silueta unui policandru de porțelan, de culoare violet-deschis, atîrînd din tavan. Lîngă pat arde o sobiță electrică.

O boare plăcută urcă pe picioarele călduțe ale fetei.

— Ăla, e pe noptieră?

— Da... Nu mai vorbi...

De pe terenurile virane din Plaza de Toros, incomod refugiu al perechilor nevoiaș, la fel de cumsecade ca și ferocii și atît de onești amănți din Vechiul Testament, se aud — vechi, deșelate, dezmembrate, cu caroseria slăbită și frînele

scrișnite și violente — tramvaiele care trec, nu prea departe, spre depou.

Maidanul matinal al copiilor zurbagii, scandalagii, care cît e ziua de lungă nu știu decît să arunce cu pietre, la precizie, devine, începînd de la ora cînd se închid porțile, un eden cam murdar, unde nu se poate dansa, suav, în acordurile vreunui delicat și ascuns, aproape neștiut, aparat de radio; în care nu se poate fuma aromata țigară desfătătoare a preludiului; în care nu se pot șopti la ureche facile ingeniozități sigure, absolut sigure. Maidanul bătrînilor și bătrînelor de după-masă, care vin să se prăjească îndelung la soare, ca șopîrlele, devine, începînd de la ora cînd copiii și căsătorii cincogenari se duc la culcare și încep să viseze, un paradis direct în care evaziunile sau subterfugiile nu-și au locul, unde toată lumea știe de ce vine, unde se iubește cu noblețe, aproape cu asprime, pe pămîntul fraged pe unde au mai rămas — încă! — liniile trase de fetița care și-a petrecut dimineața jucînd șotron, precum și rotundele, perfecte găuri săpate de băiețelul care și-a cheltuit cu zgîrcenie orele libere, aruncînd bile.

— Ți-e frig, Petrita?

— Nu, Julio, mi-e atît de bine lîngă tine!

— Mă iubești mult?

— Mult, nici nu știi cît de mult.

Martín Marco hoinărește prin oraș fiindcă nu are chef să se ducă la culcare. Nu are la el o para chioară și preferă să aștepte pînă ce nu mai circulă metroul și pînă dispar ultimele tramvaie galbene și bolnave ale nopții. Astfel orașul îi pare mai al lui, mai al oamenilor, care ca și el, umblă fără țintă precisă, cu mîinile în buzunarele goale, uneori înghețate și ele, cu capul golit, cu ochii goliți iar în inimă avînd, fără ca nimeni să poată explica de ce, un gol profund și implacabil.

Martín Marco urcă încet din Torrijos pînă pe Diego de León, uitînd aproape unde se află, și coboară prin Príncipe de Vergara, prin General Mola, pînă la Piața Salamanca, care are în mijloc pe marchizul de Salamanca, în redingotă, și înconjurat de o grădiniță plină de verdeață, îngrijită cu răsfăț. Lui Martín Marco îi plac plimbările solitare, lungile, obositoare plimbări fără țintă pe străzile largi ale orașului,

pe aceleași străzi care, în timpul zilei, se umplu ca prin miracol — gata să dea peste margini, ca niște cești, la onestele gustări de dimineață — de vocile vânzătorilor, de ingenule și nerușinatele cuplete ale fetelor de serviciu, de clacsoanele automobilelor, de plinsetele copiilor mici: fragezii, violenții, urbanii pui de lup dresați.

Martín Marco se așază pe o bancă de lemn și aprinde un chiștoc pe care îl poartă împreună cu altele, într-un plic cu un antet care spune: *Deputăția Provincială din Madrid. Secția Buletine de populație.*

Băncile de pe străzi sînt ca o antologie a tuturor necazurilor și aproape a tuturor bucuriilor: bătrînul care-și odihnește astma, preotul care își citește cărțulia de rugăciuni, cerșetorul care se despăduchează, zidarul care prinzește în tovărășia neveste-si, ftizicul care obosește, nebunul cu ochii enormi și visători, muzicantul de stradă cu cornetul sprijinit pe genunchi — fiecare cu oful lui, mai mare sau mai mic, lasă în urma lor, pe scîndurile băncii, acel iz obosit al cărnii care nu ajunge să înțeleagă pe deplin misterul circulației singelui. Și mai e și fata care-și odihnește urmările geamătului aceluia profund, și doamna care citește un lung roman foileton de dragoste, și oarba care așteaptă să treacă orele, și mica dactilografă care-și devorează sandvișul cu pîine neagră și salam, și canceroasa care-și înghite durerea, și toanta cu gura întredeschisă, din care curg încet balele, și vinzătoarea de mărunțișuri cu taraba sprijinită în poală, și fetița căreia îi place să se uite cum urinează bărbații.

Plicul în care sînt chiștocurile lui Martín Marco e din casa soră-si. Dacă te uiți bine la el, este un plic care nu mai servește la nimic altceva decît să pui în el chiștocuri sau cuie, sau bicarbonat.

Buletinele de identitate au fost retrase din circulație de luni de zile. Acuma se vorbește că o să se dea niște carnete de identitate cu fotografie și chiar cu amprente digitale, dar e probabil că asta o să mai dureze. Chestiunile de stat se fac cu încetineală.

Atunci Celestino, întorcîndu-se către soldați spune:

— Curaj, băieți! Înainte, pentru victorie! Cel căruia-i e frică să rămînă! Eu n-am nevoie decît de oameni adevărați, oameni capabili să moară pentru o idee!

Soldații stau tăcuți, emoționați, parcă sorbindu-i cuvintele. În ochii lor se vede strălucirea furioasă a dorinței de luptă.

— Luptăm pentru o omenire mai bună! Ce importanță are moartea noastră dacă știm că nu va fi zadarnică, dacă știm că fiii noștri vor culege recolta a cărei sămânță o aruncăm noi astăzi.

Pe deasupra trupei zboară aviația inamică. Nimeni nu mișcă.

— Iar tancurile dușmanilor noștri le vom opri cu inimile noastre călite!

Soldații rup tăcerea.

— Ura!

— Iar cei slabi, cei fără curaj, cei bolnavi vor trebui să dispară!

— Ura!

— Și exploatatorii, și speculanții, și bogații!

— Ura!

— Și cei care își bat joc de populația muncitoare și o înfometează!

— Ura!

— Vom împărți aurul Băncii Spaniei!

— Ura!

— Dar pentru a putea ajunge la mult dorita țintă a victoriei finale, este nevoie de sacrificiul nostru pe altarul libertății!

— Ura!

Celestino era mai elocvent ca niciodată.

— Înainte, deci, fără șovăieli și fără împăciuitorisme!

— Înainte!

— ...Luptăm pentru pâine și pentru libertate!

— Ura!

— Și nimic altceva! Fiecare să-și îndeplinească datoria! Înainte!

Celestino simte deodată că îl trece o nevoie.

— Un moment!

Soldații rămân cam mirați. Celestino se răsuțește, are gura uscată. Forța armată începe să-și piardă conturul, să se șteargă...

Celestino Ortiz se ridică de pe saltea, aprinde lumina din bar, bea o înghițitură de sifon și se duce la closet.

Laurita și-a băut *pippermint*-ul. Pablo și-a băut *whisky*-ul. În urma lor, probabil, violonistul pletos își mai zgîrie, cu un gest dramatic, vioara plină de ceardașuri sentimentale și de valsuri vieneze.

Acuma Pablo și Laurita sînt singuri.

— N-ai să mă părăsești niciodată, Pablo?

— Niciodată, Laurita.

Fata este fericită, ba chiar foarte fericită. Și totuși, de acolo, din străfundul inimii, i se ridică neclar o ușoară umbră de îndoială.

Fata se dezbracă încet, în timp ce îl privește pe bărbat cu ochi triști de elevă de internat.

— Niciodată, juri?

— Niciodată, ai să vezi.

Fata are pe ea un combinezon alb, brodat cu floricele de culoarea trandafirului.

— Mă iubești mult?

— La nebunie.

Perechea se sărută stînd în picioare, în fața oglinzii de la dulap. Sînii Lauritei se turtesc puțin în haina bărbatului.

— Mi-e rușine, Pablo.

Pablo rîde.

— Prostuo!

Fata poartă un sutien minuscul.

— Desfă-mă aici!

Pablo o sărută pe spinare, de sus în jos.

— Au!

— Ce-i cu tine?

Laurita zîmbește, aplecînd puțin capul.

— Ce rău ești!

Bărbatul o sărută iar pe gură.

— Ce, nu-ți place?

Fata simte pentru Pablo o adîncă recunoștință.

— Ba da, Pablo, mult. Îmi place mult, mult de tot...

Martín simte că-l cuprinde frigul și atunci se gîndește să dea o raită pe la micile hoteluri de pe străzile Alcántara, Montesa și la urmă, la cele de pe Las Naciones, o străduță scurtă, plină de mister, cu arbori în marginea trotuarelor desfundate și cu trecători săraci și gînditori, care se distrează privind cum intră și ies oamenii din casele de petrecere,

nchipuindu-și cele ce se petrec înăuntru, în spatele zidurilor de sumbră cărămidă roșie.

Spectacolul, chiar și pentru Martín, care îl vede dinăuntru, nu este prea amuzant, dar măcar așa, îți omori timpul. Și apoi, umblind din casă în casă, oricum mai aduni puțină căldură.

De asemenea și puțină afecțiune. Sînt pe acolo cîteva fete tare simpatice, cele de trei *duros*; nu sînt foarte frumoase, asta-i adevărat, dar sînt fete bune și foarte cumsecade, și au cîte un copil pe la călugării auguștini sau iezuiți, un copil pentru care se străduiesc din răputeri să-i asigure o viață curată, un copil pe care se duc să-l vadă, din cînd în cînd, în cîte o duminică după-amiază, cu un vâl pe cap și nefardate. Celelalte, cele cu ifose, sînt insuportabile cu pretențiile și cu fandoselile lor de ducese; sînt frumoase, e adevărat dar mai sînt și fățarnice și despotice și n-au nici un copil pe nicăieri. Tirfele astea de lux avortează și, dacă nu pot, înăbușă pruncul îndată după ce-l nasc, punîndu-i o pernă pe cap și așezîndu-se deasupra.

Martín umblă gîndindu-se, uneori vorbește tare.

— Nu-mi explic, spune, cum poate să mai existe servitoare de douăzeci de ani care să muncească pe doisprezece *duros*.

Martín își aduce aminte de Petrita, cu carnea ei tare și fața ei curată, picioarele drepte și sinii ridicîndu-i bluzița sau jerseul.

— E o făptură încîntătoare, ar face carieră, ba ar putea chiar să pună deoparte cîtiva *duros*. În sfîrșit, atîta timp cît se păstrează cinstită, e bine. Rău o să fie însă cînd o s-o pună jos vreun pescar sau vreun polițist de la Siguranță. Abia atunci o să-și dea ea seama că și-a pierdut vremea. Dar, treaba ei!

Martín iese pe strada Lista și cînd să ajungă la colțul cu General Pardinas e oprit, percheziționat și i se cer actele.

Martín merge tîrîndu-și picioarele, merge făcînd clap! clap! pe dalele trotuarului. Asta-i ceva care îl distrează strașnic.

Don Mario de la Vega s-a dus devreme la culcare, omul voia să fie odihnit a doua zi, pentru cazul că manevrele duse de doña Ramona ieșeau bine.

Cel care urma să intre în slujbă cu un salariu de şaisprezece *pesetas*, nu era cumnatul acelei fete care lucra ca ambalatoare la tipografia *Viitorul*, de pe strada Madera, dar şi pe frate-su Paco îl înhăţase tuberculoza cu inversunare.

— Bine, flăcăule, pe mâine, aşadar.

— Cu bine, domnule. Pe mâine şi să vă dea Dumnezeu mult noroc, vă sînt foarte recunoscător.

— N-ai de ce, frate, n-ai de ce. Numai să te pricepi la treabă.

— Am să mă străduiesc, domnule.

În aerul nopţii, Petrita geme copleşită de plăcere, cu tot sîngele trupului în obraz.

Petruta îl iubeşte mult pe poliţist, este primul ei iubit, bărbatul care le-a luat-o tuturor înainte, făcîndu-i începutul. Acolo, la ea în sat, cu puţin înainte de a pleca la oraş, fata avusese un pretendent, dar lucrurile nu merseseră prea departe.

— Ah, Julio, ah! Ah, ce rău îmi faci! Bestie! Nesătulule! Au, oh!

Bărbatul o muşcă de gîtul îmbujorat, unde se simte pulsaţia călduţă a vieţii.

Iubiţii păstrează cîteva clipe de linişte, fără să se mişte. Petrita parcă-i gînditoare.

— Julio.

— Ce?

— Mă iubeşti?

Paznicul de pe strada Ibiza se adăposteşte după o poartă pe care o lasă întredeschisă ca să audă în caz că-l cheamă cineva.

Paznicul de pe strada Ibiza aprinde lumina de pe scară; pe urmă îşi suflă în degetele neacoperite de mitena lui de lînă, ca să le dezmoştească. Lumina de pe scară se stinge repede. Omul îşi freacă degetele şi mai aprinde o dată. Pe urmă scoate punga de tutun şi îşi răsucesce o ţigară.

Martín vorbeşte implorator, înfricoşat, repezit. Martín tremură ca varga.

— Nu am actele la mine, le-am lăsat acasă. Sînt scriitor, mă numesc Martín Marco.

Pe Martin îl apucă tusea. Pe urmă risul.

— Ha, ha! Iertați-mă, sînt cam guturăit, chiar așa guturăit, ha, ha!

Martin se miră că polițistul nu-l recunoaște.

— Colaborez la presa Mișcării, puteți să întrebați la Subsecretariat, acolo, pe Genova. Ultimul meu articol a apărut acum cîteva zile în diferite ziare din provincie, în *Odiel*, la Huelva; în *Proa*, la León; în *Ofensiva*, la Cuenca. Sechema: *Motive ale permanenței spirituale a Isabellei Catolica*.

Polițistul trage din țigară.

— Haide, circulați. Duceți-vă la culcare, că e frig.

— Mulțumesc, mulțumesc.

— N-aveți pentru ce. Știți ceva?

Martin crede că moare.

— Ce?

— Să nu vă pierdeți inspirația.

— Mulțumesc, mulțumesc. Noapte bună.

Martin grăbește pasul și nu întoarce capul, nu îndrăznește. Duce cu sine, înăuntrul trupului, o frică înspăimîntătoare, inexplicabilă.

Sfîrșind de citit ziarul, don Roberto o mîngîie, puțin cam din politețe, pe nevastă-sa, care stă sprijinită cu capul pe umărul lui. În acest sezon ei își aruncă întotdeauna pe picioare un palton vechi.

— Mîine ce zi este, Roberto; o zi foarte tristă sau o zi foarte fericită?

— O zi foarte fericită, femeie!

Filo zîmbește. Are un dinte în față cu carie adîncă, negricioasă, rotundă.

— Da, ai dreptate!

Cînd zîmbește din toată inima, cu emoție, femeia uită de caria ei și își arată dantura.

— Da, Roberto, e adevărat. Ce zi fericită este cea de mîine!

— Păi sigur, Filo! Și pe urmă, tu știi cum spun eu: atîta vreme cît sîntem cu toții sănătoși...

— Da, Roberto, sîntem, mulțumesc lui Dumnezeu.

— Da, nu ne putem plînge. Cîți nu o duc mai rău decît noi! Noi, de bine, de rău, tot o scoatem la capăt. Eu nu cer mai mult.

— Nici eu, Roberto. Într-adevăr, trebuie să-i fim foarte recunoscători lui Dumnezeu, nu crezi?

Filo se alintă cu bărbatul ei. Femeia este foarte recunoscătoare; dacă i se dă cît de cît atenție, nu mai poate de bucurie.

Filo își schimbă puțin glasul.

— Spune-mi, Roberto.

— Ce?

— Lasă ziarul, omule.

— Dacă vrei tu...

Filo îl apucă de braț pe don Roberto.

— Spune-mi.

— Ce?

Femeia vorbește ca o mireasă.

— Mă iubești mult?

— Sigur că da, fetițo, sigur că te iubesc mult. Ce-ți trece prin cap!

— Mult, mult?

Don Roberto lasă să-i cadă cuvintele ca într-o predică; cînd își îngroașă glasul, ca să spună ceva solemn, parcă-i un preot în amvon.

— Mult mai mult decît îți închipui!

Martín aleargă cu sufletul la gură, gîfîind, cu tîmplele arzînd, cu limba lipită de cerul gurii, cu gîtul sugrumat, cu picioarele moi, cu pîntecul ca un ariston cu arcu rupt, cu urechile țiuind și cu ochii mai miopi ca niciodată.

Martín încearcă să gîndească în timp ce aleargă. Ideile se îmbrîncesc, se izbesc unele de altele, se îmbulzesc, cad și se ridică în interiorul capului său, care acum este mare cît un tren, că se și miră cum de nu se lovește de cele două rînduri de case ale străzii.

Cu tot frigul, Martín simte în trup o căldură sufocantă, o căldură care aproape îi împiedică respirația, o căldură umedă dar parcă într-un fel plăcută, o căldură legată prin mii de firisoare invizibile de alte răbufniri calde, pline de duioșie, copleșite de amintiri dulci.

— Mamă, mamă, sînt aburii de eucalipt, aburii de eucalipt, mai fă aburi de eucalipt, te rog, fii bună...

Pe Martín îl doare fruntea, simte în ea zvîcnete riguros cadențate, seci, fatale.

— Ah!
Doi pași.

— Ah!
Doi pași.

— Ah!
Doi pași.

Martín își duce mâna la frunte. Asudă ca un juncan, ca un gladiator la circ, ca un porc la tăiere.

— Ah!
Încă doi pași.

Martín începe să gindească fulgerător.

— De ce mi-o fi frică? Ha, ha! De ce mi-o fi frică? De ce, de ce? Avea un dinte de aur. Ha, ha! De ce-ar putea să-mi fie frică? De ce, de ce? Mi-ar trebui un dinte de aur. Ce elegant! Ha, ha! Eu nu mă amestec în nimic! În nimic! Ce poa-să-mi facă dacă eu nu mă amestec în nimic? Ha, ha! Ce tip! Un dinte de aur ca ăsta, mai zic și eu! De ce mi-o fi frică? Asta mai lipsea! Ha, ha! Dintr-o dată, haț! un dinte de aur! „Stai! Actele!“ N-am acte. Ha, ha! Și nici dinte de aur. Ha, ha! În țara asta nu ne cunoaște nici dracu pe noi scriitorii. Paco, ah, dacă Paco ar avea un dinte de aur! Ha, ha! „Hai, colaborează, colaborează, nu fi prost, altfel o pățești, altfel...“ Ce caraghios! Ha, ha! Să înnebunești, nu alta! Asta-i o lume de nebuni! De nebuni de legat! De nebuni primejdioși! Ha, ha! Soră-mea ar avea nevoie de un dinte de aur. Dac-aș avea bani, mîine i-aș dărui un dinte de aur soră-mi. Ha, ha! Nici Isabela Catolica, nici Subsecretariatul, nici permanența spirituală a nimănui. E limpede? Tot ce vreau, e să mănînc! Să mănînc! Oare vorbesc latinește? Ha, ha! Sau chinezește? Hei, pune-mi aici un dinte de aur. Toată lumea pricepe asta. Ha, ha! Toată lumea. Să mănînc! Cum? Să mănînc! Vreau să-mi cumpăr un pachet întreg de țigări, să nu mai fumez chiștocurile bestiei! Cum? Lumea asta e un rahat! Aici fiecare face după capul lui! Cum? Toți! Cei care fac cea mai mare gură tac cum primesc o mîedă *pesetas* pe lună! Sau un dinte de aur. Ha, ha! Și noi,ăștilalți, azvîrliți în lumea asta, nemîncăți, ca să ținem piept vieții, trebuie să ne băgăm în toate porcăriile! Foarte bine! Zău că e foarte bine! Numai că-ți vine să le dai dracului pe toate, Dumnezeii...!

Martín scui pă cu furie și se oprește, sprijinit de zidul cenușiu al unei case. Nu vede nimic limpede și în unele clipe nu știe dacă este viu sau mort.

Este la capătul puterilor.

Mobilele din dormitorul soților Gonzáles sînt de placaj, altădată agresiv și strălucitor, astăzi ponosit și fără lustru: patul, cele două măsuțe de noapte, o mică consolă și dulapul. Dulapului n-au putut să-i pună niciodată oglindă și, în locul acela, placajul se arată crud, gol, palid și denunțător.

Lampa din tavan, cu globuri verzi, este stinsă. Lampa cu globuri verzi nu are bec, stă acolo doar de podoabă. Camera e luminată de o lampă mică, fără abajur, aflată pe măsuța de noapte a lui don Roberto.

La căpătîiul patului, pe perete, o cromolitografie a Fecioarei Ajutorului Perpetuu, dar de nuntă din partea colegilor lui don Roberto, de la birou; a asistat pînă acum la cinci preafericite nașteri.

Don Roberto lasă ziarul.

Cei doi soți se sărută cu o oarecare iscusință. La capătul atîtor ani, don Roberto și Filo au descoperit o lume aproape fără limite.

— Dar... spune-mi, Filo, te-ai uitat la calendar?

— Ce ne pasă nouă de calendar, Roberto?! Dacă ai ști cît te iubesc! În fiecare zi mai mult!

— Bine, bine, dar, să facem... așa?

— Da, Roberto, așa.

Filo s-a îmbujorat, aproape că-i arde fața.

Don Roberto raționează ca un filozof.

— Bine, la urma urmei, unde mănîncă cinci noduri de om poate să mănînce și al șaselea, nu-i așa?

— Păi sigur că da, băiatule, sigur că da. Sănătate să ne dea Dumnezeu că alelalte... ce mai! Dacă nu putem trăi mai larg, ne restrîngem și gata!

Don Roberto își scoate ochelarii, îi pune în toc și-i așază pe noptieră, lingă paharul cu apă, în care stă, asemeni unui pește misterios, proteza.

— Nu-ți scoate cămașa, să nu răcești.

— Nu-mi pasă; vreau să-ți plac.

Filo zîmbește, cu un fel de dezmăț.

— Vreau să-i plac mult bărbătelului meu...

În pielea goală, Filo mai păstrează încă o anumită frumusețe.

— Îți mai plac?

— Mult, în fiecare zi îmi plăci mai mult.

.....
— Ce-i cu tine?

— Mi s-a părut că plînge un copil.

— Nu, fetiço, dorm ca niște îngerași. Nu te opri...

Martín își scoate batista și își șterge buzele. La o gură de apă se apleacă să bea. Credea că o să bea o oră întreagă, dar setea i se potolește imediat. Apa e rece, aproape înghețată, cu puțină chiciură pe margini.

Se apropie de el un paznic, cutot capul înfășurat într-un fular.

— Și așa, bem, hai?

— Păi da! chiar așa... bem puțin...

— A dracului noapte! Hai?

— Te cred, o noapte ciinească!

Paznicul se îndepărtează și Martín, la lumina unui felinar, caută în plic alt chiștoc din care să mai poată fuma.

— Polițistul era un om foarte binevoitor. Țsta-i adevărul. Mi-a cerut actele sub un felinar, anume ca să nu mă sperie. Și pe urmă m-a lăsat să plec repede. A văzut cu siguranță că nu-s din cei care se amestecă unde nu trebuie, că nu-mi place să mă bag unde nu-mi fierbe oala; oamenii ăștia sînt foarte obișnuiți să observe. Avea un dinte de aur și purta un palton superb. Da, fără îndoială că trebuie să fie un băiat strașnic, un om foarte binevoitor.

Martín simte un tremur în tot trupul și observă că inima-i bate iarăși tare, înlăuntrul pieptului.

— Asta mi-ar trece cu trei *duros*.

Brutarul o strigă pe nevastă-sa.

— Paulino!

— Ce vrei!

— Adă ligheanul!

— Iarăși?

— Da. Haide, taci și vino.

— Vin, vin! Dar ce naiba, omule, că doar nu mai ai douăzeci de ani!

Dormitorul brutarilor are mobile solide, dintr-un lemn de nuc sănătos, masiv, viguros și onest ca și stăpînii.

Pe perete se etalează în trei rame aurite și identice o reproducere pe alpaca înfățișînd Cina cea de taină, o litografie a Purissimei de Murillo și o fotografie de nuntă, unde se văd Paulina cu vâl alb, zîmbind, în taier negru, și domnul Ramón cu pălărie moale, mustață în furculiță și lăntîșor de aur la ceas.

Martín coboară pe Alcántara spre cartierul vilelor, o cotește pe Ayala și-l strigă pe paznic.

— Bună seara, conașule.

— Noroc! Nu, nu-i aici.

La lumina unui bec se poate citi „Vila Filo“. Martín mai are încă vagi, neprecise, estompate respecte familiare. Cele ce s-au petrecut cu soră-sa... Bine! Ce s-a făcut e bun făcut, ce să mai dezgropăm morții. Soră-sa nu-i o secătură. Dragostea e ceva care nu știi unde se termină. Și nici unde începe. Pe un cîine poți să-l iubești mai mult decît pe mama ta. Ceea ce se petrecuse cu soră-sa... La naiba. Pînă la urmă, cînd e vorba să stea la căldurică, omul nu mai alege. În privința asta sîntem tot ca animalele.

Literele cu care s-a scris „Vila Filo“ sînt negre, grosolane, reci, prea drepte, fără nici o grație.

— Iartă-mă, am să mă întorc pe Montesa.

— Cum vreți, conașule.

Martín gîndește: „Paznicul ăsta e un mizerabil, toți paznicii sînt niște mizerabili, nici nu zîmbesc și nici nu se înfurie vreodată fără să-și facă socoteala dinainte. Dacă ar fi știut că n-am o lăseaie, m-ar fi azvîrlit cît colo, ori m-ar fi deșelat în bătaie“.

Doña María, doamna de la mezanin, care s-a și băgat în pat, vorbește cu soțul ei. Doña María este o femeie de patruzeci, patruzeci și doi de ani. Bărbatul ei pare să aibă cu vreo șase ani mai mult.

— Ascultă, Pepe.

— Ce?

— Tu te-ai cam răcit de mine.

— Nu, femeie!

— Ba da, mie așa mi se pare.

— Ce-ți mai trece prin cap!

Don José Sierra nu se poartă cu nevastă-sa nici bine, nici rău, se poartă cu ea ca și cum ar fi o mobilă căreia uneori îi vorbești ca unei persoane pentru că așa îți vine.

— Ascultă, Pepe.

— Ce?

— Cine o să câștige războiul?

— Și ce-ți pasă ție? Haide, lasă-te de chestiile astea și dormi.

Doña María se apucă să privească în tavan. După o clipă, începe iar să vorbească, și-i spune bărbatului său:

— Ascultă, Pepe.

— Ce?

— Vrei să aduc prosopul?

— Bine, adă ce vrei.

Pe strada Montesa nu ai decît să împingi grilajul de la grădină și o dată ajuns înăuntru, să bați ușor cu degetele în ușă. Soneriei îi lipsește butonul iar lama rămasă liberă curentează uneori. Martín știe asta de altădată.

— Bună, doña Jesusa! Ce mai faceți?

— Bine, dar tu, băiete?

— Ei, cum vedeți și dumneavoastră. Spuneți-mi, Marujita e aici?

— Nu, băiete. În noaptea asta n-a venit, mă și miră. Poate că totuși o să vină. Vrei s-o aștepti?

— Bine, am s-o aștept. Tot n-am nimic de făcut!

Doña Jesusa este o femeie grasă, amabilă, îndatoritoare, dînd impresia că odată fusese frumoasă, vopsită blond, foarte bine dispusă și întreprinzătoare.

— Haide, vino cu noi la bucătărie, tu ești ca din familie.

— Da...

În jurul căminului, unde fierb cîteva oale cu apă, cinci sau șase fete dormitează plictisite, cu chipurile nici triste, nici mulțumite.

— Ce frig e!

— Da. Aici te simți bine, așa-i?

— Da, zău așa, aici te simți foarte bine.

Doña Jesusa se apropie de Martín.

— Haide, vino lângă plită, ești înghețat. N-ai palton?

— Nu.

— Dumnezeuule!

Pe Martín nu-l amuză caritatea. În fond, Martín este și el un nietzschean.

— Spuneți-mi, doña Jesusa, nici Uruguaiana nu-i aici?

— Ba da, numai că-i ocupată; a venit cu un domn și s-a închis cu el în odaie, cred că au și adormit.

— Așa!

— Spune-mi, dacă nu-i o indiscreție, ce voiai cu Marujita, să-ți petreci o clipă cu ea?

— Nu... Voiam să-i spun ceva.

— Haida de, nu fi prost. Ia zi... stai prost cu fondurile?

Martín Marco zîmbi, începînd să se încălzească.

— Nu prost, doña Jesusa, îngrozitor!

— Ești un tont, băiatule. Ți-ai și găsit momentul să te ferești de mine, eu care am iubit-o atît pe biata maică-ta, Dumnezeu s-o odihnească!

Doña Jesusa o bătu pe umăr pe una din fetele care se încălzeau la foc, o fetiță slăbuță care citea un roman.

— Ascultă, Pura, du-te cu el, parcă ți-era cam rău? Haide, culcați-vă și nu mai coborî. Nu-ți bate capul cu nimica, mîine îți scot eu castanele din foc.

Pura, fata căreia îi este cam rău, îl privește pe Martín și zîmbește. Pura este o femeie tînără, foarte frumușică, subțirică, puțin palidă, cu cearcăne, cu înfățișare de fecioară cam vicioasă.

— Mulțumesc foarte mult, doña Jesusa, sînteți întotdeauna atît de bună cu mine.

— Taci, răsfățatule, știi că țin la tine ca la copilul meu.

Trei etaje pe scări în sus și o cameră mansardată.

Un pat, o cană cu apă de spălat și un lighean, o oglinjoară cu ramă albă, un cuier și un scaun.

Un bărbat și o femeie.

Cînd lipsește dragostea, trebuie să cauți căldura. Pura și Martín își ingrămădiră pe pat toate hainele ca să fie mai bine înveliți. Stinseră lumina („Nu, nu. Stai liniștită, liniștită de tot...“) și adormiră îmbrățișați, ca doi tineri căsătoriți.

Afară se auzea, din cînd în cînd, acel „Vine“ al paznicilor.

Prin peretele despărțitor se distingeau scîrțîitul unei somiere tot atît de absurd și de onest ca și cîntecul greierului.

Noaptea se închide, pe la unu și jumătate sau două dimineața, pe ciudata inimă a orașului.

Mii de bărbați adorm îmbrățișați cu femeile lor fără să se mai gîndească la aspra, la cruda zi care peste atît de puține ore îi așteaptă, gata să-i înșface ca o pisică sălbatică.

Sute și sute de liceeni cad în intimul, în sublimul și prea delicatul viciu solitar.

Și cîteva duzini de fete așteaptă (Ce așteaptă, Dumnezeule mare? De ce le amăgește toată lumea?) cu mintea plină de vise aurite...

Spre ora opt și jumătate seara, sau uneori mai devreme, pe Julita o găsești acasă.

— Bună, Julita dragă!

— Bună, mamă!

Maică-sa o privește din cap pînă în picioare, prostită, orgolioasă.

— Pe unde-ai fost?

Fata își așază pălăria pe pian și își înfoaie pletele în fața oglinzii. Vorbește distrat, fără s-o privească pe maică-sa.

— Unde să fi fost, pe aici!

Mama are vocea duioasă, parcă ar vrea să-i fie fetei pe plac.

— Pe aici, pe aici! Îți petreci toată ziua pe stradă și pe urmă, cînd vii, nu-mi povestești nimic. Mie, care îmi place atîta să știu ce ți se întîmplă! Mamei tale care te iubește atîta...

Fata își fardează buzele privindu-se în oglinjoara pudrierii.

— Și tata?

— Nu știu. De ce? A plecat de mulțor, dar este încă prea devreme să se întoarcă. De ce mă întrebi?

— Nu, doar așa. Mi-am adus aminte de el pentru că l-am întîlnit pe stradă.

— Ca să vezi! În Madridul ăsta atît de mare!

Julita vorbește mai departe.

— Ei aș, e cît o batistă! L-am văzut pe strada Santa Engracia. Coboram dintr-o casă, unde fusesem să mă fotografiez.

— Nu mi-ai spus nimic.

— Voiam să-ți fac o surpriză... Și el se ducea tot în casa aia; spunea că are acolo un prieten bolnav.

Fata o privește pe maică-sa prin oglinjoară; uneori i se pare că are o mutră de toantă.

— Nici el nu mi-a spus o vorbă! Doña Visi pare tristă. Mie nu-mi spuneți niciodată nimic.

Julita zîmbește și se apropie s-o sărute pe maică-sa.

— Ce drăguță e babaca mea!
 Doña Visi o sărută, și își ferește capul ridicînd din sprîncene.
 — Vai de mine! Miroși a tutun!
 Julita strîmbă din gură.
 — Dar n-am fumat, știi prea bine că nu fumez, că nu mi se pare potrivit pentru o femeie.
 Mama încearcă să ia o atitudine severă.
 — Atunci... te-a sărutat cineva?
 — Pentru Dumnezeu, mamă, drept cine mă iei?
 Femeia, biata femeie, o apucă pe fiică de amîndouă minile.
 — Iartă-mă, fetiço, ai dreptate! Ce prostii spun!
 Rămîne gînditoare cîteva clipe, pe urmă vorbește foarte liniștit, cum ar vorbi cu sine însăși:
 — Vezi tu, cînd e vorba de fata ei cea mare, totul i se pare primejdios unei mame...
 Julita lasă să-i scape două lacrimi.
 — Cum poți să vorbești!
 Mama zîmbește, puțin silit și mîngîie părul fetei.
 — Haide, nu fi prostuță, nu mă lua în serios. Am spus în glumă.
 Julita e cufundată în gînduri, parcă nici n-o aude.
 — Mamă...
 — Ce?

Don Pablo gîndește că nepoții neveste-si au venit să-l bată la cap și i-au stricat după-amiaza.

E ora cînd, de obicei, se afla în cafeneaua donei Rosa, bîndu-și ceașca de ciocolată.

Pe nepoții neveste-si îi cheamă Anita și Fidel. Anita este fata unui frate al donei Pura, funcționar la primăria din Zaragoza, posesor al unei Medalii de binefacere pentru că odată a scos din Ebru o doamnă care se dovedise a fi vară cu președintele Consiliului comunal. Fidel este bărbatul Anitei, un băiat care ține o cofetărie în Huesca. Acuma își petrec cîteva zile în Madrid, în călătorie de nuntă. Fidel este un băiat tînăr, care poartă mustăcioară și o cravată verde-deschis. La Zaragoza, acum șase sau șapte luni, ieșise învingător la un concurs de tangouri, și chiar în aceeași noapte fusese prezentat fetei, care astăzi este nevasta lui.

Tatăl lui Fidel, tot cofetar, fusese un ins tare timpit, care înghițea nisip în loc de purgativ și nu vorbea decît despre *jotas*¹ și despre Fecioara din Pilar. Se credea cultivat și întreprinzător și folosea două feluri de cărți de vizită, unele pe care scria: „Joaquín Bustamante. Comerciant” și altele, cu caractere gotice, pe care se putea citi: „Joaquín Bustamante Valls. Autor al proiectului *Trebuie să dublăm producția agricolă în Spania*”. La moartea sa lăsase o cantitate nemaipomenită de hîrtie de ambalaj, plină de cifre și de planuri; voia să dubleze recoltele printr-un sistem născocit de el: terase enorme acoperite cu pămînt fertil, care urmau să primească apa de la niște fîntîni, și soare printr-un joc de oglinzi.

Cînd moștenise cofetăria de la fratele lui mai mare, mort în 98, în Filipine, tatăl lui Fidel îi schimbase numele. Înainte, cofetăria se chema *Îndulcitoarea*, dar lui i se păruse un nume prea puțin semnificativ și atunci îi spusese: *La casa strămoșească a spiței noastre*. Căutase acest nume mai bine de un an și pînă la urmă notase pe puțin vreo trei sute, aproape toate în același spirit.

În timpul Republicii, profitînd de faptul că taică-su murise, Fidel schimbase din nou numele cofetăriei, în *La sucul de Aur*.

— Cofetăriile nu trebuie să aibă nume politice, spunea el.

Fidel, cu o intuiție rară, asocia firma *La casa strămoșească a spiței noastre* cu anumite tendințe ale gîndirii.

— Ce ne interesează pe noi, spunea el, este să plasăm oricui brișele și cornulețele noastre. Că doar și republicanii și regaliștii plătesc cu aceleași *pesetas*.

Copiii, știți acum, au venit la Madrid să-și petreacă luna de miere, și s-au crezut obligați să facă o vizită lungă unchiului și mătușii lor. Don Pablo nu știe cum să scape de ei.

— Va să zică, vă place Madridul, hai?

— Păi da...

Don Pablo tace cîteva clipe, apoi spune:

— Binee!

Doña Pura stă ca pe ace. Cu toate acestea, perechea nu dă semne să priceapă ceva.

¹ *Jota* este un dans popular spaniol.

Victorita s-a dus pe strada Fuencarral, la lăptăria doinei Ramona Bragado, fosta amantă a domnului care fusese de două ori subsecretar la Ministerul Finanțelor.

— Bună, Victorita! Ce bine-mi pare că ai venit!

— Bună, doña Ramona!

Doña Ramona zîmbește, mieroasă, slugarnică:

— Știam eu că fetița mea n-o să lipsească la întîlnire! Victorita încearcă să zîmbească și ea.

— Da, se vede că sînteți foarte deprinsă cu astea.

— Ce spui?

— Apăi, ce să spun, nimic!

— Vai, fetiço, ce bănuitoare ești!

Victorita își scoate paltonul, are decolteul bluzei deschisat și în ochi o privire ciudată, care nu se poate ști bine dacă e imploratoare, umilită sau crudă.

— Arăt bine așa?

— Dar fetiço, ce-i cu tine?

— Nimic, ce să fie?

Cu ochii în altă parte doña Ramona încearcă să folosească vechile ei trucuri de codoașă.

— Haide, haide! Nu fi prostută. Haide, intră puțin dincolo să joci cărți cu nepoatele mele.

Victorita se înfîșe în fața ei.

— Nu, doña Ramona. N-am timp. Mă așteaptă logodnicul meu. Mie, știți, mi-e silă să tot vorbim pe ocolite, să tot bat apa în piuă. Știți ce? Și pe dumneavoastră și pe mine ne interesează să mergem drept la țintă, pricepeți?

— Nu, fata mea, nu pricep.

Victorita e de felul ei cam răzvrătită.

— Atunci am să vă spun mai limpede: unde-i boșorogul?

Doña Ramona se înspăimîntă.

— Cum?

— Asta-i, unde-i boșorogul! Pricepeți? Unde-i tipul?

— Vai, fato, tu ești o stricată!

— Bine, sînt ce poftiți dumneavoastră, nu-mi pasă! Trebuie să mă tăvălesc cu unul ca să-i cumpăr altuia medicamente. Să vină tipul!

— Dar de ce vorbești așa, fata mea?

Victorita ridică glasul.

— Pentru că n-am chef să vorbesc, altfel, codoașă ce ești! Ai înțeles? Pentru că n-am chef!

Auzind glasuri, nepoatele doinei Ramona se iviră în ușa. În spatele lor își scoase ritul și don Mario.

— Ce se întâmplă, mătușă?

— Păcatele mele! Deșucheata asta, nrecunoscătoarea, a vrut să dea în mine!

Victorita era cu totul senină. Puțin timp înainte de a face vreo nesăbuintă, oamenii sînt cu totul senini. Sau, de asemenea, puțin timp înainte de a se hotărî să n-o mai facă.

— Știți ce, doamnă, am să vin în altă zi, cînd o să aveți mai puține cliente.

Fata deschise ușa și ieși. Înainte de a da colțul o ajunsese din urmă don Mario. Bărbatul își duse mîna la pălărie.

— Domnișoară, scuzați, vă rog. De ce să umblăm cu ocolișuri? Mi se pare că eu sînt vinovat de cele ce s-au petrecut. Eu...

Victorita îl întrerupse.

— Domnule, mă bucur că vă cunosc! Iată-mă-s! Nu asta voiați? Vă jur că niciodată nu m-am culcat cu altcineva decît cu logodnicul meu. De trei luni, aproape de patru, nu mai știu ce-i aia un bărbat. Îl iubesc mult pe logodnicul meu. Pe dumneata n-am să te iubesc niciodată, dar îndată ce-mi plătești trec la pat. Sînt sătulă pînă-n git. Logodnicul meu poate fi salvat cu cîtiva *duros*. Nu-mi pasă dacă-l înșel. Mie îmi pasă să-l scot la liman. Dacă dumneata mi-l vindeci, stau cu dumneata pînă te saturi.

Glasul fetei începuse să tremure. Cînd sfîrși, izbucni în plîns.

— Iertați-mă...

Lui don Mario, care era o lepră cam sentimentală, i se pusese un mic nod în git.

— Liniștește-te, domnișoară! Să mergem să luăm o cafea, o să-ți facă bine.

În cafenea, don Mario îi spuse Victoritei:

— Am să-ți dau bani pentru logodnicul tău, dar orice am face, el tot ce-o vrea o să creadă. Nu-i așa?

— Da, să creadă ce-o vrea. Haide, luați-mă și duceți-mă la pat.

Julita, absentă, parcă n-aude nimic, parcă ar fi în lună.

— Mamă...

— Ce-i?

— Trebuie să-ți mărturisesc ceva.

— Tu? Vai, fetiço, nu mă face să rid!

— Nu, mamă, vorbesc serios, trebuie să-ți mărturisesc ceva.

Mamei îi tremură buzele, imperceptibil. Numai cineva foarte atent ar putea să observe.

— Spune, fetiço, spune.

— Să vezi... Nu știu dacă am să îndrăznesc.

— Ba da, fata mea, spune, nu fi crudă. Se știe doar că o mamă este întotdeauna prietena, confidenta fetei sale.

— Bine, dacă-i așa...

— Haide, spune.

— Mamă...

— Ce?

Julita izbucni.

— Știi de ce miros a tutun?

— De ce?

Mama stă cu respirația tăiată, ai sufoca-o și cu un fir de păr.

— Fiindcă am stat foarte aproape de un bărbat și bărbatul acesta fuma trabuc.

Doña Visi răsuflă ușurată. Conștiința ei, totuși, îi cere să păstreze seriozitate.

— Tu?

— Da, eu.

— Dar...

— Nu, mamă, să nu-ți fie frică. E atît de bun...

Fata își ia o atitudine visătoare, de poetă.

— E foarte bun, foarte bun!

— Dar este la locul lui, fata mea, că asta-i cel mai important?

— Da, mamă, e la locul lui.

Acel ultim viermișor adormit al dorinței, care mai există chiar și în oamenii bătrîni, se sucește în inima doînei Visi.

— Bine, fetița mea, nu știu ce să-ți spun, Dumnezeu să te binecuvînteze.

Julitei îi tremură puțin pleoapele, atît de puțin încît

nici un cronometru din lume n-ar putea să măsoare durata.

— Mulțumesc, mamă.

.....

A doua zi, doña Visi cosea, cînd cineva sună la ușă.

— Tica, du-te de deschide!

Escolăstica, bătrîna și murdara servitoare căreia toți îi spuneau Tica, spre a fi mai scurt, se duse să deschidă ușa de la intrare.

— Doamnă, o recomandată.

— O recomandată?

— Da.

— Ah, ce ciudat!

Doña Visi semnă în carnețelul poștașului.

— Na, dă-i un gologan.

Pe plicul recomandat scria: „*Domnișoarei Julia Moisés, strada Hartzenbuch. 57, Madrid*“.

— Ce-o fi în el? Parcă-i un carton.

Doña Visi privi în zare plicul, dar nu desluși nimic.

— Mor de curiozitate! O recomandată pentru fetița mea, ce lucru ciudat!

Doña Visi se gîndi că Julita nu mai poate să întîrzie mult, că îndoielile o să i se spulbere în curînd. Doña Visi își reluă lucrul.

— Ce-ar putea să fie?

Doña Visi luă din nou plicul de culoare galbenă, ceva mai mare decît cele obișnuite, îl privi din nou pe toate părțile, din nou îl pipăi.

— Ce proastă sînt! E o fotografie! Fotografia fetiței. Da repede a mai sosit!

Doña Visi desfăcu plicul și pe măsuta de lucru căzu mustră unui domn cu mustață.

— Dumnezeuule, ce tip!

Dar oricît l-ar privi și oricît l-ar răsuci...

Pe cînd trăia domnul cu mustață, se numea Obdulio. Doña Visi habar n-avea, doña Visi habar n-are aproape despre nimic din ce se petrece pe lume.

— Cine-o fi tipul ăsta?

Cînd sosește Julita, maică-sa îi iese în cale.

— Uite, Julito, fetițo, ai primit un plic. L-am deschis fiindcă am văzut că era o fotografie, credeam că-i a ta. Doream atît de mult s-o văd!

Julita strîmbă din nas, Julita se poartă uneori puțin cam despotic cu maică-sa.

— Unde este?

— Uite-o, cred că trebuie să fie o farsă.

Văzînd fotografia, Julita se face albă la față.

— Da, ba încă o farsă de foarte prost gust.

Cu cît trec clipele, mama înțelege mai puțin ce se întîmplă.

— Îl cunoști?

— Nu, de unde să-l cunosc?

Julita ascunde fotografia lui don Obdulio și o hîrtie aflată de asemeni în plic, unde, cu un scris stîngaci, de servitoare, se poate citi: „Îl cunoști pe ăsta, porumbițo?”

.....
Cînd se vede cu iubitul ei, Julita îi spune:

— Uite ce-am primit prin poștă.

— Mortul!

— Da, mortul.

Ventura tace o clipă, cu aer de conspirator.

— Dă-mi-o, știu eu ce-am să fac cu ea.

— Poftim.

Ventura strînge puțin brațul Julitei.

— Ascultă, știi ce spun eu?

— Ce?

— Că-i mai bine să schimbăm cuibul, să ne căutăm altă odăiță, toate astea îmi dau de bănuț.

— Da, și mie. Ieri l-am întîlnit pe taică-meu pe scară.

— Te-a văzut?

— Sigur că da!

— Și ce i-ai spus?

— Nimic, că venisem să mă fotografiez.

Ventura stă pe gînduri.

— Ai observat ceva acasă la tine?

— Nu, nimic, pînă acum n-am observat nimic.

.....
Puțin înainte de a se vedea cu Julita, Ventura se întîlnise cu doña Celia, pe strada Luchana.

— Bună ziua, doña Celia!

— Bună ziua, domnule Aguado! Domnule, apropo, parcă v-a scos cineva dinadins în calea mea. Mă bucur că

v-am întâlnit, aveam să vă comunic ceva destul de important.

— Mie?

— Da, ceva care vă interesează. Pierd un client bun, dar, știți și dumneavoastră, câteodată n-ai încotro și gata. Trebuie să vă spun că n-am nevoie de încurcături: fiți atenți, și logodnica și dumneavoastră, că vine pe la mine și tatăl fetei.

— Zău?

— Așa cum auziți.

— Dar...

— Nimic, vă spun, așa cum auziți.

— Da, da, bine... Mulțumesc!

.....

S-a terminat masa de seară.

Ventura a încheiat scurta sa scrisoare, și acum scrie adresa pe plic: „Domnului D. Roque Moisés, strada Hartzembuch, 57, Loco“.

Scrisoarea, bătută la mașină, spune așa:

„Stimate domn,

Aici alăturat vă trimit fotografia care ar putea depune împotriva dumneavoastră în valea lui Iosafat. Fiți cu tact și nu vă jucați, că ar putea fi primejdios. O sută de ochi vă spionează și nu numai o mână ar fi gata să vă sucească gâtul fără șovăire. Păziți-vă, știm pentru cine ați votat în 36.“

Scrisoarea nu poartă semnătură.

Cînd o s-o primească, lui don Roque o să i se oprească respirația. N-o să și-l amintească pe don Obdulio, dar scrisoarea, fără îndoială, că o să-l cam ardă la ficuți.

„Asta trebuie să fie opera masonilor, va gândi el; are toate caracteristicile, fotografia e pusă numai ca să deruteze. Cine o fi nenorocitul ăsta cu mutră de mort de acum treizeci de ani?“

Doña Asunción, mama Paquitei, îi povestește donei Juana Entrena, văduva lui Sisemón, pensionara vecină cu don Ibrahim și cu biata doña Margot, despre norocul care a dat peste fetița ei.

Ca să nu fie mai prejos, doña Juana Entrena îi dă donei Asunción tot felul de detalii asupra tragicei morți a mamei domnului Suárez, poreclit Fotografă.

Doña Asunción și doña Juana se puteau numi prietene aproape vechi, se cunoscuseră pe vremea cînd fuseseră evacuate la Valencia, în timpul războiului civil, amîndouă în aceeași camionetă.

— Vai, drăguța mea! Zău că sînt fericită! Cînd am primit știrea că doamna logodnicului Paquitei mele s-a dus pe copcă, am crezut că innebunesc. Dumnezeu să mă ierte, n-am dorit niciodată răul nimănui, dar femeia aia era umbra care întuneca fericirea fiicei mele.

Doña Juana, cu privirea înfipțată în podea, revine la vorba ei: asasinatul donei Margot.

— Cu un prosop! Ce părere ai? Cu un prosop! Ce lipsă de considerație pentru o bătrînă! Criminalul a gituit-o cu un prosop, ca pe un pui de găină. Pe urmă i-a pus o floare în mîină. Sărăcuța a rămas cu ochii deschiși, spuneau unii că parcă era o bufniță, eu n-am avut curajul s-o privesc; pe mine lucrurile astea mă impresionează grozav. N-aș vrea să vorbesc fără rost, dar mie îmi miroase că în toate acestea trebuie să fie amestecat și fi-su. Băiatul donei Margot, fie-i țărîna ușoară, este din ăia — dumneata știi? — și s-a înhăitat cu unii de o teapă foarte proastă. Bietul bărbatu-meu zicea el mereu: cum îți așterni, așa dormi.

Răposatul soț al donei Juana, don Gonzalo Sisemón, își sfîrșise zilele într-un bordel de categoria a treia, într-o după-amiază cînd îl lăsase inima. Amicii fuseseră nevoiți să-l aducă de acolo cu taxiul, noaptea, ca să evite complicațiile. Donei Juana îi spusese că murise făcînd coadă la biserică, la Isus din Medinaceli, și doña Juana crezuse. Mortul sosise acasă fără bretele, dar doña Juana nu luase în seamă amănuntele.

— Bietul Gonzalo, spunea dînsa. Bietul Gonzalo! Singurul gînd care mă întărește este că s-a urcat drept la cer și că la ceasul ăsta i-o fi mult mai bine decît nouă! Bietul Gonzalo!

Doña Asunción îi dă maideparte cu Paquita a ei, de parcă ar fi surdă.

— Acuma, dar-ar Domnul să rămînă însărcinată! Asta zău că s-ar numi noroc! Logodnicul ei este un domn foarte

respectat de toată lumea, nu-i un coate-goale d-ăia, e dîta-mai profesorul universitar. Dacă fetița rămîne în poziție, m-am legat să merg pe jos pînă la Cerro de los Angeles. Dumnezeu ce crezi, nu fac bine? Gîndesc că pentru fericirea unei fiice, orice sacrificiu e prea puțin lucru, nu-i așa? Ce bucuroasă o fi fost Paquita cînd l-a văzut liber pe logodnicul ei!

Pe la cinci și un sfert, cinci și jumătate, don Francisco sosește acasă, la consultații. În sala de așteptare se află întotdeauna cîțiva bolnavi care așteaptă în tăcere, cu fețe potrivite împrejurării. Don Francisco vine însoțit de gine-rele său cu care împarte treaba.

Don Francisco are un cabinet popular de consultații care-i aduce sume frumoșele în fiecare lună. Ocupînd toate cele patru camere de la stradă, cabinetul lui don Francisco arborează o firmă bătătoare la ochi care spune: *Institutul Pasteur-Koch. Director-proprietar Dr. Francisco Robles. Tuberculoză, plămîni și inimă. Raze X. Piele, boli venerice, sifilis. Tratamentul hemoroizilor prin electrocoagulare. Consultația, 5 pesetas.* Bolnavii săraci din Glorieta de Quevedo, Bravo Murilo, San Bernardo și Fuencarral au o credință oarbă în don Francisco.

— E un savant, spun ei, un adevărat savant, un medic foarte atent și cu multă practică.

Don Francisco obișnuiește să-și ametească pacienții cu vorbe.

— Omul nu se vindecă numai cu credința, prietene, le spune el afectuos, pe un ton oarecum confidențial, credința fără acțiune este o credință moartă, o credință care nu servește la nimic. Trebuie să puneți și ceva de la dumneavoastră, trebuie să fiți ascultători, e nevoie de stăruință, de multă stăruință! Și să nu încetați de-a mai da pe aici, chiar dacă observați o ușoară ameliorare... A te simți bine nu-i totuna cu a fi vindecat, nici vorbă! Din nefericire virusurile care produc bolile sînt pe cît de viclene pe atît de trădătoare și de perfide.

Don Francisco este puțintel cam escroc, omul duce în spate o familie cumplit de numeroasă.

Pe bolnavii care, plini de timiditate și ezitări, îl întrebă de sulfamide, îi sfătuiește să se abțină, cu răceală, aproape

supărat. Don Francisco asistă, cu inima strînsă, la gresul farmaceuticii.

— O să vină ziua, socotește el, în care noi, medicii, o să fim de prisos, cînd în farmacii vor exista liste de pilule, și bolnavii au să-și prescrie singuri medicamentația.

Cînd pacienții îi pomenesc, cum spuneam, despre sulfamide, don Francisco obișnuiește să le răspundă:

— Dumneata fă ce vrei, dar atunci să nu mai dai pe aici. Eu nu-mi asum sarcina să protejez sănătatea cuiva care își slăbește singele din propria lui voință.

De obicei cuvintele lui don Francisco produc mare efect.

— Nu, nu, cum spuneți dumneavoastră, eu am să fac numai ce-mi spuneți dumneavoastră!

În casă, într-o cameră din fund, doña Soledad, soția lui, cîrpește ciorapi, în care timp dă frîu liber imaginației să hoinărească, o imaginație greoaie, scurtă și maternă, ca zborul unei găini. Doña Soledad nu e fericită, și-a făcut din copii tot rostul vieții, dar copiii n-au știut sau n-au vrut s-o facă fericită. A născut unsprezece și toți unsprezece trăiesc, dar aproape toți departe de casă, iar cîte unul chiar s-a pierdut prin lume. Fetele, cele două mai mari, Soledad și Piedad, au intrat la mănăstire, e mult de atunci, pe vremea cînd a căzut Primo de Rivera; iar acum cîteva luni, au atras-o la mănăstire și pe Maria Auxiliadora, una din mezine. Cel mai mare dintre singurii doi băieți, Francisco, al treilea ca vîrstă dintre copii, a fost dintotdeauna băiatul ei preferat, și-l iubește ca pe ochii din cap; acum e medic militar la Carabanchel și mai vine în cîte o noapte să doarmă acasă. Amparo și Asunción sînt singurele dintre fete care s-au căsătorit. Amparo l-a luat pe asistentul lui taică-său, don Emilio Rodríguez Ronda; Asunción, pe don Frederique Méndez, practicant în Guadalajara, un bărbat muncitor și dibaci, bun la toate, priceput să facă injecții unui copil sau o clismă vreunei bătrîne înstărite, să repare un aparat de radio sau să pună un petec unei pungi de cauciuc. Sărmana Amparo nu are copii și nici n-o să poată avea vreodată, veșnic stă prost cu sănătatea, veșnic suferă de indispozițiile și betșugurile ei; a avut întîi un avort, apoi tot soiul de nereguli, așa că pînă la urmă a trebuit să-i scoată ovarele și toate celelalte care o supărau, ceea ce înseamnă destul de mult. Asunción, în schimb, este mai

robustă și are trei copii ca trei sori: Pilarín, Fadrique și Saturnino; fetița, cea mai mărișoară dintre copii, a început să meargă la grădiniță; a împlinit cinci ani.

Pe urmă, în familia lui don Francisco și a doănei Soledad, urmează Trini, urîțică, necăsătorită, care a făcut rost de ceva bani și și-a deschis o mercerie pe strada Apodaca.

Prăvălia este micuță, dar curată, iar clienții sînt serviți cu grijă. Are o vitrină minuscule, în care se pot vedea sculuri de lînă, confecțiuni pentru copii și ciorapi de mătase; firma e vopsită în albastru-deschis, și pe ea scrie cu litere ascuțite *Trini*, iar mai jos, mai mic, *Mercerie*. Un tinerel din vecini care e poet și se uită la fată cu o tandrețe profundă încearcă în zadar să explice familiei, la ora mesei:

— Voi nu vă dați seama, dar pe mine prăvălioarele aceastea mici și retrase, care poartă numele *Trini*, îmi produc nostalgii!

— Băiatul ăsta e neghiob, spune convins tatăl lui. Nu știu ce-o să se aleagă de el în ziua cînd n-oi mai fi eu.

Poetul din vecini este un tinerel pletos, palid, veșnic pe altă lume, fără să ia în seamă nimic, ca să nu-i scape inspirația, care trebuie să fie ceva ca un fluturaș orb și surd, care zboară în neștire, lovindu-se uneori de pereți și alteori ridicîndu-se mai sus de stele. Poetul din vecini are două pete roșii în obraji. Poetul din vecini, uneori, cînd e inspirat, leșină prin cafenele, de trebuie să-l duci la closet, să se limpezească puțin la cap cu mirosul dezinfectantului, pastila aceea care doarme în cușcuțița ei de sîrmă, ca un geier.

După Trini, vine Nati, fosta colegă de facultate a lui Martín, o fată care umblă foarte bine îmbrăcată, poate chiar prea bine îmbrăcată, și pe urmă María Auxiliadora, cea care s-a făcut de curînd călugăriță, ca fetele cele două mai mari. Seria copiilor o închid trei calamități: cei trei mezini. Socorrito a fugit cu un prieten al fratelui ei, Paco, Bartolomé Anguera, care-i pictor: duc o viață boemă într-un atelier de pe strada Canos, unde îngheață de frig și unde într-o bună zi o să-i găsească zorile țepeni ca niște sloiuri de gheață. Fata își asigură prietenele că este fericită, că totul i se pare minunat, numai să fie alături de Bartolo, să-l ajute ca el să-și realizeze Opera. Și spune „Operă“ cu o emfază

nemaipomenită, cum ar vorbi cu literă mare, cu emfaza unui juriu de la Expozițiile naționale.

— La Naționale, acolo, n-au discernămint, orbecăiel! spune Socorrîto. Dar nu-i nimic, mai devreme sau mai târziu n-or să aibă încotro și au să-l premieze pe Bartolo al meu.

Fusese mare supărare în casă cînd cu fuga Socorrîtei.

— Măcar de-ar fi plecat din Madrid! spunea Paco, fratele ei, care avea despre onoare o concepție geografică.

N-a trecut mult timp și cealaltă, María Angustias, a început să-i dea într-una că vrea să se consacre cîntului; și-a luat numele de Carmen del Oro. Se mai gîndise să-și zică Rosario Giralda sau Esperanza de Grenada, dar un prieten de-al ei, ziarist, îi spusese să nu facă așa, că numele cel mai potrivit era Carmen del Oro. Așa stăteau lucrurile cînd, fără să-i fi lăsat timp maică-si să se refacă după lovitură cu Socorrîto, María Angustias și-a luat lumea în cap și a șters-o cu un bancher din Murcia, pe nume don Estanislao Ramírez. Biata mamă a fost atît de împietrită încît nici n-a mai plîns.

Cel mai mic, Juan Ramón, absolvent al seriei B își petrecea ziua privindu-se în oglindă și dîndu-și cu cremă pe față.

Pe la vreo șapte, între două consultații, don Francisco se duce la telefon. Aproape că nu se aude ce vorbește.

— Rămîneți acasă?

— ...

— Bine, am să trec pe la vreo nouă.

— ...

— Nu, nu chemați pe nimeni.

Fata parcă-i în transă, cu aerul visător, cu privirea pierdută, cu un zîmbet de fericire pe buze.

— Este foarte bun, mamă, foarte bun, foarte bun. M-a luat de mină, m-a privit fix în ochi...

— Nimic mai mult?

— Ba da. S-a apropiat tare de mine și mi-a spus: „Julita, inima îmi arde de pasiune, nu mai pot trăi fără tine, dacă nu mă iei în seamă, viața mea n-o să mai aibă nici un rost, iar eu o să fiu ca un trup care plutește fără țintă în voia soartei“.

Doña Visi zîmbeşte emoţionată.

— La fel ca tatăl tău, fata mea, la fel ca tatăl tău.

Doña Visi strînge pleoapele şi cade pe gînduri, într-o beatitudine dulce şi poate, pe undeva, trist odihnitoare.

— Sigur... Timpul trece... Mă faci să mă simt bătrînă, Julita!

Doña Visi stă cîteva clipe tăcută. Pe urmă îşi duce batista la ochi şi îşi şterge două lacrimi care s-au ivit sfioase.

— Dar bine mamă, ce faci?

— Nu-i nimic, fetiţa mea; emoţia. Cînd mă gîndesc că într-o zi ai să aparţii unui bărbat! Să-l rugăm pe Dumnezeu, fetiţa mea, să-ţi hărăzească un soţ bun, să fii nevasta bărbatului care să te merite.

— Da, mamă.

— Şi fii cu multă grijă, Julita, pentru numele lui Dumnezeu! Să n-ai încredere în nici unul, te implor. Bărbaţii sînt vicleni şi îşi fac mendrele, nu te încrede niciodată în vorbe frumoase. Nu uita că bărbaţii se distrează cu dez-măţatele, dar pînă la urmă se căsătoresc cu cele cuminţi.

— Da, mamă.

— Sigur că da, fetiţa mea. Şi păstrează ceea ce am păstrat şi eu timp de douăzeci şi trei de ani pentru ca să-i dau tatălui tău. Este singurul lucru pe care femeile cinstite şi fără avere îl putem oferi soţilor noştri!

Donei Visi îi curg lacrimile şiroaie. Julita încearcă s-o consoleze.

— N-ai nici o grijă, mamă.

La cafenea, doña Rosa continuă să-i explice domnişoarei Elvira că parcă i s-ar fi dezlegat burta şi că şi-a petrecut noaptea tot într-o fugă de la W.C. în dormitor şi din dormitor la W.C.

— Cred că nu mi-a priit ceva; uneori alimentele nu se păstrează în condiţiile cele mai bune; altfel nu pot să-mi explic.

— Sigur că asta trebuie să fie, fără îndoială.

Domnişoara Elvira, care a ajuns un fel de mobilă în cafeneaua donei Rosa, obişnuieşte să spună amin la toate. Domnişoara Elvira socoteşte ca pe ceva foarte important s-o aibă prietenă pe doña Rosa.

— Aţi avut şi crampe?

— Oh, fato! Și încă ce crampe! Burta mea parcă era o mitralieră! Eu zic că am mâncat prea mult. Vorba aia: dacă pleci cu burta plină seara, ajungi dimineța la cimitir.

Domnișoara Elvira e și de data asta de aceeași părere.

— Da, așa se spune, că seara nu e bine să măninci mult, că pe urmă nu se face bine digestia.

— Cum o să se facă bine! Se face îngrozitor!

Doña Rosa întreabă cu glasul mai scăzut.

— Dar dumneata cum dormi?

Doña Rosa i se adresează domnișoarei Elvira când cu tu, când cu dumneata, după cum îi vine.

— Apăi da, de obicei dorm bine.

Doña Rosa trage concluzia pe loc.

— Oi fi mîncînd ușor seara!

Domnișoara Elvira rămîne cam perplexă.

— Apăi, da, e adevărat că nu mănînc mult seara. Mai degrabă puțin.

Doña Rosa se sprijină de speteaza unui scaun.

— Aseară, de exemplu, ce-ai mîncat?

— Aseară? Păi să vedeți, mai nimic, niște spanac cu două felioare de pește.

Domnișoara Elvira mîncase castane coapte de o *peseta*, douăzeci de castane coapte, și, ca desert, o portocală.

— E limpede, ăsta-i secretul. Eu cred că nu e sănătos să-ți umpli burta.

Domnișoara Elvira gîndește exact contrariul, dar tace din gură.

Don Pedro Pablo Tauste, vecinul lui don Ibrahim de Ostolaza, patronul atelierului de reparat încălțăminte *Clinica escarpinului*, îl văzu intrînd în prăvălioara lui sărăcăcioasă pe don Ricardo Sorbedo, sărmanul de el, într-o stare jalnică.

— Bună seara, don Pedro, mă primiți?

— Poftiți, don Ricardo, ce vînt bun vă aduce pe aici?

Don Ricardo Sorbedo, cu chica netunsă și încălțită, cu un fulăraș decolorat, pus oarecum neglijent, cu costumul rupt, deformat și soios, cu istovita lui lavalieră în picățele și cu unsuroasa sa pălărie verde cu boruri largi, este un personaj ciudat, jumătate cerșetor, jumătate artist, care-și duce zilele ca vai de capul lui, storcînd bani de pe unde

apucă, sau din ce-i pică datorită naivității sau milei celorlalți. Don Pedro Pablo are față de el un oarecare sentiment de admirație, și-i mai dă din când din când câte o *peseta*. Don Ricardo Sorbedo este un bărbat mărunțel, cu umblet de zvirlugă, cu gesturi grandilocvente și respectuoase, cu un fel de a vorbi precis și cumpănit și care știe să-și construiască frazele foarte bine, cu multă îngrijire.

— Nu-i prea bun vîntul care m-aduce, prietene don Pedro, că bunătatea piere tot mai mult în această lume josnică, și ceea ce mă aduce la dumneavoastră e mai mult rău decît bine.

Don Pedro Pablo îi cunoaște prea bine felul de a deschide vorba, întotdeauna același. Don Ricardo procedează ca artiștii, deschide focul trăgînd lung.

— Doriți o *peseta*?

— Chiar de n-aș avea nevoie de ea, nobilul meu prieten, întotdeauna aș accepta-o pentru a răspunde regescului dumneavoastră gest.

— Ei, lăsați asta!

Don Pedro Pablo Tauste scoate o *peseta* din sertar și i-o dă lui don Ricardo Sorbedo.

— E cam puțin...

— Da, don Pedro, puțin este, într-adevăr, dar dezinteresul cu care mi-ați oferit-o o face să valoreze cît o gemă de multe carate.

— Bine, dacă o luați așa!

Don Ricardo Sorbedo este oarecum prieten cu Martín Marco și uneori, cînd se întîlnesc, se așază pe bancă, pe vreo promenadă și încep să vorbească despre artă și literatură.

Don Ricardo Sorbedo a avut o ibovnică, pînă de curînd, pe care a lăsat-o din oboseală și plictiseală. Ibovnica lui don Ricardo Sorbedo era o stricățică flămîndă, sentimentală și puțin naivă, pe care o chema Maribel Pérez. Cînd don Ricardo Sorbedo se plîngea ce rău merge totul, Maribela încerca să-l consoleze filozofînd:

— Nu mai fi necăjit, îi spunea ea, primarului din Cork i-a trebuit mai mult de o lună pînă să-și dea sufletul.

Maribelei îi plăceau florile, copiii și animalele; era o fată destul de educată și avea maniere fine.

— Vai, copilașul ăsta blond! Cît e de drăgălaș! îi spusese într-o zi iubitului ei, cînd se plimbau prin Plaza del Progreso.

— Ca toți copiii, îi răspunsese don Ricardo Sorbedo. E un copil ca toți ceilalți. Când se va face mare, dacă n-o muri, o să fie negustor, sau funcționar la Ministerul Agriculturii sau, cine știe, chiar și dentist. Poate să i se năzărească ceva și cu arta, să se facă pictor sau toreador; n-o să scape nici de complexele sexuale, și în general de nimic.

Maribela nu înțelegea ea prea mult din vorbele bărbatului.

— E un tip foarte cult Ricardo al meu, le spunea ea prietenelor, zău așa! Pe toate le știe!

— Și o să vă căsătoriți?

— Da, când o să putem. Dar mai întâi spune să mă las de multe alea pentru că treaba asta cu căsătoria e ca la pepeni, pe tăiate și pe gustate. Eu cred că are dreptate.

— Se poate. Și spune-mi, ce face logodnicul tău?

— Păi, uite dragă, ce să facă? Dacă e vorba de ceva care se cheamă a face, apoi el nu face nimic, dar o să găsească el ceva, nu?

— Da, întotdeauna se ivește cîte ceva.

Tatăl Maribelei ținuse o corsetărie modestă pe strada Colegiata, acum destul de mulți ani, pe care însă o cedase, pentru că neveste-si, Eulogia, îi intrase în cap că era mai bine să deschidă un bar cu animatoare, pe strada Aduana. Barul Eulogiei se numea *Paradisul terestru* și mersese destul de bine, pînă într-o zi cînd patroana își pierduse capul și fugise cu un ghitarist care umbla veșnic beat.

— Ce rușine! spunea don Braulio, tatăl Maribelei. Femeia mea, încurcată cu nenorocitul ăla care o s-o lase să moară de foame!

Bietul don Braulio murise puțin după aceea, de pneumonie, și la înmormîntarea lui venise, îmbrăcat în mare doliu și foarte mîhnit, Paco Sardeaua, care trăia cu Eulogia în Carabanchelul de jos.

— Asta e, că nu sîntem nimic! Ce ziceți? îi spunea Sardeaua la înmormîntare unui frate de-al lui don Braulio, care venise din Astonga să asiste la ceremonie.

— Mda, mda!

— Viața-i viață, așa-i, ce spuneți?

— Mda, da, așa cred și eu, viața-i viață, îi răspundea don Bruno, fratele lui don Braulio, în autobuzul de Est.

— Era de treabă fratele ăsta al dumneavoastră, odihnească în pace.

— Apăi da, domnule. Dacă ar fi fost rău v-ar fi deşelat.

— Şi asta-i adevărat!

— Sigur că şi asta. Dar, aşa cum zic eu, în viaţă trebuie să fim toleranţi.

Sardeaua nurăspunse. În gândul lui îşi zicea că don Bruno era un tip modern.

— Zău că da! Ăsta-i un tip modern ce nu s-a mai văzut! Că ne place ori nu, modernu-i modern, n-avem încotro!

Pe don Ricardo Sorbedo argumentele iubitei nu prea îl convingeau.

— Da, fetiço, dar pe mine necazurile primarului din Cork mă lasă rece, zău că da.

— Dar nu te mai necăji, omule, nu te mai frământa atât, că nu merită. Şi, pe urmă, ştii că nu există rău care să dureze o sută de ani.

Cînd avuseseră această conversaţie, don Ricardo Sorbedo şi cu Maribela şedeau în faţa a două pahare de vin alb, într-o crîsmă din faţa Guvernului Civil, pe Calle Mayor. Maribela avea o *peseta* şi-i spusese lui don Ricardo:

— Hai să bem un vin alb pe undeva. Te sature să tot umbli pe stradă şi să dîrdîi de frig.

— Bine, hai să mergem unde vrei tu.

Perechea stăteaşi aştepta pe un prieten al lui don Ricardo, un poet care-i invita cîteodată la o cafea cu lapte, uneori chiar şi cu o brioşă. Prietenul lui don Ricardo era un tînăr numit Ramón Maello şi nu că ar fi înotat în belşug, dar nici nu îndura ceea ce se numeşte foame. Tînărul, băiat de familie, se aranja în aşa fel, încît să aibă întotdeauna cîteva *pesetas* în buzunar. Locuia pe strada Apodaca, deasupra merceriei *Trini* şi, cu toate că nu se înţelegea grozav cu taică-său, nu fusese nevoit să plece de acasă. Ramón Maello avea o sănătate delicată şi plecatul de acasă l-ar fi costat viaţa.

— Spune-mi, crezi că o să vină?

— Cum să nu, Ramón este un băiat serios. Umblă el cam cu capul în nori, dar în acelaşi timp este serios şi serviabil, ai să vezi că vine.

Don Ricardo Sorbedo bău o înghiţitură şi căzu pe gînduri.

— Spune-mi, Maribel, ce fel de gust are băutura asta?

— Nu ştiu, băiatule. Mie mi se pare că de vin.

Don Ricardo simți, timp de cîteva secunde, o silă îngrozitoare față de logodnica sa.

„Tipesa asta e o giscă!“ gîndi el.

Maribela nu-și dădu seama. Sărmana, aproape nicio-dată nu-și dădea seama de nimic.

— Uite ce pisică frumoasă. Asta cred și eu că-i o pisică fericită, așa-i?

Pisica — o pisică neagră, lucioasă, bine hrănită și odihnită — se plimbă agale și cu înțelepciunea unui abate pe bordura lambriului de la perete, o bordură nobilă și antică, lată de cel puțin patru degete.

— Mi-e mi se pare că vinul ăsta are gust de ceai, parcă și miroase a ceai.

La tejghea, cîțiva șoferi de taxi sorbeau din niște pahare.

— Uite, uite! E nemaipomenit cum de nu cade.

Într-un colț altă pereche se adora în tăcere, mină în mină, ochi în ochi.

— Eu cred că atunci cînd ești cu burta goală, totul are gust de ceai.

Un orb se plimba printre mese așteptînd obolul clienților.

— Ce păr negru are, ce frumos e! Aproape că pare albastrul Zău, grozavă pisică!

Cînd se deschidea ușa, din stradă se strecura un vînticel rece, amestecat cu hurelul parcă și mai rece al tramvaielor.

— Gust de ceai fără zahăr, ceai pentru bolnavii de stomac.

Telefonul începu să sune zgomotos.

— Pisica asta face echilibristică, ar putea să lucreze la circ.

Băiatul de la tejghea se șterse pe mîini cu șorțul lui în dungi verzi și negre și ridică receptorul.

— Ceai fără zahăr, mai potrivit pentru băi de șezut decît să-l înghiți.

Băiatul de la tejghea puse telefonul pe furcă și strigă:

— Don Ricardo Sorbedo!

Don Ricardo îi făcu semn cu mîna.

— Ei, ce-i?

— Dumneavoastră sînteți don Ricardo Sorbedo?

— Da, am vreo comunicare?

— Da, din partea lui Ramón, nu poate să vină fiindcă s-a îmbolnăvit maică-sa.

În brutăria de pe strada San Bernardo, în biroul micuț unde se face contabilitatea, domnul Ramón stă de vorbă cu nevastă-sa, Paulina, și cu don Roberto Gonzáles care, recunoscător patronului pentru cei cinci *duros*, a venit la prăvălie a doua zi, ca să pună la punct cîteva socoteli și să facă ordine în niște registre.

Cei doi soți și don Roberto sporovăiesc în jurul unei sobe încălzite cu rumeguș, care dă destulă căldură. Pe sobă, într-o cutie goală de ton, fierb cîteva frunze de dafin.

Don Roberto are o zi bună, e vesel și spune glume brutarilor.

— Și atunci ăl slab vine și-i spune ăluia gras: „Dumneavoastră sînteți un porc!” și grasul se întoarce și îi răspunde: „Ia ascultă, hei, crezi cumva că miros întotdeauna așa?”

Nevasta domnului Ramón moare de rîs, a apucat-o sughitul și strigă, acoperindu-și ochii cu amîndouă mîinile:

— Termină, termină, pentru numele lui Dumnezeu!

Don Roberto vrea să-și întărească succesul.

— Și toate astea, într-un ascensor!

Femeii îi curg lacrimile, din pricina hohotelor nestăpînite de rîs și se trîntește cu spinarea de spătarul scaunului.

— Termină, termină!

Rîde și don Roberto.

— Pe deasupra, ăl slab mai avea și mutră acră!

Domnul Ramón cu mîinile încrucișate pe burtă și țigara în gură îi privește pe don Roberto și pe Paulina.

— Are don Roberto ăsta niște chestii cînd e în toane bune!

Don Roberto e neobosit.

— Și mai am pregătită alta, doamnă Paulina!

— Termină, termină, pentru numele lui Dumnezeu!

— Bine, aștept să vă veniți puțin în fire, nu mă grăbesc.

Bătîndu-se cu palmele peste coapsele voluminoase, doamna Paulina își amintește iarăși ce urît mirosea domnul cel gras.

Era bolnav și fără o para, dar s-a sinucis pentru că-i mirosea a ceapă.

— Miroase a ceapă, miroase groaznic a ceapă.

— Încetează, omule, nu mirosea a nimic, vrei să deschid fereastra?

— Nu, tot aia e. Mirosul nu se duce, pereții miros a ceapă, mîinile îmi miros a ceapă.

Femeia era imaginea însăși a răbdării.

- Vrei să te speli pe mâini?
— Nu, nu vreau, și inima, și ea îmi miroase a ceapă.
— Liniștește-te!
— Nu pot, miroase a ceapă.
— Haide, încearcă să dormi puțin.
— N-am să pot; totul îmi miroase a ceapă.
— Vrei un pahar cu lapte?
— Nu vreau un pahar cu lapte. Aș vrea să mor, nimic alt-
ceva decît să mor, să mor cît mai repede, miroase din ce în
ce mai tare a ceapă.
— Nu vorbi prostii.
— Vorbesc ce-mi place! Miroase a ceapă!
Bărbatul începu să plîngă.
— Miroase a ceapă!
— Bine, omule, bine, miroase a ceapă.
— Sigur că miroase a ceapă! E o duhoare!
Femeia deschise fereastra. Bărbatul cu ochii plini de la-
crimi începu să răcnească:
— Închide fereastra! Nu vreau să se ducă mirosul
de ceapă!
— Cum vrei.
Femeia închise fereastra.
— Vreau apă, într-o ceașcă; nu vreau în pahar.
Femeia se duse la bucătărie, să-i aducă o ceașcă de apă
bărbatului.
Femeia tocmai spăla ceașca atunci cînd se auzi un urlet
infernăl ca și cum unui om i-arfi plesnit amîndoi plămîinii
deodată.
Femeia nu auzi bușitura trupului pe lespezile curții. Dar
simți o durere mare în tîmple, o durere rece și ascuțită ca
înepătura unui ac foarte lung.
— Aoleu!
Țipătul femeii ieși pe fereastra deschisă; nimeni nu-i
răspunse, patul era gol.
Cîțiva locatari se iviră la ferestrele care dădeau spre curte.
— Ce s-a întîmplat?
Femeia nu putea să vorbească. De-ar fi putut, ar fi spus:
— Nimic, mirosea puțin a ceapă.

Înainte de a se duce să cînte la vioară în cafeneaua doînei
Rosa, Seoane trece pe la un magazin de optică. Vrea să afle

care-i preţul ochelarilor fumurii, neveste-si îi merge din ce în ce mai rău cu ochii.

— Priviţi, ochelari fantezi cu sticle Zeiss, două sute cincizeci de *pesetas*.

Seoane zîmbeşte cu amabilitate.

— Nu, nu, aş vrea unii mai ieftini.

— Foarte bine, domnule. Poate că vă place modelul acesta, o sută şaizeci şi cinci de *pesetas*.

Seoane zîmbeşte mai departe.

— Nu, nu m-aţi înţeles, aş vrea să văd unii de trei sau patru *duros*.

Vînzătorul îl priveşte cu dispreţ profund. Poartă halat alb şi un *pince-nez* ridicol, se piaptăna cu cărare la mijloc şi mişcă din dos cînd umblă.

— Aşa ceva găsiţi la drogherie. Îmi pare rău că nu-l pot servi pe domnul.

— Bine, bună seara, iertaţi-mă.

Seoane pleacă şi în drum se tot opreşte să se uite prin vitrinele drogheriilor.

Vitrinele mai împodobite, cele ale drogheriilor care primesc şi filme fotografice la dezvoltat, au într-adevăr expuşi ochelari coloraţi.

— Aveţi ochelari de trei *duros*?

Vînzătoarea e o fetişcană nostimă, amabilă.

— Da, domnule, dar nu vi-i recomand, sînt foarte fragili, cu ceva mai mult vă putem oferi un model destul de bun.

Fata scormoneşte prin sertarele tejghelei şi scoate diferite cutii.

— Priviţi, douăzeci şi cinci de *pesetas*, douăzeci şi două, treizeci, cincizeci, optsprezece (ăştia sînt ceva mai proşti) douăzeci şi şapte...

Seoane ştie că n-are în buzunar mai mult de trei *duros*.

— ăştia de optsprezece, spuneţi că sînt proşti?

— Da, nu merită să faci economie. Cei de douăzeci şi două mai merg.

Seoane îi zîmbeşte fetei.

— Bine, domnişoară, mulţumesc frumos, am să mă mai gîndesc şi am să mai trec pe aici. Îmi pare rău că v-am deranjat.

— Ei, Doamne, de asta sîntem puse aici, domnule!

În fundul sufletului ei, Julita simte că o cam roade conștiința. După-amiezile petrecute în casa doinei Celia îi apar dintr-o dată sub semnul tuturor afuriseniilor eterne.

Trece doar o clipă printr-o stare proastă apoi își revine. Lacrima care e gata să i se prelingă pe obraz mai poate fi încă reținută.

Fata intră în camera ei și scoate din sertarul comodei un caiet îmbrăcat în mușama neagră, în care ține niște socoteli ciudate. Caută un creion, notează câteva cifre și își zîmbește în fața oglinzii: făcînd botic, ochii pe jumătate închiși, mîinile la ceafă, descheiată la nasturii bluzei.

E frumoasă Julita, foarte frumoasă, și își face cu ochiul în oglindă...

— Astăzi Ventura a ajuns la egalitate.

Julita zîmbește, în timp ce buza de jos i se înfioară, îi tremură ușor chiar și bărbia.

Pune la loc caietelel, suflîndu-i praful de pe coperti.

— Adevărul e că merg într-un ritm care, de...

În timp ce încuie sertarul, cu o cheie împodobită cu o funduliță roz, gîndește aproape căindu-se:

— Ventura asta e un nesățios!

Și totuși — ce înseamnă viața! — cînd să iasă din dormitor, simte cum un șuvoi de optimism îi inundă sufletul.

Martín își ia rămas bun de la Nati Robles și se îndreaptă pre cafeneaua de unde în ajun îl dăduseră afară pentru neplată.

— Mi-au mai rămas opt *duros* și ceva, socotește el, nu cred că înseamnă să fur dacă am să-mi cumpăr niște țigări și am să-i dau o lecție babei ăleia scirboase de la cafenea. Pentru Nati am să cumpăr două gravuri mici de cinci sau șase *duros*.

Se urcă într-un 17 și se apropie de Glorieta de Bilbao. În oglinda unui atelier de coafură, își netezește puțin părul și își îndreaptă nodul de la cravată.

— Cred că arăt destul de bine...

Martín intră în cafenea pe aceeași ușă pe care ieșise ieri, ar vrea dacă s-ar nimeri să-l servească același chelner, și, dacă s-ar putea, să se așeze chiar la aceeași masă.

În cafenea e o căldură densă, lipicioasă. Muzicanții cîntă *La cumparsita*, tango care pentru Martín înseamnă anumite

vagi amintiri, îndepărtate și blinde. Ca să nu-și piardă obiceiul, patroana strigă, în nepăsarea celorlalți, ridicînd brațele spre cer și lăsîndu-le apoi ca să cadă greoi, pe pîntec, într-un gest studiat. Martîn se așază la o masă vecină cu cea unde se petrecuse incidentul. Chelnerul se apropie.

— Astăzi e ca turbată, dacă vă vede o să zvîrle din co-pite.

— S-o ia dracul! Poftim un *duro* și adă-mi o cafea. O *peseta* douăzeci de ieri și una douăzeci de azi, fac două pa-truzeci; păstrează restul, să știi că eu nu sînt un mațe fripte.

Chelnerul rămîne paf, cu o mutră de prostănac mai accentuată ca de obicei. Înainte de a se îndepărta prea mult, Martîn îl recheamă.

— Să vină lustragiul.

— Bine.

Martîn continuă:

— Și băiatul cu țigări.

— Bine.

Martîn a trebuit să facă un efort îngrozitor, îl cam doare capul, dar nu îndrăznește să ceară o aspirină.

Doña Rosa stă de vorbă cu Pepe, chelnerul, și îl pri-vește uluită pe Martîn. Martîn se face că n-o vede.

I se aduce cafeaua, bea vreo două înghițituri, se ridică și se îndreaptă spre toaletă. Mai tîrziu nu-și va aminti dacă acolo și-a scos batista aflată în același buzunar cu banii.

Întors la masă, așteaptă să i se lustruiască pantofii și mai dă un *duro* pe un pachet de țigări de nouăzeci.

— Lăturile astea să le bea patroana, ai înțeles? E un orz dezgustător.

Se ridică aproape cu solemnitate și deschide ușa cu un gest foarte cumpănit.

Ajuns în stradă, Martîn observă că-i tremură tot trupul. Dar socotește că a făcut ceea ce trebuia să facă, purtîndu-se într-adevăr ca un bărbat.

Ventura Aguado Sans îi spune colegului său de pensi-une, don Tesifonte Ovejero, căpitan veterinar:

— Scoate-ți din cap astea, căpitane. Dacă găsești ceva din belșug în Madrid, apăi astea sînt ocaziile. Barem acum, după război, mai mult ca niciodată. În ziua de azi, toate sînt gata să te urmeze și alea cu bani, și ălelalte. Numai că

trebuie să le acorzi puțințel timp, ce naiba! Ca să prinzi pește trebuie să arunci undița!

— Da, da, îmi dau seama.

— Sigur că da, frate dragă, sigur că da. Cum vrei să te distrezi dacă nu pui nimic de la dumneata? Femeile, i-ați gîndul, n-o să te caute ele pe dumneata. La noi încă nu este ca în alte părți.

— Da, asta așa e.

— Păi atunci? Trebuie să dai din coate, căpitane, trebuie să fii îndrăzneț și să ai tupeu, mult tupeu. Și mai ales să nu te dărime eșecurile. Nu-ți merge cu una? Ei și? Pică alta.

Don Roque îi trimise un bilețel Lolei, servitoarea donei Matilde, cea cu pensiunea: „Treci prin strada Santa Engracia la ora opt. Al tău, R.“

Sora Lolei, Josefa López, fusese destul de mulți ani servitoare în casa donei Soledad Castro de Robles. Din cînd în cînd spunea că se duce la ea în sat și intra la Maternitate pentru cîteva zile. Ajunsese să aibă cinci copii, crescuți din mila cîtorva călugărițe de la Chamartín de la Rosa: primii trei de la don Roque; unul, al patrulea, de la băiatul cel mare al lui don Francisco, și ultimul de la don Francisco, care descoperise cel mai tîrziu filonul. Paternitatea fiecăruia era neîndoielnică.

— Oi fi eu cum oi fi, obișnuia să spună Josefa, dar celui cu care simt plăcere, nu-i pun coarne. Cînd mă satur, stop și pace; dar pînă atunci, ca porumbelii, pereche.

Josefa fusese o femeie frumoasă, puțin cam trupeșă. Acum a deschis o pensiune pentru studenți, pe strada Atocha, și trăiește acolo cu cei cinci fii ai ei. Gurile rele din vecini spun că se are bine cu încasatorul de la gaze și că într-o zi l-a făcut să roșească tare de tot pe băiatul de la băcănie, în vîrstă de paisprezece ani. Ce-o fi adevărat în toate astea este foarte greu de dovedit.

Soră-sa, Lola, este mai tînăra, dar tot trupeșă și țîțoasă. Don Roque îi cumpără brățări ieftine și o invită la o prăjitură, iar ea e încîntată. Este mai puțin cinstită decît Josefa, s-ar părea că mai umblă și cu cîte un tinerel sau cu altul. Într-o zi doña Matilde a găsit-o culcată cu Ventura, dar a preferat să tacă din gură.

Fata primi bilețelul lui don Roque, se dichisi puțin și o șterse spre casa doanei Celia.

— N-a venit?

— Nu, încă nu; intră aici.

Lola intră în dormitor, se dezbracă și se așază pe pat. Vrea să-i facă o surpriză lui don Roque, să-i deschidă ușa în pielea goală.

Doña Celia privește pe gaura cheii, îi place să vadă cum se dezbracă fetele. Cîteodată, cînd simte că i se aprinde fața de căldură, își strigă cățelușul.

— Pierrot! Pierrot! Vin la mămica ta!

Ventura întredeschide ușa camerei pe care o ocupă.

— Doamnă!

— Îndată.

Ventura vîră în mîna doanei Celia trei *duros*.

— O să iasă întîi domnișoara.

Doña Celia spune la toate amin.

— Dumneavoastră porunciți.

Ventura trece într-o debara, își aprinde o țigară ca să-și omoare timpul, cît se îndepărtează fata, iar iubita iese cu ochii în jos și coboară scările.

— La revedere, fetișo.

— La revedere.

Doña Celia bate în ușa camerei unde așteaptă Lola.

— Vrei să treci în dormitorul mare? S-a eliberat.

— Bine.

Cînd ajunge la mezanin, Julita se întîlnește cu don Roque.

— Hei, fata mea! De unde vii?

Pe Julita o cuprinde o sfîrșeală.

— De... la fotograf. Și tu unde te duci?

— Păi... să văd un prieten bolnav, bietul de el, îi e foarte rău.

Fetei îi vine greu să creadă că taică-său s-ar duce în casa doanei Celia; la fel și tatălui.

— Nu se poate, prost mai sînt! Ce-mi mai trece prin cap! gîndește don Roque.

— O fi adevărată povestea cu prietenul, gîndește fata, tata o fi avînd și el socotelile lui, dar ar fi o pacoste să vină să-și vîre nasul pe aici!

Cînd să iasă Ventura, doña Celia îl oprește.

- Așteptați o clipă, a sunat.
- Sosește don Roque, cam palid.
- Noroc! A venit Lola?
- Da, e în dormitorul din față.
- Don Roque bate ușor în ușă.
- Cine-i?
- Eu.
- Intră.

Ventura Aguado îi vorbește mai departe căpitanului, aproape cu elocință:

— Uite, eu am acum o istorioară destul de bine pusă la punct cu o fetiță, nu contează numele, pe care când am văzut-o prima oară m-am gândit: „Aici nu-i rost“. M-am luat totuși de ea, numai ca să nu-mi fie pe urmă necaz că am lăsat-o să treacă fără s-o strunesc, i-am spus câteva vorbe, i-am oferit două vermuturi cu crevete, și uite, acum e mielusea. Face tot ce poftesc și nu îndrăznește să zică nici pis. Am cunoscut-o la Barceló, la douăzeci și ceva august, și cum a trecut o săptămână, tocmai era aniversarea mea, buf cu ea în pat! Dac-aș fi stat ca un guguman să văd cum îi trag alții clopotele și cum o înghesuie, acum aș fi fost ca dumneata.

— Da, tot ce-mi spui e foarte adevărat, dar eu gândesc că aici e vorba numai de șansă.

Ventura se săltă în scaun.

— De șansă? Asta-i greșeala! Nu există șansă, prietene, șansa e că femeile se oferă celor care le urmăresc, nu celor care se uită la ele cum trec pe stradă fără să le spună o vorbă. Ceea ce e sigur e că nu faci nimic dacă stai toată ziua închis în casă, cum stai dumneata, privind la cămă-tărița cu copilul cretin și studiind bolile vacilor. Tot ce pot să-ți spun, e că așa nu ajungi nicăieri.

Seoane își așază vioara pe pian; a terminat de cântat *La cumparsita*. Vorbește cu Macario.

— Mă duc o clipă la W.C.

Seoane se strecoară printre mese. În cap încă i se mai învîrtesc prețurile ochelarilor.

— Într-adevăr, merită să mai aștept puțin. Cei de douăzeci și două sînt destul de buni, așa mi se pare.

Împinge cu piciorul ușa pe care scrie *Domni*: două pisoare la perete și un bec slab de cincisprezece lumini, în apărătoarea de sîrmă. În cușca ei, ca un greier, o tabletă de dezinfectant prezidează scena.

Seoane e singur, se apropie de perete, privește în jos.

— Ha?

Saliva i se oprește în gît, inima îi zvîcnește și urechile îi țiuie lung. Seoane privește țintă în jos, ușa e încuiată. Se apleacă dintr-o mișcare. Da, sînt cinci *duros*. Hîrtia e cam înmuiată, dar nu contează. Seoane o șterge cu batista.

A doua zi se întoarce la drogherie.

— Cei de treizeci, domnișoară, dă-mi-i pe cei de treizeci.

Așezați pe sofa, Lola și cu don Roque stau de vorbă. Don Roque e cu paltonul pe el și cu pălăria pe genunchi. Lola, goală, cu picioarele încrucișate. În cameră arde o sobiță și e destul de cald. Oglinda dulapului le reflectă siluetele, și zău că fac o pereche ciudată: don Roque cu fular la gît și cu un aer preocupat, Lola goală și prost dispusă.

Don Roque tace.

— Asta-i tot.

Lola se scarpină la buric și pe urmă își miroase degetul.

— Știi ce spun eu?

— Ce?

— Că fiică-ta și cu mine sîntem cam la fel, așa că am putea să ne tutuim.

Don Roque strigă:

— Taci, îți spun! Să taci din gură!

— Uite, tac.

Amîndoi fumează. Lola, grasă, goală și scoțînd fum parcă-i o focă de la circ.

— Povestea cu fotografiatul micuței e ca a ta, cu prietenul bolnav.

— Nu vrei să taci?

— Mai lasă-mă, omule, mai lasă-mă cu tăcutul din gură și cu atîta predică. Parcă n-ai avea ochi!

Am mai spus și în altă parte ceea ce urmează:

„Dintr-o ramă aurită cu bronz, don Obdulio, cu mustața în furculiță și privirea binevoitoare, protejează, ca un mic

zeu afurisit și năvălit al amorului, clandestinitatea care îi permite văduvei sale să mănânce.”

Don Obdulio atîrnă în dreapta dulapului, în umbra unei jardiniere. În stînga, spînzură o fotografie în care se vede stăpîna casei tinăra, înconjurată de ciini lăptoși.

— Haide, îmbracă-te, că acum nu-s bun de nimic.

— Bine.

Lola gîndește:

„O să-mi plătească puștoaica, pe cîntea mea! Și încă să vezi cum o să-mi plătească!”

Don Roque o întrebă:

— Ieși tu înainte?

— Nu, ieși tu, eu între timp am să mă îmbrac.

Don Roque pleacă și Lola trage zăvorul.

„Așa cum e pus, nimeni n-o să observe”, gîndește Lola.

Îl scoate din cui pe don Obdulio și-l bagă în poșetă. Își aranjează puțin părul în oglinda de la lavoar și își aprinde o țigară.

Căpitanul Tesifonte parcă începe să miște.

— Bine... Atunci să ne încercăm norocul...

— Oare? Nu te cred.

— Ba da, frate, o să vezi. Într-o zi cînd ai de gînd să pleci în crailic, îmi spui și mergem împreună. S-a făcut?

— S-a făcut, domnule. În prima zi cînd o să am chef, te anunț.

Telalul se numește José Sanz Madrid. Are două prăvălii de haine vechi; cumpără și vinde boarfe și „obiecte de artă” și închiriază smochinguri studenților, și sacouri de ginere celor săraci.

— Intrați aici și încercați, aveți de unde alege.

Într-adevăr, ai de unde alege: Spînzurate de o sută de cuiere, o sută de costume îl așteaptă pe mușteriu care să le scoată la aer.

Prăvăliile sînt, una pe strada Estudios și alta, cea mai importantă, pe strada Magdalena, pe la jumătatea ei.

După gustare, domnul José o duce pe Purita la cinematograful, îi place să petreacă înainte de a trece la pat. Se duce la cinematograful *Ideal*, vizavi de *Calderón*, unde joacă *El și fratele său*, al lui Antonio Vico, și *O încurcătură de*

familie, al lui Mercedes Vecino, amîndouă filme „tolerate.“ Cinematograful *Ideal* are avantajul că nu-i cu ore fixe și că e foarte mare, întotdeauna găsești loc.

Plasatorul le luminează cu lanterna.

— Pe unde?

— Păi, pe aici. Aici e bine.

Purita și cu domnul José se așază în ultimul rînd. Domnul José pune o mîna pe grumazul fetei.

— Ce mai spui?

— Nimic, ce să spun!

Purita privește la ecran. Domnul José o apucă de mîini.

— Ești înghețată.

— Da, e foarte frig.

Stau cîteva clipe în tăcere. Domnul José nu reușește să-și găsească locul, se tot foiește în scaun.

— Ascultă.

— Ce.

— La ce te gîndești?

— Hm...

— Nu te mai gîndi la povestea aia, la Paquito, am să ți-o rezolv eu, am un prieten cu influență la Ajutorul Social, e văr cu guvernatorul civil de nu știu unde.

Domnul José își coboară mîna spre decolteul fetei.

— Ah, ce rece e!

— Nu te speria, am s-o încălzesc.

Bărbatul pune mîna la subțioara Puritei, pe deasupra bluzei.

— Ce fierbinte ești aici!

— Da.

Subrațul Puritei dogorește, de parcă-i bolnavă.

— Și crezi că Paquito o să poată intra?

— Cred că da, femeie, numai puțin să-l poată ajuta prietenul meu, și o să intre.

— Și prietenul tău o să vrea?

Domnul José are mîna cealaltă pe o jartieră a Puritei. Iarna, Purita umblă cu port-jartier, jartierele de elastic nu-i stau fiindcă-i cam slăbuță. Vara umblă fără ciorapi; deși nu s-ar crede, asta înseamnă o economie, zău că da!

— Prietenul meu face ce-i spun eu, mi-e foarte îndatorat.

— Măcar să fie așa! Să dea Dumnezeu!

— Ai să vezi.

Fata cade pe gânduri, are privirea tristă, pierdută. Domnul José îi desface puțin coapsele și o ciupește.

— Dacă Paquito intră la internat, se schimbă lucrurile!

Paquito este fratele cel mai mic al fetei. Sînt cinci copii și cu ea, șase: Ramón, cel mai mare, are douăzeci și doi de ani și își face serviciul militar în Africa; Mariana, care-i bolnavă, biata de ea, de nu se poate mișca din pat, are optsprezece; Julio, ucenic la o tipografie, merge pe paisprezece, Rosita are unsprezece, iar Paquito, cel mai mic, nouă. Purita este a doua, are douăzeci de ani, deși pare să aibă ceva mai mult.

Frații și surorile sînt singuri. Tatăl a fost împușcat, că așa se mai întîmplă, iar mama a murit ofticoasă și subalimentată, în 41.

Julio primește patru *pesetas* la tipografie. Restul trebuie să-l cîștige Purita cu puterile ei, bătînd străzile cît e ziua de mare, ca după cină să acosteze la casa doînei Jesusa.

Copiii locuiesc într-o mansardă de pe strada Ternera. Purita stă într-o pensiune, așa-i mai liberă și poate să primească mesaje prin telefon. Purita se duce să-i vadă în fiecare dimineață, pe la vreo douăsprezece, sau unu. Cîteodată, cînd n-are vreo obligație, mai ia cu ei și masa de prînz; la pensiune îi păstrează mîncarea s-o aibă pentru seară, dacă dorește.

De la un timp, domnul José ține mîna în decolteul fetei.

— Vrei să mergem?

— Dacă zici tu!

Domnul José o ajută pe Purita să-și pună paltonașul de bumbac.

— Dar numai puținel, ce zici? Că jumătatea mea a cam mirosit despre ce-i vorba.

— Cît vrei tu.

.....

— Na, asta-i pentru tine.

Domnul José pune cinci *duros* în geanta Puritei, o geantă vopsită albastru, care cam pătează mîinile.

— Să te răsplătească Dumnezeu.

În ușa camerei, cei doi se despart.

— Spune-mi, cum te cheamă?

— Mă numesc José Sanz Madrid, dar tu? E adevărat că te cheamă Purita?

— Da, de ce-să te fi mințit? Mă numesc Pura Bartolomé Alonso.

Stau o clipă amîndoi și privesc la cuierul de umbrele.

— Bine, mă duc!

— La revedere, Pepe, nu mă săruți?

— Ba da, dragă.

— Ascultă, cînd afli ceva despre Paquito, mă suni?

— Da, n-avea nici o grijă, am să te chem la telefonul de aici.

Doña Matilde își strigă pensionarii:

— Don Tesi! Don Ventura! La cină!

Cînd trece pe lîngă don Tesifonte, îi spune:

— Pentru mîine am comandat ficat, să vedem ce-o să ziceți.

Căpitanul nici nu se uită la ea, se gîndește la altele.

— Da, poate că are dreptate băiatul ăsta. Ștînd aici ca un nătărău, cam greu să faci cuceriri, ce mai încoa și-ncolo.

Donei Montserrat i-au furat geanta la sfînta slujbă; ce groaznic! Acum dai de hoți pînă și în biserică! Nu avusese în ea decît trei *pesetas* și cîțiva gologani, dar geanta era destul de aspectoasă și încă în stare bună.

Se terminase acel *Tantum ergo* — pe care necuviinciosul de José María, nepotul donei Montserrat, îl cînta pe melodia imnului german — și în bănci nu mai rămăseseră decît cîteva doamne întirziate, cu rugăciunile lor personale.

Doña Montserrat meditează asupra celor ce tocmai a terminat de citit: „Joia aceasta aduce sufletului mireasmă de crin și de asemenea dulcele gust al lacrimilor deplinei pocăințe. În inocență a fost un înger, în penitență rivalizează cu austeritatea Tebaidei...”

Doña Montserrat întoarce puțin capul, și deodată, ia geanta de unde nu-i.

În primele clipe nu-și dă seama exact de întîmplare, capul fiindu-i plin de mutații, apariții și dispariții.

La ea acasă, Julita ascunde din nou caietul și, întocmai ca pensionarii donei Matilde, se duce și ea să cîneze.

Maică-sa o ciupește cu dragoste de obraz.

— Ai plîns? Parcă ai ochii roșii.

Julita răspunde cu o strîmbătură.

— Nu, mamă, am stat și m-am gîndit.

Doña Visi zîmbește într-un anumit fel, șmecheresc.

— La el?

— Da.

Cele două femei se iau de braț.

— Spune-mi, cum îl cheamă?

— Ventura.

— Așa, hoțomanco! D-aia l-ai botezat Ventura pe pu-
iul de chinez!

Fata strînge pleoapele.

— Da.

— Atunci înseamnă că-l cunoști de cîtva timp?

— Da, e o lună și jumătate sau două de cînd ne vedem
din cînd în cînd.

Mama devine aproape serioasă.

— Și cum de nu mi-ai spus nimic?

— De ce să-ți spun ceva înainte de a se declara el?

— Și asta-i adevărat. Ce toantă sînt! Ai făcut foarte
bine, fata mea, să nu vinzi niciodată pielea ursului din
pădure. Trebuie să fim întotdeauna discrete.

Julita simte cîrcei în picioare și o undă de căldură în
piept.

— Da, mamă, foarte discrete!

Doña Visi zîmbește iar și întreabă.

— Spune-mi, și cu ce se ocupă?

— Studiază pentru Notariat!

— Dac-ar obține un loc!

— O să vedem dacă are noroc, mamă. Am făgăduit două
lumînări dacă obține un notariat de clasa întâi și o lumînare,
dacă nu obține decît unul de a doua.

— Ai făcut foarte bine, fata mea, cu o mîină să te închini
și cu cealaltă să dai, și eu fac la fel. Spune-mi, și care-i nu-
mele lui de familie?

— Aguado.

— Nu-i urît, Ventura Aguado.

Doña Visi ride entuziasmată.

— Vai, fato, ce vis frumos! Julita Moisés de Aguado,
îți dai seama?

Fata are privirea pierdută.

— Da, da.

Pripindu-se, de teamă ca nu cumva totul să fie un vis care să se spargă dintr-o dată în mii de fărîme, ca un bec, mama îi dă înainte cu socotelile ei greșite, ca lăptăreasa din poveste:

— Iar primului tău copil, Julita, dacă o fi băiețel, o să-i spunem Roque, ca bunicului, Roque Aguado Moisés. Ce fericire! Ah, cînd o să afle tatăl tău! Ce bucurie!

Julita se află acum pe malul celălalt, a traversat curențul, acum vorbește despre ea ca de altă ființă, acum puțin îi pasă de toate, în afară de candoarea maică-si.

— Dacă-i fetiță, am să-i pun numele tău, mamă. Și Visitación Aguado Moisés sună foarte frumos.

— Îți mulțumesc, fetițo, mulțumesc mult, m-ai emoționat. Dar să ne rugăm lui Dumnezeu să fie băiat; un bărbat e întotdeauna de mai mult folos.

Fetei începe din nou să-i tremure picioarele.

— Da, mamă, de mult folos.

Mama vorbește cu mîinile înlănțuite pe pîntec.

— Dar ia spune, ce-ar fi dacă Dumnezeu l-ar mai dărui și cu har?!

— Cine știe!

Doña Visi își înalță privirea spre înălțimi. Cerul plafonat al camerei are cîteva pete de umezeală.

— Visul întregii mele vieți, un fiu preot!

În clipele acestea, doña Visi este femeia cea mai fericită din Madrid. O apucă pe fată de mijloc — aproape la fel cum o apucă Ventura în casa donei Celia — și o leagănă ca pe un copilăș.

— Poate că o să fie tocmai nepoțelul meu, porumbițo, oh, Doamne!

Cele două femei rid, îmbrățișate, răsfățîndu-se.

— Oh, cît doresc să trăiesc acum!

Julita vrea să-și împodobească isprava.

— Da, mamă, viața îți oferă multe bucurii.

Julita își coboară glasul, care sună acum voalat și ritmic.

— Faptul că l-am cunoscut pe Ventura — urechile fetei țiuie ușor — cred că a fost pentru mine un mare noroc.

Mama preferă să dea dovadă de înțelepciune:

— Să vedem, fata mea, să vedem. Să dea Dumnezeu! Să avem credință! Da, de ce nu? Un nepoțel preot care să ne

înalțe pe toți cu virtutea lui. Un mare predicator! Glumim noi acum, dar pînă la urmă te pomenești că o să citim anunțuri despre Exercițiile Spirituale conduse de către reverendul părinte Roque Aguado Moisés! Eu am să fiu o băbuță, fetița mea, dar n-o să-mi mai încapă inima în piept de mîndrie.

— Nici mie, mamă.

Martín își revine îndată, pășește mîndru de sine însuși.

— Ce mai lecție le-am dat! Ha, ha!

Martín grăbește pasul, merge aproape în fugă, uneori face și cîte o săritură.

— Să vedem ce-o să mai spună mistrețul ăla!

Mistrețul era doña Rosa.

Cînd ajunge în Glorieta de San Bernardo, Martín își aduce aminte de cadoul pentru Nati.

— Poate că-l mai găsesc pe Rómulo la prăvălie.

Rómulo este un anticar în al cărui bîrlog găsești uneori cîte o gravură interesantă.

Coborînd la dreapta, după Universitate, Martín se apropie de viziuna lui Rómulo.

Pe ușa atîrnă un anunț care spune: „Închis. Comisioanele prin gang.“ Înăuntru se vede lumină, îți dai seama că Rómulo trebuie să fie acolo, punîndu-și fișele în ordine sau sortîndu-și marfa pentru vreo comandă.

Martín bate cu degetele în ușița care dă spre curtea interioară.

— Bună, Rómulo!

— Bună, Martín, ce bine-mi pare că te văd!

Martín scoate tutun, amîndoi bărbații fumează așezați lingă tava cu jeratic, pe care Rómulo a scos-o de sub masă.

— Tocmai îi scriam soră-mi, cea din Jaén. Eu îmi duc acum viața aici, nu mai ies decît ca să mîncînc; ba uneori, cînd n-am chef, nu mă urnesc de aici toată ziua; îmi aduce careva o cafea de vizavi și pace bună.

Martín se uită la niște cărți puse pe un scaun din trestie, cu speteaza făcută praf, care nu mai servește decît ca etajeră.

— Cam puține.

— Da, nu am multe. Dar asta a lui Romanones, *Însemnările unei vieți*, asta da, prezintă interes, și s-a epuizat de tot.

— Da.

Martín lasă cărțile pe jos.

— Ascultă, aş vrea o gravură, ceva de calitate.

— Cît poţi să dai?

— Patru sau cinci *duros*.

— Cu cinci *duros* pot să-ţi dau una fermecătoare; nu e prea mare, ce-i drept, dar e autentică. Şi pe urmă mai e şi înrămată şi tot ce vrei, aşa am cumpărat-o. Dacă-i vorba de un cadou, se potriveşte de minune.

— Da; vreau s-o dau unei fete.

— Unei fete? Numai să nu fie vreo ursulină, că altfel e tocmai ce trebuie. Hai să ne fumăm ȱigara în linişte, că doar nu ne zoreşte nimeni.

— Şi cum e?

— Ai s-o vezi acum, e o Venus, cu nişte figuri mici dedesubt. Are şi nişte versuri în toscană sau provensală, nu ştiu.

Rómulo pune ȱigara pe masă şi aprinde lumina de pe coridor. Se întoarce îndată cu o ramă pe care o şterge de praf cu mîneca halatului.

— Priveşte.

Gravura e frumoasă, în culori.

— Culorile sînt de epocă.

— Aşa pare.

— Da, da, de asta poţi să fii sigur.

Gravura reprezintă o Venus blondă, complet goală, încununată cu flori. Stă în picioare, într-un chenar aurit. Pletele, pe spate, îi ajung pînă în dreptul genunchilor. Pe pîntece are roza vînturilor, totul este foarte simbolic. În mîna dreaptă ȱine o floare, iar în stînga, o carte. Trupul se profilează pe un cer albastru, plin tot de stele. În acelaşi chenar, spre partea de jos, sînt două arcuri mici, cel care-i în dreptul cărȱii are în interior zodia Taurului, iar cel din dreptul florii, Balanȱa. Baza gravurii reprezintă o pajişte înconjurată de copaci. Doi muzicanȱi cîntă, unul cu o lăută, celălalt cu harpa, în timp ce trei perechi stau de vorbă, două aşezate şi una plimbîndu-se. În colȱurile de sus, doi îngeri suflă, cu obraȱii umflaȱi. Dedesubt sînt patru versuri într-o limbă de neînteles.

— Ce scrie aici?

— Am traducerea pe spate, mi-a făcut-o Rodriguez Entrena, profesorul de la Cardenal Cisneros.

Pe spate, scris cu creionul, se citește:

*Venus, rodie în patima ei,
aprinde inimile gentile cuprinse de dor.
Și cu dansuri și nedeslușite serbări de amor
ea știe să-ndemne cu dulci divagații.*

— Ți place?

— Da, toate lucrurile astea îmi plac grozav; farmecul cel mare al unor asemenea versuri constă tocmai în impreciziunea lor, nu crezi?

— Ba da, așa cred și eu.

Martín scoate iarăși pachetul de țigări.

— Da bine, frate, mai lasă tutunul!

— Ei, astăzi fumez și eu ca lumea. Altfel sînt zile în care n-am de loc, de umblu după chiștocurile lui cumnatu-meu știi și tu.

Rómulo nu răspunde, i se pare mai prudent să tacă, știe că subiectele legate de cumnatu-său îl scot din sărite pe Martín.

— La cit mi-o lași?

— Păi de, la douăzeci, îți spuseseam douăzeci și cinci, dar dacă îmi dai douăzeci, e a ta. M-a costat cincisprezece și stă în raft de aproape un an. Ți convine cu douăzeci?

— Hai, dă-mi un *duro* rest.

Martín duce mina la buzunar. Rămîne o clipă nemișcat, cu sprincenele încruntate, ca pe gînduri. Scoate batista și o pune pe genunchi.

— Puteam să jur că i-am pus aici. Se ridică în picioare: Nu pot să-mi explic... Caută în buzunarele pantalonilor, le întoarce pe dos: Am făcut-o de oaie! Asta-mi mai lipsea!

— Ce s-a întîmplat?

— Nimic, mai bine să nu mă gîndesc.

Martín caută în buzunarele sacoului, scoate prăpăditul lui de portofel, vechi, plin de cărți de vizită de la prieteni, de tăieturi de ziare.

— Am dat-o dracului!

— Ai pierdut ceva?

— Ai cinci *duros*...

Julita are o senzație ciudată. Uneori simte ceva ca o părere de rău, iar alteori trebuie să facă eforturi ca să-și stăpânească zîmbetul.

— Capul omenesc, gîndește ea, este un aparat nu tocmai perfect. Dacă s-ar putea citi ca într-o carte ce se petrece înlăuntrul capetelor noastre! Nu, nu; mai bine să rămînă așa, să nu putem citi nimic, să ne înțelegem unii cu alții numai prin ceea ce vrem noi să spunem, la naiba! Chiar dacă nu sînt toate decît minciuni!

Cînd e singură, Julitei îi place să spună din cînd în cînd cîte o năzdrăvănie.

Merg pe stradă ținîndu-se de mînă, de parcă ar fi unchiul ieșit cu nepoata la plimbare.

Cînd trece prin dreptul gheretei portarului, fetița întoarce capul în partea cealaltă. E dusă pe gînduri, așa că nu observă prima treaptă.

— Ia vezi, poate cazi!

— Nu.

Doña Celia vine să le deschidă.

— Bună, don Francisco!

— Noroc, prietenă! Să treacă fata dincolo, am de vorbit cu dumneata.

— Foarte bine! Treci pe aici, fetiço, și ia loc unde-ți place.

Fetița se așază pe marginea unui fotoliu îmbrăcat în verde. Are treisprezece ani și pieptul ei a început să împungă puțin, ca un gîngaș boboc de trandafir gata să se deschidă. O cheamă Merceditas Olivar Vallejo, iar prietenele îi spun Merche. Și-a pierdut familia în timpul războiului, unii au murit, alții au emigrat. Merche locuiește la o cumană a bunicii, o doamnă bătrînă, acoperită toată cu danteluțe și vopsită ca o pupăză, care poartă perucă și se numește doña Carmen. În cartier, doña Carmen a fost poreclită „Păr de moartă”. Copiii de pe stradă preferă să-i spună „Cosașul”.

Doña Carmen a vîndut-o pe Merceditas pe o sută de *duros* și a cumpărat-o don Francisco, cel cu cabinetul de consultații.

Bărbatului i-a spus:

— Trufanda, don Francisco, trufanda! O garofiță!

Iar fetiței:

— Știi ce, fata mea, don Francisco nu vrea decît să se joace puțin și-apoi, tot trebuie să se întîmple într-o zi! Înțelegi?

Cina familiei Moisés e veselă astă-seară. Doña Visi e radioasă iar Julita zîmbește, aproape cu sfiiciune. Ce-i în suflet nu se vede.

Fără să știe încă de ce, don Roque și celelalte două fete se simt și ei molipsiți de veselie. Sînt clipe în care don Roque se gîndește la vorbele Julitei, pe scară: „Păi... de la fotograf“ și atunci furculița începe să-i cam tremure în mînă; pînă nu se liniștește, n-are curaj să se uite la fiica lui.

.....
Urcată în pat, doña Visi nu poate să adoarmă, nu face decît să răsucească pe o parte și pe alta același gînd.

— Știi că fetița și-a găsit un logodnic?

— Julita?

— Da, un student la Notariat.

Don Roque se sucește în așternut.

— Bine, dar nu mai bate toba; așa îți place ție să trimbițezi în dreapta și-n stînga. Stai să vedem ce o să fie pînă la urmă.

— Of, Doamne, cu obiceiul ăsta al tău de-a-mi strica cheful!

Doña Visi adoarme îmbătată de visuri de fericire. O trezește, peste cîteva ore, toaca unei mănăstiri de maici sărace, vestind zorile.

Starea sufletească o predispune pe doña Visi să vadă în toate semne bune, preziceri fericite, mesaje de cerească și deplină fericire.

Dimineăta.

Prin vis, Martín aude viața orașului care s-a trezit. E plăcut să stai și să asculți, de sub cearșafuri cu o femeie vie lângă tine, vie și goală, zgomotele orașului, pulsația lui gălăgioasă: căruțele peticarilor, care coboară de pe Fuen-carral și Chamartín, care urcă din Las Ventas și Injurias, care vin dinspre tristul peisaj dezolat al cimitirului și care au devenit — bătînd drumul ceasuri întregi prin frig — remorca unui leneș amărit și slăbănog cal sau a unui măgar cenușiu și parcă dus pe gînduri. Și glasurile vînzătoarelor care se duc o dată cu zorile să-și așeze micile tarabe cu fructe pe strada General Porlier. Și îndepărtatele, neprecisele prime sunete de clacsoane. Și strigătele copiilor care se duc la școală, cu ghiozdanul în spate și duioasa, plăcut mirositoare gustare în buzunar...

În casă, forfota din jur sună îmbietor în capul lui Martín. Doña Jesusa, matinala doña Jesusa, după ce și-a luat micul dejun, și pentru a compensa timpul pierdut, își face siesta împărțind treburile între ajutoarele ei, niște tîrfe bătrîne, în declin unele, dar cele mai multe drăgăstoase, dulci, blînde mame de familie. Dimineăta, doña Jesusa are șase ajutoare. Cele două fete de serviciu dorm pînă la ora mesei, ora două după-amiază, în patul care se nimereste, în patul misterios, părăsit mai devreme, cine știe dacă nu cumva ca un mormînt, păstrînd prizonieră printre fiarele de la căpătîi o întreagă mare de nefericiri, iar, în umplutura saltelei, geamătul tînărului soț care pentru întîia oară, fără să-și dea seama cum, și-a înșelat nevasta — o fată încîntătoare — cu o căzătură plină de coșuri și răni, ca o catircă roasă de șa; și-a înșelat nevasta care îl aștepta trează,

ca în fiecare noapte, lingă tăciunii aproape stinși pe tava cu jeratic, legănînd copilul cu piciorul, citind vreun lung, interminabil roman de dragoste și gîndindu-se la dificile și complexe strategii economice care i-ar îngădui, cu puțin noroc, să-și poată cumpăra o pereche de ciorapi.

Doña Jesusa, care este ordinea personificată, împarte treaba între ajutoarele ei. În casa donei Jesusa rufăria de pat se spală zilnic; toate paturile au cîte două garnituri complete care, cînd vreun client le face cîte o ruptură, uneori chiar dinadins, că mare-i grădina lui Dumnezeu, sînt cîrpite cu toată grija. Acuma nu se găsește pe nicăieri lenjerie de pat; mai găsești de ocazie cearșafuri și pînză pentru perne, dar la niște prețuri inadmisibile.

Doña Jesusa are angajate cinci spălătorese și două călcătorese, de la opt dimineața pînă la unu după prînz. Fiecare cîștigă cîte trei *pesetas*, dar nici treaba nu-i din cele care să le dărîme. Călcătoarele au mîinile mai fine și își dau cu briantină pe păr, nu se resemnează că le trece vremea. Au o sănătate delicată și sînt prematur îmbătrînite. Amîndouă s-au apucat să facă trotuarul de cînd erau aproape copile, și nici una din ele nu a pus bani deoparte. Acuma le-a venit rîndul să plătească urmările. În timp ce lucrează, cîntă ca greierii și trag la măsă fără măsură, ca niște sergenți de cavalerie.

Pe una o cheamă Margarita. E fiica unuia care, cît a trăit, a fost hamal în Gara de las Delicias. La cincisprezece ani Margarita și-a luat un iubit pe nume José; altceva despre el nici ea nu știe. Era un hoț înrăit care lucra la un bufet de la Bombilla; într-oduminică a dus-o pe muntele Prado și pe urmă a lăsat-o. După aceea, Margarita a început să umble fără căpătii, pînă ce a ajuns — doar cu o poșetă — prin barurile de pe strada Anton Martín. Ceea ce a urmat e încă și mai vulgar, îngrozitor de vulgar.

Pe cealaltă o cheamă Dorita. A dus-o la pierzanie un seminarist de la ea din sat, într-o vacanță. Seminaristul, care a murit de mult, se numea Cojoncia Alba. Numele acesta era o glumă proastă a lui taică-su, o brută. Pariase pe o masă cu amicii săi că o să-i pună lui fi-su numele de Cojuncio și cîștigase pariul. În ziua botezului, taică-su, don

Estanislao Alba, și cu amicii, se puseseră pe o beție cumplită. Îl huiduiau pe rege și strigau ura pentru Republica Federală. Sărmana mamă, doña Conchita Ibáñez, care era o sfântă, plîngea, văitîndu-se într-una:

— Vai, ce nenorocire, ce nenorocire! Bărbatu-meu să se îmbete într-o zi atît de mare!

După mulți ani, la aniversările botezului, ea încă se mai văita:

— Vai, ce nenorocire, ce nenorocire! Bărbatu-meu să se îmbete într-o zi ca asta!

Tot arătîndu-i niște iconițe în culori țipătoare, înfățișînd minuni de-ale sfîntului Iosif din Calasanz, seminaristul, care ajunsese canonic la catedrala din León, o adusese pînă pe malul gîrlei Curueno și acolo, pe un imaș, se petrecuse ceea ce trebuia să se întîmple. Dorita și seminaristul erau amîndoi din Valdeteja, de prin provincia Leónului. Însoțindu-l, fata presimțea ea că nu merge pe calea cea bună, dar se lăsase dusă, mergînd ca prostită.

Dorita a făcut un băiat, iar seminaristul, cînd s-a întors în sat, cu prilejul unei noi permisii, nici măcar n-a vrut s-o vadă.

— Este o femeie păcătoasă, spunea el, o zămislire a Necuratului în stare să ducă la pierzanie cu vicleniile ei perfide pe bărbatul cel mai potolit. Să ne ferim privirea de ea!

Pe Dorita au alungat-o de acasă și un timp ea a vagabondat din sat în sat cu copilul la sîn. Dar într-o noapte, într-o peșteră de pe malul rîului Burejo, în provincia Palencia, pruncul a murit. Mama n-a suflat o vorbă; i-a legat niște pietroaie de gît și l-a aruncat în rîu, ca să-l mănînce păstrăvii. Pe urmă, cînd nu mai era nimic de făcut, s-a pornit pe plîns și cinci zile a stat infundată în peșteră, fără să mănînce și fără să vadă pe nimeni.

Dorita avea șaisprezece ani și înfățișarea tristă și visătoare de animal pribeag, de ciîne fără stăpîn.

A umblat o bucată de vreme aruncată de colo-colo ca o mobilă beteagă — prin bordelele din Valladolid și Salamanca, pînă ce a adunat bani de drum ca să vină în capitală. Aici a intrat într-o casă de pe strada Madera, cum cobori pe stînga, căreia i se spunea Societatea Națiunilor, pentru

că lucrau acolo multe străine: franțuzoaice, poloneze, italiene, o rusoaică, o portugheză brunetă și mustăcioasă, dar mai ales franțuzoaice, multe franțuzoaice: alsaciene robuste cu înfățișare de văcărese, normande oneste care se prostituau spre a strînge bani pentru rochia de mireasă, pariziene bolnăvicioase — unele din ele cu un trecut strălucitor — disprețuindu-i profund pe șoferul sau comerciantul care se scormonea în buzunar ca să scoată dragile sale șapte *pesetas*. De aici a luat-o don Nicolás de Pablos, un bogătaș din Valdepenas, care s-a și căsătorit cu ea, civil.

— Ce vreau eu — îi spunea don Nicolás nepotului său Petrîto, care scria niște versuri foarte fine și urma Literelor și Filozofia — e să fie una focoasă, cu carne multă pe ea, care să facă treaba bine, pricepi? O muiere d-aia cu carne tare pe care să ai de unde-o apuca. Toate celelalte sînt vorbărie goală și apă de flori.

Dorita i-a făcut lui bărbatu-su trei copii, dar toți trei s-au născut morți. Sărmana naștea pe dos: scotea copii cu picioarele înainte și sigur că se înăbușeau pînă să iasă.

Don Nicolás plecase din Spania în anul 39, deoarece se spunea despre el că-i mason, și de atunci nu s-a mai aflat nimic despre el. Cum terminase banii care se mai găseau prin casă, Dorita, neîndrăznind să se aciuiască pe lingă familia soțului ei, se aruncase din nou în vîltoare, dar fără prea mult succes. Oricîtă bunăvoință arăta și oricît de simpatice încerca să fie, nu izbutea să-și facă o clientelă fixă. Asta se întîmpla pe la începutul lui 40. De mult nu mai era o fetiță și pe deasupra avea multă concurență, multe fetișcane tinere care arătau foarte bine. Și multe domnișoare care făceau lucrul pe degeaba, pentru distracție, lîndu-le altora pîinea de la gură.

Dorita se tot învîrtise prin Madrid, pînă ce o cunoscuse pe doña Jesusa.

— Caut o călcătoreasă de încredere, vino la mine. N-ai altceva de făcut decît să usuci cearșafurile și să le netezești cît de cît. Îți dau trei *pesetas*, dar asta în fiecare zi. Și apoi după-amiază ești liberă. Și noaptea la fel.

După-amiezile Dorita însoțea pe o doamnă paralytică, ducînd-o la plimbare prin Recoletos sau la María Cristina,

ca să asculte puțină muzică. Doamna îi dădea două *pesetas* și o cafea cu lapte; ea bea ciocolată. Doamna se numea doña Salvadore și fusese moașă. Tare ținuoasă, se văicărea și bodogănea tot timpul. Nu știa altceva decât să tragă la înjurături și să spună că lumea asta trebuie arsă pînă în temelie, că nu-i bună de nimic. Dorita îi răbda toate sucelele și încuviința orice, că de, trebuia să-și apere cele două *pesetas* și cafeluța de după-amiază.

Cele două călcătorese, fiecare la cîte o masă, cîntă în timp ce lucrează și trîntesc cu fierul de călcat pe cearșafurile cîrpite. Cîteodată stau de vorbă.

— Ieri am vîndut rația de provizii. Eu n-am nevoie. Sfertul de zahăr l-am dat cu patru cincizeci. Sfertul de unt-delemn, cu trei. Cele două sute de grame de fasole, cu două; erau pline de viermi. Cafeaua am păstrat-o.

— Eu i le-am dat fiică-mi, îi dau totul fetei. Mă invită la masă o dată pe săptămînă.

Martín le aude de acolo de la mansardă. Nu le deslușește vorbele. Aude cupletele cîntate fals și bocăniturile fierului de călcat pe scîndură. S-a trezit de mult, dar nu deschide ochii. Preferă s-o simtă pe Pura, care-l sărută încetisor, din cînd în cînd, și se prefacă că doarme, spre a nu trebui să se miște. Simte părul fetei pe obraz, trupul ei gol sub cearșafuri și respirația uneori ușor sonorizată, un sforăit care abia se aude.

Și așa trec clipe lungi: de multe luni încoace, aceasta a fost singura lui noapte fericită. Acuma se simte ca nou născut, ca și cînd ar avea zece ani mai puțin, de parcă ar fi un flăcăiandru. Zîmbește și deschide încet ochii.

Cu coatele rezemate în pernă, Pura îl privește ținută. Văzîndu-l că s-a trezit, zîmbește și ea.

— Cum ai dormit?

— Foarte bine, Purita, dar tu?

— Și eu. Cu bărbați ca tine e o plăcere. Nu deranjați cu nimica.

— Lasă asta. Vorbește de altceva.

— Cum vrei.

Rămîn cîteva clipe tăcuți. Pura îl sărută din nou.

— Ești un romantic.

Martin zîmbește, aproape cu tristețe.

— Nu. Doar un sentimental.

Martin îi mîngîie fața.

— Ești palidă, parc-ai fi o mireasă.

— Nu fi prost.

— Da, o tină ră căsătorită...

Pura devine serioasă.

— Numai că uite, nu sînt!

Martin îi sărută delicat ochii, ca un poet de șaisprezece ani.

— Pentru mine ești, Pura! În clipa asta așa simt!

Plină de recunoștință, fata zîmbește cu o resemnare melancolică.

— Dacă spui tu așa! N-ar fi rău!

Martin se ridică în capul oaselor.

— Cunoști un sonet al lui Juan Ramón care începe așa:
„Chip înalt și blînd al consolării“?

— Nu. Cine-i Juan Ramón?

— Un poet.

— Făcea versuri?

— Desigur.

Doar o clipă Martin o privește pe Pura aproape furios.

— Ascultă:

*Chip înalt și blînd al consolării
Auroră-a mărilor de jale,
Crin de pace, cîndide petale,
Sfîntă mi-e răsplata dezolării.*

— Ce trist este, ce drăguț!

— Îți place?

— Te cred că-mi place!

— În altă zi am să-ți spun tot sonetul.

Domnul Ramón, gol pînă la briu, își vîră capul într-un cazan adînc plin cu apă rece.

Domnul Ramón este un bărbat vînjos și aspru, un bărbat care mănîncă virtos, care nu face guturai, care-i trage la măsă, care joacă domino, care le pișcă pe fetele de serviciu de fese, care se scoală o dată cu zorile și care a muncit toată viața lui.

Domnul Ramón a depășit de mult vîrsta tinereții. Acum că e bogat, nu se mai arată pe la cuptorul plin de arome, dar nesănătos, unde se coace pîinea; de la război nu mai iese din prăvălia lui, de care se ocupă cu mare grijă, încercînd să fie pe placul tuturor clienților, stabilindu-le o ierarhie pitorească și exactă, după vîrstă, stare socială, condiții materiale, ba chiar și după fizionomie.

Părul de pe pieptul domnului Ramón e nins.

— Scoală, fato! Ce obicei mai e și ăsta să stai în pat pînă la ora asta, ca o duduie!

Fata se scoală, fără să zică o vorbă, și se duce la bucătărie ca să se spele puțin.

Diminețile o apucă o tuse ușoară, aproape neauzită. Cîteodată, cînd răcește, tusea îi devine puțin mai răgușită și parcă mai uscată.

— Nu-l mai lași o dată pe nenorocitul ăla de ofticos? o întreabă în cîte o dimineată maică-sa.

Fetei, care e blindă ca o floare și-ar putea să se lase tăiată în bucățele, fără să scoată un scîncet, îi vine atunci s-o omoare pe maică-sa.

— De-ai crăpa odată, viperă ce ești! scrișnește ea printre dinți.

Victorita, cu paltonașul ei de bumbac, aleargă într-un suflet pînă la tipografia *Viitorul*, de pe strada Madera, unde lucrează la împachetat, cît îi ziua de lungă, în picioare.

Sînt zile cînd Victoritei îi este mai frig ca de obicei și îi vine să plîngă, îi vine îngrozitor să plîngă.

Doña Rosa e destul de matinală, se duce în fiecare zi la slujba religioasă de la ora șapte.

În acest anotimp, doña Rosa doarme într-o cămașă de noapte călduroasă, de flanelă, un model născocit de ea.

Cînd se întoarce de la biserică, doña Rosa își cumpără cîteva gogoși, intră în cafenea pe ușa din față — cafeneaua ei care seamănă cu un cimitir pustiu, cu scaunele așezate pe mese cu picioarele în sus, cu aparatul de cafea și pianul acoperite cu huse — se cîntește cu un păhărel de anason și își ia micul dejun.

În timp ce mănîncă, doña Rosa se gîndește cît de nesigure au ajuns timpurile; se gîndește la războiul pe care,

Doamne ferește! nemții încep să-l piardă; la chelneri, la obertal, la cel însărcinat cu alungarea clienților indezirabili, la muzicanți, pînă chiar și la băiatul de serviciu, care vor din zi în zi mai mult, din zi în zi sînt mai pretențioși și au mai multe fumuri la cap.

Între două sorbituri de anason, doña Rosa vorbește singură, cu glas scăzut, puțin cam fără sens, așa, brambura, cum îi vine.

— Dar stăpînă aici sînt eu, că v-o place sau că nu v-o place! Dacă vreau, mai îmi torn un păhărel că n-am de dat socoteală nimănui. Și dacă am poftă, arunc sticla drept într-o oglindă. N-o arunc fiindcă n-am chef. Și dacă vreau, trag obloanele pentru totdeauna, de nu mai capătă aici cafea nici măcar Dumnezeu. Tot ce-i aici e al meu, făcut cu munca mea.

Dimineața, foarte devreme, doña Rosa simte mai puternic ca niciodată cît de mult îi aparține cafeneaua.

— Cafeneaua e ca pisica, numai că e mai mare. E a mea ca și pisica, și dacă am chef îi dau caltaboș, iar dacă nu, o omor în băței.

Don Roberto Gonzáles trebuie să calculeze că de acasă pînă la Consiliul comunal face o jumătate de oră mergînd pe jos. Don Roberto Gonzáles, în afară de cazul că este foarte obosit, se duce întotdeauna pe jos, oriunde ar fi. O plimbare îți dezmoște picioarele și economisești, pe puțin, o *peseta* și douăzeci de centime pe zi, deci treizeci și șase de *pesetas* pe lună, adică aproape nouăzeci de *duros* pe an.

La micul dejun, don Roberto Gonzáles bea o ceașcă de malț cu lapte, foarte fierbinte, și mănîncă o jumătate de pitușcă. Cealaltă jumătate, cu puțină brînză de la Mancha, o ia la birou ca s-o aibă ca gustare spre mijlocul dimineții.

Don Roberto Gonzáles nu se plînge, sînt alții care o duc mai rău. La urma urmelor, e sănătos, și asta-i principalul.

Copilul care cîntă *flamenco* doarme sub un pod, pe drumul care duce spre cimitir. Copilul care cîntă *flamenco* își duce viața împreună cu ceva care seamănă a fi o familie de țigani, ceva în care fiecare din membrii ei caută s-o scoată la capăt atît cît se pricepe mai bine, cu o libertate și o autonomie depline.

Copilul care cîntă *flamenco* e ud learcă pe timp de ploaie, îngheață cînd e frig, se coace în luna august, prost ocrotit de umbra neîndestulătoare a podului: e vechea lege a Dumnezeuului de pe Sinai.

Copilul care cîntă *flamenco* are un picior cam întors; a alunecat pe niște dărimături, s-a lovit și l-a durut foarte tare, o vreme a mers șchiopătînd...

Purita mîngîie fruntea lui Martîn.

— Am în buzunar un *duro* și ceva, vrei să comand ceva de mîncare?

O dată cu ivirea fericirii, Martîn a pierdut rușinea. Turtura li se întîmplă de obicei la fel.

— Bine.

— Ce vrei, o cafea cu gogoși?

Martîn ride puțin, e foarte nervos.

— Nu, o cafea și două briose, ce zici?

— Eu zic ce vrei tu.

Purita îl sărută pe Martîn. Martîn sare din pat, taie camera în lung și în lat și se urcă iar în pat.

— Mai sărută-mă o dată.

— De cîte ori vrei.

Cu o neobrăzare deplină, Martîn scoate plicul cu chiștocuri și își răsucesce o țigară. Purita nu îndrăznește să-i spună un cuvînt. Martîn are în privire aproape strălucirea învingătorului.

— Hai, comandă micul dejun.

Purita își trage rochia pe pielea goală și iese pe coridor.

Rămas singur, Martîn se ridică și se privește în oglindă.

Doña Margot, cu ochii deschiși, doarme somnul dreptilor la Morgă, pe marmora rece a unei mese. Morții de la Morgă nu par să fie oameni morți, par paiețe asasinate, măști care și-au trăit veacul.

O marionetă decapitată este ceva mai trist decît un mort.

Domnișoara Elvira se trezește devreme, dar nu se dă jos din pat. Domnișoarei Elvira îi place să rămînă așa, bine acoperită, gîndindu-se la ale ei, sau citind *Misterele Pari-*

sului; își scoate doar puțin mâna de sub învelitoare, ca să apuce volumul gros și slinos, făcut ferfeniță.

Dimineăta se înalță, încetul cu încetul, cățărându-se ca un vierme prin inimile bărbaților și ale femeilor din oraș; atingînd, aproape dezmierdătoare, privirile proaspăt trezite, aceste priviri care nu descoperă niciodată orizonturi noi, peisaje noi, decoruri noi.

Dimineăta, această dimineată etern repetată, se joacă puțin, și schimbă totuși fața orașului, acest mormînt, această momeală, acest stup...

Să ajungem în fața lui Dumnezeu cu păcatele mărturisite!

Au trecut trei sau patru zile. Atmosfera începe să capete ceva care prevestește Crăciunul. Deasupra Madridului, care seamănă cu o plantă bătrină căreia-i dau fragede mlădițe verzi, se aude, uneori, în fierberea străzii, dulcea rostogolire a clopotelor vreunei capele. Oamenii își întretaie drumurile, grăbiți. Nimeni nu se gîndește la cel de alături, la omul acela care poate umbla cu privirea în pămînt, cu stomacul distrus, ori cu un chist la plămîn, ori cu capul răvășit...

În timp ce ia gustarea de dimineață, don Roberto citește ziarul. Pe urmă îi spune la revedere neveste-si, Filo, care rămîne, în pat, cam bolnavă.

— E foarte limpede, știam eu. Trebuie să facem ceva pentru băiatul ăsta, gîndește-te. N-o fi meritînd, dar, totuși, gîndește-te...

Filo plînge în timp ce doi din copiii ei, lingă pat, o privesc fără să înțeleagă: cu ochii plini de lacrimi, expresia vag-tristă, aproape pierdută, ca a vițelușilor care încă respiră — în timp ce singele lor aburește pe dalele pardoselii — și ling, cu limba amorțită, a ultimelor clipe, jegul de pe cămașa casapului care i-a lovit, indiferent ca un judecător: un tip cu chiștocul între buze, cu gîndul la cine știe ce servitoare și cu o *zarzuela* clocotindu-i în glasul turbure.

Nimeni nu-și mai amintește de morții care au împlinit anul de cînd zac sub pămînt.

Prin case, se aude spunîndu-se:

— Să nu uitați, mîine se împlinește un an de la moartea mamei, biata de ea.

E întotdeauna cîte o soră, cea mai tristă, care ține socoteala...

Doña Rosa se duce zilnic în piața Corredera cu servitoarea după ea, după cumpărături. Doña Rosa se duce la piață după ce s-a vînturat prin cafenea; doña Rosa preferă să nu se înghesuie la tarabe și de aceea vine spre sfîrșitul dimineții, cînd nu mai e atîta lume.

La piață se întîlnește uneori cu soră-sa. Doña Rosa întrebă întotdeauna despre nepoatele ei. Într-o zi i-a spus donei Visi:

— Și Julita?

— Păi, e bine...

— Fetei ăștia îi trebuie un logodnic!

Altădată — acum vreo două zile — doña Visi, zărind-o pe doña Rosa, s-a apropiat de ea radiînd bucurie.

— Știi că fetița și-a găsit un logodnic?

— Zău?

— Zău!

— Și cum e?

— Grozav, sînt încîntată, draga mea.

— Bine, bine, să fie așa cum zici tu, numai să nu se strice lucrurile...

— Și de ce să se strice, femeie?

— Ce știi eu! Cu moda de astăzi!

— Vai de mine, Rosa, și tu, cu obiceiul tău de a vedea mereu toate în negrul!

— Nu, dragă, numai că mie nu-mi place să mă grăbesc. Dacă lucrul iese cum trebuie, cu atît mai bine!

— Așa e.

— Și dacă nu...

— Dacă nu, găsește ea altul, ascultă-mă pe mine.

— Da, numai de nu ți-ar nenoroci-o ăsta.

Mai există tramvaie în care lumea se așază față în față, pe două rînduri lungi, contemplîndu-se cu atenție, ba chiar cu curiozitate.

„Nenorocitul ăsta are o mutră de încornorat; sigur că nevastă-sa a fugit cu vreunul, poate cu un ciclist de curse, sau, mai știi, cu vreunul de la Aprovizionare.“

Dacă traseul e lung, pasagerii încep să se atăseze unul de celălalt. Deși nu s-ar crede, întotdeauna îți pare puțin rău, bunăoară, că femeia aceea, care arăta atît de amărită,

rămîne undeva pe o stradă și n-o s-o mai vezi poate niciodată.

„Trebuie că se descurcă greu, poate că bărbatu-su e șomer, și or mai avea și o droaie de copii.“

Și întotdeauna e și cîte o cucoană tină, voluminoasă, vopsită și îmbrăcată destul de ostentativ. Are o poșetă mare din piele verde, pantofi din piele de șarpe și o aluniță pictată pe obraz.

„Pare să fie nevasta vreunui telal bogat. Sau poate să fie amanta vreunui medic; medicii își aleg de obicei amante foarte bătătoare la ochi, de parc-ar vrea să spună tuturor: «Priviți! Ce ziceți? V-ați uitat cu atenție? Vacă de soi!»“

Martín vine dinspre Atocha. Coboară la stația Ventas și o ia pe jos pe șoseaua de Est. Se duce la cimitir, la mormîntul mamei sale, doña Filomena López de Marco, moartă acum nu știu cîți ani, într-o zi foarte aproape de noaptea de ajun.

Pablo Alonso strînge ziarul și apasă pe sonerie. Laurita se acoperă, încă-i mai e rușine s-o vadă fata din casă în pat. În fond, trebuie să te gîndești că nu locuiește aici decît de două zile; la pensiunea de pe strada Preciados, unde locuise după ce plecase din camera de portăreasă a mamei ei de pe strada Lagasca, era atît de rău!

— E voie?

— Intră. Domnul Marco e aici?

— Nu, domnule, a plecat de multișor. Mi-a cerut să-i dau o cravată veche de-a dumneavoastră, una de doliu.

— I-ai dat?

— Da, domnule.

— Bine. Pregătește-mi baia.

Servitoarea iese din cameră.

— Trebuie să plec, Laurita. Sărmanul nenorocit! Asta-i mai lipsea!

— Săracul băiat! Crezi că dai de el?

— Nu știu, am să trec pe la Poștă sau pe la Banca Spaniei, de obicei se duce pe acolo dimineața.

De pe Șoseaua de Est se văd niște cocioabe mizerabile, făcute din bidoane vechi și din bucăți de scîndură. Cîțiva

copii se joacă aruncînd cu pietre în băltoacele de pe urma ploii. Vara, pînă să sece de tot Abroñigalul, vinează broaște cu lovituri de băț și își moaie picioarele în apa murdară și puturoasă a smîrcului. Cîteva femei scormonesc în maldărele de gunoi. Cîte un bărbat, îmbătrînit, poate neputincios, se așază în ușa uneia din cocioabe, pe un hîrdău întors cu gura în jos, și desface în soarele călduț al dimineții un ziar plin de chiștocuri.

— Nu-și dau seama, nu-și dau seama...

Martín, căutînd ceva să rimeze cu „laur“, pentru un sonet început, dedicat mamei sale, reflectează la atît de des vînturata idee că problema principală nu-i producția, ci repartiția.

— Zău că ăstora le merge mai rău decît mie. Ce grozăvie! Cîte nu ți-e dat să vezi!

Paco ajunge, sufocat, cu limba scoasă, la barul de pe strada Narváez. Patronul, Celestino Ortiz, îi servește un păhărel de țuică sergentului de stradă García.

— Abuzul de alcool este dăunător pentru moleculele corpului omenesc — care sînt, așa cum v-am mai spus și altădată, de trei feluri: molecule sanguine, molecule mușchiulare și molecule nervoase — pentru că le arde și le distruge, dar din cînd în cînd un păhărel e bun ca să încălzească stomacul.

— Așa zic și eu.

— ... și pentru a ilumina misterioasele zone ale creierului omenesc.

Sergentul de stradă Julio García ascultă uluit.

— Se povestește că filozofii antici, cei din Grecia, cei din Roma și cei din Cartagina, cînd vroiau să-și însușească vreo putere supranaturală...

Ușa se deschide violent și o rafală de aer înghețat năvălește pe deasupra tejghelei.

— Lua-o-ar naiba de ușă!

— Bună, domnule Celestino!

Patronul îl intrerupe. Ortiz are o mare grijă de felul cum trebuiesc folosite titlurile, e ca un fel de șef de protocol în exercițiul funcțiunii.

— Prietene Celestino!

— Bine, las-o baltă acum. Martín a fost pe-aici?

— Nu, n-a mai venit din ziua aia, probabil că s-a supărat; îmi pare destul de rău, zău așa.

Paco îi întoarce spatele sergentului.

— Uite! Citește aici!

Paco îi întinde un ziar îndoit.

— Aici, jos.

Celestino citește fără grabă, încruntînd din sprîncene.

— Urită treabă!

— Într-adevăr!

— Și ce vă gîndiți să faceți?

— Nu știu. Dumneata ce părere ai? Cel mai bine cred că e să vorbim cu sora lui, ce zici? Dacă am putea să-l trimitem la Barcelona, chiar mîine!

Pe strada Torrijos, un cîine agonizează la rădăcina unui copac. Un taxi l-a călcat peste pîntece. Are ochii imploratori și limba scoasă. Cîțiva copii îl hărțuiesc cu lovituri de picioare. La spectacol asistă două sau trei duzini de persoane.

Doña Jesusa se întîlnește cu Purita Bartolomé.

— Ce se întîmplă aici?

— Nimic, un cățeluș zdrobit.

— Sărăcuțul!

Doña Jesusa o ia de braț pe Purita.

— Ai aflat povestea cu Martín?

— Nu, ce-i cu el?

— Ascultă.

Doña Jesusa îi citește Puritei cîteva rînduri din ziar.

— Și-acum?

— Nu știu, drăguță, cred că nu-i a bine. L-ai mai văzut?

— Nu, nu l-am mai văzut.

Cîțiva gunoieri se apropie de grupul unde-i cîinele muribund, apucă animalul de laele de dinapoi și-l aruncă în cotigă. Cînd zboară prin aer, cîinele scoate un profund, un sfișietor urlat de durere. Grupul se uită o clipă la gunoieri, pe urmă se risipește, apucînd-o care încotro. Printre oameni se află probabil și vreun copil palid care zîmbește sinistru, aproape imperceptibil, privind cu voluptate cum cîinele nu mai moare o dată...

Ventura Aguado vorbește la telefon cu iubita lui, Julita.

— Dar, chiar acum?

— Da, dragă, chiar acum. Peste o jumătate de oră sint la stația de metrou Bilbao, nu cumva să nu vii.

— Nu, nu, n-avea grijă. La revedere.

— La revedere, trimite-mi o sărutare.

— Poftim, răsfățatule!

Peste o jumătate de oră, cînd sosește la intrarea stației de metrou Bilbao, Ventura o găsește pe Julita așteptîndu-l. Fata e grozav de curioasă, ba chiar puțin îngrijorată. Ce s-o fi întîmplat oare?

— Ai venit de mult?

— Nu, nici de cinci minute. Ce s-a întîmplat?

— Am să-ți spun îndată, hai să intrăm aici.

Îndrăgostiții intră într-o berărie și se așază la o masă din fund, unde-i aproape întuneric.

— Citește.

Ventura aprinde un chibrit, ca fata să poată citi.

— Apăi știu că a încurcat-o prietenul ăsta al tău!

— Asta-i tot, de aia te-am chemat.

Julita rămîne pe gînduri.

— Și acuma ce-o să facă?

— Nu știu, nu l-am văzut.

Fata îl ia de mîină pe iubitul ei și trage un fum din țigara lui.

— Ce întîmplare, Doamne sfinte!

— Da, un necaz nu vine niciodată singur... M-am gîndit să te duci să vorbești cu sora lui, locuiește pe strada Ibiza.

— Dar n-o cunosc!

— Nu contează. Îi spui că vii din partea mea. Cel mai bine ar fi să te duci chiar acuma. Ai bani?

— Nu.

— Uite doi *duros*. Du-te și întoarce-te cu taxiul, cu cît ne grăbim, cu atît o să fie mai bine. Trebuie să-l ascundem; n-avem altă soluție.

— Da, dar... N-o să intrăm în vreo încurcătură?

— Nu știu, dar n-avem altă soluție. Dacă Martîn se simte părăsit, e capabil de orice nerozie.

— Bine, bine, tu hotărăști!

— Hai, du-te.

— La ce număr stă?

— Nu știu, e în colț, la a doua stradă pe stînga, cum urci pe Narváez, nu știu cum ți zice. E pe trotuarul celălalt unde-s numerele cu soț, după ce traversezi. Pe bărbatul ei îl cheamă Gonzáles, Roberto Gonzáles.

— M-aștepti aici?

— Da, mă duc să vorbesc cu un prieten, un tip foarte descurcăreț, și poate peste o jumătate de oră sînt aici.

Domnul Ramón stă de vorbă cu don Roberto, care n-a venit la birou, și a cerut învoire patronului prin telefon:

— E ceva foarte urgent, don José, vă asigur, foarte urgent și foarte neplăcut. Știți că mie nu-mi place să-mi părăsesc lucrul, așa de florile mărilor. E vorba de o chestiune de familie.

— Bine, omule, bine, nu veni, am să-i spun lui Díaz să-și arunce el ochii prin hîrțile duminicale.

— Mulțumesc foarte mult, don José, Dumnezeu să vă răsplătească. Am să caut să vă merit bunăvoința.

— Lasă, omule, lasă, sîntem datori să ne ajutăm unii pe alții, ca niște prieteni buni. Important e să-ți rezolvi dumneata încurcătură.

— Mulțumesc foarte mult, don José, poate că...

Domnul Ramón pare îngîndurat.

— Uită-te ce este, Gonzáles, dacă îmi ceri asta, am să-l ascund aici cîteva zile; dar pe urmă, să-și caute alt loc. Nu de alta, că aici eu sînt stăpînul, dar Paulina o să tune și-o să fulgere cînd o să afle.

Martín o apucă pe aleile lungi ale cimitirului. Așezat în ușa capelei, preotul citește un roman cu *cow-boys*. Sub soarele călduț de decembrie, vrăbiile ciripesc, sărind din cruce în cruce, legănîndu-se pe ramurile dezgolite ale copacilor. O fetiță trece cu bicicleta pe alee; cîntă, cu glasul ei fraged, un cîntec ușor, la modă. În rest, totul este liniște blîndă, liniște plăcută. Martín simte o inefabilă mulțumire sufletească.

Petrita vorbește cu stăpîna ei, Filo.

— Ce-i cu dumneavoastră, conită?

— Nimic, copilul e bolnăvior, știi tu.

Petrita zîmbește cu căldură.

— Nu, copilul n-are nimic. Conița are un necaz pe suflet. Filo își duce batista la ochi.

— Viața asta îți aduce numai supărări, fetițo, tu ești încă prea crudă ca să înțelegi!

În anticariatul său, Rómulo citește ziarul.

„*Londra. Radio Moscova anunță că la Teheran a avut loc, acum câteva zile, conferința între Churchill, Roosevelt și Stalin.*“

— Churchill ăsta e însuși diavolul! La anii lui, îl găsești când într-un loc, când într-altul, de parcă ar fi flăcău!

„*Cartierul general al Führerului. În regiunea Gomel, în sectorul central al Frontului de Est, forțele noastre au evacuat punctele.*“

— Ța, ța! Treaba asta nu-mi miroase de loc a bine!

„*Londra. Președintele Roosevelt a sosit în insula Malta, la hordul avionului său gigantic, Douglas.*“

— Ce tip! Pun mâna în foc că jucăria asta de aeroplan are chiar și closet!

Rómulo întoarce pagina și parcurge cu privirea coloanele, aproape plictisit.

Se oprește la o informație scurtă, de câteva rînduri. Gîtlejul i se usucă și urechile încep să-i țiui.

— Ei poftim, asta mai lipsea! Ia te uită năpastă!

Martín se oprește la cavoul mamei sale. Inscripția se păstrează destul de bine: „*R.I.P. Doña Filomena López Moreno, văduva lui don Sebastián Marco Fernández. Decedată la Madrid, 20 decembrie 1934.*“

Martín nu se duce la mormîntul mamei chiar la toate comemorările morții ei. Se duce cînd își aduce aminte.

Martín își scoate pălăria. Se simte cuprins de o ușoară senzație de tihnă care îi liniștește tot trupul. Peste îngrăditura cimitirului, acolo, departe, se vede cîmpul roșcat pe care soarele s-a oprit, parcă să se odihnească. Aerul este rece, dar nu înghețat. Martín, cu pălăria în mînă, simte pe frunte o mîngîiere ușoară, de care aproape că a uitat, o mîngîiere de demult, de pe vremea copilăriei...

— E foarte bine aici, se gîndește el, am să vin mai des.

Puțin îi lipsește să înceapă să fluiera, dar se dezmeticește la timp.

Martín privește în jurul lui.

„Fetița Josefina de la Pena Ruiz s-a înălțat la cer în ziua de 3 mai 1941, în vîrstă de unsprezece ani.“

— Ca fetița de pe bicicletă. Poate că erau prietene; poate că numai cu cîteva zile înainte de a muri, îi spunea, așa cum spun uneori fetițele de unsprezece ani: „Cînd am să fiu mare și am să mă mărit...“

„Ilustrissimul Señor Don Raúl Soria Bueno. Decedat la Madrid...“

— Un bărbat ilustru, putrezind într-o ladă!

Martín își dă seama că nu e serios.

— Nu, nu. Martín, fii cuminte!

Ridică din nou privirea, se concentrează și memoria sa se umple cu amintirea mamei. Nu se gîndește la ultima parte din viața ei, ci o vede la treizeci și cinci de ani...

— *„Tatăl nostru care ești în ceruri, sfințit fie numele tău, vie împărăția ta, așa cum noi iertăm greșităților noastre..“* Nu, cred că nu-i așa.

Martín o ia de la capăt și se încurcă din nou; în clipa asta și-ar da zece ani din viață ca să-și aducă aminte *Tatăl Nostru*.

Închide ochii, strîngînd cu putere pleoapele.

Deodată, se pomenește îngînînd:

— Mama mea care ești în mormînt, te port în inima mea și îl rog pe Dumnezeu să te țină în paradisul etern așa cum ți se cuvine. Amin.

Martín zîmbește. Este încîntat de rugăciunea născocită de el.

— Mama mea care ești în mormînt, îl rog pe Dumnezeu... Nu, nu era așa.

Martín se încruntă.

— Cum era?

Filo plînge mai departe.

— Nu știu ce să fac, bărbatu-meu s-a dus să stea de vorbă cu un prieten. Fratele meu n-a făcut nimic, vă asigur; trebuie să fie o greșeală, nimeni nu este fără pată, dar el nu e de loc în neregulă...

Julita nu știe ce să spună.

— Și eu cred la fel, cu siguranță că trebuie să fie o greșală. Oricum, cred c-ar trebui să facem ceva, să vorbim cu cineva. Așa zic eu!

— Da, să vedem ce spune Roberto cînd se întoarce.

Dintr-o dată plînsul femeii se întetește. Copilașul din brațele ei plînge și el.

— Tot ce pot face este să mă rog Sfintei Fecioare a ajutorului perpetuu, care m-a scos întotdeauna din necazuri.

Roberto și cu don Ramón au ajuns la o înțelegere. Cum povestea cu Martín nu poate să fie în nici un caz ceva grav, cel mai bine ar fi ca el să se prezinte, și gata. De ce să fugi, dacă n-ai nimic de ascuns? O să aștepte două zile — pe care Martín le va putea foarte bine petrece acasă, la domnul Ramón — și pe urmă (de ce nu?) o să se ducă însoțit de căpitanul Ovejero, de don Tesifonte, incapabil să refuze așa ceva, și care prezintă, oricum, o garanție.

— Cred că e foarte bine așa, domnule Ramón, mulțumesc foarte mult. Dumneavoastră sînteți un om dintr-o bucată.

— Nu, frate, nu, dar mi se pare că ăsta ar fi lucrul cel mai potrivit.

— Da, așa cred și eu. Vă rog să mă credeți că mi-ați luat o piatră de pe inimă...

Celestino a scris pînă acum trei scrisori, și vrea să mai scrie încă trei. Cazul lui Martín îl îngrijorează.

— Nu-mi pasă dacă îmi plătește, sau nu-mi plătește, dar nu pot să-l las așa!

Martín coboară micile povîrnișuri ale cimitirului cu mîinile în buzunare.

— Da, am să încep să mă organizez. Să lucrezi în fiecare zi cîte puțin, este metoda cea mai bună. Dacă m-ar angaja la vreun birou, aș accepta. La început, nu, dar mai tîrziu poți să scrii, în momentele libere, mai ales dacă funcționează bine caloriferele. Am să vorbesc cu Pablo, cu siguranță că el trebuie să știe ceva. La Sindicate cred că e destul de bine, se dau și gratificații.

Lui Martín i s-a dus din minte amintirea mamei, de parcă ar fi şters-o cu radiera.

— Şi la Institutul Naţional de Prevederi Sociale trebuie să fie foarte bine; dar cred că-i mai greu de intrat. În locurile astea e mai bine decât la bancă. La bănci îi exploatează pe oameni, dacă întârzii o dată îţi taie din salariu. Sînt unele birouri particulare unde probabil că nu-i prea greu să prinzi cheag; cel mai mult mi-ar conveni să mă ocup de publicitate în presă. Suferiţi de insomnie? Treaba dumneavoastră! Sînteţi un nefericit pentru că doriţi să fiţi! Tabletele cutare (Marco, de exemplu) v-ar face fericit fără să vă atace cituşi de puţin inima!

Martín se îndreaptă spre ieşire, entuziasmat de ideea lui. La poartă i se adresează unui funcţionar:

— Aveţi cumva vreun ziar? Dacă l-aţi citit, daţi-mi-l mie, vi-l plătesc, vreau să văd ceva care mă interesează...

— Da, m-am uitat prin el, poftim.

— Mulţumesc.

Martín iese ca din puşcă. Se aşază pe o bancă în grădiniţa din faţa cimitirului şi desface ziarul.

— Uneori, cei care caută de lucru găsesc indicaţii foarte bune în presă.

Martín îşi dă seama că o ia prea repede şi vrea să se domolească puţin.

— Întîi să citesc ştirile; ce-o fi o fi; toate la timpul lor.

Martín e încîntat de sine însuşi.

— Azi, zău că sînt în formă şi judec bine! Probabil, fiindcă am ieşit la aer.

Martín îşi răsucesce o ţigară şi începe să citească ziarul.

— Mare pacoste şi războaiele astea! Toţi pierd şi nici unul nu ajută Cultura să facă măcar un pas înainte!

În cugetul lui zîmbeşte, merge din succes în succes.

Din cînd în cînd, se gîndeşte la cele citite, cu ochii în zare.

— Haide, să citim mai departe!

Martín citeşte totul, totul îl interesează, cronicile internaţionale, articolul de fond, extrasele din unele discursuri, informaţiile teatrale, premierele cinematografice, Liga...

Martín observă că atunci cînd te afli în afara oraşului şi respiri un aer mai pur, viaţa are nuanţe mai blinde, mai delicate decât atunci cînd trăieşti neîntrerupt înfundat în mijlocul lui.

Martín strînge ziarul, îl pune în buzunarul hainei și pornește la drum. Astăzi este mai informat ca niciodată, astăzi ar putea urmări orice conversație despre actualitate. A citit ziarul de la un cap la altul; rubrica de anunțuri a lăsat-o s-o citească în tihnă, în vreo cafenea, poate că o să aibă de notat vreo adresă sau de dat un telefon. Lui Martín i-au rămas necitite doar rubrica de anunțuri, decretele și despre raționalizare în comunele din centura orașului.

La Plaza de Toros niște fete tinere se uită la el.

— Salut, frumoaselor.

— Salut, turistule.

Lui Martín îi saltă inima în piept. Este fericit. Urcă pe strada Alcalá în pas cadențat, fluierînd *la Madelón*.

— Ai mei au să vadă astăzi că sînt alt om.

Și ai lui gîndeau cam la fel.

Martín, care merge de o bucată de vreme, se oprește în fața vitrinelor unui magazin de podoabe.

— Cînd o să am de lucru și o să cîștig bani, am să cumpăr niște cercei pentru Filo. Și alții, pentru Purita.

Pipăie ziarul și zîmbește.

— Poate că am să găsesc chiar aici o indicație!

Datorită unei vagi presimțiri, Martín nu simte îndemnul să se mai grăbească... În buzunar are ziarul, din care n-a citit încă rubrica de anunțuri și decrete. Și nici despre raționalizare în comunele din centura orașului.

— Ha, ha! Comune în centură! Ce caraghios! Comune în centură!

Madrid, 1945—1950

Cititori,

Cărțile pe care doriți să le citiți le puteți procura adresînd o simplă carte poștală la secția „Cartea prin poștă” din orașul reședință de regiune, la următoarele adrese:

- | | |
|---------------------------|--|
| <i>Regiunea ARGEȘ</i> | — Librăria „Mihail Eminescu”,
Pitești, str. Victoriei nr. 89
Tel. 20-70 |
| <i>Regiunea BACĂU</i> | — Librăria noastră,
Bacău, str. Nic. Bălcescu
nr. 1
Tel. 1.23.64 |
| <i>Regiunea BANAT</i> | — Colectura bibliotecilor,
Timișoara, str. Gh. Lazăr
nr. 1 |
| <i>Regiunea BRAȘOV</i> | — Librăria „G. Coșbuc”,
Brașov, str. Republicii nr. 29
Tel. 1.14.29 |
| <i>Regiunea BUCUREȘTI</i> | — Librăria „Cartea prin poștă”,
București, Cal. Șerban Vodă,
nr. 43
Tel. 23.97.05 |
| <i>Regiunea CLUJ</i> | — Librăria universității,
Cluj, str. Universității nr. 1,
Tel. 1.42.67 |
| <i>Regiunea CRIȘANA</i> | — Librăria noastră,
Oradea, P-ța Republicii nr.8
Tel. 26.50 |
| <i>Regiunea DOBROGEA</i> | — Librăria „Tomis”,
Constanța, Bdul. Tomis nr.69 |
| <i>Regiunea GALAȚI</i> | — Librăria Centrală,
Galați, str. Republicii nr. 39 |
| <i>Regiunea HUNEDOARA</i> | — Librăria noastră,
Deva, P-ța Unirii nr. 4 |
| <i>Regiunea IAȘI</i> | — Librăria Centrală,
Iași, P-ța Unirii Bloc 4 A. |
| <i>Regiunea MARAMUREȘ</i> | — Librăria „Dacia”,
Satu Mare, str. Horia nr. 6
Tel. 17—34 |

**Regiunea MUREȘ
AUTONOMĂ MAGHIARĂ**

— **Librăria Universală,**
Tg. Mureș, P-ța Trandafirilor nr. 20
Tel. 21.81

Regiunea OLTENIA

— **Librăria Centrală,**
Craiova, str. Popa Șapcă nr. 2

Regiunea PLOIEȘTI

— **Librăria „I. L. Caragiale”,**
Ploiești, P-ța 16 Februarie
Tel. 1.32.21

Regiunea SUCEAVA

— **Librăria „Ciprian Porumbescu”**
Suceava, str. Ștefan cel Mare
Bl. 1, tel. 24.27

Prin comenzi anticipate obțineți cartea de care aveți nevoie, imediat după apariție.

Cărțile comandate se livrează imediat contra ramburs în numerar sau, pentru biblioteci, întreprinderi, etc. prin virament.

Redactor responsabil : FLORIN CHIRÎTESCU
Tehnoredactor : AURICA IONESCU

*Dat la cules 14.10.1966. Bun de tipar 10.02.1967.
Apărut 1967. Tiraj 20.140 ex. broșate. Hirtie tipar
B mat de 63 g/m². Format 540×340/16. Coli
ed. 14,10. Coli tipar 15,5 A. nr. 11.009. C.Z. pentru
bibliotecile mari 86. C.Z. pentru bibliotecile mici
86—31=R.*

**Tiparul executat sub comanda nr. 60 685 la
Combinatului Poligrafic „Casa Scintei”, Piața
Scintei nr. 1, București — Republica Socialistă
România**

Reluînd un procedeu tradițional al literaturii picarești, romanul **Stupul**—datorat unuia dintre cei mai reprezentativi scriitori spanioli contemporani, Camilo José Cela—îl conduce pe cititor pe urmele fiecăruia din clienții unei cafenele madrilene a anului 1942. În condițiile războiului, viața spaniolilor, deși neangajați în conflictul mondial, apare lipsită de dimensiunile ei firești. Cercetînd încercările disperate ale oamenilor de a fi cît de cît fericiți, Cela sugerează ca o singură și sigură soluție prietenia, solidaritatea.

